

Regeringens proposition

2005/06:155

Makt att forma samhället och sitt eget liv –
nya mål i jämställdhetspolitiken

Prop.
2005/06:155

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Harpsund den 16 mars 2006

Göran Persson

Jens Orback
(Näringsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till nya mål för jämställdhetspolitiken. Det övergripande målet föreslås vara att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Som delmål föreslås:

- En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor skall upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Regeringen kommer att utarbeta etappmål samt indikatorer för uppföljning och utvärdering av jämställdhetspolitiken.

Jämställdhetsintegrering ligger fast som strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Vidare redovisar regeringen sin syn på organiseringen av det jämställdhetspolitiska arbetet och sin avsikt att inrätta en myndighet med uppgift att bidra till utvecklandet av en effektiv jämställdhetspolitik. Regeringen redovisar också sin avsikt att verka för att jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå stärks.

Mäns våld mot kvinnor utgör alltså ett allvarligt samhällsproblem. Regeringen redovisar i propositionen insatser som syftar till att motverka detta våld.

I propositionen lämnas även en redogörelse av utfallet av den handlingsplan för jämställdhetspolitiken som regeringen presenterade i sin

skrivelse *Jämt och ständigt – regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden* (skr. 2002/03:140) Prop. 2005/06:155

Propositionen har utformats i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	6
2	Ärendet och dess beredning.....	7
3	Samhällsutvecklingen och regeringens insatser på jämställdhetsområdet.....	9
3.1	Samhällsutvecklingen på jämställdhetsområdet	9
3.1.1	Makt och inflytande	9
3.1.2	Ekonomisk jämställdhet.....	14
3.1.3	Betalt arbete	16
3.1.4	Utbildning och forskning.....	20
3.1.5	Företagande.....	23
3.1.6	Obetalt hem- och omsorgsarbete	24
3.1.7	Mäns våld mot kvinnor	26
3.2	Uppföljning av regeringens handlingsplan under mandatperioden – sammanfattning	31
3.2.1	Representation; jämn fördelning av makt och inflytande	31
3.2.2	Lika lön för lika och likvärdigt arbete	32
3.2.3	Mäns våld mot kvinnor; prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål	33
3.2.4	Män och jämställdhet.....	34
3.2.5	Sexualiseringen av det offentliga rummet	35
3.2.6	Åtgärder inom politikområdena.....	36
3.3	Internationellt arbete på jämställdhetsområdet	36
3.3.1	EU-samarbetet	36
3.3.2	FN:s kvinnokommission.....	37
3.3.3	FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, CEDAW	38
3.3.4	Övrigt internationellt och nordiskt samarbete	39
4	Inriktning, mål och styrning i jämställdhetspolitiken.....	39
4.1	Behovet av en ny målstruktur	41
4.2	Det övergripande målet i jämställdhetspolitiken	43
4.3	Delmålen i jämställdhetspolitiken.....	45
4.3.1	Makt och inflytande	45
4.3.2	Ekonomisk jämställdhet.....	47
4.3.3	Obetalt hem- och omsorgsarbete	49
4.3.4	Mäns våld mot kvinnor och kroppslig integritet	51
4.4	Stärkt styrning i jämställdhetspolitiken	53
4.4.1	Jämställdhetsintegrering	53
4.4.2	Uppföljning och utvärdering.....	55
5	Jämställdhetspolitikens organisation	57
5.1	Dagens organisation.....	57
5.1.1	Jämställdhetsombudsmannen och Jämställdhetsnämnden	57
5.1.2	Jämställdhetsexperter på länsstyrelserna	58
5.1.3	Övrig organisering	58
5.1.4	Granskningar av organisationen	59

5.2	Behovet av en ny organisation.....	60
5.3	En ny jämställdhetspolitisk myndighet.....	62
6	Mäns våld mot kvinnor.....	65
6.1	Regeringens insatser inom området.....	65
6.1.2	Utredningen om kvinnofridsuppdragen.....	68
6.1.3	Det fortsatta arbetet.....	68
6.2	Samverkan i det nationella arbetet.....	73
6.3	Ökade resurser till kvinnojoursverksamhet m.m.	75
6.4	Kommunernas arbete med våld mot kvinnor.....	76
6.5	Behandlingsverksamheter för män	77
6.6	Metodutveckling och statistik om mäns våld mot kvinnor och barn.....	77
6.7	Övrigt	78
7	Lokalt och regionalt jämställdhetsarbete.....	78
8	Övriga åtgärder och insatser.....	80
8.1	Krav om jämställdhet vid statligt stöd till folkrörelser	80
8.2	Förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar.....	83
8.3	Delegation för hälsa och heltid	83
8.4	Arbetsgrupp om mansroller, män och jämställdhet	83
9	Pågående insatser under 2006	84
9.1	Effektiv statsförvaltning (Politikområde 1)	84
9.2	Finansiella system och tillsyn (PO 2)	85
9.3	Skatt, tull och exekution (PO 3).....	85
9.4	Rättsväsendet (PO 4).....	85
9.5	Utrikes- och säkerhetspolitik (PO 5).....	86
9.6	Totalförsvaret (PO 6)	86
9.7	Skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar (PO 7).....	88
9.8	Internationellt utvecklingssamarbetet (PO 8)	88
9.9	Integrationspolitik (PO 10)	90
9.10	Storstadspolitik (PO 11).....	91
9.11	Migrationspolitik (PO 12).....	91
9.12	Hälso- och sjukvårdspolitik (PO13).....	91
9.13	Folkhälsa (PO 14)	92
9.14	Barnpolitik (PO 15).....	92
9.15	Handikappolitik (PO 16).....	93
9.16	Äldrepolitik (PO 17)	93
9.17	Socialtjänstpolitik (PO 18).....	94
9.18	Ersättning vid arbetsförmåga (PO 19)	94
9.19	Ekonomisk äldrepolitik (PO 20)	95
9.20	Ekonomisk familjepolitik (PO 21).....	95
9.21	Arbetsmarknadspolitik (PO 22)	95
9.22	Arbetslivspolitik (PO 23).....	96
9.23	Jämställdhetspolitik (PO 24).....	97
9.24	Utbildningspolitik (PO 25)	99
9.25	Forskningspolitik (PO 26).....	101
9.26	Mediepolitik (PO 27)	102
9.27	Kulturpolitik (PO 28).....	102
9.28	Ungdomspolitik (PO 29).....	103

9.29	Folkrörelsepolitik (PO 30)	103
9.30	Bostadspolitik (PO 31).....	105
9.31	Regional samhällsorganisation (PO 32).....	105
9.32	Regional utvecklingspolitik (PO 33)	105
9.33	Miljöpolitik (PO 34)	106
9.34	Energipolitik (PO 35).....	106
9.35	Transportpolitiken (PO 36).....	107
9.36	IT, tele och post (PO 37).....	107
9.37	Näringspolitik (PO 38).....	108
9.38	Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande (PO 39).....	108
9.39	Skogspolitik (PO 41).....	109
9.40	Djurpolitik (PO 42).....	109
9.41	Livsmedelspolitik (PO 43).....	109
9.42	Landsbygdspolitik (PO 44).....	110
9.43	Samepolitik (PO 45)	110
9.44	Demokrati (PO46).....	110
9.45	Minoritetspolitik (PO 47).....	111
9.46	Allmänna bidrag till kommuner (PO 48).....	112
9.47	Företag med statligt ägande	112
10	Konsekvensbeskrivning.....	112
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66)	114
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66).....	130
Bilaga 3	Sammanfattning av betänkandet Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121).....	133
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121)	143
Bilaga 5	Sammanfattning av betänkandet Kvinnors organisering (SOU 2004:59)	145
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över betänkandet Kvinnors organisering (SOU 2004:59)	154
Bilaga 7	Uppföljning av <i>Jämt och ständigt – regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden</i> (skr. 2002/03:140)	156
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2006	226

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner vad regeringen föreslår om mål för jämställdhetspolitiken (avsnitt 4.2–4.3).

2 Ärendet och dess beredning

Makt att forma samhället och sitt eget liv (SOU 2005:66)

I februari 2004 tillkallade regeringen en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av jämställdhetspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet. I uppdraget ingick att överväga vilka mål som bör gälla för den framtida jämställdhetspolitiken samt lämna förslag till mål och resultatindikatorer för dessa. Utredarens uppdrag omfattade också att analysera hur den nuvarande organisationen för jämställdhetspolitiken fungerar och lämna förslag till hur den skall kunna förbättras och effektiviseras. Utredningen, som antog namnet Jämställdhetspolitiska utredningen, lämnade sitt betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv* (SOU 2005:66) i augusti 2005. En sammanfattning av utredningens betänkande finns i *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En remissammanställning finns tillgänglig i Näringsdepartementet (dnr N2005/6960/JÄM). Regeringens ställningstagande till utredningens förslag avseende mål och organisation för jämställdhetspolitiken redovisas i denna proposition (avsnitt 4 och 5).

Slag i luften (SOU 2004:121)

I oktober 2003 beslutade regeringen tillkalla en särskild utredare med uppdrag att följa upp och utvärdera de myndighetsuppdrag som gavs i samband med propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55). Utredaren lämnade 2004 betänkandet *Slag i luften* (SOU 2004:121) med förslag till åtgärder i syfte att institutionalisera och systematisera arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor. En sammanfattning av utredningens betänkande finns i *bilaga 3*.

Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En remissammanställning finns tillgänglig i Näringsdepartementet (dnr N2004/9764/JÄM).

Regeringens ställningstagande vad avser det fortsatta arbetet redovisas i denna proposition (avsnitt 6).

Kvinnors organisering (SOU 2004:59)

Regeringen beslutade i maj 2003 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en analys och utvärdering av det statliga bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet samt föreslå förändringar för att anpassa bidraget till hur samhället och kvinnoorganisationerna har utvecklats sedan bidraget inrättades (dir. 2003:56). Utredningen, som antog namnet Kvinnors organisering – utredningen statligt stöd för kvinnors organisering, avlämnade i maj 2004 betänkandet *Kvinnors organisering* (SOU 2004:59).

Utredaren lämnade bl.a. förslag om ett nytt bidragssystem för kvinnors organisering som har behandlats i propositionen *Statligt stöd till kvinnors organisering* (prop. 2005/06:4). Riksdagen godkände regeringens förslag till riktlinjer för ett nytt statsbidragssystem för kvinnors organisering (bet. 2005/06:KrU6, rskr. 2005/06:99). Mot bakgrund av dessa riktlinjer har regeringen beslutat förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering som trädde i kraft den 1 januari 2006.

Utredaren har också i enlighet med sitt uppdrag lämnat förslag på hur frågan om krav avseende jämställdhet i den statliga bidragsgivningen till folkrörelser och föreningar skall behandlas fortsättningsvis. En sammanfattning av utredningens betänkande finns i *bilaga 5*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2004/5371/D).

Regeringens ställningstagande till utredningens förslag till krav om jämställdhet vid statligt stöd till folkrörelser redovisas i avsnitt 8.1.

Jämt och ständigt (skr. 2002/03:140)

I regeringens skrivelse *Jämt och ständigt* (skr. 2002/03:140) presenterades en handlingsplan för de jämställdhetspolitiska insatserna under mandatperioden. Redovisning av resultaten av de insatser som angavs i handlingsplanen redovisas i avsnitt 3.2 och i *bilaga 7*.

Denna proposition har utformats i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna.

3 Samhällsutvecklingen och regeringens insatser på jämställdhetsområdet

Jämställdhetspolitiken började ta form som ett självständigt politiskt område under 1970-talet. Olika frågor har stått i förgrunden under olika tider. Kvinnors och mäns lika möjligheter att kombinera förvärvsarbete och familjeliv, samma makt och inflytande för kvinnor och män i samhället samt att bekämpa mäns våld mot kvinnor är några av de frågor som har varit centrala under dryga trettio års jämställdhetspolitik.

Den senaste propositionen om jämställdhetspolitiken, *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147, bet. 1993/94:AU17, rskr. 1993/94:290), överlämnades till riksdagen i februari 1994. I detta avsnitt lämna en kortfattad beskrivning av samhällsutvecklingen ur jämställdhetsperspektiv inom områden av särskild betydelse för jämställdhetspolitiken. Vidare lämnas en sammanfattande redogörelse för de åtgärder som genomförts sedan regeringens senaste skrivelse för jämställdhetspolitiken *Jämt och ständigt – regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden* (skr. 2002/03:140) lämnades till riksdagen 2003. En fullständig redogörelse finns i bilaga 7 till denna proposition. Slutligen redogörs också för det internationella arbetet på jämställdhetsområdet.

3.1 Samhällsutvecklingen på jämställdhetsområdet

3.1.1 Makt och inflytande

Jämställdhetspolitikens förståelse av vilka mekanismer som bidrar till skapandet av ojämställdheten i samhället har påverkats av den genusvetenskapliga forskningen kring makt och kön. I propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147, jfr bet. 1993/94:AU17, rskr. 1993/94:290) betonas att jämställdhet är en fråga om makt och att jämställdhetspolitiken tar sikte på att förändra maktförhållandena mellan kvinnor och män. Vidare betonas att i detta förändringsarbete bör inte tyngdpunkten ligga på att söka förändra attityder för att uppnå jämställdhet, utan att arbetet i stället bör inriktas på att förändra informella strukturer i samhället som upprätthåller den ojämna maktfördelningen mellan könen. Att jämställdhet är en fråga om makt och kön är fortfarande grundläggande i jämställdhetspolitiken. De åtgärder och insatser som regeringen har vidtagit utgår från denna förståelse. För att kunna förändra maktordningen mellan könen krävs kunskap och medvetenhet om såväl ojämställdheten som vilka mekanismer som bidrar till att upprätthålla den.

Maktfrågan är relevant inom alla samhällsområden, men tar en särskilt konkret form när det gäller kvinnors och mäns representation inom politiskt och ekonomiskt beslutsfattande. En jämn representation av kvinnor och män på ledande positioner är ingen garanti för att den reella makten

fördelas jämnt mellan könen, men det är en viktig förutsättning för att även kvalitativa aspekter av maktutövning skall kunna förändras i jämställd riktning. Möjligheten att påverka beslutens innehåll förutsätter deltagande i beslutsfattandet.

Allt sedan propositionen *Jämställdhetspolitiken inför 90-talet* (prop. 1987/88:105) har ett målmedvetet arbete bedrivits för att öka kvinnorepresentationen i olika samhällsfärer. Den övergripande bilden visar att andelen kvinnor på maktpositioner inom olika delar av samhället har ökat markant sedan början av 1990-talet, men den stora majoriteten av makteliten i Sverige består fortfarande av män. Könsfördelningen ser olika ut mellan olika områden och är jämnare inom politiken än inom t.ex. näringslivet. Skillnader finns också mellan olika nivåer inom ett fält eller sektor. En studie av eliterna i Sverige (Kön och den sociala reproduktionen av elit i ett komparativt perspektiv, Göteborgs Universitet 2001) visar att andelen kvinnor har ökat inom samtliga samhällsområden – till viss del tack vare en hög kvinnorepresentation inom politiken. Inom samhällsfält som vetenskap, förvaltning, kultur, massmedier, organisationer, Svenska kyrkan och näringslivet är andelen kvinnor på ledande poster fortfarande förhållandevis låg. I näringslivet är mansdominansen allra störst, trots att vissa förändringar har kunnat anas de senaste åren. De statligt ägda företagen har i genomsnitt en jämnare könsfördelning i styrelser och ledningsgrupper än övriga aktiebolag.

Könsfördelning i politiska församlingar

Det har skett en kraftig ökning av kvinnorepresentationen i politiska församlingar sedan början av 1990-talet. Sedan 1994 har, med undantag för kortare perioder, regeringen bestått av lika många kvinnor som män. För närvarande (våren 2006) utgörs regeringen av 11 kvinnor och 11 män.

Efter valet 1991 sjönk andelen kvinnor i riksdagen till 33 procent och andelen män ökade till 67 procent. Politiska partier började därefter tillämpa ”varannan damernas” på sina valsedlar. I det efterföljande valet 1994 förändrades riksdagens könsfördelning markant till 41 procent kvinnor respektive 59 procent män bland riksdagsledamöterna. Efter valet 1998 steg andelen kvinnor till 43 procent. Sedan valet 2002 utgörs riksdagen av 45 procent kvinnor och 55 procent män. I kommuner och landsting utgjordes 2003 kommunfullmäktige av 42 procent kvinnor och 58 procent män samt landstingsfullmäktige av 48 procent kvinnor och 52 procent män.

Representationen av kvinnor respektive män i politiskt beslutsfattande har blivit jämnare på central och lokal nivå, men utöver det faktum att män fortfarande är överrepresenterade kvarstår också vertikala och horisontella skillnader inom politiken. Högre upp i hierarkin – t.ex. på ordförandeposter i riksdagens utskott, kommunala nämnder eller landstingsstyrelser – råder mansdominans. Det finns också en horisontell åtskillnad, ett slags arbetsdelning inom politiken. Kvinnor är oftare representerade inom utskott och nämnder som ansvarar för frågor om vård, omsorg, utbildning, kultur och fritid medan män oftare är representerade inom områden som ekonomi, teknik och transporter. Detta är mera märkbart på kommunal nivå än i riksdagen, där nio av de 16 utskotten har en köns-

fördelning som ligger inom intervallet 40–60 procent av endera kön. Ordförandeposterna i utskotten innehåller till två tredjedelar av män.

Det finns skäl att även uppmärksamma hur många det är som lämnar politiska uppdrag. Valmyndigheten har tagit fram statistik över avgångna ledamöter sedan valet 2002. Kvinnor, särskilt yngre kvinnor, hoppar oftare än män av sina politiska uppdrag både i kommuner och landsting. I vissa kommuner och landsting avgår kvinnor i mycket högre grad än män. Det omvända är dock ovanligt. I riksdagen lämnar lika många kvinnor som män sina uppdrag. Vissa partier har högre andel avhopp bland kvinnor än bland män medan i andra partier råder det motsatta förhållandet.

I den senast genomförda undersökningen av orsaker till avhopp bland ett representativt urval förtroendevalda (*Att vara med på riktigt*, SOU 2001:48) framkommer att privata skäl har haft störst betydelse för både kvinnor och män, men det var fler kvinnor än män som uppgav privata skäl till avhopp från politiken. Enligt en nyligen genomförd studie av Sveriges Kommuner och Landsting i 17 kommuner (*Makten och möjligheten i kommunpolitiken*) överväger ett betydande antal fler kvinnor än män att lämna sina kommunala förtroendeuppdrag – 39 procent av kvinnorna och 30 procent av männen.

En arbetsgrupp inom riksdagen har lämnat förslag till en jämställd riksdag. I rapporten (2004/05:URF2) lyfter man fram resultaten av en enkät genomförd av Svenska Dagbladet gällande situationen för kvinnor som är riksdagsledamöter. Den visade att sex av tio kvinnor ansågs sig ha utsatts för ”förtryck på grund av sitt kön”. En majoritet ansåg att den manliga maktstrukturen är stark. Bortsett från några enstaka undantag ansåg så gott som samtliga att det fanns en manlig maktstruktur som påverkar det politiska arbetet. Både i det egna partiet och i det övriga riksdagsarbetet ansåg kvinnorna att de har svårt att avancera på grund av sitt kön och att de viktigaste uppdragen går till män. Ett problem som många pekade på är att männen sluter sig samman i informella nätverk som utesluter kvinnor. När förslagen når sammanträdesrummen har männen redan pratat sig samman, uppger en rad kvinnor.

Makten att påverka politiken är således inte enbart en fråga om representation. Lika viktigt är möjligheten att påverka dagordningen och förutsättningarna för beslutsfattandet. Längre har den politiska sfären framhållits som förebild i den jämställdhetspolitiska diskussionen med anledning av att andelen kvinnor är hög. Det är angeläget att ta hänsyn till de kvalitativa aspekterna av maktutövning i det jämställdhetspolitiska arbetet.

Ansvarsfördelning på regional nivå

Under andra halvan av 1990-talet har förändringar skett vad gäller makt- och ansvarsfördelning på länsnivå. En försöksverksamhet pågår till utgången av 2010 i Skåne och Västra Götalands län, där landstingen har övertagit det s.k. regionala utvecklingsansvaret från länsstyrelsen. Från 2003 är det också möjligt att i samtliga län bilda kommunala samverkansorgan i form av kommunalförbund för regional utveckling. Ett samverkansorgan kan överta vissa regionala utvecklingsuppgifter från länsstyrelsen, under förutsättning att samtliga kommuner är medlemmar i

kommunalförbundet. Styrelserna i de kommunala samverkansorganen är mansdominerade. Andelen kvinnor varierar mellan 25 procent och 41 procent. Av nio ordföranden är sju män och två kvinnor.

En ny företeelse inom den svenska regionala utvecklingspolitiken är de regionala partnerskapen. Partnerskapen består av representanter från den offentliga, den privata och den ideella sektorn. I en bilaga till ett betänkande från Organisationsutredningen för regional tillväxt, *Svenska partnerskap – en översikt* (SOU 2006:4), konstateras att drygt 60 procent av deltagarna i partnerskapen är män, men att det finns en övervikt av kvinnor bland de deltagare som är yngre än 50 år.

Sammanfattande om den politiska kvinnorepresentationen

Sverige rankas högt internationellt när det gäller jämställdhet. Den relativt jämna politiska representationen av kvinnor och män väger tungt i en sådan bedömning. Den utveckling som skett sedan 1990-talets början är mycket positiv när det gäller att åstadkomma en könsmissigt jämnare representation, vilket innebär att många fler kvinnor har trätt in i politiska uppdrag. Att ta plats inom det politiska beslutsfattandet är en viktig grund och förutsättning för att också kunna påverka beslutens och politikens innehåll. Samtidigt visar utvecklingen att mycket återstår och att representationsfrågorna inte är avklarade utan ständigt behöver bevakas och uppmärksammas. Nya beslutsformer och maktförskjutningar visar sig påverka kvinnorepresentationen. Den hierarkiska ordningen kvarstår som innebär att män fortfarande är överrepresenterade på de ledande posterna inom politiken.

Det saknas tillräckliga kunskaper för att kunna dra relevanta slutsatser om samverkan mellan kön och andra sociala faktorer (klass, etnicitet, funktionshinder etc.) när det gäller fördelning av makt och inflytande.

Enligt en rapport om diskrimineringen i politiken (*Diskriminering i politiken?*, 2005) har förutsättningarna förbättrats när det gäller möjligheterna att delta i det politiska arbetet, men fler kvinnor än män upplever bristen på tid för att verka som fritidspolitiker som ett problem. Det är också många gånger svårare för kvinnor att utöva inflytande, bl.a. för att det kan uppleva ett negativt bemötande av andra politiker eller av tjänstemän.

Detta är några exempel på att trots den framgång som rönts när det gäller att öka kvinnorepresentationen kvantitativt, återstår mycket att göra när det gäller de kvalitativa aspekterna av politisk representation och maktutövning.

Könsfördelning i statliga styrelser och kommittéer

I regeringens proposition *Jämställdhetspolitiken inför 90-talet* (prop. 1987/88:105) föreslogs konkreta mål och en tidtabell för att öka andelen kvinnor i statliga styrelser på central och regional nivå samt i statliga kommittéer. Målet var en jämn representation senast år 1998 och steg på vägen var att uppnå 30 procentig kvinnorepresentation 1992 och 40 procentig 1995. Målen uppnåddes 1992 och 1995.

Av den senaste sammanställningen i en bilaga till budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1), framgår att den sista december 2004 utgjorde kvinnor och män vardera 50 procent av ledamöterna i de regionala styrelserna och i de styrelser där staten utser samtliga ledamöter utgjorde män 52 procent och kvinnor 48 procent. I kommittéerna 2004 utgjorde kvinnor 43 procent och män 57 procent av ledamöterna, inklusive ordförande.

I samband med propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) infördes en rutin i Regeringskansliet som innebär att alla tillsättningar av myndigheternas styrelser, nämnder etc. liksom kommittéer bereds med Jämställdhetsenheten i Regeringskansliet för att en jämn könsfördelning skall uppnås. En intern utvärdering visar att en del av svårigheten med att nå helt jämn könsfördelning i de centrala styrelserna beror på att den udda platsen i en styrelse eller kommitté oftast tillsätts med en manlig ledamot samt att ordförandena oftast är män.

När det gäller myndighetscheferna finns sedan mitten av 1990-talet ett mål som innebär att av de nya myndighetscheferna som utses skall hälften vara kvinnor och hälften män i budgetpropositionen för 1995/96 (prop. 1994/95:100). År 2004 nyutnämnde regeringen totalt 38 myndighetschefer, varav 15 var kvinnor och 23 var män. År 2005 nyutnämndes 29 myndighetschefer, varav 12 var kvinnor och 17 var män. Den 1 januari 2006 var 34 procent av myndighetscheferna kvinnor och 66 procent män. Regeringen har ökat ansträngningarna för att åstadkomma en jämn fördelning av kvinnor och män bland myndighetscheferna.

Könsfördelning i företagen

Könsfördelning i styrelsen i statligt ägda företag

Målet är en jämn könsfördelning i de statligt ägda företagens styrelser. Som ett delmål har regeringen angett att senast år 2003 skall andelen kvinnor i de statliga bolagens styrelser uppgå till minst 40 procent (Skr. 1999/2000:24). Målet uppnåddes i juni 2003. Könsfördelningen i de statliga företagens styrelser redovisas årligen i skrivelsen till riksdagen om de statliga företagen. Könsfördelningen i styrelserna blir för varje år allt jämnare. I maj 2005 utgjorde kvinnors andel av styrelseplatserna i de helägda statliga företagens styrelser i genomsnitt 43 procent, och männens andel var 57 procent.

Män innehade 86 procent av VD-posterna i de hel- eller delvis ägda statliga företagen, och kvinnor innehade 14 procent av posterna i december 2004. Det är en minskning för kvinnorna och en ökning för männen med en procentenhet sedan år 2001.

Könsfördelning i privata bolagsstyrelser

I propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) konstateras att makten är mycket ojämnt fördelad i det privata näringslivet. Viss förbättring har skett, bland annat mot bakgrund av att mansdominansen inom näringslivet uppmärksammas under senare år. Betänkandet Mans-

dominans i förändring (SOU 2003:16) visade att andelen män i styrelserna på de större företagen (minst 200 anställda) hade minskat från 94 procent 1993 till 84 procent 2002.

Utvecklingen har således gått långsamt. Mellan 2004 och 2005 minskade mansdominansen i börsföretagens styrelser med endast 2 procentenheter. År 2005 var 84 procent av ledamöterna i dessa styrelser män och 16 procent kvinnor. I juni 2005 tillsatte regeringen en utredare för att undersöka om och i så fall hur en kvotering på grund av kön kan införas i svensk lagstiftning när det gäller styrelserna, framför allt i publika företag (dnr. Ju/2005/5704/P). Utredaren skall också föreslå en avgränsning gällande vilka andra företag som skall omfattas. Utredningen skall undersöka behovet av sanktioner och föreslå lämpliga sådana.

3.1.2 Ekonomisk jämställdhet

Inom området ekonomi och jämställdhet finns en rad begrepp som kan definieras på flera sätt och innebära att olika aspekter studeras. Begreppen ekonomisk jämställdhet, ekonomisk makt och ekonomiskt oberoende har enkelt uttryckt det gemensamt att de på olika sätt handlar om vilken makt kvinnor och män har över ekonomiska resurser: på samhällsnivå, familjenivå eller på individnivå.

I propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) lyfts Maktutredningens definition fram som innebär att med begreppet ekonomisk makt på individnivå menas den enskildes möjligheter att realisera sina önskningar. Kvinnomaktutredningen, som tillsattes 1995, konstaterar att ekonomisk makt kan definieras som makten i näringslivet, men för genusforskare är det vanligare att definiera ekonomisk makt som frågan om vem som har makt i familjen, där män har haft större makt än kvinnor i egenskap av att ha större inkomster än kvinnor (SOU 1998:6). Ekonomisk makt i meningen att ha tillträde till de arenor där kollektiva ekonomiska beslut fattas (i företag, politik och organisationer) som påverkar människors ekonomiska villkor, diskuteras i det föregående avsnittet. I detta avsnitt ligger tyngdpunkten på kvinnor och män som individer och vilka ekonomiska villkor dessa har. Begreppet ekonomisk jämställdhet handlar om hur inkomsterna fördelas mellan kvinnor och män. Oberoende av vilken aspekt av ekonomisk makt som studeras kan det konstateras att det råder ojämställdhet.

Utvecklingen av den ekonomiska jämställdheten

Ett sätt att mäta den ekonomiska jämställdheten är att jämföra kvinnors och mäns individuella disponibla inkomst. Disponibel inkomst inbegriper inkomster av lön, företagande eller kapital och inkomster från transfereringssystemen i form av ersättningar och bidrag samt avdrag för skatt.

Regeringen redovisar varje år i en bilaga till budgetpropositionen en uppföljning gällande fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Jämställdhetspolitiska utredningen genomförde en studie av utvecklingen sedan 1990-talets början till början på 2000-talet. Den visar att i början av 1990-talet hade kvinnor lägre inkomster än män och det

förhållandet gällde även i början av 2000-talet. Skillnaderna mellan kvinnor och män har emellertid minskat och den ekonomiska jämställdheten ökade mellan 1991 och 2002. Slutsatsen bygger på ett antal faktorer:

- Kvinnor arbetar mer avlönat i dag än i början av 1990-talet, sysselsättningsmönstret är mer lika mellan kvinnor och män och andelen familjer där både kvinnan och mannen arbetar heltid har ökat.
- Kvinnors löneinkomster har ökat relativt mäns. Kvinnors medianinkomst av lön steg mellan 1991 och 2002 från 64 till 68 procent av männens medianinkomst. Sett enbart till de heltidsanställda steg kvinnornas medianinkomst från knappt 81 till drygt 84 procent av männens medianinkomst av lön.
- Sett till den disponibla inkomsten, där ersättningar och bidrag läggs till inkomster från marknaden och skatt räknas bort, har kvinnors disponibla inkomst relativt mäns ökat från 76 till drygt 78 procent. Bland sammanboende kvinnor och män har kvinnors andel av hushållets disponibla inkomst ökat.

Den generella bilden är således att kvinnors ekonomiska ställning har stärkts i förhållande till mäns. Av undersökningen framgår också att välfärdsstaten omfördelar resurser från män till kvinnor och stärker kvinnors ekonomiska ställning relativt mäns. För både kvinnor och män kommer den största delen av inkomsterna av lön, företagariinkomst eller avkastning på kapital, men även transfereringssystemen står för ett betydande inkomstillskott. Transfereringarnas andel av inkomsterna har emellertid minskat för både kvinnor och män mellan 1991 och 2002, något mer för kvinnor än för män. Generella förklaringar till utvecklingen är att fler kvinnor har skaffat sig högre utbildning och stärkt sin position på arbetsmarknaden. Vidare har kvinnor ökat sitt betalda arbete genom att minska deltidsarbetet och minska det obetalda arbetet. Samtidigt kan konstateras att kvinnors höjda utbildningsnivå inte har gett ekonomisk utdelning i form av högre löner i motsvarande grad.

Trots att den genomsnittliga skillnaden i disponibel inkomst mellan kvinnor och män har minskat, kvarstår stora skillnader både mellan kvinnor och män och inom gruppen kvinnor respektive inom gruppen män. En ekonomiskt utsatt grupp är ensamstående kvinnor med barn. Sysselsättningen bland dessa sjönk kraftigt under 1990-talet och återhämtade sig inte till den nivå den hade i början av decenniet. Mot slutet av 1990-talet och början av 2000-talet förbättrades situationen för ensamstående mödrar, men det finns en långsiktig tendens till ett ökande gap i genomsnittlig inkomst mellan ensamstående föräldrar och sammanboende föräldrar. Generellt är skillnaderna i inkomst relativt små mellan ensamstående mödrar och sammanboende mödrar. Den stora skillnaden i inkomster är den mellan mödrar och fäder. De sammanboende fädernas genomsnittliga marknadsinkomst är nästan dubbelt så hög som både de ensamstående och de sammanboende mödrarnas marknadsinkomster. Transfereringarna utjämnar en del av dessa skillnader, mest för de ensamstående mödrarna. Föräldrarnas möjligheter till arbete och egen inkomst har stor betydelse för barns och ungas välbefinnande. Ekonomisk utsatthet bland ensamstående mödrar drabbar således i hög grad barnen i dessa familjer.

Sammantaget visar utvecklingen att kvinnor generellt har fått en ekonomiskt starkare position, men kvinnor har inte uppnått samma ekonomiska självständighet som män. Situationen på en rad samhällsområden påverkar den ekonomiska jämställdheten – i synnerhet gäller det situationen på arbetsmarknaden och inom utbildningen. Vidare påverkas den av transfereringssystemens utformning och fördelningen av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män.

3.1.3 Betalt arbete

En viktig förutsättning för att uppnå ekonomisk jämställdhet, är att skapa jämställda villkor på arbetsmarknaden. Det handlar både om kvinnors möjligheter att delta på arbetsmarknaden på lika villkor som män och om kvinnors och mäns villkor på arbetsmarknaden i fråga om arbets- och anställningsvillkor, löner, arbetstidsmönster och inplacering på arbetsmarknaden. Att kvinnor och män skall ha samma förutsättningar och möjligheter till betalt arbete påverkas också av fördelningen av det obetalda arbetet mellan kvinnor och män.

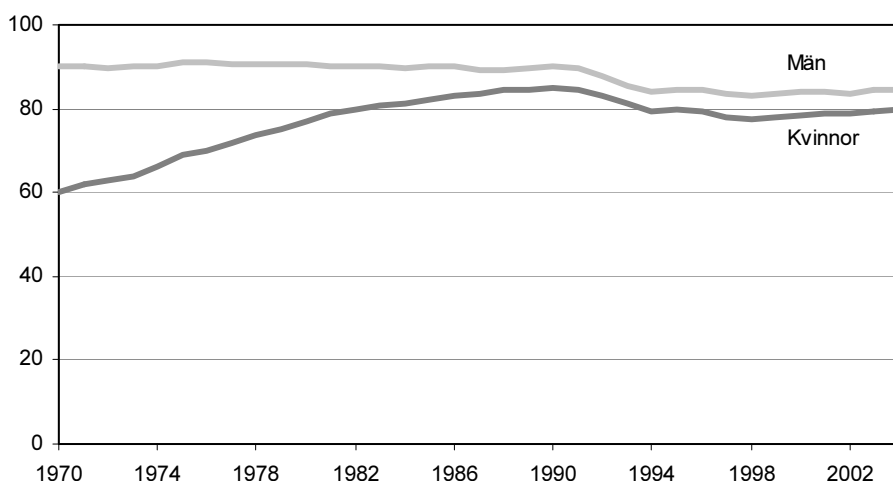
Arbetsmarknaden genomgick relativt stora förändringar under 1990-talet, vilket bland annat kännetecknas av en högre arbetslöshetsnivå, större rörlighet i arbetskraften och av att arbetskraften består av fler högskoleutbildade. Fler kvinnor än män har i dag högskoleutbildning. Såväl antalet nybörjare som antalet examinerade på högskolorna ökade mer för kvinnor än för män. Det är framförallt i gles- och landsbygdskommuner som de yngre männen läser vidare i lägre utsträckning än de unga kvinnorna. Inom i stort sett samtliga huvudinriktningar vid de akademiska lärosätena ökade andelen kvinnor i grundutbildningarna. Sett till övergångsfrekvensen (dvs. hur stor andel som går från gymnasiet till högskolan) var under läsåret 2002/03 genomsnittet för kvinnor 56 procent och för männen 41 procent.

Kvinnor och män har närmast sig varandra i arbetskraftsdeltagande sedan 1970-talet genom att andelen kvinnor har ökat och andelen män minskat. År 1970 ingick 90 procent av männen i arbetskraften, vilket har sjunkit till 84 procent. Andelen kvinnor har gått från 60 procent till 79 procent under samma tid. Den stora ökningen av kvinnor i arbetskraften skedde mellan 1970 och 1990 då toppnoteringen för kvinnor var 85 procent, vilket är högre än dagens arbetskraftsdeltagande bland män. Under 1990-talet sjönk emellertid arbetskraftsdeltagandet för både kvinnor och män.

Arbetskraftsdeltagandet 1970–2004

Andel (%) som ingår i arbetskraften

Procent

Källa: Arbetskraftsundersökningar, Statistiska centralbyrån

Utlandsfödda kvinnor och män har ett avsevärt lägre deltagande i arbetskraften än svenskfödda. Bland kvinnor födda utanför Europa i åldern 25–44 år ingår 64 procent i arbetskraften, vilket skall jämföras med 8 procent bland svenskfödda kvinnor i samma ålder. För män ligger siffran på 77 procent för utomeuropeiskt födda respektive 91 procent för svenskfödda. Skillnaderna i arbetskraftsdeltagande är således större mellan utomeuropeiskt födda kvinnor och män än mellan svenskfödda kvinnor och män. Skillnaderna ökar ytterligare i åldersgruppen 45–64 år.

Småbarnsmödrar i Sverige är starkt förvärvsaktiva och har ett högre förvärvsdeltagande än genomsnittet, vilket bidrar till att Sverige tillhör de länder som har den högsta förvärvsfrekvensen bland kvinnor i Europa – endast Island ligger högre. Det genomsnittliga arbetskraftsdeltagandet i EU (EU15-genomsnitt) var år 2002 64 procent för kvinnorna och 83 procent för männen.

Förvärvsfrekvensen i Sverige, andelen sysselsatta av befolkningen, skiljer sig åt mellan olika åldersgrupper och regioner. Den regionala spridningen i förvärvsfrekvens är betydligt större bland män än bland kvinnor.

Kvinnors och mäns arbetsmarknadsregioner skiljer sig åt vad gäller storlek och antal. Män, som i högre grad än kvinnor pendlar över kommungränser, har större lokala arbetsmarknadsregioner. De könsmissiga skillnaderna i antal och storlek för de lokala arbetsmarknadsregionerna innebär att kvinnor och män har skilda förutsättningar för yrkesmässig utveckling. För arbetsgivarnas del innebär det en begränsning av tillgången på arbetskraft.

Anställnings- och arbetsvillkor

Anställningsvillkoren har förändrats för stora grupper i samhället. Tillsvidareanställning är fortfarande den vanligaste anställningsformen, men andra former av anställning blev allt vanligare under 1990-talet. Antalet personer med tillfällig anställning har stadigt ökat sedan 1990-talets början, vilket gäller för både kvinnor och män. Det är emellertid avsevärt

fler kvinnor än män som har tidsbegränsade anställningar. Av samtliga personer med tidsbegränsade anställningar utgjorde kvinnor 60 procent och män 40 procent 2003. Den vanligaste formen av tidsbegränsad anställning för kvinnor är vikariat och ”kallas vid behov”. För män är den vanligaste anställningsformen vikariat och projektanställning, men det är nästan tre gånger fler kvinnor än män som har vikariat, medan det är nästan lika många kvinnor som män som har projektanställning. Bland fackförbunden har LO den största gruppen tidsbegränsat anställda (12 procent), tätt följt av SACO (11 procent) och därefter TCO (7 procent). I samtliga förbund är det fler kvinnor än män som har tidsbegränsade anställning. Skillnaden i andel mellan LO och SACO är liten, med det är viktigt att påpeka att det är stora skillnader mellan olika typer av tidsbegränsade anställningar. Det innebär olika grad av otrygghet och ger olika förutsättningar för fasta anställningar. Den mest otrygga anställningsformen utgörs av behovsanställningar där den anställde kallas vid behov. Denna form av anställning är vanligast bland LO-an slutna kvinnor. Objekts- och projektanställning leder i större utsträckning till fasta jobb och de anställda har avsevärt större inflytande i sitt arbete. Denna anställningsform är vanligast bland SACO-an slutna kvinnor och män.

LO-an slutna kvinnor utgör även den allra största gruppen med obekväma och oregelbunden arbetstid på arbetsmarknaden och denna grupp har ökat markant under 1990-talet. Nästan hälften av LO-kvinnorna arbetar antingen kvälls- och nattetid, skift eller enligt så kallad turlistetid. Motsvarande andel för LO-männen är en tredjedel. Bland TCO-an slutna är det också fler kvinnor än män som har obekväma och oregelbundna arbetstider. Det är bara bland SACO-an slutna som denna andel är högre för män än för kvinnor. Inom tjänstemannaförbunden ligger emellertid andelarna mellan fem och drygt tio procent.

Könssegregeringen på arbetsmarknaden

Könssegregeringen på arbetsmarknaden består, men har minskat något enligt Utredningen om den könssegregerade svenska arbetsmarknaden (se betänkandet SOU 2004:43). Det är främst kvinnor som står för förändringen. Kvinnor har i större utsträckning än män breddat sina yrkesval och i ökad utsträckning sökt sig till mansdominerade yrken som kräver högre utbildning. Samma förändring kan däremot inte observeras i mansdominerade yrken med låga utbildningskrav. Män har inte sökt sig till kvinnodominerade yrken, vare sig till de som kräver hög utbildning eller till yrken med låga utbildningskrav.

Könssegregeringen har flera dimensioner. *Horisontell segregering* innebär att kvinnor och män har olika yrken och arbetsgivare, arbetar inom olika branscher och sektorer på arbetsmarknaden. Sett till sektor är det framför allt männens inplacering på arbetsmarknaden som ger det segregerade mönstret, genom att över 80 procent av männen arbetar i privat sektor och endast 20 procent i offentlig sektor. Kvinnorna är däremot jämnt fördelade över sektorerna, med 50 procent kvinnor i offentlig respektive privat sektor. Den offentliga sektorn är emellertid kvinnodominerad. Sett till yrke är endast tre av de trettio största yrkena att beteckna som könsintegrerade. Män är överrepresenterade i metall- och maskinteknisk industri, bygg- och anläggningsteknisk industri och inom trans-

portsektorn. Kvinnor är överrepresenterade inom handel, omsorg, hälsovård och skola.

Vertikal könssegregering innebär att kvinnor och män inte finns på samma hierarkiska nivåer, att kvinnor inte innehar chefspositioner i samma utsträckning som män.

Löneskillnader mellan kvinnor och män

Från 1960-talet fram till början av 1980-talet minskade löneskillnaderna mellan kvinnor och män. Sett till hela arbetsmarknaden har löneskillnaderna i stort sett varit konstanta sedan mitten av 1990-talet. Kvinnors månadslön utgjorde 2003 i genomsnitt 84 procent av mäns månadslön. Denna löneskillnad kan till viss del förklaras statistiskt av att kvinnor och män t.ex. fördelar sig olika på utbildning, arbetstid, yrke och sektor. Bakom dessa faktorer finns förvisso också tydliga könsaspekter. Men om dessa skillnader räknas bort genom att man gör en så kallad standardvägning av statistiken, vilket görs i SCB:s lönestatistik, återstår fortfarande en löneskillnad om ca. 8 procent mellan kvinnor och män. Denna löneskillnad varierar mellan sektorerna. Den är minst i kommuner där kvinnor utgör en majoritet och den är störst i privat sektor där män är i majoritet. En orsak är att kommunerna har en mer sammanpressad lönestruktur än i privat sektor där lönespridningen är väsentligt större, särskilt bland män.

Ett flertal faktorer har betydelse för löneskillnaderna. Den horisontella könssegregeringen på arbetsmarknaden bidrar till löneskillnaderna, där män företrädesvis finns inom privat sektor med ett högre löneläge än i offentlig sektor. Den vertikala könssegregeringen innebär att män finns på högre positioner än kvinnor och har därmed högre löner. Lönediskriminering är också en bidragande orsak till löneskillnaderna.

Deltidsarbete

År 2003 arbetade 36 procent av de sysselsatta kvinnorna i åldern 20–64 år med barn under 17 år deltid. Motsvarande siffra för männen var 6 procent. Bland de sysselsatta kvinnorna utan hemmavarande barn arbetade 30 procent deltid. Motsvarande siffra för männen var 12 procent. Antalet kvinnor som deltidsarbetar har minskat under 1990-talet, medan antalet män har ökat. 170 000 färre kvinnor, men 40 000 fler män deltidsarbetar i dag.

Att ha små barn är inte den viktigaste förklaringen till varför kvinnor arbetar deltid eftersom det är en relativt liten skillnad mellan andelen deltidsarbetande kvinnor med barn och deltidsarbetande kvinnor utan barn. Men kvinnor med barn är i större utsträckning deltidsarbetande än kvinnor utan barn. För män gäller det omvända: Män med barn är i mindre utsträckning deltidsarbetande än män utan barn. Det är främst bland de unga (20–24 år) männen *utan* barn som deltidsarbetet är vanligast, medan andelen deltidsarbetande är betydligt lägre bland de unga männen *med* barn. Deltidsarbete är vanligt också bland de unga kvinnorna utan barn, men det är ändå fler deltidsarbetande bland de unga

kvinnorna med barn. För både kvinnor och män är studier en viktig förklaring till deltidsarbete i unga år.

När det gäller deltidsarbete brukar det göras åtskillnad på frivilligt och ofrivilligt deltidsarbete. Den som ofrivilligt arbetar deltid och vill ha arbete på heltid räknas som deltidsarbetslös.

Det frivilliga deltidsarbetet brukar förklaras med förekomsten av barn och ett tungt ansvar för det obetalda arbetet. Den som har barn under 8 år har rätt att gå ner i arbetstid. Denna möjlighet utnyttjas till allra största delen av kvinnor.

Oavsett om deltidsarbetet är frivilligt eller ofrivilligt påverkar det lönen, utvecklings- och karriärmöjligheter i arbetet samt ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemet, t.ex. i fråga om sjuk- och föräldraförsäkring, arbetslöshetsersättning och pension.

Sjukfrånvaro

I december 2005 utgjorde kvinnor 62 procent och män 38 procent av samtliga sjukskrivna. Mäns sjukfrånvaro ligger i ett längre tidsperspektiv inte på någon särskilt hög nivå i dag. Utvecklingen för kvinnors sjukfrånvaro är inom vissa yrkesområden väsentligt sämre än inom andra. Särskilt höga sjuktal redovisas inom kommunala arbetsområden – vård, skola och omsorg. Men också på denna nivå framträder stora skillnader mellan enskilda kommuner och landsting och mellan olika arbetsplatser inom samma kommun. På samma sätt framträder stora skillnader inom den privata sektorn – mellan branscher, inom branscher och inom det enskilda företaget. Små arbetsplatser/företag har en väsentligt lägre sjukfrånvaro än större. Det finns få vetenskapliga studier om orsakerna till kvinnors högre sjukfrånvaro, och ännu färre om möjligheterna att påverka dessa förhållanden. Möjliga orsaker till kvinnors högre sjukfrånvaro kan vara att kunskapen inom den medicinska vetenskapen är mindre när det gäller diagnostisering, behandling, rehabilitering respektive prevention av kvinnors besvär samt att kvinnor oftare har arbeten som är ergonomiskt eller psykosocialt krävande. En ytterligare orsak kan finnas i försämrad arbetsmiljö och ökade krav i kvinnodominerade arbeten de senaste 10–15 åren. Antalet kvinnor som har arbete med hög anspänning men liten egen kontroll ökar. Under de senaste åren har ökningen varit särskild tydlig bland personal anställd inom vård, skola och omsorg.

Den sammanlagda bilden visar att en stor del av de orsaker som framförs som möjliga förklaringar till kvinnors sjukfrånvaro, kan hänföras till brister i jämställdheten mellan kvinnor och män – både på samhälls- och på individnivå.

3.1.4 Utbildning och forskning

Rätten till och tillgången på utbildning har haft stor betydelse för att kvinnor i Sverige i så hög grad lyckats etablera sig på arbetsmarknaden. Det har i sin tur inneburit ökad ekonomisk självständighet för kvinnor och haft betydelse för kvinnors möjligheter att ta plats i politiska och andra beslutsfattande funktioner. Det jämställdhetspolitiska målet ”lika

tillgång till utbildning” kan huvudsakligen och i formell mening sägas vara uppfyllt.

Tillgång till utbildning på lika villkor är sålunda ett viktigt medel för individens möjligheter till försörjning och till inflytande i samhället. Men skolan och utbildningen utgör också en arena för identitetsskapande, i synnerhet under barnens uppväxt. Under skoltiden påverkas både flickors och pojkars uppfattningar och föreställningar om kön och därför har skolan även en viktig uppgift när det gäller att motverka traditionella könsmonster och att aktivt främja jämställdhet.

Förskolan, grundskolan, gymnasieskolan samt vuxenutbildningen

Deltagandet i all slags utbildningsverksamhet är ungefär lika stort för pojkar som för flickor i förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och i grund- och gymnasieskolan. Fler flickor än pojkar börjar dock i grundskolan vid sex års ålder.

Nutida forskning visar könsmonster som i dag delvis skiljer sig från vad 1970- och 80-talets studier visade. I betygshänseende ligger flickor genomsnittligt högre än pojkar både i grund- och gymnasieskolan. Detta är känt sedan länge. För bara några decennier sedan hade flickor sämre betyg i skolan än pojkar. I dag är förhållandet det omvända. Det genomsnittliga meritvärdet mellan flickor och pojkar i grundskolan varierar även mellan kommunerna. Endast i fem av landets 290 kommuner är pojkarnas genomsnittliga meritvärde högre.

I allt fler länder konstateras att flickor som grupp presterar väl i skolan. Flickornas prestationer i såväl grundskolan som i gymnasieskolan förbättras allt mer i förhållande till pojkarnas. De når målen i större utsträckning än pojkarna i alla ämnen utom i ämnet idrott och hälsa. I de nationella proven i grundskolan har flickorna bättre resultat i matematik även om könsskillnaden i ämnet är liten. Vidare framgår av bl.a. de internationella kunskapsmätningarna att de svenska flickorna har bättre läsförmåga än pojkarna och att skillnaden tenderar att öka. Skillnaden i läsförmåga är däremot inte, som i matematik, relaterad till social bakgrund eller etnisk tillhörighet.

Pojkarna på gymnasieskolans individuella program utgör 57 procent. Andelen elever på individuella program utgör sju procent av det totala antalet flickor och pojkar i gymnasieskolan.

Fortfarande är flickors och pojkars studieval i hög grad könsbundna. Flickorna fortsätter att vidga sina val medan pojkarna väljer mer traditionellt. Pojkarnas intresse för flickdominerade gymnasieprogram ökar dock.

När det gäller den kommunala vuxenutbildningen är det övervägande kvinnor som söker sig dit. Av de som söker utgör kvinnor 66 procent och män 34 procent. Det beror bland annat på att kvinnor generellt är mer studiebenägna och mer benägna att studera teoretiska ämnen, vilket är det som företrädesvis erbjuds inom den kommunala vuxenutbildningen. De kommuner som har lyckats rekrytera en högre andel män än riksgenomsnittet har vanligen gjort det genom att erbjuda utbildningar på områden som t.ex. data, teknik, skogs- och jordbruk. Traditionella och könsbundna studieval präglar således även den kommunala vuxenutbildningen.

Flera utvärderingar visar att jämställdhet fortfarande är en lågt prioriterad fråga i alltför många förskolor, skolor och kommuner. Jämställdhetsarbetet skall emellertid utgöra en del i värdegrunds- och demokratiarbetet i verksamheterna och kommunerna.

Inom den högre utbildningen finns en stark ökning av flickornas intresse för traditionellt manliga utbildningar. Könens prestationsmönster samt deltagande i högre utbildning har förändrats. Trots att flickorna sedan länge presterat väl i matematik och naturvetenskap är de fortfarande underrepresenterade i förhållande till sina prestationer inom högre utbildningar och yrken som rör dessa ämnesområden.

Under de senaste decennierna har kvinnors andel av lärarkåren ökat starkt. Andelen kvinnor som arbetar på de lägre årskurserna är runt 97 procent. I de högre årskurserna, där männen tidigare dominerade, återfinns nu flest kvinnor som lärare.

Antalet kvinnor på skolledarbefattningar i grund- och gymnasieskolan har under 1990-talet ökat dramatiskt. Inom detta yrkesområde, som traditionellt dominerats av män, utgör i dag kvinnor en majoritet. År 1970 var 94 procent av rektorerna män. Under femårsperioden 1991–1995 ökade andelen kvinnor bland rektorerna mycket snabbt – från 16 till 50 procent. Det förklaras delvis av att förskolorna fördes in i statistiken som skolor och att det för varje skolenhet tillsattes en rektor. År 2003 utgjorde kvinnor 64 procent av skolledarna inom grundskolan och männen 62 procent inom gymnasieskolan.

Andelen män som arbetar i förskolan är mycket låg. År 1998 uppgick antalet till enbart 1,9 procent, att jämföra med 4,6 procent år 1983. Under senare år utgör andelen män i förskolan stabilt omkring 2–3 procent, men en liten ökning av antalet män har noterats.

Högre utbildning

Den högre utbildningen har historiskt sett varit mansdominerad. För några decennier sedan hade kvinnor lägre utbildningsnivå i jämförelse med män. Så är det inte längre och därmed har ett allvarligt hinder för jämställdheten övervunnits. Under 1990-talet har kvinnor gått om män i utbildningsnivå och i dag utgör kvinnor en majoritet bland studenterna på universitet och högskolor. Skillnaderna i utbildningsnivå mellan könen är större i gles- och landsbygder än i tätorter. Kvinnor har även en betydligt högre genomsnittlig genomströmning genom grundutbildningarna på högskolan än män och kvinnor tar nästan två tredjedelar av alla examina. I stort sett lika många kvinnor som män antas i dag till forskarutbildning och kvinnor svarade 2004 för 45 procent av samtliga doktorsexamina.

Studenternas studieval är fortfarande i hög grad könsbundna. Detta är särskilt tydligt inom lärar- och vårdutbildningar och inom vissa tekniska och naturvetenskapliga utbildningar. En fjärdedel av alla kurser har en jämn könsfördelning, dvs. en könsfördelning där andelen män respektive kvinnor ligger i intervallet 40 till 60 procent. Förändringarna är små mellan åren, men det går att skönja en positiv trend. Elevernas resultat i ungdomsskolan och val av gymnasieutbildning har återverkningar på övergången till högskolan. Pojkar är underrepresenterade på de studieförberedande programmen i gymnasiet.

Andelen kvinnor i grundutbildningen har ökat, men könsfördelningen på ledande platser inom universitet och högskolor har inte förändrats i samma takt. Bland professorerna är i dag 16 procent kvinnor och 84 procent män. En jämnare könsfördelning i professorskåren förutsätter förändringar i rekryteringsbasen. Att formulera rekryteringsmål för könsfördelningen bland nytillsatta professorer bedöms ha haft positiv effekt.

Genusforskning

Genusforskningen har sina rötter i en feministisk samhällskritik och i kvinnoforskningen som utvecklades för att komplettera den brist på kunskaper om kvinnors liv och villkor som av tradition utmärkte de vetenskapliga institutionerna. Genusforskningen har utvecklats starkt under de senaste decennierna. Den har växt i omfattning, genomgått förändringar och delvis institutionaliserats. Genusforskningen har allt tydligare blivit en självständig disciplin och har samtidigt integrerats i andra ämnen. Den är i dag väl utvecklad och mångfacetterad.

3.1.5 Företagande

Det är en förhållandevis liten andel av befolkningen som är företagare, vilket gäller för både kvinnor och män. Av kvinnorna i arbetskraften var knappt 5 procent företagare och av männen 13 procent.

Företagande är vanligare bland utrikes födda personer än bland inrikes födda och det gäller för både kvinnor och män. Att företagande är vanligare bland utrikes födda förklaras delvis med svårigheterna med att komma in på arbetsmarknaden. Integrationsverket har visat att sambandet är högt mellan arbetslöshet och eget företagande, sambandet är dock högre bland män än bland kvinnor.

Antalet företag som startades av kvinnor har ökat med över 50 procent de senaste tio åren. Under perioden 1995–2004 steg andelen kvinnor bland nyföretagarna från 25 procent till 32 procent. Kvinnor som är företagare är högre utbildade än männen som är företagare. Det är vanligare att kvinnor startar företag i storstadsregionerna än i glesbygd. Stockholms län har dubbelt så högt företagande per kvinna som andra län.

Mellan åren 1991 och 2002 ökade andelen med näringsinkomst bland såväl kvinnor som män, men andelen är nästan dubbelt så hög bland män som bland kvinnor. Ser vi till inkomsterna finner vi att kvinnors medelinkomst som andel av mäns har ökat under perioden. Men vi ser också att näringsinkomsten generellt är låg och lägre för kvinnor än för män.

Företagandet är lika könssegregerat som arbetsmarknaden i övrigt. Företagandet brukar delas in i tre sektorer: handelsföretag, tjänsteföretag och tillverkande företag. Samtliga sektorer domineras av män. Det vanligaste för både kvinnor och män är att driva företag inom tjänstesektorn. Här återfinns 64 procent av företagarna som är kvinnor och 65 procent av männen. Den minsta sektorn är tillverkning där 10 procent av kvinnorna som är företagare finns och 15 procent av männen.

Det finns inga skillnader mellan kvinnor och män vad gäller ambitionerna med företagandet. Lika många kvinnor som män vill se sina företag växa både i omsättning och i antal anställda.

Skälen till att kvinnor driver och startar företag i mindre omfattning än män förefaller hänga samman med den generella bristen på jämställdhet i samhället, där bland annat fördelningen av det betalda och obetalda arbetet, kvinnors lägre löner och förmögenheter samt en syn på företagaren som man är faktorer av betydelse.

3.1.6 Obetalt hem- och omsorgsarbete

I hushållen sker olika former av obetalt arbete. Det rör sig om hushållsarbete som att städa, tvätta, diska och laga mat. En annan arbetsuppgift är inköp och underhållsarbete. Obetalt arbete kan utföras både i det egna hushållet och i andra anhörigas hushåll. I det obetalda arbetet ingår omsorgen om barn, en partner eller gamla föräldrar.

SCB:s tidsanvändningsundersökning visar att män arbetar till största delen betalt medan kvinnors arbete är mer jämnt fördelat mellan betalt förvärvsarbete och obetalt hemarbete. Sammantaget utför kvinnor 58 procent av det obetalda hemarbetet och män 42 procent. Kvinnor ägnar dubbelt så mycket tid som män åt hushållsarbete, vilket är den mest tidskrävande delen av det obetalda hemarbetet. Den enda typ av obetalt hemarbete som till största delen utförs av män är underhållsarbete.

Under 1990-talet minskade skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller fördelningen av det betalda och det obetalda arbetet. Den minskade skillnaden bestod i att kvinnor minskade sitt obetalda arbete och män minskade sitt betalda arbete och därmed skedde ingen omfördelning av det obetalda arbetet från kvinnor till män. Tidsanvändningen ser olika ut under olika faser av livet, beroende på familjesituation. Variation i tidsanvändningen i olika livsfaser är emellertid avsevärt större för kvinnor än den är för män. Tyngst belastade av obetalt hemarbete är kvinnor med små barn.

Såväl tillgången till offentligt finansierad barnomsorg av god kvalitet som tillgången till äldreomsorg påverkar det obetalda arbetet. I synnerhet påverkar det kvinnors obetalda arbete och kvinnors möjligheter till betalt arbete. Ett stort och asymmetriskt fördelat ansvar för det obetalda arbetet beskär kvinnors möjligheter att delta på arbetsmarknaden på samma villkor som män.

Omsorg om barn

Under 1990 sjönk födelsetalen i Sverige, men steg åter i början av 2000-talet. Det var främst kvinnor med låg utbildning och svag anknytning till arbetsmarknaden som avstod från eller sköt upp barnafödandet. Fast arbete och egen inkomst är grundläggande för viljan att sätta barn till världen. Tillgången på barnomsorg är en av flera förklaringar till att födelsetalen i de nordiska länderna inte sjunkit lika lågt som i t.ex. Syd-europa.

Sedan 1980-talet har andelen barn i barnomsorg ökat kraftigt. År 1990 var 57 procent av alla barn mellan ett och sex år inskrivna i förskoleverk-

samhet. År 2004 var 83 procent av alla barn i åldern ett till fem år inskrivna i kommunal barnomsorg.

För föräldrar med obekväma eller oregelbundna arbetstider är tillgången på offentlig barnomsorg begränsad i jämförelse med tillgången för andra grupper. Det kan få konsekvenser för föräldrars möjligheter att kombinera föräldraskap och arbetsliv, vilket i sin tur påverkar barnets välfärd och levnadsförhållanden. Förvärvsarbete på obekväm eller oregelbunden arbetstid har ökat kraftigt sedan 1980-talet, framförallt bland LO-anslutna.

Omsorg om barn med funktionshinder

Enligt Socialstyrelsens lägesrapport 2005 Handikappomsorg bor de flesta barn och ungdomar med funktionshinder tillsammans med båda sina föräldrar. De barn som lever med bara en förälder bor i högre utsträckning hos sina mammor jämfört med barn utan funktionshinder. Det vårdbidrag som betalas ut av Försäkringskassan som ersättning till föräldrar som har barn med funktionshinder, uppbärs till 90 procent av kvinnor. En lägesrapport från Socialstyrelsen 2003 visade att det är vanligare med deltidsarbete, främst hos mödrarna, i familjer som har barn med svåra funktionshinder än i andra barnfamiljer.

Föräldrapenning

Mäns uttag av föräldrapenningen har ökat långsamt sedan föräldraförsäkringens införande 1974. Den kraftigaste ökningen skedde under 1990-talet, då mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar gick från 7 procent 1990, till 19 procent år 2004. Under 1990-talet infördes förändringar i föräldraförsäkringen för att stimulera till ett jämnare uttag av föräldrapenning mellan mammor och pappor.

Män tar en större del av den tillfälliga föräldrapenningen. Där har mäns andel pendlat mellan 30 och 40 procent sedan 1970-talet. År 2004 var mäns andel 36 procent och kvinnors 64 procent av den tillfälliga föräldrapenningen.

Förutom stora skillnader i antalet dagar som tas ut av mammor respektive av pappor, finns det också skillnader vad gäller varaktighet och när i tiden föräldraledigheten förläggs. Beräkningar från den senaste Långtidsutredningen visar att kvinnor i genomsnitt stannar hemma ungefär ett år efter barnets födelse. Män tar ut sin föräldraledighet i betydligt kortare perioder och mer utspritt under barnets uppväxttid. Vidare tar kvinnor i större utsträckning än män ut föräldraledighet utan att ta ut föräldrapenning. På så sätt blir kvinnornas föräldraledighet längre än vad uttaget av föräldrapenning visar.

Omsorgen om äldre

Antalet äldre i befolkningen har ökat och särskilt gäller det antalet mycket gamla. När det gäller personer 80 år och äldre, den åldersgrupp som i störst utsträckning har behov av vård och omsorg, utgjorde 2004 denna åldersgrupp drygt fem procent av befolkningen. Det kommer att

vara relativt konstant i ytterligare 10 till 15 år, men därefter beräknas andelen öka. År 2030 beräknas drygt sju procent av befolkningen att vara äldre än 80 år.

De allra flesta omsorgstagarna (75 procent) är över 80 år. Av dessa var 70 procent kvinnor och 30 procent män. Fler kvinnor än män får äldreomsorg bl.a. beroende på att kvinnor igenomsnitt lever längre än män. I gruppen 80 år och äldre är antalet kvinnor nära dubbelt så stort som antalet män. Många kvinnor gifter sig dessutom med män som är äldre än de själva, vilket bidrar till att fler kvinnor än män i hög ålder blir ensamstående. Majoriteten av kvinnorna bor därför ensamma i slutet av livet, medan majoriteten av männen är sammanboende livet ut. När det gäller gifta äldre kvinnor och män så får hjälpbehövande kvinnor offentligt finansierad hjälp i högre utsträckning än hjälpbehövande män. Detta förhållande gäller även då hänsyn tagits till ålder och grad av ohälsa, vilket indikerar att det ställs olika krav på anhöriga kvinnor och män. (SOU 2003:88, *Gemensamt finansierad utjämning i kommunsektorn*).

Om dagens omsorgsmönster, där den offentliga omsorgen riktas till de allra äldsta och de mest omsorgsbehövande blir bestående under kommande årtionden, medför ökningen av antalet äldre också en ökning av anhörigas obetalda omsorgsarbete. Detta arbete är i dag mycket ojämnt fördelat mellan kvinnor och män.

Enligt beräkningar som togs fram av Jämställdhetspolitiska utredningen utförs 77 procent av allt omsorgsarbete för äldre och funktionshindrade av kvinnor och 23 procent av män. Enligt utredningen fick dubbelt så många hemmaboende äldre personer över 75 år omsorg av en närstående än av hemtjänsten. Denna omsorg utfördes till 70 procent av kvinnor. Det är anhöriga kvinnor, främst äldre makar och medelålders döttrar, som ökat sitt obetalda omsorgsarbete om gamla. Insatserna från anhöriga män har inte ökat i motsvarande grad.

Bland sammanboende äldre kvinnor och män skiljer sig omsorgsgivandet åt. Utredningens analys av en intervjustudie genomförd av Socialstyrelsen 2000 visar att partnern är den viktigaste omsorgsgivaren för både äldre kvinnor och män. Men det är vanligare att en hustru ensam hjälper sin man än tvärtom. Tre fjärdedelar av de gifta männen får all sin hjälp av hustrun, men bara hälften av de gifta kvinnorna får hjälpen från sin man. De hjälpbehövande gifta kvinnorna får oftare hjälp också från hemtjänsten, från döttrar och andra anhöriga.

3.1.7 Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt och omfattande problem i vårt samhälle. I FN:s Plattform för action från Pekingkonferensen 1995 skriver man i inledningsparagrafen att våld mot kvinnor, fysiskt, sexuellt och psykologiskt, förekommer i alla samhällen, i alla samhällsklasser och kulturer. Vidare skriver man att våld mot kvinnor kan vara både en orsak till och en konsekvens av fattigdom.

Det finns olika sätt att mäta kvinnors våldsutsatthet. Mätningarnas resultat är bl.a. beroende av hur frågorna om våld är formulerade, hur man i undersökningen valt att definiera våldsbegreppet och om man valt att mäta våldsutsattheten under en kortare eller längre tidsperiod.

Varje år genomför Statistiska centralbyrån (SCB) undersökningar om levnadsförhållanden bland kvinnor och män i åldern 16-84 år (ULF). I undersökningen ställs frågor om fysisk våldsutsatthet och om hot under de senaste 12 månaderna. År 2004 uppgav 3,3 procent av kvinnorna att de utsatts för fysiskt våld. Denna siffra var 6,7 procent då man även inkluderade hot om våld¹. Att frågor om våldsutsatthet är känsliga i sig samt att ULF-undersökningen genomförs i respondentens eget hem, kan enligt SCB leda till en kraftig underskattning av omfattningen gällande kvinnors våldsutsatthet.

Även Brottsförebyggande rådet (Brå) för statistik över våldsbrott mot kvinnor, 18 år och äldre. Denna statistik baseras på de brott som anmäls. Enligt Brå är mörkertalet stort och man uppskattar att endast cirka 20–25 procent av alla våldsbrott mot kvinnor anmäls. Den polisanmälda misshandeln mot kvinnor utförd av en bekant gärningsperson har ökat med cirka 40 procent sedan början av 1990-talet. År 2004 anmäldes mer än 60 000 hot-, ofredande- och våldsbrott mot kvinnor, enligt Brå. Antalet anmälda fall av misshandel av kvinnor var drygt 22 700 och av grov kvinnofridskränkning ca 2 060. Polisanmälningar av sexualbrott har ökat kraftigt, ökningen är 45 procent mellan 1994 och 2004. År 2004 uppnåddes de högsta siffrorna någonsin, då anmäldes drygt 11 100 sexualbrott, varav våldtäkt utgjorde drygt 2 600 fall. Dessa siffror inkluderar även sexuella övergrepp på pojkar och ett fåtal män, eftersom BRÅ inte delar upp sin statistik över sexualbrott efter offrets kön. Trots att anmälningsbenägenheten antas ha ökat under denna tid menar BRÅ att det är en rimlig slutsats att det faktiska våldet mot kvinnor i nära relationer har ökat under 1990-talet. I en studie om dödligt våld mot kvinnor i nära relationer konstaterar dock Brå en minskning med en tredjedel sedan 1970-talet.

Problemets omfattning bekräftas av färsk statistik undersökningar i Kanada (Johnson 1996), Finland (Heiskanen & Piispa 1998), Frankrike (Jaspard m.fl. 2003), England (Walby & Allen 2004) och Tyskland (Müller & Schrötte 2004), liksom av den första svenska omfångsundersökningen om mäns våld mot kvinnor *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*, vilken genomfördes som en del av kvinnofridsuppdragen 2001. Enligt *Slagen dam* har 46 procent av Sveriges kvinnor mellan 18–64 år utsatts för våld av en man efter sin 15-årsdag. Av dessa har var fjärde kvinna, 25 procent, upplevt *fysiskt våld*, var tredje kvinna, 34 procent, har utsatts för *sexuellt våld* och nästan var femte kvinna, 18 procent, har erfarenheter av att bli *hotade* av en man. Våldet finns i alla samhällsskikt, och det förekommer på olika arenor och i olika relationer. Denna våldsfrekvens går igen i liknande undersökningar; i England visar exempelvis motsvarande undersökning genomförd 2004 att 45 procent av kvinnorna utsatts för våld och i Finland 1998 var siffran 40 procent. *Slagen dam* mäter den sammantagna våldsutsattheten bland kvinnor i Sverige. Detta omfattar våldsutsatthet både i och utanför hemmet, våld från män som kvinnorna har eller har

¹ Vem förövaren är efterfrågas dock inte i ULF, så siffrorna är inte direkt jämförbara med resultaten i *Slagen dam* (se nedan), men siffran gällande våld från en man *under senaste året* var i *Slagen dam* tolv procent totalt – fem procent *fysiskt våld*, sju procent *sexuellt våld* och fyra procent hade blivit *hotade* av en man under senaste året.

haft en sexuell relation med, samt män som är arbetskamrater, vänner, bekanta, släktingar och okända män.

Parallellt med denna ökning har frågan kommit att prioriteras mer än någonsin tidigare i regeringens politik. Sedan början av 1990-talet har frågan om mäns våld mot kvinnor fått en mer framskjuten plats i jämställdhetspolitiken. Även barns utsatthet i familjer där män utövar våld mot kvinnor har alltmer uppmärksammats. År 1990 lyfts våld mot kvinnor för första gången som en egen mer fristående jämställdhetsfråga i en jämställdhetspolitisk proposition, nämligen propositionen *Olika på lika villkor* (prop. 1990/91:113). Här presenteras också våld mot kvinnor för första gången som ett uttryck för en obalans i maktförhållandet mellan könen. Tidigare hade våld mot kvinnor behandlats som tillhörande området som hälsa och sociala frågor eller familjefrågor, men nu behandlades den som en egen fråga i ett eget kapitel. I nästföljande jämställdhetspolitiska proposition *Delad makt delat ansvar*, som är den nu gällande, formulerades för första gången ett jämställdhetspolitiskt mål om våldsförhållanden.

I Kvinnofridspropositionen föreslogs en stor mängd åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor: ny och skärpt lagstiftning, förebyggande åtgärder och bättre bemötande av utsatta kvinnor. En ny bestämmelse infördes i brottsbalken om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning. Köp och försök till köp av sexuella tjänster förbjöds och våldtäktsbrottet utvidgades. Socialtjänstlagen fick en ny bestämmelse om att socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation. I ett särskilt beslut gav regeringen uppdrag åt en rad myndigheter att antingen enskilt eller i samverkan öka ansträngningarna samt utarbeta åtgärdsprogram för att motverka våld mot kvinnor.

En stark opinion har vuxit fram genom åren och frågan har fått stor medial uppmärksamhet och en allt mer framträdande plats i såväl regeringens politik som regeringens målsättningar för att uppnå jämställdhet. En rad utredningar har presenterats, lagstiftningen har ändrats på åtskilliga punkter och alla berörda myndigheter har fått i uppdrag att utöka och skärpa sitt arbete på området. Ett annat särskiljande drag har varit att sexualiserat våld var det jämställdhetspolitiska målområde där det funnits en organiserad och särskilt aktiv kvinnorörelse.

Kvinnofridsreformen

Kvinnofridsreformen, som kom till stånd genom propositionen *Kvinnofrid*, är ett omfattande åtgärdsprogram för att bekämpa olika former av mäns våld mot kvinnor. Åtgärder formulerades från tre centrala utgångspunkter: ny och stärkt lagstiftning, förebyggande åtgärder och bättre bemötande av utsatta kvinnor. Under 1998 satsade regeringen 41 miljoner kronor på Kvinnofridsreformen. Underlaget för propositionen *Kvinnofrid* utgörs främst av Kvinnovaldskommissionens huvudbetänkande *Kvinnofrid* (SOU 1995:60), men även betänkandet *Köns-handeln* (SOU 1995:15) av 1993 års prostitutionsutredning och en översyn av reglerna om sexuella trakasserier i form av rapporten *Sexuella trakasserier och arbetsgivarens ansvar* (dnr A97/3077/JÄM).

Kvinnofridsreformen innebar ett antal förändringar i lagstiftningen. En ny bestämmelse infördes i brottsbalken om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning (SOU 1995:15), något som redogörs för mer utförligt längre fram i detta kapitel. I ett senare tillägg förtydligades lagstiftarens intentioner (prop. 1998/99: 145).

Köp och försök till köp av sexuella tjänster förbjöds, med påföljden böter eller fängelse i högst sex månader. Regeringens skäl för en kriminalisering är att prostitutionen medför allvarliga skador både för de enskilda och för samhället. De prostituerade har i allmänhet en mycket svår social situation och omkring dem förekommer i regel en omfattande kriminalitet. Regeringen avvisade prostitutionsutredningens förslag att kriminalisera både köparen och säljaren med hänvisning till att det inte är rimligt att också kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra. Att de som säljer sexuella tjänster inte riskerar någon påföljd är också viktigt för att motivera dem att söka hjälp för att komma bort från prostitutionen, enligt regeringen.

Våldtäktsbrottet utvidgades till att omfatta, förutom samlag, annat sexuellt umgänge om gärningen med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med påtvingat samlag. Underlåtenhet att avslöja vissa sexualbrott straffbelades.

Socialtjänstlagen fick en ny bestämmelse om att socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation (jfr prop. 1997/98:55). Begreppet kvinnlig omskärelse ersattes av könsstympling i lagen, samtidigt som straffet skärptes. Även förberedelse och stämpling till brott liksom underlåtenhet att avslöja könsstympling av flickor och kvinnor blev straffbart. Jämställdhetslagen (1991:433) skärptes avseende sexuella trakasserier. Varje arbetsgivare blev skyldig att vidta aktiva åtgärder för att förebygga och förhindra att någon arbetstagare utsätts för sexuella trakasserier. Om arbetsgivaren får kännedom om att en arbetstagare har blivit utsatt för sexuella trakasserier men underlåter att vidta åtgärder, skall arbetsgivaren betala skadestånd.

Förebyggande åtgärder

I Kvinnofridsreformen ingick även förebyggande åtgärder. Regeringen gav berörda myndigheter olika typer av uppdrag i syfte att konkretisera deras ansvar och skyldigheter att vidta åtgärder. Uppdragen var långsiktiga och syftade till att förändra myndigheternas ordinarie verksamhet. Uppdragen pågick från 1998 till och med 2003. Myndigheterna var Riksåklagaren och alla åklagarmyndigheter, Rikspolisstyrelsen och alla polismyndigheter, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, länsstyrelserna och i vissa delar Domstolsverket.

En del av uppdragen gavs gemensamt till myndigheterna, bland annat att öka ansträngningarna för att förebygga våldsbrott mot kvinnor och att utarbeta åtgärdsprogram för det egna arbetet. Det betonades starkt att samverkan mellan myndigheter och organisationer är viktigt. De specifika uppdragen för olika myndigheter gällde bl.a. förbättringar av stati-

stiken vad gäller våldsbrott mot kvinnor, att genomföra en särskild brottsofferundersökning (undersökningen redovisas i Slagen Dam), att inventera polisens rutiner och metoder, att främja kompetensuppbyggnad och metodutveckling inom socialtjänst och hälso- och sjukvård, att kartlägga och utvärdera behandlingsmetoder för förövare, att inrätta en nationell rapportör för handel med kvinnor samt att ge information om svenska regler vad gäller våld mot närstående till dem som söker uppehållstillstånd i Sverige.

Bättre bemötande av utsatta kvinnor

I Kvinnofridsreformens insatser för att få ett bättre bemötande av utsatta kvinnor ingick bland annat satsningar på fortbildning och förbättrad yrkesutbildning. En rad myndigheter fick i uppdrag att genomföra utbildning för personal inom rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården på central, regional och lokal nivå. Examensordningen i högskoleförordningen (1993:100, bilaga 2) kompletterades vad gäller jämställdhet för en rad yrken som innebär kontakt med utsatta kvinnor, som lärare, jurister och personal inom vård och omsorg. Ett särskilt uppdrag lämnades till Högskoleverket att följa och utvärdera de nya reglerna.

Rikskvinnocentrum inrättades 1994 på förslag av Kvinnovåldskommissionen med syftet att vara ett "nationellt resurs- och kompetenscentrum som utifrån ett kvinnoperspektiv skall skapa former för ett gott omhändertagande i vården" (SOU 1994:56). År 1998 fick Rikskvinnocentrum ytterligare medel för att befästa sin verksamhet och sprida sina erfarenheter. Kvinnojourernas årliga stöd höjdes med sex miljoner kronor, något som utgick till både lokala jourer och de två riksorganisationerna. Därutöver utreddes hur en nationell kristelefon för utsatta kvinnor skulle kunna komma till stånd.

Insatser efter Kvinnofridsreformen

Regeringen har vidtagit en stor mängd åtgärder för kvinnofrid även efter Kvinnofridsreformen.

För en redogörelse av regeringens omfattande insatser på området efter Kvinnofridsreformen, se bilaga 7 och avsnitt 6. Här kan särskilt nämnas regeringens åtgärdsprogram mot så kallat hedersrelaterat våld som innebär att regeringen avsätter 180 miljoner kronor för perioden 2003–2007. Nämnas bör även regeringens beslut att inrätta *Nationellt råd för kvinnofrid* år 2000, med uppgift att vara ett rådgivande organ för regeringen och uppmärksamma frågor som inte blivit belysta i Kvinnofridspropositionen i tillräckligt hög grad: kommunernas ansvar, lokala kvinnojourers arbete och villkor, män som misshandlar, barns utsatthet i familjer där våld förekommer, homosexuell partnermisshandel, hedersrelaterat våld liksom våld mot särskilda grupper av flickor och kvinnor, bl.a. äldre, funktionshindrade och missbrukande, liksom flickor och kvinnor med utländsk bakgrund. Rådet var verksamt under tre år, arrangerade seminarier och hearings och gav ut en rad skrifter.

En särskild utredare tillsattes 2004 med uppgift att finna formerna för en ombildning av Rikskvinnocentrum till ett nationellt institut och hur

frågan om en nationell kristelefon skall lösas. Förslagen presenterades i utredningens betänkande *Nytt nationellt kunskapscentrum* (SOU 2004:117). En särskild utredare tillsattes 2003 med uppgift att utvärdera kvinnofridspropositionens myndighetsuppdrag ur ett könsmaktsperspektiv. Förslagen för fortsatt arbete presenteras i betänkandet *Slag i luften* (SOU 2004:117) som behandlas i kapitel 6.

3.2 Uppföljning av regeringens handlingsplan under mandatperioden – sammanfattning

Regeringens skrivelse *Jämt och ständigt – Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden* (skr. 2002/03:140), överlämnades till riksdagen i maj 2003. Skrivelsen innehöll dels en redovisning av hur jämställdhetspolitiken utvecklats sedan 1999 då den senaste skrivelsen om jämställdhet presenterades (skr. 1999/2000:24). Redovisningen omfattade genomförandet av jämställdhetspolitiken inom samtliga politikområden under perioden. Regeringen preciserade också fem fokusområden för mandatperioden och en handlingsplan med ett antal konkreta åtgärder inom 33 politikområden. Dessutom lämnades en redovisning av det internationella jämställdhetsarbetet.

Regeringen utlovade att återkomma till riksdagen med en redovisning av resultatet av handlingsplanen, vilken återfinns i bilaga 7 till denna proposition. I detta avsnitt sammanfattas resultatet med koncentration mot de fem fokusområdena.

Jämt och ständigt är den första jämställdhetsskrivelsen med ambitionen att omfatta samtliga politikområden, och därmed regeringens hela politik, i linje med strategin om jämställdhetsintegrering. Regeringen preciserade fem fokusområden för jämställdhetspolitiken under mandatperioden. Målen för fokusområdena skall dock uppnås genom åtgärder inom ordinarie politikområden. De fem fokusområden är:

- representation; jämn fördelning av makt och inflytande,
- lika lön för lika och likvärdigt arbete,
- mäns våld mot kvinnor; prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål,
- män och jämställdhet samt
- sexualiseringen av det offentliga rummet.

Handlingsplanen och fokusområdena utarbetades i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna.

3.2.1 Representation; jämn fördelning av makt och inflytande

En jämn representation av kvinnor och män i beslutande organ är en viktig demokratifråga. Med en jämn fördelning mellan kvinnor och män ökar också förutsättningarna för ett bredare beslutsunderlag och bättre beslut i olika samhällsfrågor.

Flera politikområden bidrar till måluppfyllelsen inom fokusområdet bl.a. Effektiv statsförvaltning (PO 1), Rättsväsendet (PO 4), Jämställd-

hetspolitik (PO 24), Utbildningspolitik (PO 25), Näringspolitik (PO 38), Prop. 2005/06:155
Demokrati (PO 46) och Statligt ägande.

Arbetet har givit märkbart resultat inom det politiska och offentliga området, där jämn eller nära jämn könsfördelning uppnåtts på flera områden. När det gäller myndighetschefer har regeringen ökat ansträngningarna för att åstadkomma en jämn fördelning av kvinnor och män bland myndighetscheferna.

Arbetet inom fokusområdet har synliggjort den obalans som finns, i synnerhet i det privata näringslivet. I de företag staten äger har fördelningen i styrelserna mellan kvinnor och män utjämnats betydligt under 2000-talets första år.

Årsredovisningslagen (1995:1554) har kompletterats med krav på att redovisa antalet kvinnor respektive män i styrelser och ledningsgrupper. Projekten *Jämmt på toppen* och *Women to the top* har utvecklat och spridit metoder och verktyg för att uppnå en jämnare könsfördelning. Ett internationellt utbyte av erfarenheter uppnåddes genom att också Danmark, Estland och Grekland deltog i projektet. Ett flertal konferenser för näringslivet har anordnats på temat

Eftersom utvecklingen mot jämn könsfördelning på ledande poster i det privata näringslivet gått förhållandevis långsamt tillsattes regeringen i juni 2005 en utredare för att se över möjligheten att i den svenska lagstiftning införa kvotering på grund av kön till styrelserna (Ju2005/5704/P). Utredningen skall redovisa sitt arbete den 1 juni 2006.

Eftersom en aktuell, samlad och bred statistik saknas över könsfördelningen på maktpositioner inom samhällets olika sektorer, har en utredning tillsatts för att kartlägga och analysera situationen (dir. 2006:23). Utredningen skall redovisa sitt arbete senast den 18 oktober 2006.

3.2.2 Lika lön för lika och likvärdigt arbete

Egen försörjning är avgörande för oberoende och självständighet samt en grundläggande förutsättning för jämställdhet mellan kvinnor och män. Den viktigaste orsaken till skillnaderna i lön om man ser till hela arbetsmarknaden är segregeringen av arbetsmarknaden, där så kallat kvinnoarbete inom offentlig sektor, vård och omsorg är särskilt lågavlönat. Om man jämför kvinnors och mäns löner inom lika arbeten är däremot skillnaden inte lika stor. Inte desto mindre kan den vara osaklig och könsdiskriminerande i jämställdhetslagens mening. Lönebildningen är en fråga för arbetsmarknadens parter. Osakliga löneskillnader som beror på kön strider dock mot jämställdhetslagen.

De politikområden som i huvudsak bidrar till måluppfyllelse inom fokusområdet är Skatt, tull och exekution (PO 3), Ekonomisk familjepolitik (PO 21), Arbetsmarknadspolitik (PO 22), Arbetslivspolitik (PO 23) och Jämställdhetspolitik (PO 24).

Regeringen har genomfört flera åtgärder för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden, särskilt kan nämnas arbetsmarknadsmyndigheternas åtgärder för integrera jämställdhetsperspektivet och bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden i förmedlings- respektive programverksamheten. Arbetet skall fortsätta med att utveckla metoder för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden och skall på ett tydligt sätt integreras i

arbetsförmedlingens enhetliga tjänsteutbud. Att minska den ofrivilliga deltidsarbetslösheten har också varit ett prioriterat område.

Huvudproblemet är inte i första hand den direkta, öppna diskrimineringen utan den mer eller mindre dolda, strukturella diskrimineringen som bland annat värdediskriminering utgör. Värdediskriminering innebär att yrken där kvinnor är i majoritet har sämre villkor i fråga om löner och anställningsförhållanden än i yrken där män är i majoritet.

Regeringen utarbetar tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna en nationell handlingsplan för jämställda löner. Det är inte bara lönesättningen som påverkar löneskillnaderna. Anställningsvillkor och anställningsform, tillsvidareanställning eller tidsbegränsad anställning, deltid eller heltid, yrkesval, befordringsmöjlighet och möjlighet till kompetensutveckling är andra faktorer som påverkar kvinnors och mäns arbetsinkomster. Handlingsplanen kommer därför att vara bred och omfatta de områden som direkt eller indirekt påverkar individens lön.

3.2.3 Mäns våld mot kvinnor; prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål

Mäns fysiska, sexualiserade eller psykiska våld mot kvinnor är ett allvarligt hinder för jämställdhet. Mäns våld mot kvinnor inkräktar på och förhindrar kvinnors åtnjutande av sina mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, och är en manifestering av historiskt ojämlika maktförhållanden mellan män och kvinnor. Politikområden som primärt bidrar till att bryta detta är Rättsväsendet (PO 4), Utrikes- och säkerhetspolitik (PO 5), Internationellt utvecklingsamarbete (PO 8), Integrationspolitik (PO 10), Migrationspolitik (PO 12), Socialtjänstpolitik (PO 18) och Jämställdhetspolitik (PO 24).

Sveriges förbud mot köp (och försök till köp) av sexuell tjänst utvidgades under 2005 till att också omfatta den som nyttjar en tillfällig sexuell förbindelse som någon annan betalar för. Lagen är ett viktigt praktiskt och normbildande instrument i kampen för jämställdhet och mot både prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige.

Det svenska förbudet mot köp av sexuell tjänst har medfört en nedgång i efterfrågan på personer för prostitutionsändamål och en drastisk minskning av antalet personer i gatuprostitution. Lagen fungerar också som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige (Rikskriminalpolisens rapport 2005:4). Rikskriminalpolisen konstaterar vidare att prostitution och människohandel för sexuella ändamål inte behöver vara synlig för att polisen ska få information om var den pågår. Internet används i allt större utsträckning för att knyta prostitutionskontakter och polisen bedriver därför alltmer spaning även på Internet.

Gränsöverskridande människohandel för sexuella ändamål kriminaliserades den 1 juli 2002. Den 1 juli 2004 utvidgades straffansvaret till att omfatta alla former av människohandel inklusive handel med människor inom landets gränser samt handel med människor för andra former av utnyttjande, t.ex. tvångsarbete, slaveri och organhandel.

Flera samarbetsprojekt, både nationellt och internationellt, har initierats under perioden. Sverige och USA genomför ett samarbetsprojekt

Promoting preventive measures to combat trafficking in human beings for sexual exploitation – a Swedish and United States governmental and non-governmental organization partnership rörande prostitution och människohandel.

Den svenska regeringen har tillsammans med Norge, Finland samt nordvästra Ryssland överenskommit att genomföra ett projekt mot prostitution och kvinnohandel i ländernas nordligare områden.

Nordisk-baltiska aktionsgruppen mot människohandel som tillkom på svenskt initiativ år 2002 utgör en paraplyfunktion för att samordna det fortsatta arbetet mot människohandel och verkar för förenklat utbyte av information och goda exempel i den nordisk-baltiska regionen samt för frågornas politiska förankring i samtliga deltagarländer. Sedan dess tillkomst har aktionsgruppen tagit ett flertal initiativ till ökat samarbete mot människohandel och bl.a. lanserat ett pilotprojekt som fokuserar på åtgärder för att tillförsäkra offer för människohandel ett säkert återvändande. Projektet har även som målsättning att utveckla och implementera hållbara metoder för informationsutbyte och att utveckla expertis bland nyckelaktörer i samtliga åtta länder.

Aktionsgrupp mot människohandel i Barentsområdet har tillsatts efter ett svenskt initiativ vid statsministermötet i Kirkenes 2003, inledningsvis på rättsområdet för att förbättra det operativa polissamarbetet i regionen.

Regeringen har beslutat om en strategi för att bekämpa människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete. Strategin riktar in sig främst på handel med kvinnor och barn och fokuserar på de vanligaste och värsta formerna av exploatering så som sexuellt utnyttjande och arbetskraftsexploatering samt skadligt barnarbete.

3.2.4 Män och jämställdhet

Arbetet i fokusområdet syftar till att sätta fokus på det ansvar män som grupp har för att förändra de strukturer som gör att män är överordnade och kvinnor underordnade.

Politikområden som primärt bidrar till fokusområdet är Internationellt utvecklingssamarbete (PO 8) och Jämställdhetspolitik (PO 24).

Regeringen anordnade i maj 2005 en hearing om mäns ansvar för jämställdhet med syfte att sätta fokus på det ansvar män har som grupp för att förändra de strukturer som gör att män är överordnade och kvinnor underordnade.

Regeringen har också tagit initiativ till runda bordssamtal med temat mäns våld mot kvinnor. Olika organisationer, både mansorganisationer, men också organisationer som samlar många män utan uttalat jämställdhetssyfte, som idrottsrörelsen, fackförbunden och militären, har deltagit i dessa möten.

På Kvinnokommissionens (Commission on the Status of Women, CSW) 48:e session i mars 2004 bidrog Sverige med ett seminarium på detta tema. Regeringen tog fram skriften *Ending gender-based violence – A call for global action to involve men* inför denna konferens.

Sverige stödjer också bl.a. mäns nätverk i Afrika, Asien, Latinamerika och Östeuropa, samt till utbildningsinsatser riktade till både kvinnor och män samt till enbart män och pojkar. Som exempel kan nämnas stöd till

3.2.5 Sexualiseringen av det offentliga rummet

Samhället präglas av en tilltagande sexualisering där kvinnors kroppar används för att dra uppmärksamheten till och sälja en vara eller tjänst. Såväl flickor och kvinnor reduceras till objekt och även pojkar och män framställs på ett fördomsfullt och stereotypt sätt. Dessa kränkande föreställningar om kön når oss dagligen, främst genom olika medier och genom reklam, men även i andra delar av samhället kopplas kön och sexualitet till makt och återskapar mäns överordning och kvinnors underordning. Detta kan ta sig uttryck i allt från språkbruk och normer på skolgårdar och i rättssalar, till utformningen av den fysiska miljön.

Syftet är att uppmärksamma hur sexualisering, även kallad pornofiering, av offentliga rum genom reklam, media och Internet, påverkar jämställdhet och människors könsförståelse. Detta är ett nytt fokusområde och därför har kunskapsuppbyggnad varit prioriterat.

Primärt har insatser genomförts inom politikområdena: Rättsväsendet (PO 4), Barnpolitik (PO 15), Jämställdhetspolitik (PO 24), Mediepolitik (PO 27), Ungdomspolitik (PO 29) och Konsumentpolitik (PO 40).

Regeringen anordnade under 2004 en hearing om sexualiseringen av det offentliga rummet i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna. Syftet var att få en samlad bild av situationen, hur utvecklingen har varit, hur situationen ser ut i dagsläget och vad som kan göras för att motverka sexualiseringen av det offentliga rummet. I samband med hearingen utlystes 2,5 miljoner kronor för arbete med frågan i projektform. 14 organisationer har beviljats projektmedel som skall redovisas under 2006.

En informell arbetsgrupp inom Regeringskansliet arbetar tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna med frågan. Syftet är att ta fram konkreta förslag på hur regeringens arbete med sexualiseringen av det offentliga rummet bör utformas. Arbetsgruppen har vid ett antal tillfällen träffat en grupp experter, bestående av personer från olika områden; forskare, näringslivet, media och organisationer, för att diskutera frågan.

Sverige stödjer det samnordiska forskningsprojektet *Unga, kön och pornografi i Norden*. Projektet har initierats på uppdrag av Nordiska ministerrådet och har pågått sedan maj 2004 och skall slutredovisas i juni 2006. Syftet med forskningsprojektet är att undersöka pornografins inverkan på könsförståelsen hos unga i Norden och hur deras uppfattning om sexualitet påverkas.

Medierådet har fått i uppdrag att inrikta sin verksamhet på barns och ungas mediasituation med syfte att minska riskerna för skadlig mediepåverkan på barn och unga. Rådet skall ägna våldsskildringar och pornografi särskild uppmärksamhet och ha ett tydligt genusperspektiv på sitt arbete. Uppdraget omfattar såväl traditionella som nya elektroniska rörliga bildmedier, exempelvis film, TV, video, dvd, datorspel, tv-spel och Internet. Medierådet är även ansvarigt för SAFT, ett EU-projekt för säkrare Internet-användning bland barn och unga.

Arbetet inom de olika politikområdena har inriktats mot de i handlingsplanen utlovade aktiviteterna, samt de jämställdhetsanalyser som genomförts inom respektive politikområde.

Majoriteten av de aktiviteter som beskrevs i handlingsplanen har genomförts. Dessa aktiviteter har i sin tur genererat ytterligare aktiviteter.

Sammanlagt har det också genomförts ca 120 jämställdhetsanalyser. Dessa har resulterat i de åtgärder som regeringen avser att genomföra under 2006. Dessa redovisas i avsnittet 9.2 i denna proposition. Arbetet har också skapat ny kunskap om hur politiken inom samtliga områden påverkar kvinnor respektive män och hur politiken bör utvecklas för att de jämställdhetspolitiska målen skall kunna nås. Jämställdhetsanalyserna och arbetet med dessa visar också att det finns ett stort behov av vidare utvecklingsarbete inom statsförvaltningen för att det i praktiken skall vara möjligt att nå de jämställdhetspolitiska målen.

3.3 Internationellt arbete på jämställdhetsområdet

Sverige och de nordiska länderna betraktas ofta av andra länder som föregångare när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män. I internationella jämförelser ligger Sverige bland de främsta i fråga om andel kvinnor i beslutsfattande, förvärvsfrekvens bland kvinnor och inte minst när det gäller möjligheter att förena förvärvsarbete med föräldraskap. Detta bekräftas senast i EU-kommissionens rapport till Europeiska rådet ”Jämställdhet mellan kvinnor och män 2006” (KOM(2006)71) där en statistisk jämförelse mellan medlemsländerna visar att Sverige ligger främst när det gäller jämn fördelning av kvinnor och män i politiskt beslutsfattande, kvinnor och män på arbetsmarknaden samt kvinnors och mäns deltagande i livslångt lärande.

Sveriges starka ställning på jämställdhetsområdet ställer fortsatt stora krav på insatser i det internationella samarbetet. Detta samarbete utgör samtidigt en arena för erfarenhetsutbyte och har stor betydelse för vidareutvecklingen av det nationella jämställdhetsarbetet.

3.3.1 EU-samarbetet

Regeringens mål att skärpa arbetet med att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla politikområden omfattar också EU-samarbetet. Detta underströks i regeringsförklaringen 2005.

Det strategiska jämställdhetsarbetet på nationell nivå bidrar också till att stärka jämställdhetsarbetet inom EU. Sverige lyfter fortlöpande fram jämställdhetsperspektivet i samrådsgrupper och i förhandlingsarbetet inom EU:s olika politikområden. I syfte att ytterligare stärka arbetet med jämställdhetsintegrering och öka genomslaget för denna politik i EU-samarbetet har en arbetsgrupp tillsatts inom Regeringskansliet. En rapport skall lämnas i juni 2006.

Jämställdhet har varit integrerad i EU:s sysselsättningsstrategi allt sedan den initierades år 1997. I den utvärdering som genomfördes 2002 gjorde kommissionen bedömningen att strategin hade haft positiva ef-

fekter på medlemsstaternas jämställdhetspolitik, bl.a. genom att indikatorer utvecklats och att regelbundna uppföljningar genomförts. Genom den s.k. Lissabonstrategin (2000) som innebar att EU tog ett samlat grepp om politiken för hållbar tillväxt och ökad sysselsättning, sattes mål om ökad sysselsättning för kvinnor. Två år senare sattes även mål för ökad tillgång på barnomsorg, något som har betydelse för utvecklingen mot jämställdhet. Under 2005 har nya integrerade riktlinjer för tillväxt och sysselsättning tagits fram för att svara upp mot de utmaningar unionen står inför med ökad global konkurrens och åldrande befolkning. Sverige drev framgångsrikt bl.a. formuleringar om ett integrerat jämställdhetsperspektiv i riktlinjerna.

För att förstärka jämställdhetsaspekten i genomförandet av det reform- och förändringsarbete som görs för att uppnå EU:s målsättning om tillväxt och välbefinnande för alla har på Sveriges initiativ sex EU-länder (Sverige, Danmark, Finland, Frankrike, Tjeckien och Spanien) enats om att lägga fram ett förslag om en europeisk jämställdhetspakt vid Europeiska rådets möte i mars 2006. En europeisk jämställdhetspakt skall vara ett led i arbetet att öka det totala arbetskraftsutbudet, inte minst i de länder där kvinnors sysselsättningsgrad och barnafödandet är lågt. Målet är att stärka och påskynda jämställdhetsarbetet i enlighet med EG-fördraget och att fullt ut ta tillvara resurserna i arbetskraften och minska klyftorna mellan kvinnor och män i arbetsliv och samhälle.

Det ramprogram för jämställdhet som antogs av parterna på arbetsmarknaden år 2005, inom ramen för den sociala dialogen på EU-nivå, har betydelse i det sammanhanget. I programmet prioriteras bl.a. åtgärder för att bekämpa löneskillnader mellan kvinnor och män och bättre möjligheter att förena förvärvsarbete och privatliv.

Sverige har sedan 1999 aktivt verkat för att få till stånd ett europeiskt jämställdhetsinstitut. Frågan har lyfts i flera fora sedan dess och på anmodan av Europeiska rådet presenterade kommissionen ett förslag till förordning för ett sådant institut i mars 2005. Enligt förslaget skall jämställdhetsinstitutet ge tekniskt stöd till EU:s institutioner och medlemsländerna i syfte att bekämpa könsdiskriminering och främja jämställdhet på gemenskapens alla områden. Avsikten är vidare att institutet skall få en viktig roll när det gäller att samla och sprida information om forskning och metodutveckling inom jämställdhetsområdet samt att skapa möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna. En förutsättning för att verksamheten skall komma igång som planerat år 2007 är att beslut fattas gemensamt av rådet och Europaparlamentet under 2006.

Sverige har vidare, tillsammans med några andra länder aktivt verkat för en handlingsplan för genomförande av FN:s säkerhetsråds resolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet inom den Europeiska säkerhets- och försvarspolitik, ESFP. Rådet antog en sådan handlingsplan i november 2005.

3.3.2 FN:s kvinnokommission

Sverige deltar fortsatt aktivt i arbetet i FN:s Kvinnokommission, CSW (Commission of the Status of Women). Den 48:e sessionen år 2004 ägnades åt två huvudteman; *mäns och pojkars roll i jämställdhetsarbetet*

samt kvinnors lika deltagande i konfliktförebyggande, konflikthantering och fredsprocesser. Gemensamma slutsatser antogs på de båda huvudtemana. Sverige arrangerade ett seminarium om mäns våld mot kvinnor. Vidare anordnade organisationen Kvinna till Kvinna, svenska FN-representationen samt UNIFEM ett seminarium om hur ett jämställdhetsperspektiv kan integreras i fredsprocesser.

Kvinnokommissionens 49:e session 2005 fokuserades på tioårsuppföljningen av deklarationen och handlingsplanen från kvinnokonferensen i Peking år 1995 och slutdokumentet från Peking +5 år 2000. Den politiska deklarationen, som blev resultatet av 2005 års kvinnokommission, återbekräftade Pekingplattformen samt tydliggjorde att jämställdhetsintegrering även fortsättningsvis skulle vara den huvudsakliga strategin för att uppnå målet om jämställdhet inom livets alla områden i alla världens länder. Sverige anordnade ett seminarium om åtgärder för att motverka handel med kvinnor och flickor med fokus på efterfrågan. Vidare anordnade European Women's Lobby och Sveriges Kvinnolobby ett seminarium om mäns våld mot funktionshindrade kvinnor och kvinnor från ursprungsbefolkningar.

Under kvinnokommissionens 50:e session 2006 behandlades två huvudteman: *Förstärkning av kvinnors deltagande i utveckling, i synnerhet inom områden som hälsa, arbete och utbildning samt Kvinnors och mäns lika deltagande i beslutsfattande processer på alla nivåer*. Gemensamma slutsatser antogs på båda huvudtemana. I anslutning till kommissionens session arrangerade Sverige ett seminarium om kvinnors hälsa och att främja tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

3.3.3 FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, CEDAW

Redan 1980 ratificerade Sverige konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). År 2003 ratificerade Sverige även ett tilläggsprotokoll till konventionen, vilket ger enskilda individer eller grupper av individer, som anser att staten brutit mot konventionen, rätt att vända sig till en kommitté som övervakar konventionens efterlevnad (CEDAW-kommittén). Protokollet ger även kommittén en möjlighet att på eget initiativ undersöka allvarliga och systematiska kränkningar av de rättigheter som anges i konventionen.

År 2000 redovisade Sverige den femte rapporten om hur Sverige lever upp till konventionens krav för CEDAW-kommittén. Kommittén bedömde att Sverige är framgångsrikt i sitt jämställdhetsarbete när det gäller bl.a. politiskt deltagande och beslutsfattande, liksom när det gäller att integrera jämställdhet i alla politikområden och att involvera män i jämställdhetsarbetet. CEDAW-kommittén framförde även oro över den bestående könssegregeringen på arbetsmarknaden och de problem som hänger samman med detta, t.ex. osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män och överrepresentationen av män i beslutsfattande ställning inom den privatekonomiska sektorn. År 2006 skall Sverige lämna sin nästa rapport.

Jämställdhetsarbetet i övrigt inom FN rör frågor om kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna (MR), hälsa och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR), inte minst för kvinnor och flickor, bekämpning av mäns våld mot kvinnor, kvinnors deltagande i det politiska beslutsfattande samt jämställdhetsintegrering. Regeringen antog i december 2005 ett nytt styrdokument, Sveriges internationella politik för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Sverige ger hög prioritet till åtgärder för att motverka handel med människor, särskilt flickor och kvinnor.

Vidare har Sverige intensifierat sina insatser för att påskynda genomförandet av FN:s säkerhetsråds resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet genom bl.a. att initiera och fördjupa konkreta insatser såväl på global nivå, framför allt inom FN, som på regional nivå med fokus på EU och OSSE (Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europa) och nationellt. År 2004 tillsattes en interdepartemental arbetsgrupp i Regeringskansliet för att samordna arbetet med att genomföra resolution 1325 och bl.a. ta fram en nationell handlingsplan för detta.

Jämställdhetsfrågor är också aktuella inom ramen för Europarådets arbete med mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsfrågor. Vid Europarådets toppmöte i maj 2005 antogs en ny konvention mot människohandel. Toppmötet beslutade också att genomföra en europeisk kampanj för att bekämpa våld mot kvinnor, en aktionsgrupp med åtta experter har påbörjat det arbetet och kampanjen pågår till 2008. Sverige driver även löpande frågan att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla Europarådets politikområden och kommer i juni 2006 att vara värdland för Europarådets 6:e ministerkonferens om jämställdhet under temat: *”Mänskliga rättigheter och ekonomiska utmaningar i Europa – jämställdhet.”*

Det nordiska samarbetet utgår ifrån ett program för det nordiska jämställdhetssamarbetet för åren 2006–2010, Med fokus på kön är målet ett jämställt samhälle. Samarbetsprogrammet har två huvudområden Kön och makt samt Kön och ungdom. Arbetet med att integrera jämställdhetsperspektivet i den samlade verksamheten fortsätter.

Utförligare redogörelser för internationellt jämställdhetsarbete återfinns i bilaga 7, Utrikes- och säkerhetspolitik (PO 5), Internationellt utvecklingssamarbete (PO8), Migrationspolitik (PO12), Jämställdhetspolitik (PO24) samt Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande (PO39).

4 Inriktning, mål och styrning i jämställdhetspolitiken

Regeringen anser att samhällsutvecklingen på jämställdhetsområdet visar att vi sedan mitten av 1990-talet har närmat oss jämställdhetsmålen. Mellan kvinnor och män som grupper i samhället har skillnaderna gällande disponibel inkomst, förvärvsarbete, utbildning och obetalt arbete minskat. Andelen kvinnor i politiskt beslutsfattande har ökat avsevärt och inom näringslivet ses en försiktig ökning av andelen kvinnor på

toppositionerna, även om området fortfarande är starkt mansdominerat. Sammantaget är detta en väsentlig utveckling som måste stärkas ytterligare.

Fortfarande råder emellertid en bristande jämställdhet på många områden. Nya frågor och utmaningar har uppstått och mycket återstår för att vi skall kunna leva i ett jämställt samhälle. Trots ny lagstiftning och ett aktivt arbete från myndigheter och organisationer, fortsätter mäns våld mot kvinnor att vara ett stort samhällsproblem. Trots att kvinnor har gått om män i utbildningsnivå, kvarstår löneskillnaderna mellan könen. Fler kvinnor än män har otrygga anställningsförhållande och avsevärt fler kvinnor än män är sjukskrivna. Deltidsarbetslösheten drabbar främst kvinnor. Ensamstående kvinnor med barn har haft en sämre välfärdsutveckling än andra grupper.

Utvecklingen visar att det finns skäl att intensifiera arbetet för jämställdhet och skärpa målen på ett sådant sätt att det tydlig framgår vilka resultat som skall uppnås.

Jämställdhetspolitiken har utvecklats och genomgått förändringar i linje med den inriktning som angavs i propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147). Ett målmedvetet arbete har bedrivits för att genomföra jämställdhetsintegrering och metoder för detta arbete har utvecklats. Jämställdhetsintegrering är en verkningsfull strategi för att uppnå resultat i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen, vilket innebär att både integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla politikområden och att särskilda insatser kan göras för att uppnå jämställdhet. Det avgörande är att arbetet utgår ifrån och kan relatera till de jämställdhetspolitiska målen.

Regeringen anser därmed att inriktningen bör ligga fast. Jämställdhetspolitiken skall syfta till att förändra de strukturella och ojämlika maktförhållandena mellan kvinnor och män som innebär att kvinnor som grupp är underordnade män som grupp i samhället. De jämställdhetspolitiska målen bör förtydligas och skärpas samt ge uttryck för en prioritering av de mest centrala jämställdhetsproblemen i samhället. Tillämpningen av jämställdhetsintegrering som strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen skall fortsätta att utvecklas och fördjupas. Vidare bör den jämställdhetspolitiska organisationen förändras i linje med den allmänna inriktningen på politiken genom att en fastare struktur skapas för jämställdhetsarbetet.

Inriktningen på jämställdhetspolitiken redovisas i de följande avsnitten (avsnitt 4–5) genom regeringens förslag till mål samt bedömningar av hur jämställdhetsarbetet bör vidareutvecklas.

Regeringen vill särskilt understryka vikten av att samhällets olika aktörer samverkar i att nå de jämställdhetspolitiska målen. Kommuner och landsting, ideella organisationer på nationell, regional och lokal nivå har inom sina olika områden och uppdrag en viktig uppgift i att verka för jämställdhet. Arbetsmarknadens parter har ett grundläggande ansvar för att uppnå jämställdhet i arbetslivet, vilket är ett centralt område inom jämställdhetspolitiken.

I februari 2004 tillkallade regeringen en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av jämställdhetspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet. I uppdraget ingick att överväga jämställdhetspolitikens mål och hur den nuvarande organisationen fungerar samt lämna

förslag i dessa två delar. Utredningen, som antog namnet Jämställdhetspolitiska utredningen, lämnade sitt betänkande *Makt att forma samhället och sitt eget liv* (SOU 2005:66) i augusti 2005. Utredningens förslag utgör ett underlag för de överväganden som görs i det följande.

4.1 Behovet av en ny målstruktur

Regeringens bedömning: En ny målstruktur bör införas. Nya mål, som omfattar ett övergripande mål samt fyra delmål, bör läggas fast. Delmålen bör kompletteras med målkommentarer för att precisera målens omfattning och underlätta uppföljning.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslaget. *Ekonomistyrningsverket* anser att målkommentarer och indikatorer till målen tydliggör dem och ger konkreta möjligheter till uppföljning och utvärdering av den förda politiken. *Folkhälsoinstitutet* menar dock att det inte finns något egenvärde i att minska antalet delmål från sex till fyra och anser att viktiga jämställdhetsaspekter försvinner när tre tidigare delmål slås samman till ett delmål. *Socialstyrelsen* ser en risk för att styrningen mot de utvalda målområdena blir för snäv och inte ger alla politikområden ledning för önskvärd utveckling eller underlag för samordnade insatser. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att delmålen har allt för svepande och oprecisa formuleringar.

Skälen för regeringens bedömning

En ny målstruktur och nya mål för jämställdhetspolitiken

De nuvarande jämställdhetspolitiska målen fastställdes 1994 i samband med propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147, bet. 1993/94:AU17, rskr. 1993/94:290). Det nuvarande övergripande målet är att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Utifrån det övergripande målet har formulerats sex stycken delmål:

- En jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män.
- Samma möjligheter för kvinnor och män till ekonomiskt oberoende.
- Lika villkor och förutsättningar för kvinnor och män i fråga om företagande, arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet.
- Lika tillgång för flickor och pojkar, kvinnor och män, till utbildning och samma möjligheter att utveckla personliga ambitioner, intressen och talanger.
- Samma ansvar för kvinnor och män för arbetet med hem och barn.
- Frihet från sexualiserat (könsrelaterat) våld.

De jämställdhetspolitiska målen och målstrukturen har legat fast sedan 1994 och har således inte omprövats trots att den statliga styrningen har genomgått stora förändringar under de senaste tio åren. En större tyngdpunkt läggs nu vid resultatstyrningen och vid betydelsen av att få en tydlig koppling mellan mål, insatser och resultat. Regeringen anser därför att det finns skäl att förändra såväl målstrukturen som målen.

Ett ytterligare skäl till att se över målen är att samhället har förändrats sedan de jämställdhetspolitiska målen formulerades 1994. Sådana förändringar måste återspeglas i politiken och kan innebära att nya politiska prioriteringar görs. Därför bör även målens innehåll, dvs. vilka frågor som målen behandlar, ses över. Dessa två skäl har legat till grund för uppdraget till Jämställdhetspolitiska utredningen som överlämnade sina förslag gällande ny målstruktur och nya mål i betänkandet *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål* (SOU 2005:66).

Målstrukturen och delmålen karaktär

Med förslaget till övergripande mål tydliggör regeringen vad som präglar ett jämställt samhälle och vilket resultat som skall uppnås. Att alla kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på livets alla områden ses som en förutsättning för ett jämställt samhälle där kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Regeringens förslag till nya delmål skiljer sig inte på något avgörande sätt från de gällande delmålen i fråga om *innehållet*. Regeringen bedömer att frågor om makt och inflytande, utbildning, arbete och försörjning, obetalt arbete och mäns våld mot kvinnor alltså är centrala jämställdhetsfrågor. Regeringens förslag till delmål innebär dock att nya aspekter av dessa områden belyses, vilket motiveras av den samhällsutveckling som har skett sedan de gällande målen beslutades av riksdagen.

Regeringens förslag till delmål är konstruerade i två led. De båda leden skall ses som olika aspekter av samma mål. Regeringen anser att strävan bör vara att inte endast åstadkomma samma rättigheter eller möjligheter för kvinnor och män, utan att det även skall leda till att ett visst resultat eller tillstånd uppnås. Delmålet om ekonomisk jämställdhet kan tas som exempel. Att åstadkomma samma möjligheter och villkor ifråga om utbildning och arbete (det andra ledet) skall leda till att ekonomisk jämställdhet (det första ledet) uppnås. Denna konstruktion ger ökad skärpa åt målen och underlättar uppföljning (under avsnitt 5.4 Stärkt styrning i jämställdhetspolitiken anger regeringen sina intentioner beträffande uppföljningen av politiken).

Mål och delmål på en övergripande nivå skall kunna äga giltighet över en längre tidsperiod, men för att utgöra ett stöd i genomförande och uppföljning av politiken kan sådana mål sällan stå helt på egna ben. De bör i vissa fall kompletteras med etappmål som anger vad som skall uppnås på kortare sikt samt indikatorer för att underlätta uppföljning av målen.

Jämställdhetspolitiken vilar på en förståelse av att kön och makt skapas och upprätthålls strukturellt i alla delar av samhället. I grunden har varje politikområde och verksamhet därför ett ansvar för att verka för jämställdhet inom det egna ansvarsområdet. De mål som formuleras för jäm-

ställdhetspolitiken bör vara uttryck för en prioritering och därmed ta sikte på de mest centrala jämställdhetsproblemen i samhället. Dessa problem har ofta sin grund i komplicerade företeelser och samband som ömsesidigt påverkar varandra. En förutsättning för att nå de mål som formuleras inom jämställdhetspolitiken, är att verksamheter inom relevanta politik- och verksamhetsområden bidrar till att uppfylla målen. Det är inte möjligt att formulera mål som direkt relaterar till eller tar sikte på varje enskilt politik- och verksamhetsområde. De jämställdhetsmål som regeringen har fastställt på andra politikområden skall ses som förtydliganden i form av verksamhetsanpassade mål som står i relation till målen för jämställdhetspolitiken.

Regeringen använder sig i denna proposition av ”målkommentarer” som knyts till delmålen. Syftet med kommentarerna är att förtydliga målens innebörd, vilka områden som avses bidra till måluppfyllelsen, förklara vad som menas med begreppen samt i förekommande fall beskriva hur de olika delmålen relaterar till varandra. Regeringens avsikt är att målkommentarerna skall utgöra ett stöd i tolkningen av delmålen och genomförandet av politiken.

4.2 Det övergripande målet i jämställdhetspolitiken

Regeringens förslag: Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker det. Invändningar har framförts gällande att förslaget till övergripande mål är otydligt och svepande, däribland *Sveriges Kommuner och Landsting*, *SACO*, *Sveriges kvinnolobby* och *Länsstyrelsen i Stockholms län* som även ifrågasätter behovet av att förändra de gällande jämställdhetspolitiska målen. Flera remissinstanser har framhållit att det gällande målets skrivningar om att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter är mer konkret och att det är olyckligt att formuleringen försvinner ur det övergripande målet, däribland *Uppsala universitet* och *Länsstyrelsen i Stockholms län*. *Rädda barnen* och *Barnombudsmannen* invänder mot att förslaget till mål inte innehåller ett barnperspektiv.

Skälen för regeringens förslag: Jämställdhetspolitiken bygger på den feministiska utgångspunkten att det finns en ordning eller ett socialt system i samhället som upprätthåller ojämlika maktförhållanden mellan könen, där kvinnor är underordnade och män är överordnade som grupper i samhället och där mannen/det manliga utgör normen. Jämställdhetspolitiken syftar till att förändra denna könsmaktordning och bryta den systematiska underordningen som innebär att kvinnor generellt har en svagare social, ekonomisk och politisk position i samhället än vad män har, även om det också finns skillnader inom gruppen kvinnor och gruppen män. Samhället är ordnat efter kön på ett strukturellt plan, men

könsmaktordningen tar sig också konkreta uttryck i individuella kvinnors och mäns, flickors och pojkars liv.

Maktförhållandena mellan könen i samhället påverkar våra villkor, livsval och beteenden i alla skeden av livet. Redan tidigt tenderar flickor och pojkar att formas och begränsas av könsstereotyperna mönster och uppfattningar. Ett samhälle som inte ordnar efter kön, där könstillhörigheten inte har den avgörande inverkan på våra liv i den utsträckning den har idag, är svårt att föreställa sig. Det sträcker sig längre än till icke-diskriminering och innebär att utmana det som traditionellt ingår i våra föreställningar om kvinnlighet och manlighet och om gällande normer. Den traditionella mansrollen, föreställningar om manlighet och vad som anses känneteckna "en riktig man" påverkar kvinnors liv och villkor, men innebär också att mäns handlingsutrymme och livsval inskränks.

Föreställningar om manlighet och kvinnlighet har förändrats under historiens gång, vilket visar att sådant vi uppfattar vara "naturligt kvinnligt eller manligt" och vad som är "rätt" är föränderligt och möjligt att påverka. Men trots att föreställningarna om kvinnlighet och manlighet förändras, tenderar det som knyts till manlighet att värderas högre än det som knyts till kvinnlighet. Såväl uppfattningen om att könet skall avgöra våra livsval som över- och underordningen, söker jämställdhetspolitiken bryta genom att förändra maktförhållandena mellan kvinnor och män. Detta skall inte enbart förstås som en abstrakt tankefigur, utan handlar om att i konkreta situationer förändra normer och handlingar.

Maktbegreppet är centralt i jämställdhetspolitiken och bör därför uttryckas explicit i det övergripande målet. Målet uttrycker regeringens uppfattning om vad som utmärker ett jämställt samhälle – ett samhälle där kvinnor och män har samma makt att på kollektiv nivå forma samhället och att på individuell nivå forma sina liv. Ordet makt skall förstås i betydelsen att kvinnor och män skall ha samma rätt, förmåga och möjlighet att forma samhället och sina egna liv. Att kvinnor och män skall ha samma makt signalerar att det både handlar om att kvinnor och män skall ha lika mycket makt och att de skall ha maktresurser av samma slag och på samma områden, såväl i det offentliga som i det privata livet.

Regeringen anser att det nya förslaget till mål tar sikte på att beskriva vilket resultat som skall nås genom att kvinnor har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter som män. Regeringen finner därför, i likhet med flera av remissinstanserna, att förslaget till mål på ett bättre sätt avspeglar vad som utmärker ett jämställt samhälle.

SACO anför att om maktbegreppet skall användas i målformuleringen, bör det finnas ett klagande tillägg om att den individuella makten inte får inskränka andra människors motsvarande rätt. Regeringen anser att rätten och möjligheten för individen att delta i förandet av samhället och ha rätten och möjligheten att göra sina livsval fritt från förtryck, underordning eller begränsande normer och föreställningar om kön, utgör grundläggande demokratiska frågor som naturligtvis förutsätter att andra människors motsvarande rättigheter och möjligheter inte skall kränkas.

Regeringen vill i sammanhanget också framhålla att målet gäller för alla människor, i olika livssituationer och skeden i livet. Det gäller oberoende av ålder, etnicitet, sexuell läggning, funktionshinder eller var i landet man bor. Det skall inte föreligga systematiska skillnader i villkor mellan kvinnor och män vad gäller möjligheterna att forma samhället och

sina egna liv. Det skall heller inte föreligga systematiska skillnader mellan flickors och pojkars uppväxtvillkor, vare sig gällande att få del av samhällets resurser eller möjligheten att utvecklas fritt från könsstereotypa begränsningar. Även om det inte explicit uttrycks i målets formulering, anser regeringen att det bör ingå i uppföljningen av delmålen att granska hur jämställdheten ser ut för olika grupper i samhället.

4.3 Delmålen i jämställdhetspolitiken

4.3.1 Makt och inflytande

Regeringens förslag: Det första delmålet är en jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslog begreppet *aktivt medborgarskap* istället för regeringens förslag *aktiva samhällsmedborgare*.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget är övervägande positiva. Några remissinstanser, däribland *Integrationsverket*, *Länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands och Skåne län*, anser att begreppet medborgarskap kan tolkas i betydelsen nationalitet och därmed utesluts de grupper som inte har svenskt medborgarskap.

Skälen för regeringens förslag: I vår demokrati står medborgaren i centrum. Den demokratiska idén bygger på att medborgarna tillerkänns lika värde och kompetens att fatta beslut om sin egen och samhällets utveckling. Ur historiskt perspektiv har kvinnor inte tillerkänts detta värde. Strävan mot jämställdhet sammanfaller med strävan mot det jämlika medborgarskapet.

I den demokratiska förståelsen av medborgarskapet står inte nödvändigtvis det *nationella* medborgarskapet i förgrunden. Flera remissinstanser har emellertid påpekat att begreppet medborgarskap i förslaget till målformulering lätt för tankarna till det nationella medborgarskapet. *Integrationsverket* noterar att trots att detta inte är förslagsställarens intention, kan begreppet medborgarskap ändå uppfattas exkluderande för utlandsfödda personer och deras barn som lever i Sverige men inte är svenska medborgare. Mot denna bakgrund föreslår därför regeringen att det vidare begreppet samhällsmedborgare används i målformuleringen därför att det på ett bättre sätt rymmer den inkluderande, demokratiska idén om att kvinnor och män skall ha samma rättigheter och reella möjligheter till deltagande, inflytande och delaktighet i samhällsutvecklingen. För barn gäller att flickor skall ha samma möjligheter som pojkar att ha inflytande och delaktighet i frågor som rör dem.

Regeringen föreslår att en jämn fördelning av makt och inflytande formuleras i målet, vilket är samma formulering som finns i ett av de nuvarande delmålen. Regeringen noterar att målet om en jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män har varit mycket viktigt i arbetet för ökad kvinnorepresentation. Målet har legat till grund för re-

geringens arbete med att åstadkomma en jämn representation av kvinnor och män i statliga styrelser och kommittéer, men även andra organisationer har arbetat med sikte på att åstadkomma en jämn representation av kvinnor och män.

En jämn representation av kvinnor och män är självfallet inte en garanti för att den reella makten fördelas jämnt mellan könen, men det är en avgörande förutsättning för att även kvalitativa aspekter av maktutövning skall kunna förändras i jämställd riktning. Möjligheten att påverka beslutens innehåll förutsätter deltagande i beslutsfattandet. För att kvinnor skall uppnå halva den reella makten krävs också inflytande över vilka frågor som tas upp på dagordningen i beslutande församlingar på lokal, regional och nationell nivå och vilka som avvisas, kunskap och tillgång till informella beslutsvägar och frihet från förtryckande behandling. Regeringen anser därför att det finns skäl att särskilt lyfta fram *villkoren för beslutsfattandet* i förslaget till mål.

Målkommentar: Delmålet är att uppnå en jämn fördelning av makt och inflytande i samhället och att kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet. Delmålet anknyter i första hand till det övergripande målets första led – att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället.

Formella hinder skall inte ligga i vägen, inte heller skall ekonomiska eller sociala aspekter verka utestängande för att kvinnor skall ha samma möjlighet som män att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet. Målet tar sikte på formella politiska rättigheter – möjligheten att delta i demokratiska processer både som väljare och som valda. Det handlar om att kvinnor och män skall ha samma möjligheter att vara aktiva i politiska församlingar och olika ideella organisationer. Men målet tar även sikte på fördelningen av den makt som ligger utanför det som vanligen räknas till det demokratiska styrelseskicket. Det handlar om den makt som representeras av t. ex. företagen, medier och trossamfund och som har stor betydelse i formandet av vårt samhälle. Med formuleringen ”*att forma villkoren för beslutsfattandet*” åsyftas att förutom att uppnå en jämn numerär fördelning av kvinnor och män på maktpositioner, skall även kvalitativa aspekter av maktutövning lyftas fram – att ha makt över dagordningen och inflytande över beslutens innehåll.

Målet handlar också om att flickor och kvinnor skall ha samma möjligheter som pojkar och män att delta i och påverka det som formar våra föreställningar, tankar och idéer om oss själva och vårt samhälle. Det gäller bl. a. kulturen, massmedia och folkbildningen. Men det rör också utbildning, där de immateriella värdena med utbildning lyfts fram såsom en del i individens personliga utveckling. Skolan, kulturen och föreningslivet har ett ansvar för att flickor har samma möjligheter som pojkar till inflytande i frågor som rör dem, vilket lägger grunden för demokratiska värderingar och främjar flickors och pojkars lika möjligheter att vara – och att växa upp till att vara – aktiva samhällsmedborgare.

I delmålet om ekonomisk jämställdhet (delmål nummer två) står utbildningens materiella värde i förgrunden, som ett medel för att kunna ta plats på arbetsmarknaden och skapa sig en försörjning.

Regeringens förslag: Det andra delmålet är ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer i stort med regeringens förslag. Utredningen föreslog inte den inledande delen om ekonomisk jämställdhet. Vidare föreslog utredningen att utbildning inte skulle anges i målet.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslaget. Ett flertal remissinstanser framhåller att utbildning bör nämnas specifikt i målet, däribland *Högskoleverket*, *Umeå universitet*, *Göteborgs universitet*, *Uppsala universitet*, *TCO*, *Karolinska institutet* samt *Länsstyrelserna i Stockholm, Södermanland och Östergötlands län*. *Högskoleverket* och *Karolinska institutet* menar att utbildning i sig utgör ett viktigt mål som en del i den personliga utvecklingen för individen.

Skälen för regeringens förslag: Att kvinnor skall ha samma möjligheter som män att försörja sig själva genom ett betalt arbete är centralt i svensk jämställdhetspolitik. Kvinnor och män ses som individuellt ansvariga för både försörjning och omsorg. Skatter och socialförsäkringar är knutna till individen för att möjliggöra för kvinnor och män att både förvärvsarbeta och ta hand om en familj.

Kvinnor och män har närmat sig varandra i förvärvsdeltagande. Generellt är sysselsättningen fortfarande något högre för män än för kvinnor, men det finns regionala variationer med områden där sysselsättningen är högre bland kvinnor. Likaså finns det regionala skillnader i kvinnors och mäns utbildningsnivå där kvinnor generellt har en högre utbildningsnivå än män, en utveckling som har skett under 1990-talet. Det finns fler lågutbildade män än kvinnor. De yngre männen, främst i gles- och landsbygdskommuner, läser vidare på eftergymnasial utbildning i lägre utsträckning än de unga kvinnorna.

I ett historiskt perspektiv har kvinnor varit utestängda från arbetsmarknaden och på olika sätt varit förhindrade att leva på sitt arbete. Så är det inte idag. Regeringen anser att den bristande jämställdheten idag huvudsakligen inte gäller tillgången till utbildning och arbetsmarknad. Den bristande jämställdheten gäller i större utsträckning skillnader i förutsättningar, möjligheter och villkor beträffande utbildning och betalt arbete. Arbetsmarknadsregionerna skiljer sig åt för kvinnor och män vad gäller storlek och antal och kvinnor har sämre möjligheter än män till yrkesmässig utveckling. Utbildningssystemet är fortfarande könssegregerat och män dominerar på de högre positionerna i högskolan. Flickors och pojkar, kvinnors och mäns studieinriktningar är alltså könsbundna i stor utsträckning. På den könsuppdelade arbetsmarknaden arbetar kvinnor och män inom olika sektorer, branscher, yrken och befattningar. Kvinnor får också lägre avkastning på utbildning i form av lägre löner och pensioner än vad män får. Kvinnor har i större utsträckning än män otrygga arbeten, arbetar deltid i större utsträckning, har högre sjukfrånvaro och uppbär i större utsträckning sjuk- och aktivitetsersättning. Eko-

nomisk utsatthet är särskilt vanlig bland ensamstående kvinnor med barn, vilket även får konsekvenser för barns välfärd och levnadsförhållanden. Sett till hela arbetsmarknaden har löneskillnaderna mellan kvinnor och män i stort sett varit konstanta sedan mitten av 1990-talet. Skillnader i möjligheter, förutsättningar och villkor inom utbildning och arbetsliv samverkar till en ekonomisk ojämställdhet. Under en lång tid har flickors prestationsutveckling i skolan varit mycket positiv i stort sett i alla ämnen och de har alltmer breddat sina studieval. Det bör få effekter för jämställdheten på arbetsmarknaden.

Vissa remissinstanser, i synnerhet lärosätena, har invänt mot att utbildningen inte nämns i utredningens förslag till mål. Regeringen anser att det är viktigt att framhålla den ömsesidiga påverkan som finns mellan utbildning, arbetsmarknad och ekonomisk jämställdhet. Därför väljer regeringen att i sitt förslag till delmål även nämna utbildning. Den immateriella aspekten av utbildning, som inbegriper det demokratiska värdet i att utbildning ger individen personlig utveckling, berörs i delmålet om makt och inflytande.

I regeringens förslag till mål anges att kvinnor och män skall ha samma möjligheter att vara ekonomiskt självständiga. Hittills har vanligen begreppet ekonomiskt oberoende använts för att beteckna att kvinnor skall ha möjlighet att försörja sig själva och sina eventuella barn utan att vara beroende av en man. Utifrån att de allra flesta kvinnor och män är beroende av sin lön och av transfereringar för sin försörjning är begreppet ekonomiskt oberoende delvis missvisande. Ytterst få är oberoende i meningen att de har en så stor förmögenhet att de inte behöver arbeta för sin försörjning. Men att vara beroende av en arbetsinkomst betyder inte brist på självständighet. Regeringen föreslår därför begreppet ekonomisk självständighet för att beteckna att kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att försörja sig själva och sina eventuella barn.

Regeringen går i sitt förslag längre än utredningen – målet föreslås omfatta inte enbart att kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och arbete, det skall även leda till att ekonomisk jämställdhet uppnås.

Målkommentar: Målet är ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Tyngdpunkten ligger på de ekonomiska villkor kvinnor och män har som individer. Ekonomisk jämställdhet syftar till fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Ett sätt att mäta i vilken utsträckning målet uppnåtts är att studera skillnaderna i disponibel inkomst mellan könen. Det berör inkomster i form av lön och företagarinkomst samt avkastning på kapital. Vidare berör det ersättningar och bidrag från transfereringssystemen samt effekter av skatter och avgifter.

Begreppet ekonomisk självständighet innebär att kvinnor och män har samma möjligheter att försörja sig själva och sina eventuella barn, i enlighet med principen om särbeskattnings i skattesystemet och de grundläggande principerna i transfereringssystemen. Ett hushåll kan bestå av en eller flera ekonomiskt självständiga individer.

Målet omfattar att kvinnor och män skall ha samma möjligheter och förutsättningar i fråga om tillgången på arbete och att de skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om anställnings-, löne- och andra arbets-

villkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Målet omfattar även företagande, att kvinnor skall ha samma möjligheter som män att starta och driva företag som kan växa och generera en inkomst.

Det föreslagna delmålet har även ett livscykelperspektiv. Det avlönade arbetet skall inte bara ge ekonomisk självständighet i förvärvsaktiv ålder, utan också innebära ekonomisk trygghet och självständighet under pensionsåren.

Målet omfattar utbildningen. Av särskild betydelse för jämställdhetspolitiken är de könsbundna studievalen, där flickors och pojkars, kvinnors och mäns studieval även ger effekter för högskoleutbildning och yrkesval.

4.3.3 Obetalt hem- och omsorgsarbete

Regeringens förslag: Det tredje delmålet är en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Jämställdhetspolitiska utredningen föreslog följande ordalydelse: Kvinnor och män skall ha samma möjlighet att ge och få omsorg utan att underordnas. Det obetalda hemarbetet skall delas lika.

Remissinstanserna: Övervägande delen av remissinstanserna instämmer med förslaget. Några instanser, däribland Länsstyrelsen i Stockholms län, är skeptiska till möjligheten att genom politisk styrning påverka och förändra hur och i vilken omfattning vi delar vårt hemarbete.

Skälen för regeringens förslag: Centralt i svensk välfärds- och jämställdhetspolitik är tanken att människor inte skall behöva välja mellan att ha ett arbete och att ha en familj. Det skall vara möjligt att förena avlönat arbete med att ha en familj och vårda relationerna med närstående. Föräldraförsäkring, barnomsorg och äldreomsorg har haft stor betydelse för att vi i Sverige både har en hög förvärvsfrekvens bland kvinnor och ett högt barnafödande.

Om kvinnors inträde på arbetsmarknaden skett relativt snabbt under de senaste decennierna, har männens rörelse in i hemmen gått desto långsammare. SCB:s tidsanvändningsstudie visar att kvinnors arbete till största delen är obetalt och att mäns arbete till största delen är betalt. Sammantaget utför kvinnor 58 procent av det obetalda hemarbetet och män 42 procent. Kvinnor ägnar dubbelt så mycket tid som män åt hushållsarbete, vilket är den mest tidskrävande delen av det obetalda hemarbetet. Den enda typ av obetalt hemarbete som till största delen utförs av män är underhållsarbete.

Under 1990-talet minskade skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller det obetalda arbetet. Men de minskade skillnaderna var inte resultatet av en omfördelning av det obetalda arbetet från kvinnor till män. De minskade skillnaderna förklaras av att kvinnor har minskat sitt obetalda arbete och män har minskat sitt betalda arbete och på så sätt närmat sig varandra i tidsanvändning.

Tidsanvändningen ser olika ut under olika faser av livet, beroende på familjesituation. Variation i tidsanvändningen i olika livsfaser är emellertid avsevärt större för kvinnor än den är för män. Tyngst belastade av obetalt arbete är kvinnor med små barn. En positiv utveckling har skett när det gäller mäns uttag av föräldrapenningdagar, som har ökat från 7 procent år 1990 till 19 procent år 2004. Det är emellertid långt kvar till ett jämnt uttag av föräldrapenning mellan kvinnor och män.

Det obetalda arbetet i form av hemarbete och omsorg om närstående och eventuella barn är en del av varje människas liv. Samtidigt måste detta arbete vara möjligt att kombinera med betalt arbete.

Länsstyrelsen i Stockholm är i sitt remissvar skeptisk till möjligheten att genom politisk styrning påverka och förändra hur och i vilken omfattning vi delar vårt hemarbete. Så som tidigare konstaterats, anser regeringen att det har gått avsevärt snabbare för kvinnor att öka sitt förvärvsdeltagande än vad det gått för män att öka sin andel av det obetalda arbetet. Drivkrafterna för dessa förändringar ser olika ut, men regeringen anser att detta även till en del kan förklaras av att de politiska verktygen ser olika ut. Samtidigt skall det framhållas att villkoren på arbetsmarknaden och de välfärdsreformer som har genomförts för att stimulera och underlätta för kvinnor att delta i arbetskraften, såsom barn- och äldreomsorg, föräldraförsäkring och tillfällig föräldrapenning, även har påverkat fördelningen av det obetalda arbetet. Utvecklingen de senaste åren visar att parallellt med att kvinnor har minskat sitt obetalda arbete, har kvinnor ökat sitt deltagande i arbetskraften.

En asymmetrisk fördelning av hem- och omsorgsarbetet försvårar kvinnors möjligheter till betalt arbete, ekonomisk självständighet och deltagande i samhällslivet. Kvinnors handlingsutrymme inskränks och därmed kvinnors välfärd. I regeringens förslag till mål formuleras att kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet. Utgångspunkten är att kvinnor och män har samma ansvar för hemarbetet, men i målet uttrycks strävan att kvinnor och män också aktivt skall *ta* sin del av det ansvar för hemarbetet som åvilar dem.

En skev fördelning av omsorgen om barnen mellan kvinnor och män påverkar också flickors och pojkars möjligheter att knyta nära band till sina föräldrar. För barnets skull är det därför viktigt att föräldrarna tar ansvar för och är delaktiga i sina barns uppväxt. Målet har betydelse för insatser inom många områden, inte minst beträffande ekonomisk familjepolitik, omsorgsfrågor och arbetsmarknadsfrågor.

Omsorgen om de äldre är ett område som inte uppmärksammats i så stor utsträckning inom jämställdhetspolitiken. Om dagens omsorgsmönster, där den offentliga omsorgen riktas till de allra äldsta och de mest omsorgsbehövande blir bestående under kommande årtionden, medför ökningen av antalet äldre också en ökning av anhörigas obetalda omsorgsarbete. Detta arbete är i dag mycket ojämnt fördelat mellan kvinnor och män. Kvinnliga anhöriga, främst äldre makar och medelålders döttrar, har ökat sitt obetalda omsorgsarbete om gamla. Insatserna från manliga anhöriga har inte ökat i motsvarande grad. Samhället har ett ansvar för att inte upprätthålla föreställningen om kvinnor som de självklara omsorgsgivarna. Det är viktigt att jämställdhetspolitiken följer utvecklingen på området där betydelsen analyseras av vilka konsekvenser en ökad ansvars- och arbetsbörda kan ha för kvinnors hälsa och möjlig-

heter till betalt arbete. Att följa utvecklingen när det gäller omsorgen om de äldre är relevant för jämställdhetspolitiken, både vad gäller situationen för de som ger omsorg som för de som mottar den.

Utredningen valde att använda begreppet ”omsorg utan underordning”. Regeringen anser att begreppet kan vara otydligt och svårt att operationalisera, varför regeringen väljer att istället använda begreppet ”lika villkor”. Det skall inte råda några systematiska skillnader i villkor mellan kvinnor och män vare sig när det gäller omsorgsgivandet eller när det gäller omsorgsmottagandet.

Målkommentar: Målet är en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. Målet omfattar obetalt hemarbete, omsorgen om de äldre samt omsorgen om barnen. Målet inbegriper både den som ger omsorg och den som tar emot den. Med hemarbete åsyftas det hushålls- och underhållsarbete vi utför i våra hem.

4.3.4 Mäns våld mot kvinnor och kroppslig integritet

Regeringens förslag: Det fjärde delmålet är att mäns våld mot kvinnor skall upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I utredningens förslag fanns inte ”rätt till” kroppslig integritet med.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är övervägande positiva till förslaget. Ett antal kvinnoorganisationer är dock kritiska till att begreppet ”sexualiserat våld” inte finns med i utredningens förslag till mål, däribland Sveriges kvinnolobby och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS). Flera remissinstanser anser det också nödvändigt att betona kvinnors lika rätt till kroppslig integritet. Några remissinstanser, däribland *HomO* och *RFSL*, förordar att våld i samkönade relationer skall ingå i målet.

Skälen för regeringens förslag: Mäns våld mot kvinnor är ett prioriterat område i jämställdhetspolitiken. Det våld som kvinnor utsätts för är den yttersta konsekvensen av mäns överordning och kvinnors underordning. Våldet inkräktar enligt FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor på och förhindrar kvinnors och flickor åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Sverige är ett av få länder i världen som har en speciell lagstiftning när det gäller mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Brottet definieras som upprepade straffbara gärningar som riktar sig mot närstående kvinnor (grov kvinnofridskränkning) eller mot barn och andra närstående personer (grov fridskränkning). Regeringen anser att det är viktigt att förtydliga att det bakom det våld som kvinnor utsätts för oftast finns en manlig förövare. Begreppet könsrelaterat våld, som används i den nuvarande målformuleringen, är könsneutralt. Begreppet sexualiserat våld, som också ingår i ett av de nuvarande delmålen, är ett väl etablerat begrepp bland de myndigheter och organisationer som arbetar med frågorna, men innebörden är inte allmänt känd. Begreppet

sexualiserat våld ger lätt intryck av att enbart åsyfta sexuellt våld, vilket inte är fallet. Det har blivit vanligare att under senare år benämna området ”mäns våld mot kvinnor”, vilket har kommit att bli ett etablerat begrepp. Regeringen anser att det beskriver och tydliggör problematiken kring offer och förövare. Därför bör uttrycket användas i målets formulering.

Med detta uttrycks också regeringens avsikt att målet skall omfatta det våld som män utsätter kvinnor för. Den grundläggande analysen av våldet är att det både är ett uttryck för den maktordning som råder mellan kvinnor och män och ett medel för att upprätthålla den. Våldet förekommer framför allt i hemmet, men också i offentliga delar av samhället såsom på arbetsplatsen, på krogen och på gatan. Det utövas av både närstående, bekanta och för kvinnan okända män. Det finns också ett starkt samband mellan olika våldsformer som misshandel, våldtäkt, sexuella trakasserier och hot om våld. Jämställdhetspolitikens verksamhet och kvinnofridsreformen bygger på denna analys.

Jämställdhetspolitikens ansvar gäller mäns våld mot kvinnor. De former av våld som faller utanför jämställdhetspolitikens ansvar behandlas inte i denna proposition.

Våld förekommer i samkönade relationer. Mekanismer av över- och underordning och kontroll är desamma för våld i samkönade som i heterosexuella relationer. Ett osynliggörande av samkönat våld riskerar att försvåra för människor att söka hjälp. På en praktisk nivå skall den som utsätts för våld av en närstående ha tillgång till skydd och vård på lika villkor, oberoende av sexuell läggning. Regeringen instämmer med RFSU:s synpunkt att det våld som sker i samkönade relationer är viktigt att uppmärksamma. En översyn av frågor som rör homo-, bisexuella och transpersoner samt frågan om våld i samkönade relationer bereds i Regeringskansliet.

Det är enligt regeringens mening även viktigt att uppmärksamma barns våldsutsatthet. Mäns våld mot kvinnor drabbar också barn dels genom att de tvingas bevittna våld, dels genom att de själva utsätts för våld. Det är därför angeläget att barnets behov uppmärksammas i dessa fall. Insatser för att förebygga och stödja barn som utsätts för våld inom familjen sker främst inom socialtjänsten och rättsväsendet.

I det föreslagna målet inför regeringen begreppet kroppslig integritet som ett samlande begrepp. Kroppslig integritet skall förstås både i konkret och i symbolisk bemärkelse. I konkret bemärkelse handlar det om kvinnors och flickors rätt och möjlighet att bestämma över sin egen kropp, sexualitet och reproduktion.

Frågan om kvinnors rätt till kroppslig integritet, i symbolisk bemärkelse, omfattar också den ökande exploateringen och kommersialiseringen av kvinnokroppen – och i ökande grad manskroppen – i medier, reklam och pornografi. När kvinnor framställs som objekt i reklam, medier och pornografi bidrar det till att upprätthålla föreställningar om kvinnors underordning. Den ständiga exponeringen av dessa bilder bidrar till en normalisering och en avtrubning där vi riskerar att inte längre reagera på könsförtryck, trakasserier och sexualiserat våld. Att flickor och kvinnor reduceras från människor till objekt bidrar till deras utsatthet för våld och kränkningar. Regeringen anser att motverkandet av stereotypa och objektifierande bilder av kvinnor, liksom att motverka

kommersialisering och exploatering av kvinnor i pornografin utgör viktiga delar i att också motverka och förhindra våldet mot kvinnor.

Målkommentar: Målet är att mäns våld mot kvinnor skall upphöra. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Målet omfattar alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och hot om våld som riktas mot kvinnor och flickor. Vidare omfattas arbetet för att motverka prostitution och handel med människor för sexuella ändamål, samt s.k. hedersrelaterat våld. Våld i samkönade relationer omfattas inte. Målet omfattar också att motverka kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen i reklam, medier och pornografi som syftar till att reproducera föreställningar om kvinnors underordning.

4.4 Stärkt styrning i jämställdhetspolitiken

4.4.1 Jämställdhetsintegrering

Regeringens bedömning: Jämställdhetsintegrering som strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen bör ligga fast och fördjupas. För att åstadkomma en mer aktiv och strategisk användning av de jämställdhetspolitiska målen i resultatstyrningen bör ett utvecklingsarbete mellan jämställdhetspolitiken och politikområden av särskild relevans för de jämställdhetspolitiska målen initieras.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag att jämställdhetsintegrering skall ligga fast som strategi för jämställdhetspolitiken. *Sveriges Kommuner och Landsting* erinrar om att det finns andra sätt att arbeta med jämställdhet än jämställdhetsintegrering. *Vänsterpartiets kvinnopolitiska utskott* ifrågasätter jämställdhetsintegrering som huvudstrategi mot bakgrund av att könsmaktperspektivet inte lyfts fram i politiken.

En majoritet tillstyrker även förslaget om en mer aktiv användning av de jämställdhetspolitiska målen i resultatstyrningen och välkomnar förslaget om att pröva verksamhetsbaserad processtyrning. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att ansvarsfördelningen bör förtydligas i ett sådant arbete.

Skälen för regeringens bedömning

Jämställdhetsintegrering som strategi bör ligga fast

Jämställdhetsintegrering är idag en internationellt etablerad strategi för att bedriva jämställdhetsarbete. I propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) redogjorde regeringen sin avsikt att tillämpa jämställdhetsintegrering. Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i alla led av beslutsprocesser och att de aktörer som normalt sett deltar i beslutsprocessen har ansvar för att så sker. Strategin innebär således att varje departement och politikområde har

ansvar för jämställdhet inom sitt ansvarsområde. Med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen, finns ett ansvar inom respektive politikområde för att verksamhetsanpassade mål formuleras, att uppdrag och återrapporteringskrav lämnas till myndigheter samt att uppföljning och utvärdering genomförs. Jämställdhetspolitiska insatser skall genomföras inom ramen för den ordinarie verksamheten och ordinarie resurser.

Regeringen anser att jämställdhetsintegrering skall utgöra huvudstrategin för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Detta står inte i motsättning varken till möjligheten att pröva olika metoder och arbetsformer för att nå uppsatta mål eller till möjligheten att göra särskilda insatser för att främja jämställdhet.

En rad initiativ har tagits för att främja implementeringen av jämställdhetsintegrering. I april 2004 beslutade regeringen om en särskild plan för att genomföra jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet – *Plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet* (N2004/3108/JÅM). Den utgör en gemensam ram för hela Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering fram till och med 2009. Enligt regeringens beslut skall planen kompletteras med årliga handlingsprogram för arbetet, vilka beslutas av regeringen. Under 2006 års handlingsprogram prioriteras arbetet med jämställdhetsintegrering i budgetprocessen, där en viktig del utgörs av att förbättra könsuppdelningen av statistiken, samt kommittédirektiven. Handlingsprogrammen skall vara vägledande för departementens, Statsrådsberedningens och Förvaltningsavdelningens arbete. Det innebär att de utifrån sina ordinarie funktioner och ansvarsområden skall bidra till uppfyllandet av handlingsprogrammets mål. Som stöd för arbetet med jämställdhetsintegrering har samordnare utsetts på varje departement.

Ett utvecklingsarbete bör inledas

Regeringen anser att arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet har varit framgångsrikt och att det har gett avtryck i styrningen av myndigheter. Jämställdhetspolitiska frågor har integrerats i andra politikområden genom att jämställdhetsanalyser genomförs och att mål, uppdrag och återrapporteringskrav formuleras till myndigheter.

För att få ett mer kraftfullt genomförande av jämställdhetspolitiken, anser regeringen att kopplingen mellan de jämställdhetspolitiska målen och jämställdhetsmål inom andra politikområden bör förbättras. Politikområden och verksamheter av särskilt relevans för uppfyllelsen av de jämställdhetspolitiska målen skall prioriteras.

Regeringen anser att detta kan åstadkommas genom en mer strategisk och strukturerad samverkan mellan jämställdhetspolitiken och politikområden av särskild relevans för de jämställdhetspolitiska målen. Regeringen avser därför att initiera ett utvecklingsarbete inom Regeringskansliet som skall pröva formerna för en sådan samverkan.

Praktiskt innebär det inget avsteg från jämställdhetsintegrering och det ansvar som varje relevant politik- och verksamhetsområde har för att formulera verksamhetsanpassade jämställdhetsmål. En ökad samverkan mellan jämställdhetspolitiken och de för jämställdhetspolitiken prioriterade områden, bör skapa förutsättningar för en gemensam målbild över politikområdes- och myndighetsgränser, och därmed blir det tydligare på

vilket sätt olika verksamheter bidrar till måluppfyllelsen i jämställdhetspolitiken. Det innebär att vidareutveckla och fördjupa arbetet med jämställdhetsintegrering.

I ett sådant utvecklingsarbete är det emellertid viktigt att vara uppmärksam på vilka problem det kan medföra, till exempel i fråga om var det övergripande ansvaret ligger när flera myndigheter samverkar i gemensamma processer, ett problem som uppmärksammas av Sveriges Kommuner och Landsting.

4.4.2 Uppföljning och utvärdering

Regeringens bedömning: Utvärdering av måluppfyllelsen i jämställdhetspolitiken bör göras vart fjärde år. För att systematisera och förbättra uppföljning och utvärdering av jämställdhetspolitiken bör etappmål och indikatorer utarbetas.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen förslog indikatorer men inga etappmål.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är generellt positiva till att indikatorer tas fram för att följa upp politiken. Flera remissinstanser är dock kritiska till utredningens förslag till indikatorer med motiveringen att även kvalitativa indikatorer bör utarbetas, däribland *Sveriges kvinno-lobby*, *SACO* och *Länsstyrelserna i Östergötland, Södermanland och Västra Götaland*. *Integrationsverket* och *Ombudsmannen mot etnisk diskriminering* förordar att statistik och annan redovisning tar hänsyn till etniskt bakgrund genom att dela upp både på kön och födelseregion och i förekommande fall även efter vistelsetid i Sverige. *Ungdomsstyrelsen* menar att indikatorerna för uppföljning av målen bör ha ett åldersperspektiv.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande uppföljning

I budgetpropositionen ges varje år en kortfattad beskrivning av resultaten för jämställdhetspolitiken för det gångna året. Vid sidan av detta presenteras också i bilageform en uppföljning av könsfördelningen i statliga lekmannastyrelser och en analys av fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män.

Regeringen har därutöver vart tredje år i en skrivelse till riksdagen redovisat resultat och inriktning av jämställdhetspolitiken: *Jämställdhetspolitiken* (skr. 1996/97:41), *Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet* (skr. 1999/2000:24) samt *Jämt och ständigt* (skr. 2002/03:140). Den senaste skrivelsen var uppdelad efter politikområden och innehöll både en bakåtblickande del och en framåtsyftande handlingsplan i vilken insatser som planeras inom respektive politikområde under innevarande mandatperiod presenterades. I bilaga 7 redogörs för uppföljningen av denna handlingsplan.

Regeringen anser att uppföljning och utvärdering av jämställdhetspolitiken bör systematiseras, fördjupas och förbättras. Uppföljningar av god kvalitet utgör viktiga underlag för regeringens bedömning av gjorda insatser och politikområdets utveckling. Utvärdering av i vilken grad målen för jämställdhetspolitiken uppfylls bör emellertid inte göras med allt för korta intervall. Regeringen anser det vara lämpligt att utvärderingar av jämställdhetspolitiken görs med fyra års mellanrum i form av en jämställdhetspolitisk rapport där en redogörelse görs för utvecklingen i samhället samt vilka effekter och resultat som jämställdhetspolitiken har gett upphov till. Andra former av uppföljningar och utvärderingar kan, vid sidan av denna, också komma att övervägas.

Regeringen har för avsikt att utarbeta etappmål kopplade till respektive delmål. Vidare kommer indikatorer att utarbetas för att mäta måluppfyllelsen av både etappmål och delmål. I enlighet med flera remissinstanser anser regeringen att såväl kvantitativa som kvalitativa indikatorer bör utarbetas.

5 Jämställdhetspolitikens organisation

5.1 Dagens organisation

Det statliga jämställdhetsarbetets organisation omfattar i dag Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Jämställdhetsnämnden samt de särskilt sakkunniga i jämställdhetsfrågor med placering på länsstyrelserna. Jämställdhetsenheten på Näringsdepartementet bereder de jämställdhetspolitiska frågorna i Regeringskansliet. I anknytning till enheten bedrivs ett antal projekt. Projektmedel och medel till kvinnoorganisationer fördelas av Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt (Ju 2005:15). Jämstöd, utredningen om stöd för jämställdhetsintegrering i staten (N 2005:02) stöder statliga myndigheter i arbetet med jämställdhetsintegrering.

5.1.1 Jämställdhetsombudsmannen och Jämställdhetsnämnden

Jämställdhetsombudsmannens (JämO) uppgifter utgår från jämställdhetslagen (1991:433), lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan, lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering och lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

I JämO:s instruktion anges att ombudsmannen har ansvar för tillsynen över jämställdhetslagen samt för att ge stöd till arbetsgivare i syfte att främja arbetet med aktiva åtgärder på arbetsplatserna. JämO:s uppgifter är att genom rådgivning och upplysning samt överläggningar med enskilda parter verka för att jämställdhetslagen och lagen om likabehandling följs. Vidare skall JämO efter anmälan av enskilda eller på eget initiativ ta upp ärenden som handlar om att lagarna inte efterlevs. I första hand skall JämO verka för att en överenskommelse nås mellan parterna, i andra hand kan JämO begära vitesföreläggande hos Jämställdhetsnämnden. När det finns särskilda skäl kan JämO också företräda enskilda i förhandlingar i Arbetsdomstolen. JämO skall också informera allmänheten och på olika sätt främja jämställdhet i arbetslivet.

Anslaget till JämO utökades 2006 med sex miljoner kronor och uppgår därmed till drygt 28 miljoner kronor. Förstärkningen av ombudsmannens resurser motiverades av behovet att prioritera arbetet med att avskaffa lönediskriminering på grund av kön och att möjliggöra för JämO att öka insatserna med att stödja och granska arbetsgivarnas lönekartläggningar. I anslaget ingår kostnader för Jämställdhetsnämnden som har till uppgift att pröva frågor om vitesföreläggande enligt jämställdhetslagen då en arbetsgivare inte följer någon av särskilt angivna föreskrifter i lagen.

Diskrimineringskommittén (N 2002:06; dir. 2002:11, 2003:69, 2005:8) har haft i uppdrag att se över samtliga diskrimineringslagar och ombudsmannainstitutioner inom diskrimineringsområdet och även att överväga en samorganisering av samtliga ombudsmän. Kommittén har nyligen lämnat sitt slutbetänkande *En sammanhållen diskrimineringslagstift-*

ning (SOU 2006:22). I betänkandet föreslår kommittén en ny lag mot diskriminering som skall ersätta bl.a. jämställdhetslagen och lagen om likabehandling av studenter i högskolan. Vidare föreslår kommittén bl.a. att de nuvarande fyra ombudsmännen mot diskriminering skall slås samman till en myndighet.

5.1.2 Jämställdhetsexperter på länsstyrelserna

Med syftet att stärka förutsättningarna för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i länsstyrelsernas verksamheter inrättades en expertfunktion för jämställdhet vid länsstyrelserna 1995. Länsexpertens huvuduppgift var att med utgångspunkt i de övergripande målen för jämställdhetspolitiken och i länets strategi för jämställdhet främja jämställdhetsarbetet i länet. Länsexperten fick också konkreta uppgifter som att följa upp de övergripande målen, utveckla metoder, samordna statlig och kommunal verksamhet genom att initiera, stödja och följa upp jämställdhetsarbetet, utgöra ett stöd för länets företag och arbetsplatser samt samverka med JämO i frågor som rör jämställdhet i arbetslivet. Enligt den i dag gällande förordningen (2002:864) med länsstyrelseinstruktion skall den särskilt sakkunnige för jämställdhetsfrågor ”utifrån de nationella målen för jämställdhetspolitiken främja jämställdhetsarbetet i länet och medverka till att integrera jämställdhetsaspekten i länsstyrelsens uppgifter”.

5.1.3 Övrig organisering

Inom Regeringskansliet bereds jämställdhetsfrågorna vid Näringsdepartementets jämställdhetsenhet. I anslutning till enheten bedrivs ett antal projekt.

Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering har utvecklats kraftfullt under senare år. Regeringen fattade våren 2004 beslut om en plan för detta arbete som sträcker sig fram till år 2009. Syftet är att skapa förutsättningar för att jämställdhet skall ingå i alla beslutsprocesser i Regeringskansliet och integreras i samtliga politikområden.

Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt (Ju 2005:15) har till uppgift att fördela bidrag för kvinnors organisering i enlighet med förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering. Delegationen, som påbörjade sitt arbete den första januari 2006, skall också fördela bidrag som finansieras från anslaget 24:2 särskilda jämställdhetsåtgärder.

Syftet med det nya bidraget är att stödja kvinnors organisering i egna sammanslutningar och främja kvinnors deltagande i den demokratiska processen och i samhällslivet samt stimulera möjligheterna för kvinnor att bevaka sina rättigheter och driva sina krav. I likhet med andra folk- rörelsestöd består bidraget av organisationsbidrag, etableringsbidrag och verksamhetsbidrag. Delegationens uppdrag ska vara avslutat senast när delegationens uppgifter har tagits över av annan myndighet.

I januari 2005 tillsatte regeringen (dir. 2005:7, tilläggsdirektiv 2006:1) en särskild utredare med uppgift att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering i den statliga verksamheten. Utredningen (N2005:02) som antagit namnet Jämstöd skall informera, utforma utbildningar och metoder för

5.1.4 Granskningar av organisationen

Den jämställdhetspolitiska organisationen har uppmärksammats i en rad olika sammanhang under senare år.

Rådet för jämställdhet i transporter och IT (Jämit) föreslog i sitt slutbetänkande *Jämställdhet – transporter och IT* (SOU 2001:44) att en jämställdhetspolitisk myndighet inrättas. Utredningen pekade på behovet av metodutveckling, goda exempel, utbildning och praktisk handledning för att jämställdhet ska komma att integreras i myndigheternas externa verksamhet. Detta arbete saknar ett institutionellt stöd enligt Jämit som föreslår att myndigheten får i uppdrag att verka som ett nationellt pådrivande kunskaps- och resurscentra för samhälle och näringsliv.

Regeringens arbetsgrupp för metodutveckling i jämställdhetsarbetet konstaterade i slutrapporten *Ändrad ordning – strategisk utveckling för jämställdhet* (Ds 2001:64) att erfarenheter visar att jämställdhetsintegrering kräver tydlig styrning, utbildning, metoder för kartläggning och analyser samt stödfunktioner för arbetet. Arbetsgruppen ställde sig bakom Jämits uppfattning om behoven av utveckling, kunskapspridning och erfarenhetsutbyte och ansåg att det är angeläget att utreda frågan och ta ställning till hur dessa behov ska tillgodoses.

Utredningen om kvinnofridsuppdragen lämnar i betänkandet *Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt* (SOU 2004:121) förslag om hur frågorna om mäns våld mot kvinnor kan organiseras och lyfter fram behovet av att bättre organisera och systematisera arbetet. Utredningen föreslår bl.a. att en nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor och barn inrättas.

Utredningen om ombildning av Rikskvinnocentrum har haft i uppdrag att finna formerna för en ombildning av Rikskvinnocentrum (RKC) till ett nationellt centrum för kvinnor som misshandlats och våldtagits. I betänkandet *Nytt nationellt kunskapscentrum, ombildning av RKC* (SOU 2004:117) föreslås att en ny organisation ska ges ansvar för att ta tillvara erfarenheterna av den verksamhet som RKC bedriver, sprida kunskap om och utveckla metoder för stöd och behandling av kvinnor som misshandlats och våldtagits. Utredningen föreslår att verksamheten skall knytas till Uppsala universitet.

Utredningen om statligt stöd till kvinnors organisering föreslår att handläggningen av det nya statsbidraget för kvinnors organisering skall utföras av en särskild jämställdhetsmyndighet ”när en sådan inrättas”.

Arbetsgruppen Genus på museer har utrett hur genusperspektivet kan få större genomslagskraft i museernas verksamhet. I sitt betänkande *Genus på museer* (Ds 2003:61) framhåller arbetsgruppen behovet av en resursenhet för genusfrågor på museerna med kompetens inom och överblick över det genusvetenskapliga fältet. Resursenheten bör, enligt arbetsgruppen, vara permanent och långsiktig och fungera som forum för diskussion, pådrivare i genusfrågor, förmedlare av kontakter och forskning samt arrangör av utbildning och direkt stöd.

Även inom EU har frågan om en fastare organisation för jämställdhetsarbetet aktualiserats. Efter ett svenskt initiativ har förslaget om att inrätta ett europeiskt jämställdhetsinstitut, European Gender Institute (EGI) beretts inom unionen. Den 8 mars 2005 presenterade Europeiska kommissionen ett förslag och våren 2005 antog ministerrådet en gemensam ståndpunkt om att inrätta denna myndighet. Europaparlamentet behandlar frågan och ett gemensamt beslut beräknas komma under 2006.

På uppdrag av Jämställdhetspolitiska utredningen har Statskontoret granskat organisationen och resultatstyrningen av jämställdhetspolitiken (Statskontoret 2005:1). I rapporten påpekas att jämställdhetspolitiken saknar en sektormyndighet vilket skiljer den från andra sektorövergripande politikområden. Det finns emellertid myndigheter som fått ett utpekad ansvar för att genomföra och följa upp jämställdhetspolitiken inom sina respektive områden. Enligt rapporten bör jämställdhetspolitikens organisation förändras genom att det nya Verket för förvaltningsutveckling tillförs uppgiften att ge stöd till statliga myndigheter samt kunskaps- och metodutveckling. Uppgiften att följa upp och utvärdera politiken bör anförtros en delegation med tidsbegränsat mandat, enligt Statskontoret.

5.2 Behovet av en ny organisation

I den senaste propositionen om jämställdhetspolitiken *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) föreslogs, som tidigare redovisats, att särskilda anställningar som jämställdhetsexperter skulle inrättas vid länsstyrelserna. Sedan dess har inga väsentliga förändringar vidtagits av organisationen för det statliga jämställdhetsarbetet. Under den senaste tioårsperioden har emellertid det jämställdhetspolitiska arbetet utvecklats avsevärt, fördjupats och vidgats på ett sätt som nu ger anledning att överväga förändringar i syfte att effektivisera organisationen.

I regeringens senaste skrivelse (skr. 2002/03:140) om jämställdhetspolitiken *Jämt och ständigt* konstateras att jämställdhetspolitiken i hög grad varit inriktad på att påverka attityder genom bl.a. informationsverksamhet, konferenser, kampanjer etc. De medel som tillförts politikområdet Jämställdhetspolitik används, vid sidan av finansieringen av JämO, huvudsakligen för tillfälliga projekt och bidrag till insatser av pilotkaraktär som ofta genomförs av frivilligorganisationer eller kommuner. Regeringen betonar i skrivelsen att det finns anledning att överväga en fastare struktur för jämställdhetsarbetet.

Jämställdhetspolitik etablerades som ett självständigt politikområde redan i början av 1970-talet. Till skillnad från liknande horisontella politikområden har det inom jämställdhetsområdet hittills inte funnits någon ambition att bygga upp en traditionell förvaltningsstruktur. Istället för denna traditionella institutionalisering har det inom jämställdhetspolitiken funnits projektmedel för att stödja särskilda jämställdhetsåtgärder inom skilda samhällsområden (anslaget 24:2 särskilda jämställdhetsåtgärder).

Sedan mitten av 1990-talet har den strategiska inriktningen av jämställdhetspolitiken förändrats. Jämställdhetsintegrering har införts som strategi för det statliga jämställdhetsarbetet med syftet att införliva ett

jämställdhetsperspektiv inom samtliga politikområden. De jämställdhetspolitiska insatserna skall genomföras inom ramen för den ordinarie verksamheten och ordinarie resurser. En grundläggande princip för arbetet med jämställdhetsintegrering är att ansvaret för att integrera jämställdhetsperspektivet åvilar den organisation som är ansvarig för verksamheten. Jämställdhetsarbetet skall inte bedrivas sidoordnat från den egentliga verksamheten utan i dess kärna. Men strategin utesluter inte, utan tvärtom förutsätter, att även särskilda insatser genomförs till stöd för arbetet. Om jämställdhetsintegrering skall kunna fungera i praktiken krävs ett organiserat och kontinuerligt stöd vad gäller t.ex. metoder, kunskaps-spridning och uppföljning. Ett sådant stöd saknas i dag.

Den förändrade inriktning av politiken som bl.a. tagit form i ett omfattande arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet och kraftigt ökade krav gentemot myndigheterna har medfört att jämställdhetspolitiken måste ges en kraftfullare och långsiktigt hållbar organisatorisk struktur som är bättre anpassad till politikens inriktning.

Regeringen gav därför Jämställdhetspolitiska utredningen i uppdrag (dir. 2004:18) att bl.a. analysera och bedöma hur den nuvarande organisationen fungerar och lämna förslag till den framtida organisationen och inriktningen av jämställdhetsarbetet.

Jämställdhetspolitiska utredningen har i sitt betänkande, (SOU 2005:66) *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*, redovisat en rad svagheter med dagens organisation. Bland annat pekar utredningen på att organisationen har en ad hoc-karaktär med åtskilliga tillfälliga insatser vilket medfört en brist på kontinuitet och systematisk kunskapsuppbyggnad. I dag saknas en organisation för utveckling och förmedling av metoder och forskning, konsultationer m.m. av betydelse för jämställdhetsarbetet.

Utredningen menar även att styrningen av jämställdhetsarbetet bör förbättras. Dessa svagheter har även uppmärksammats av Statskontoret och Riksrevisionsverket. Vidare påpekas att jämställdhetspolitikens effekter inte följs upp på ett strukturerat sätt.

Flera jämställdhetspolitiska frågor griper över flera myndigheters ansvarsområde och i dag saknas, enligt utredningen, ett effektivt instrument för att samordna myndigheternas insatser. Det saknas också ett organisatoriskt stöd för de statliga myndigheternas arbete med att implementera jämställdhet i verksamheterna. De särskilt sakkunniga med ansvar för jämställdhet vid länsstyrelserna har inget myndighetsstöd. Avsaknaden av en myndighetsorganisation medför att Jämställdhetsenheten på Näringsdepartementet i hög utsträckning utfört uppgifter som en förvaltningsmyndighet normalt skulle utföra, t.ex. projektverksamhet och bidragsgivning. Även JämO belastas med uppgifter som ligger utanför dess kärnverksamhet till följd av att det inte finns någon myndighet som har ansvar för övergripande jämställdhetsfrågor.

Utredningen påpekar också att staten via flera anslag lämnar bidrag till projekt och verksamheter med jämställdhetsinriktning. För denna bidragsgivning svarar olika myndigheter vilket försvårar samordning och ett effektivt resursutnyttjande.

Regeringens bedömning: En myndighet bör bildas som har till uppgift att bidra till utvecklandet av en effektiv jämställdhetspolitik.

Regeringen bedömer det som lämpligt att ta ett samlat grepp om bl.a. jämställdhetspolitikens organisering på myndighetsnivå med beaktande av dels den Jämställdhetspolitiska utredningens förslag om bildandet av en jämställdhetsmyndighet, dels Diskrimineringskommitténs betänkande.

Utredningens bedömning och förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning vad gäller behovet av att stärka den jämställdhetspolitiska organisationen genom att bilda en myndighet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna stöder utredningens förslag om en jämställdhetsmyndighet. Av de statliga myndigheter som inbjudits att lämna synpunkter på betänkandet är 16 positivt inställda medan 24 är kritiska eller avvisande till förslaget. Bland de positiva finns *Försvarshögskolan*, *Stockholms universitet*, *Högskolan i Gävle*, *Nationella sekretariatet för genusforskning*, *Arbetslivsinstitutet* och *JämO*. Deras främsta argument är att jämställdhetspolitiken i dag bedrivs isolerad, inom en splittrad organisation som saknar såväl en gemensam plattform som kontinuitet i arbetet. En myndighet med ansvar för samordning och uppföljning av jämställdhetspolitiken uppfattas därför som nödvändig för att göra jämställdhetsarbetet effektivt och framgångsrikt inom alla politikområden.

Statliga myndigheter som är kritiska eller som avstyrker förslaget är bland andra *Rikspolisstyrelsen*, *Ekonomistyrningsverket*, *Skatteverket*, *Statskontoret*, *Högskoleverket* och *Arbetsmarknadsstyrelsen*. Argument mot att bilda en myndighet är bland annat att myndighetens föreslagna uppgifter och ansvarsområden lämpligen skulle passa inom det nya *Verket för förvaltningsutveckling (Verva)*.

En annan kritisk synpunkt som återkommer i yttranden från både myndigheter och andra är att jämställdhetsintegrering är ett bättre sätt att arbeta med jämställdhet än centraliserade lösningar. Detta framhåller till exempel *Sveriges Kommuner och Landsting*, som även påpekar att det ter sig motsägelsefullt att inrätta en särskild jämställdhetsmyndighet samtidigt som den rådande politiska strategin är att integrera jämställdhetsfrågorna i den ordinarie verksamheten.

I länsstyrelsernas och andra regionala och lokala aktörers remissvar framförs även farhågor om att inrättandet av en central myndighet kommer att få negativa återverkningar i det regionala och lokala jämställdhetsarbetet.

Några instanser, däribland *Uppsala universitet*, anser att det finns ett behov av en jämställdhetsmyndighet, men menar att förslaget i sin nuvarande form ger den för svagt mandat och ett vagt uppdrag. Innan beslut om en myndighet fattas krävs ytterligare klargöranden om dess roll och arbetsuppgifter, menar universitetet. Flera remissinstanser väljer också att avvakta med att ta ställning tills det är klarlagt vilken form och funktion diskrimineringsmyndigheterna skall ha i framtiden. De fackliga organisationerna *LO* och *ST* anser till exempel att om diskriminerings-

ombudsmännen slås samman till en enda myndighet finns det skäl att inrätta en särskild jämställdhetsmyndighet, annars bör dessa uppgifter rymmas inom JämO:s verksamhet.

Skälen för regeringens bedömning: Den nya utformning som jämställdhetspolitiken har fått under senare år ställer krav på att även organiseringen av verksamheten förändras. Inriktningen på att förmedla bidrag till nyskapande projekt och att anordna konferenser och andra aktiviteter för att förändra attityder gentemot jämställdhet som tidigare dominerat politikområdet bör nu överges. Projektverksamheten har genom åren haft stor betydelse för att stärka jämställdhetsarbetet, utveckla metoder och uppmärksamma nya områden där insatser är angelägna. I dag har emellertid jämställdhetspolitiken kommit till en punkt där behoven av kontinuitet, systematik och professionalitet ökar och behöver tillgodoses.

Arbetet med jämställdhetsintegrering och de ökade kraven på de statliga myndigheterna att integrera ett jämställdhetsperspektiv i samtliga verksamheter ställer krav på ett organiserat stöd som huvudsakligen saknas i dag. Den organisation som finns i dag är dessutom alltför uppsplittad. Medel som tidigare använts för projektverksamhet inom Regeringskansliet och som bidrag till externa jämställdhetsinsatser bör överföras till den nya myndigheten liksom uppgifter som åligger Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt. Utredningen med uppgift att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering i den statliga verksamheten, Jämstöd, avslutar sin verksamhet 2007.

Genom att skapa en ny jämställdhetsmyndighet samlas flera verksamheter som tidigare varit uppsplittrade i en gemensam organisation vilket dels medför ett mer effektivt resursutnyttjande, dels innebär att verksamheter av förvaltningskaraktär flyttas från Regeringskansliet.

Regeringen konstaterar i likhet med utredaren att Regeringskansliet inte är organiserat för att inom sig inordna verksamheter av förvaltningsnatur som det är fråga om i det här fallet. Det är regeringens uppfattning att verksamhet avseende särskilda behov och program endast bör bedrivas inom Regeringskansliet när särskilda behov föreligger. I första hand skall undersökas om uppgiften kan utföras utanför Regeringskansliet. Dessutom talar det faktum att myndigheten skall ha en operativ roll för att förlägga verksamheten utanför Regeringskansliet.

Delegationer som utnyttjas för jämställdhetspolitisk verksamhet är i normalfallet relativt kortlivade eftersom de tillsätts under en begränsad tidsperiod för en bestämd uppgift. Syftet med att förändra organisationen för samordningen av jämställdhetspolitiken är emellertid att skapa bättre förutsättningar för genomförandet av jämställdhetspolitiken på såväl kort som lång sikt. För att skapa en kontinuitet och långsiktighet i jämställdhetspolitiken anser regeringen att myndighetsformen är att föredra framför delegationsformen.

Av remissinstanserna har bl.a. Statskontoret föreslagit att uppgiften att stödja andra myndigheter i jämställdhetsarbetet bör tillföras det nyinrättade Verket för förvaltningsutveckling (Verva) som i övrigt skall stödja myndigheternas arbete. Uppgiften att svara för uppföljningen av jämställdhetspolitiken bör enligt Statskontoret (Statskontoret 2005:1) åläggas en särskilt inrättad delegation.

Frågan om att föra uppgiften att stödja de statliga myndigheterna i arbetet med jämställdhetsintegrering till Verket för förvaltningsutveckling har övervägts i samband med tillskapandet av myndigheten. Regeringen bedömer det emellertid som olämpligt att ytterligare splittra upp den jämställdhetspolitiska organisationen genom att lämna en uppgift till Verket för förvaltningsutveckling och ytterligare en uppgift till ännu en delegation. Regeringens avsikt är att samla de jämställdhetspolitiska myndighetsuppgifterna för att därigenom skapa en mera kraftfull organisation och skapa förutsättningar för ett mer effektivt resursutnyttjande.

Ett annat argument mot att inrätta en myndighet som framförts från flera remissinstanser är att en sådan åtgärd skulle stå i strid med tillämpningen av jämställdhetsintegrering som strategi i regeringens jämställdhetsarbete. Det är emellertid regeringens uppfattning att jämställdhetsintegrering inte fungerar utan en fast stödstruktur som bl.a. kan tillgodose behovet av kunskapsuppbyggnad, metodutveckling, erfarenhetsutbyte och uppföljning. Denna uppfattning stöds av erfarenheterna från det arbete med jämställdhetsintegrering som för närvarande genomförs i Regeringskansliet. Om myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering skall bli framgångsrikt måste dessa behov tillgodoses. I dag bidrar Jämstöd i viss mån med stöd men utredningens verksamhet kommer 2007 att upphöra varför det är angeläget att nu skapa en ändamålsenlig organisation som långsiktigt kan svara för denna uppgift.

Regeringen delar inte de farhågor som framförts av vissa remissinstanser att en jämställdhetsmyndighet skulle kunna utgöra ett hinder för det regionala och kommunala jämställdhetsarbetet. Det är tvärtom regeringens uppfattning att såväl arbetet vid länsstyrelserna som i kommunerna kan få ett värdefullt stöd av en samlad organisation för jämställdhetspolitiken.

En invändning mot utredningens förslag om att tillskapa en jämställdhetsmyndighet som bl.a. framförts av LO och ST är att det finns skäl att avvakta med att ta ställning tills det är klarlagt vilken form och funktion diskrimineringsmyndigheterna skall ha i framtiden. Diskrimineringsutredningen har i februari 2006 överlämnat sitt betänkande *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning* (SOU 2006:22) till regeringen. I betänkandet föreslås bl.a. att de nuvarande fyra ombudsmännen mot diskriminering – Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) – slås samman till en myndighet, Ombudsmannen mot diskriminering. Den nya ombudsmannen föreslås få i uppdrag att utöva tillsyn över diskriminering enligt den nya lag som föreslås i betänkandet.

Regeringen bedömer det som angeläget att skilja den verksamhet som jämställdhetsmyndigheten bör bedriva från det arbete med att motverka diskriminering som JämO har ansvar för. Oberoende av vilken ställning JämO framöver kommer att ha är det olämpligt att samma myndighet dels skulle stödja myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering, dels samtidigt utöva tillsyn av lagar.

Regeringen bedömer det som lämpligt att ta ett samlat grepp om bl.a. jämställdhetspolitikens organisering på myndighetsnivå med beaktande av dels den Jämställdhetspolitiska utredningens förslag om bildandet av en jämställdhetsmyndighet, dels Diskrimineringskommitténs betänkande.

En närmare precisering av myndighetens uppgifter bör således anstå men regeringens bedömning är att myndigheten bör ges i uppgift att bidra till utvecklandet av en effektiv jämställdhetspolitik. I denna uppgift bör ingå att följa upp och utvärdera de insatser som genomförs för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheten bör förse regeringen med underlag för styrningen mot de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheten bör även ge stöd åt statliga myndigheter och stödja samverkan mellan myndigheter i jämställdhetsfrågor. Den bidragsgivning som i dag handläggs av Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt bör överföras till myndigheten.

Avsikten är att myndigheten skall bildas under 2007.

6 Mäns våld mot kvinnor

6.1 Regeringens insatser inom området

Regeringens bedömning: Mäns våld mot kvinnor utgör ett allvarligt samhällsproblem som inte minskat i omfattning. Det är angeläget att det arbete som tog sin början med Kvinnofridspropositionen fortsätter med oförminskad styrka.

Allt sedan regeringens strategiska arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor startade i början på 90-talet har FN:s *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor*, varit en utgångspunkt. Deklarationen antogs år 1993 av FN:s generalförsamling och definierar våldet som ”varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker offentligt eller privat”. Våldet omfattar enligt deklARATIONEN fysiskt, sexuellt och psykiskt våld inom familjen och i samhället. Exempel på detta är fysisk och psykisk misshandel, våldtäkt, sexuellt tvång, sexuella trakasserier och hot, kvinnlig könsstympning, handel med kvinnor samt prostitution. Deklarationen inkluderar också det våld som utövas eller tolereras av staten.

FN har fastställt att våld mot kvinnor är en kränkning av kvinnors rättigheter och grundläggande friheter. FN menar vidare att våldet skadar och upphäver kvinnors åtnjutande av dessa grundläggande friheter och rättigheter.

I handlingsplanen som det internationella samfundet ställde sig bakom och åtog sig att genomföra vid FN:s kvinnokonferens i Peking år 1995, anges bl.a. att våld mot kvinnor är ett uttryck för historiskt ojämlika maktrelationer mellan kvinnor och män vilka har lett till mäns dominans över och diskriminering av kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor – en fråga om demokrati

I många kvinnors liv är våld en del av vardagen, där den egna utsattheten eller andra kvinnors utsatthet för våld, och rädslan för att utsättas för

våld, ofta är närvarande. Mäns våld mot kvinnor inskränker kvinnors handlingsutrymme på flera plan, varför frågan ytterst handlar om demokrati. Mäns våld mot kvinnor kan också drabba barnen i de familjer där våld förekommer och det är därför viktigt att särskilt uppmärksamma deras utsatthet då de dels kan tvingas bevittna våld och dels själva kan bli utsatta för våld.

Kvinnovåldskommissionen

År 1993 tillsatte regeringen en kommissionen som skulle göra en översyn av frågor som rör våld mot kvinnor ur ett kvinnoperspektiv och föreslå åtgärder mot sådant våld. Kvinnoperspektivet tog sin utgångspunkt i de utsatta kvinnornas situation.

Kvinnovåldskommissionens betänkande *Kvinnofrid* (SOU 1995:60) innehöll, förutom förslag till åtgärder, en beskrivning av våldets bakomliggande orsaker och mekanismer.

Genom forskning om mäns våld mot kvinnor har en förståelse för problemet kommit till stånd och frågan har fått status som en offentlig och samhällelig angelägenhet som måste bekämpas på politisk nivå.

Kvinnofridsreformen

Kvinnofridsreformen var den handlingsplan som kom till stånd genom propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55). Reformen innebar ett omfattande åtgärdsprogram för att motverka mäns våld mot kvinnor. Utgångspunkterna var en förbättrad lagstiftning, förebyggande insatser och ett bättre bemötande av utsatta kvinnor. Två nya brottsrubriceringar infördes i brottsbalken – grov kvinnofridskränkning respektive grov fridskränkning. Vidare utvidgades våldtäktsbrottet samt skärptes straffet för könsstympning av flickor och kvinnor. Det blev straffbart att köpa sexuella tjänster och jämställdhetslagen (1991:433) skärptes avseende sexuella trakasserier. I samband med propositionen fick också flera myndigheter gemensamma uppdrag för att enskilt eller i samverkan öka ansträngningarna för att förebygga våld mot kvinnor. Syftet med uppdragen var att konkretisera myndigheternas ansvar och skyldigheter att vidta åtgärder. Uppdragen gällde Riksåklagaren och alla åklagarmyndigheter, Rikspolisstyrelsen och alla polismyndigheter, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, länsstyrelserna och i vissa delar Domstolsverket. Samtliga dessa myndigheter fick i uppdrag att öka ansträngningarna för att förebygga våldsbrott mot kvinnor, utarbeta åtgärdsprogram eller policydokument för sitt eget arbete med dessa frågor samt att samverka myndigheter emellan och med berörda frivilligorganisationer.

Nationellt råd för kvinnofrid

År 2000 inrättade regeringen ett Nationellt råd för kvinnofrid med uppdrag att vara ett rådgivande organ för regeringen och att uppmärksamma frågor som inte blivit belysta i Kvinnofridspropositionen i tillräckligt hög grad. Här avsågs kommunernas ansvar enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen,

lokala kvinnojourers arbete och villkor, våldsamma män, barn som lever med våld, våld i samkönade relationer liksom specifik våldsproblematik gällande äldre, funktionshindrade och missbrukande kvinnor samt kvinnor med utländsk bakgrund. Det Nationella rådet för kvinnofrid var verksam under tre år och anordnade hearings och konferenser inom de områden de hade att uppmärksamma. Dessutom tog rådet fram en mängd skrifter som även de belyste de olika områdena.

Ombildning av Rikskvinnocentrum

Rikskvinnocentrum (RKC) för kvinnor som våldtagits och misshandlats inrättades på förslag av Kvinnovaldscommissionen i delbetänkandet *Ett centrum för kvinnor som våldtagits och misshandlats* (SOU 1994:56). Under de första åren fungerade RKC som en enhet inom kvinnokliniken vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, men våren 2001 blev RKC en egen fristående klinik. På centrumet arbetar läkare, kuratorer, barnmorskor, en informatör m.fl. En utredare tillsattes år 2003 för att finna formerna för en ombildning av RKC till ett nationellt kunskapscentrum för dessa frågor.

Det nya föreslagna centrumets roll skall enligt utredningens förslag i betänkandet *Nytt nationellt kunskapscentrum, ombildning av RKC* (SOU 2004:117) vara att ta tillvara erfarenheterna av den verksamhet som RKC bedriver, samla och sprida kunskap om och utveckla metoder för stöd och behandling av kvinnor som misshandlats och våldtagits. Utredningen föreslår att verksamheten skall knytas till Uppsala universitet.

Regeringens prioriteringar

Regeringens insatser för att motverka mäns våld mot kvinnor skall även fortsättningsvis vara en viktig och angelägen uppgift. Regeringen vill i detta sammanhang betona att det är viktigt att uppmärksamma barns våldsutsatthet i de familjer där män slår kvinnor. Mäns våld mot kvinnor kan drabba även barn genom att de tvingas bevittna våld eller själva utsätts för våld inom familjen och det är därför särskilt angeläget att det enskilda barnets behov uppmärksammas i dessa fall. Regeringen ser det också som angeläget att få samlad kunskap om olika former av behandling av våldsutövande män. Regeringen har mot bakgrund av detta påbörjat ett kartläggningsarbete, se vidare avsnitt 6.5.

Den grundläggande analysen av våldet är att det både är ett uttryck för en maktordning som råder mellan kvinnor och män och ett medel för att upprätthålla denna könsmaktordning. Att mäns våld mot kvinnor är uttryck för en maktordning står inte i motsättning till att det i den konkreta situationen, vid t.ex. förebyggande arbete och behandling av våldsutövande män, måste riktas uppmärksamhet mot individuella faktorer.

Regeringens styrning av myndigheterna visar på en fortsatt prioritering av arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor. Brottsoffermyndigheten har fått i uppdrag att ta fram ett samverkansprogram för brottsofferfrågor på lokal och central nivå. En skärpt sexualbrottslagstiftning har trätt i kraft och socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor och deras barn utreds. Det pågår också ett utredningsuppdrag för att kartlägga och

beskriva behandlingsverksamheter för män som utövar våld. Det förebyggande arbete, som syftar till att förändra den idag rådande föreställningen om maskulinitet bör vidareutvecklas både på en strukturell nivå samt på individnivå. Barn och unga som lever i familjer där våld förekommer skall också uppmärksammas. Det kan vidare nämnas att statistiken över anmälda fall av misshandel har förbättrats när det gäller könsuppdelningen.

6.1.2 Utredningen om kvinnofridsuppdragen

Hösten 2003 tillkallades en särskild utredare för att följa upp och ur ett könsmaktperspektiv utvärdera de myndighetsgemensamma och de enskilda uppdrag till myndigheter som gavs i Kvinnofridspropositionen.

Utredaren fick i uppdrag att göra en samlad analys av eventuella hinder och strukturer som motverkar ett könsmedvetet arbete på de områden som uppdragen gällde.

Utredningens slutsatser

Utredningen konstaterar i betänkandet *Slag i luften* (SOU 2004:121) att myndigheterna utfört en del av uppdragen medan andra inte genomförts eller genomförts på ett sätt som inte är tillfredställande. Till exempel har inte en enda myndighet på central nivå tagit fram handlingsplaner eller motsvarande policydokument för hur arbetet med mäns våld mot kvinnor skall bedrivas, vilket var ett av uppdragen. Mäns våld mot kvinnor ses inte som ett eget kompetens- eller kunskapsområde och bristen på samarbete mellan myndigheterna är fortfarande ett stort problem anser utredningen.

Utredningen argumenterar för att arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor i högre utsträckning måste institutionaliseras och systematiseras. Tillräckliga resurser och en samsyn på problematiken måste skapas för att möjliggöra ett effektivt arbete. Utredningen menar att det är nödvändigt att anlägga en könsmaktförståelse där det konkreta våldet sätts in i sitt sociala och kulturella sammanhang och tolkas i ljuset av manlig överordning.

6.1.3 Det fortsatta arbetet

Regeringen avsikt är att fortsätta arbetet med den inriktning som angavs i Kvinnofridspropositionen 1997/98, vilket bl.a. innebär att arbetet med mäns våld mot kvinnor blir en integrerad del av myndigheternas verksamhet. En rad åtgärder har vidtagits för att motverka mäns våld mot kvinnor sedan utredningen om kvinnofridsuppdragen lämnat sina förslag. En del av åtgärderna rör de myndigheter vars insatser på området utredningen hade att utvärdera. Nedan redovisas en rad åtgärder som vidtagits under senare tid. För en mer heltäckande genomgång av vad som skett inom området mäns våld mot kvinnor hänvisas till bilaga 7.

Inom polisen har det skett en kontinuerlig förbättring när det gäller attityder och förhållningssätt, kunskap samt engagemang. Åklagarmyndig-

heten har under de senaste åren gjort stora satsningar på bland annat utbildning, specialisering och metodutveckling när det gäller bekämpning av mäns våld mot kvinnor. Regeringen har i sina styrdokument till polisen och Åklagarmyndigheten konsekvent framhållit vikten av att den brottsbekämpande verksamheten med inriktning på övergrepp mot kvinnor skall ägnas särskild uppmärksamhet och vidareutvecklas. Denna prioritering har konkretiserats bland annat genom att Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten i sina årsredovisningar ålagts att lämna särskild rapportering för detta område.

Ett flertal polismyndigheter har valt att inrätta särskilda familjevåldsenheter där en viktig arbetsuppgift är att utreda anmälda fall av mäns våld mot kvinnor. Rikspolisstyrelsen har uppfattningen att enheterna positivt påverkat polisens kompetens att utreda dessa brott. Som en del i arbetet vid enheterna ingår ofta ansvar för utbildning och kompetensutveckling inom området, samt att utveckla och fördjupa samverkan med andra myndigheter och intressenter.

Ny sexualbrottslagstiftning

Den 1 april 2005 trädde en ny sexualbrottslagstiftning i kraft, den infördes genom lag om ändring i brottsbalken, SFS 2005:90 (jfr prop. 2004:05, bet. 2004/05:JuU16, rskr. 2004/05:164). Syftet med den är dels att ytterligare förstärka och tydliggöra varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande, dels att på olika sätt lyfta fram och förstärka skyddet för barn och ungdomar mot att utsättas för sexuella kränkningar. Genom den nya lagstiftningen har bl.a. våldtäktsbrottet utvidgats genom att kravet på tvång satts lägre samt genom att de allvarligaste fallen av sexuellt utnyttjande arbetats in i våldtäktsbestämmelsen. Vidare har det införts nya och särskilda straffbestämmelser för sexualbrott som riktar sig till barn, t.ex. våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Genom införandet av en ny straffbestämmelse om utnyttjandet av barn för sexuell posering har skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas för sådant ändamål förstärkts ytterligare. Även förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn har skärpts. Därutöver har den s.k. sexköpslagen arbetats in i 6 kap. brottsbalken och utvidgats till att omfatta även den som utnyttjar en tillfällig sexuell förbindelse som någon annan betalar.

Sexuella övergrepp

Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har under 2004 genomfört en gemensam granskning av brottsutredningar som gällt våldtäkt, se rapporten *Gemensam inspektion, granskning av brottsutredningar avseende våldtäkt och grov våldtäkt där brottsoffret är över 15 år, april 2005*. I flera av de undersökta ärendena har kvinnan som anmält att hon våldtagits inte fått ett målsägandebiträde, trots att hon borde ha fått detta stöd. Myndigheterna är överens om att vidta konkreta åtgärder för att komma tillrätta med de brister som rapporten visar.

Den 1 juni 2005 genomförde Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten en hearing om hur utredningar angående våldtäkter kan förbättras.

Förslag och idéer som kom fram vid denna hearing utgör underlag för åtgärder i syfte att höja kvaliteten i brottsutredningar. Under hösten 2005 har diskussioner förts mellan åklagare och polis om gemensamma åtgärder för att höja kvaliteten i brottsutredningar som gäller våldtäkt. Detta utvecklingsarbete kommer att fortsätta under 2006, bland annat genom ytterligare inspektioner.

Regeringen gav i juni 2004 en utredare i uppdrag att bland annat analysera vilka faktorer som kan bidra till att sexuella övergrepp inte anmäls och föreslå strategier och åtgärder för att öka anmälningsbenägenheten. Uppdraget redovisades i november 2005 i promemorian *Anmälan och utredning av sexualbrott, Förslag på förbättringar ur ett brottsofferperspektiv* (Ju 2004:1). Promemorian innehåller både författningsförslag om t.ex. bättre juridiskt stöd och hjälp samt andra förslag på åtgärder om utbildning, bemötandefrågor, kunskapsspridning och riktade insatser mot ungdomar.

Samordning av brottsofferfrågor

Brottsoffermyndigheten skall, i samverkan med Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet, ta fram ett nationellt samordningsprogram för brottsofferfrågor. Syftet är att föreslå hur samordningen av brottsofferfrågor bör bedrivas på lokal och central nivå. Mot bakgrund av vad som föreslås av Sexualbrottsofferutredningens promemoria *Anmälan och utredning av sexualbrott*, skall en särskild del av samordningsprogrammet omfatta arbetet med sexualbrottsoffer. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juni 2007.

Brottsoffermyndigheten skall också upprätta en brottsofferportal. Genom den skall brottsoffer enkelt kunna få tydlig information om deras rättigheter och möjligheter till hjälp och stöd samt annan relevant information. I uppdraget ingår även att upprätta en webbsida med samlad information om sexuella övergrepp m.m. i enlighet med vad som föreslås av Sexualbrottsofferutredningen. Uppdraget skall redovisas senast den 3 oktober 2006.

Besöksförbud

Den 1 september 2003 trädde de senaste ändringarna i lagen (1988:688) om besöksförbud i kraft som innebär bl.a. att besöksförbud kan avse det gemensamma hemmet. För att följa upp tillämpningen av de nya reglerna gav regeringen i juli 2004 Brottsförebyggande rådet i uppdrag att på nytt följa upp och utvärdera lagen om besöksförbud. Uppdraget har delredovisats i juli 2005 och en slutrapport kommer i mars 2007. Av delrapporten framgår att antalet ansökningar om besöksförbud ökar och att andelen besöksförbud som överträds inte har ökat sedan Brå:s förra utvärdering 2003. Det är fortfarande omkring två tredjedelar av alla besöksförbud som beslutas av åklagare som följs. Åklagarmyndighetens statistik visar att antalet meddelade besöksförbud har fördubblats mellan 1998 och 2004, från ca 2000 till 4000. Antalet polisanmälda överträdelser av besöksförbud har minskat på senare år (ÅM 2005). En förklaring kan vara

att besöksförbudens effektivitet har ökat med det kan också bero på att kvinnor inte anmäler.

Regeringens ambition är att påskynda införande av ett system där besöksförbud kan övervakas med hjälp av elektronisk kontroll s.k. förstärkt besöksförbud. Mot denna bakgrund har Rikspolisstyrelsen därför fått i uppdrag att undersöka olika tekniska lösningar som skulle kunna användas för detta ändamål. Uppdraget skall redovisas den 31 december 2006. Parallellt med detta uppdrag pågår ett arbete inom Regeringskansliet med att hitta en lämplig rättslig lösning för ett sådant system. Att införa ett system med förstärkt skydd kräver noggranna överväganden. Ett sådant system måste fungera både rättssäkert och trovärdigt.

Kunskapssammanställning av arbetsmetoder

I december 2004 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning om verkningsfulla metoder och arbetssätt i socialtjänstens arbete med kvinnor som utsatts för våld. Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 2006.

Skyddade personuppgifter

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag under 2005 utformat skriftlig information till bland annat socialtjänsten i dess arbete med personer som har skyddade personuppgifter. De flesta som har skyddade personuppgifter är kvinnor som lever under hot från en före detta make eller sambo. Många av dessa kvinnor har barn som särskilt behöver uppmärksammas inom socialtjänsten.

Våld mot personer med funktionshinder

Att ha funktionshinder innebär ofta ett särskilt beroende av andra människors hjälp och en särskild utsatthet och sårbarhet i många situationer. Socialstyrelsen har under 2005 presenterat en lägesbeskrivning avseende kvinnor med psykiska funktionshinder som utsätts för våld, *Våld mot kvinnor med psykiska funktionshinder*. Rapporten tar bl.a. upp omfattning bemötande, rättsliga aspekter och goda exempel och arbetssätt. Lägesbeskrivningen skall bidra till en ökad helhetssyn. Kunskapen om våld och sexuella övergrepp mot personer med funktionshinder är i dag otillräcklig. Brotts som riktas mot funktionshindrade syns ofta inte i svensk statistik. Regeringen avser att under 2006 ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att, i samråd med HO och Handisam, kartlägga våld mot funktionshindrade. Kartläggningens resultat skall redovisas könsuppdelat.

S.k. hedersrelaterat våld

Regeringen har uppmärksammat att flickor och unga kvinnor, pojkar och unga män kan utsättas för s.k. hedersrelaterat våld och hot från sina anhöriga. För att få en överblick av problemets omfattning uppdrog regeringen under 2002 och 2003 åt länen att kartlägga behovet av skyddat boende för flickor och unga kvinnor. Länsstyrelserna uppskattade att

mellan 1500 och 2000 var utsatta och att mellan 150 och 300 behövde skyddat boende. Det framkom också att homosexuella och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner kan vara utsatta. Regeringens åtgärder omfattar därför ungdomar av båda könen. De tre storstadslänen har under åren 2003–2005 fått 58,5 miljoner kronor bland annat för att stimulera inrättandet av platser i skyddat boende som även får disponeras för ungdomar utanför storstadslänen. Även centrala myndigheter som Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Myndigheten för skolutveckling och Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund har fått regeringens uppdrag att motverka s.k. hedersrelaterat våld. Totalt satsar regeringen 180 miljoner kronor under perioden 2003–2007 för att motverka s.k. hedersrelaterat våld.

Utbildning

I Åklagarmyndighetens grundutbildning för åklagare finns numera avsnitt som rör såväl våld mot kvinnor som sexuella övergrepp mot kvinnor. Från och med hösten 2005 finns i myndighetens vidareutbildningsprogram för åklagare en särskild utbildning avseende övergrepp mot kvinnor. I denna utbildning har frågor om förordnande av målsägandebiträde en viktig plats.

Domstolsverket har fått i uppdrag att anordna en särskild utbildning för att öka domarpersonalens kunskaper och kompetens när det gäller hedersrelaterat brott mot ungdomar. Detta uppdrag skall redovisas senast den 31 december 2006.

Rikspolisstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en kartläggning av polisens utbildningsbehov i frågor som rör s.k. hedersrelaterat våld som riktas mot flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män. Vidare skall RPS genomföra utbildning för personal på olika nivåer inom myndigheten.

Inom kriminalvården utbildas all personal i frågor som rör kvinnofrid.

Insatser för barn som lever i familjer där våld förekommer

Enligt regleringsbrevet för 2006 skall bl.a. Socialstyrelsen med anledning av det förslag till Strategi för samverkan som presenterades i oktober 2004 (dnr S2004/7434/ST) redovisa vilka åtgärder som myndigheten har vidtagit för att förbättra samarbetet på lokal och central nivå mellan polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt skola i fall då barn far illa eller riskerar att fara illa. Samarbetet beträffande barn som bevittnat våld av eller mot en närstående vuxen skall särskilt uppmärksammas. Även Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling har fått återrapporteringskravet om samarbetet i sina regleringsbrev.

Propositionen Barn som bevittnar våld

Det finns ett behov av att förstärka stödet och rättigheterna för barn som bevittnar brott av och mot närstående personer. Barn som på detta sätt drabbas av brott kan ha samma behov av stöd som barn som själva utsätts

för brott. För att lyfta fram det behov av stöd och hjälp som denna grupp barn kan ha och för att förtydliga socialtjänstens ansvar för att tillgodose dessa barns behov föreslås i propositionen Barn som bevittnar våld (prop. 2005/06:166), att det skall slås fast i socialtjänstlagen att barn som bevittnar våld och andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott.

Det lämnas också förslag om att barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person skall ha rätt till brottsskadeersättning från staten.

I propositionen föreslås även att målsäganden i fler situationer än för närvarande skall få information om vilka bestämmelser som gäller för meddelande av besöksförbud, vilket även kan komma barn tillgodo. Informationen skall enligt förslaget bl.a. lämnas när en frihetsberövad gärningsman skall frigges eller har blivit beviljad någon form av utevistelse. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 november 2006.

Proposition om nya vårdnadsregler

Propositionen innehåller förslag till ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad, boende och umgänge. Förslagen syftar framförallt till att stärka barnperspektivet. Regeringen föreslår att betydelsen av risken för att barnet får illa framhålls i lagen. Domstolen och socialnämnden skall vid bedömningen av frågor om vårdnad, boende och umgänge fästa avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars får illa. Regeringen konstaterar att gemensam vårdnad i de allra flesta fall är en ur barnets synvinkel mycket bra vårdnadsform och att den möjlighet som infördes år 1998 för domstolen att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja bör finnas kvar. Samtidigt är det viktigt att domstolen tar en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar. Om en förälder utsätter barnet eller någon annan i familjen för övergrepp, är det i princip bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden. Av stor betydelse är också föräldrarnas förmåga att samarbeta. Regeringen föreslår en uttrycklig bestämmelse om att domstolen vid bedömningen av om vårdnaden skall vara gemensam skall fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2006.

6.2 Samverkan i det nationella arbetet

Regeringens bedömning: Arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor måste bedrivas långsiktigt och samordningen av åtgärderna inom olika politikområden måste förbättras.

Utredningens förslag (Slag i luften, SOU 2004:121): Utredningen har föreslagit att en nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor tillskapas och att permanenta specialenheter för mäns våld mot kvinnor och barn inrättas på ett flertal myndigheter.

Remissinstanserna: Många är allmänt positiva till utredningens förslag. De som är negativa, t.ex. *Ekonomistyrningsverket (ESV)* och *Åklagarmyndigheten*, anser att förslaget är knapphändigt utrett och att det råder oklarhet när det gäller expertgruppens exekutiva roll samt hur expertgruppen skall finansieras. *ESV* framhåller också att förslaget är oklart avseende hur expertgruppen skall styras och av vem. Enligt *Rikspolisstyrelsen* riskerar inrättandet av ett sådant organ att splittra arbetet på brottsofferområdet. Rikspolisstyrelsen anser att ansvaret för arbetet som rör mäns våld mot kvinnor bör ligga på berörda myndigheter som vid behov har att samarbeta med varandra i de former som de själva finner lämpliga. Starkt kritiska mot detaljstyrningen av myndigheterna i fråga om permanenta specialenheter är bl.a. *Rikspolisstyrelsen*, *Statskontoret*, *Socialstyrelsen*, *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Sveriges advokatsamfund*.

Skälen för regeringens bedömning: Kvinnofridsreformen innehöll ny och skärpt lagstiftning, förebyggande insatser och åtgärder för att våldutsatta kvinnor skulle få ett bättre bemötande. Efter att de i samband med Kvinnofridsreformen givna uppdragen till myndigheterna blivit utvärderade, sker arbetet framöver genom att insatserna specialiseras och metodutvecklas. Regeringen instämmer i bedömningen i betänkandet *Slag i luften* att det funnits brister i samordningen av arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor. För att goda erfarenheter och kunskaper som vunnits skall tas tillvara krävs att samverkan sker mellan berörda myndigheter. Regeringen överväger att i detta arbete involvera den myndighet för jämställdhetsfrågor som föreslås bli inrättad under 2007 (se avsnitt 5.3).

Varje myndighet har ett ansvar för att så effektivt som möjligt genomföra den uppgiften inom sitt verksamhetsområde. Myndigheternas arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor måste vara förankrat i den ordinarie verksamheten.

Varje myndighet har att arbeta med uppgiften inom ramen för respektive uppdragsprofil. Som ett positivt exempel kan nämnas Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg, som arbetar med rättslig utveckling, analys, kunskapsuppbyggnad och metodutveckling när det gäller bland annat våldsbrott mot kvinnor och mot barn och även sexualbrott. Detta sätt att organisera verksamheten bör enligt regeringen på sikt leda till högre kvalitet i brottsutredningsarbetet och effektivare arbetsmetoder.

Flera polismyndigheter har också inrättat s.k. familjevårdsenheter. Polisen i Uppsala har sedan år 1996 en familjevårdsenhet. Denna enhet har i samverkan med Rikskvinnocentrum bildat en samarbetsmodell, byggd på gemensamma värderingar, som förts ut i landet. Att specialenheter inrättas står således inte i motsättning till en strategi för att jämställdhetsintegrera. Dessa kan fungera som stöd för arbetet inom andra verksamhetsområden.

Regeringen kan konstatera att utredningens förslag mötts av blandad remisskritik. Det är angeläget att arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor bedrivs långsiktigt och att insatserna integreras i myndigheternas ordinarie arbete samt att samordningen av åtgärderna inom olika politikområden förbättras. Den myndighet som regeringen avser inrätta under 2007 bör också involveras i det nationella arbetet för att motverka mäns

våld mot kvinnor. Regeringen avser inte att nu gå vidare med förslagen om inrättandet av en nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor samt permanenta specialenheter, som utredningen lämnat.

Prop. 2005/06:155

6.3 Ökade resurser till kvinnojourverksamhet m.m.

Regeringens bedömning: Det är angeläget att finansiellt stödja kvinnojourverksamhet. Regeringen har därför avsatt medel för åren 2006–2008 bl.a. för kvinnojourernas verksamhet. Kommuner, ideella kvinno- och tjejjourer och brottsofferjourer kan år 2006 ansöka hos länsstyrelserna om medel för att utveckla omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor och deras barn.

Utredningens förslag (Slag i luften, SOU 2004:121): Utredningen har föreslagit att de kvinnojourer som är knutna till Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige och Sveriges kvinnojourers riksorganisation får permanenta statsbidrag och att kvinnojourernas riksorganisationer tillsammans får ett ökat bidrag på 20 miljoner kronor per år.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är generellt positiva till förslagen.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Regeringen har tillsammans med vänsterpartiet och miljöpartiet fattat ett beslut om att satsa över 100 miljoner kronor år 2006 för att öka stödet till våldsutsatta kvinnor, stödja uppbyggnad av kvinnojourer, en ombildning av Rikskvinnocentrum till ett nationellt kunskapscentrum och för att öka anslaget för kvinnors organisering.

I budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1), föreslår regeringen en särskild satsning för detta ändamål. Av medlen skall totalt 81 500 000 kronor satsas på kvinnojourverksamhet. Av dessa skall 4 000 000 kronor fördelas av Socialstyrelsen till riksorganisationer som organiserar ideella kvinno- och tjejjourer. Resterande medel om 77 500 000 kronor skall år 2006 fördelas av länsstyrelserna i enlighet med regeringens direktiv.

Utöver detta stödjer Socialstyrelsen frivilligarbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor, genom anslaget Sociala organisationer, med 18 500 000 kronor årligen.

Fördelning av medlen

Under år 2006 kan kommunerna tillsammans med ideella kvinno-, tjej- och brottsofferjourer efter ansökan hos länsstyrelsen få medel för att utveckla omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor och deras barn. Även ideella jourer i kommuner som inte är villiga att göra en gemensam ansökan kan efter en prövning av länsstyrelsen beviljas medel. En kommun där det saknas verksamhet för våldsutsatta kvinnor kan också på egen hand ansöka om medel för uppbyggnad av sådan verksamhet. Ett krav för att kommunerna skall kunna beviljas medel är att de medfinansierar verksamheten samt att de inte minskar redan avsatta medel till kvinno-

joursverksamhet. De ideella jourerna skall även fortsättningsvis ha en självständighet gentemot kommunerna och kunna bedriva sin verksamhet utan att kommunerna skall kräva redovisning av personuppgifter. Det är även möjligt för lokala brottsofferjourer som arbetar med mäns våld mot kvinnor att beviljas medel för sin verksamhet inriktad på våldsutsatta kvinnor och deras barn. Det kan handla om kunskaps- och metodutveckling och samverkan med kvinnojourer. Prioriterade grupper är våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund, funktionshinder eller missbruk.

Ett övergripande syfte vid fördelningen bör vara att uppmuntra till samarbete mellan olika aktörer, framförallt socialtjänsten och ideella kvinno-, tjej- och brottsofferjourer. Socialtjänsten och de ideella kvinno-, tjej- och brottsofferjourerna är dock inte de enda aktörerna i arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor utan samverkan med polis, åklagarmyndighet, kriminalvård, mansmottagningar, lokala brottsförebyggande råd samt hälso- och sjukvård är också viktig.

Medlen skall följas upp och återrapporteras

På nationell nivå skall Socialstyrelsen i samverkan med länsstyrelserna ha i uppgift att följa upp och utvärdera hur medlen används. Brottsoffermyndigheten, Rikskvinnocentrum samt Sveriges Kommuner och Lands-ting är viktiga samarbetsparter i detta arbete. Även kvinnojourerna skall involveras i utvärderingsprocessen.

6.4 Kommunernas arbete med våld mot kvinnor

Regeringens bedömning: Kommunerna har enligt socialtjänstlagen (2001:453) ansvaret för att våldsutsatta kvinnor får stöd. Regeringen ser det som angeläget att våldsutsatta kvinnor får det stöd och den hjälp som de behöver från samhället. Regeringen vill dock avvakta Utredningen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (S 2005:32) innan regeringen tar ställning till behovet av eventuella lagändringar.

Utredningens förslag (Slag i luften, SOU 2004:121): Utredningen har lämnat tre förslag som rör socialtjänsten; skärpning av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), skärpt tillsyn för länsstyrelserna inom området mäns våld mot kvinnor samt förslag om kommunala enheter med inriktning på mäns våld mot kvinnor.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är generellt positiva till förslaget om lagändring och förslaget om kommunala enheter med inriktning på mäns våld mot kvinnor. Framför allt *länsstyrelserna* är kritiska mot förslaget om skärpt tillsyn för länsstyrelserna där utredningen menar att de länsexperter som sedan år 1995 finns på länsstyrelserna för jämställdhetsfrågor skall ha ansvar för frågor om mäns våld mot kvinnor. De flesta länsstyrelser är av uppfattningen att ansvaret för dessa frågor även fortsättningsvis skall ligga på länsstyrelsernas sociala enheter.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 2 kap. 2 § socialtjänstlagen har kommunerna ett allmänt ansvar för utsatta kvinnor och deras

barn. Utredningen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (S 2005:32) gör för närvarande en översyn av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Utredaren skall kartlägga och analysera hur kommunernas stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn ser ut. Vidare skall utredaren analysera vad kommunernas ansvar för våldsutsatta kvinnor enligt socialtjänstlagen innefattar. Med utgångspunkt i dessa analyser skall utredaren lämna förslag till hur socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn bör vara utformat för att förtydliga kommunernas ansvar och hur stödet kan stärkas och förbättras. Utredningen skall särskilt beakta stödet till våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem eller funktionshinder samt våldsutsatta kvinnor och flickor med utländsk bakgrund. Uppdraget skall redovisas den 30 juni 2006.

Regeringen avvaktar utredningen om Socialtjänstens stöd till utsatta kvinnor.

6.5 Behandlingsverksamheter för män

Regeringen anser att det är viktigt att få en bild av vilka verksamheter som finns och hur de arbetar för att motverka mäns våld mot kvinnor och barns utsatthet i familjer där våld förekommer. Frågan om utvärdering av dessa verksamheter var också en del i den utredning om mäns våldsansvar som föreslogs av utredningen (SOU 2004:121). I mars 2006 påbörjades ett arbete i Regeringskansliet som syftar till att kartlägga och beskriva befintliga verksamheter i landet som bedriver arbete för att våldsamma män skall ändra sitt beteende, och verksamheter som arbetar med barn som lever med våld i familjen. Arbetet skall utmynna i förslag till hur former och modeller för den samlade kunskapen i dessa verksamheter skall kunna utvecklas och spridas. Vidare skall det övervägas om kunskapen från dessa verksamheter kan samordnas med kunskapen från verksamheter för våldsutsatta kvinnor.

6.6 Metodutveckling och statistik om mäns våld mot kvinnor och barn

Regeringens bedömning: Metodutveckling är viktigt för att synliggöra det våld som inte annars kommer till myndigheternas kännedom.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning. Enligt utredningen bör dock den nationella expertgruppen som utredningen förespråkar få i uppgift att utarbeta rutiner för s.k. screening och statistikföring av mäns våld mot kvinnor och barn.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget. Flera instanser, bl.a. Folkhälsoinstitutet och Statistiska centralbyrån, framhåller att statistiken på området behöver utvecklas.

Skälen för regeringens bedömning: Socialstyrelsen har inom ramen för ett regeringsuppdrag bedrivit ett projekt där kvinnor vid besök på barnmorskemottagningar och ungdomsmottagningar rutinmässigt tillfrågats om våldsutsatthet. Erfarenheterna från projektet har beskrivits i rapporten ”Tack för att ni frågar”, Screening om våld mot kvinnor, So-

cialstyrelsen 2002. Projektet pågick under år 2001 och vid ett 50-tal mottagningar i Dalarna, Skåne och Stockholms län. Utvärderingen har följt processen genom intervjuer av personal enskilt och i grupp, samt enkäter till personal och patienter. Inom ramen för utvärderingen har också uppgifter om de kvinnor som uppgivit att de varit utsatta för våld samlats in och sammanställts.

Screening får starkt stöd av de kvinnor som ingick i utvärderingen. Enligt utvärderingen var 93 procent av närmare 700 tillfrågade kvinnor positiva till att det ställs frågor om våldsutsatthet i samband med besök vid barnmorske- och ungdomsmottagningarna. Både kvinnorna och personalen anser att det är viktigt att ställa direkta frågor om våld för att skapa större öppenhet kring frågan och möjliggöra stöd och hjälp.

Enligt Socialstyrelsens rapport är detta en metod som har visat sig vara ett bra verktyg för att upptäcka förekomst av våld i nära relationer. Screening, som innebär att aktivt fråga om våldsutsatthet har visat sig vara en metod som synliggör mycket av det våld som annars inte kommer till myndigheternas kännedom.

Socialstyrelsen anser i sitt remissvar över betänkandet att metoden screening behöver utvecklas innan den kan användas som arbetsmetod. Regeringen anser det vara viktigt med metodutveckling för att synliggöra det våld som annars inte kommer till myndigheternas kännedom och avser därför att återkomma med uppdrag i frågan.

6.7 Övrigt

Som konstaterats tidigare har åtgärder vidtagits för att motverka mäns våld mot kvinnor sedan utredningen om kvinnofridsuppdragen lämnade sina förslag, varav vissa rör de myndigheter vars insatser på området utredningen hade att utvärdera. Utredningen om kvinnofridsuppdragen lämnade även andra förslag som regeringen inte avser att behandla för närvarande.

7 Lokalt och regionalt jämställdhetsarbete

Regeringens bedömning: Jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå bör stärkas. Uppdrag kommer att lämnas till länsstyrelserna att i samverkan med lokala och regionala aktörer utarbeta regionala jämställdhetsmål som tar sin utgångspunkt i de nationella jämställdhetsmålen samt i lokala och regionala förhållanden.

Utredningens förslag (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66): Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Så gott som samtliga remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker det. Länsstyrelserna är positiva till att samverka med kommunerna i utvecklingen av deras jämställdhetsarbete. Länsstyrelserna anser att uppgiften kräver extra ekonomiska och personella resurser.

Den lokala nivåns betydelse i jämställdhetsarbetet

Regeringen anser att möjligheterna att skapa ett jämställt samhälle är beroende av den lokala nivåns förutsättningar och förändringskraft. Lokala aktörer – såsom företag, föreningsliv och organisationer – bidrar i jämställdhetsarbetet på olika sätt. Kommunerna och landstingen intar emellertid en särskilt viktig roll. De har goda möjligheter att bidra till uppfyllandet av de jämställdhetspolitiska målen utifrån sina roller som politiska organisationer i den lokala demokratin, som arbetsgivare och som utförare av verksamhet och service till medborgarna på områden som är centrala för jämställdheten. Kommunernas förmåga att analysera kvinnors och mäns, flickors och pojkers villkor ur ett jämställdhetsperspektiv har stor betydelse för förverkligandet av jämställdhetspolitiken.

Det lokala arbetet för jämställdhet bör ta sin utgångspunkt i de lokala förutsättningarna. Dessa kan skilja sig åt mellan olika delar av landet och mellan kommuner vad gäller till exempel demografiska förutsättningar och arbetsmarknadens struktur.

I propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) avsatte regeringen medel till lokalt jämställdhetsarbete, vilka satsades på det så kallade JämKom-projektet. Projektet drevs av Svenska Kommunförbundet i samarbete med ett antal kommuner. Inom ramen för projektet utvecklades metoder för jämställdhetsintegrering i den kommunala verksamheten. Sveriges Kommuner och Landsting bedriver sedan dess utbildning och olika former av utvecklingsarbete inom kommuner och landsting. Det är viktigt att detta utvecklingsarbete fortskrider. Sveriges Kommuner och Landsting är i egenskap av att vara kommunernas och landstingens intresseorganisation en viktig aktör.

Uppdrag till Länsstyrelserna att utarbeta regionala jämställdhetsmål

I samband med propositionen *Delad makt delat ansvar* (prop. 1993/94:147) inrättades en expertfunktion för jämställdhet på länsstyrelserna. Dessa benämns numera särskilda sakkunniga för jämställdhet (jfr. 43§ förordningen (2002:864) med länsstyrelseinstruktion). De särskilda sakkunniga för jämställdhet har i uppgift att utifrån de nationella målen för jämställdhetspolitiken främja jämställdhetsarbetet i länet och medverka till att integrera jämställdhetsaspekten i länsstyrelsens uppgifter. Länsstyrelserna har en betydelsefull roll i jämställdhetsarbetet och de särskilda sakkunniga utgör en viktig resurs för länsstyrelserna i att fullgöra sitt uppdrag.

I samband med inrättandet av jämställdhetsexperterna, uppdrogs åt länsstyrelserna att utarbeta länsvisa jämställdhetsstrategier. Strategierna har varit viktiga styrmedel för jämställdhetsarbetet i länen och har skapat ett underlag för analyser och bedömningar av insatser på jämställdhetsområdet. Regionala strategier kan bl. a. innebära att lokala och regionala aktörer skapar en gemensam syn på jämställdhetsfrågorna i regionen, att resurser och aktörer samordnas så att fler enskilda aktörer känner delaktighet i det regionala jämställdhetsarbetet. Strategierna kan också utgöra en plattform för uppföljning och utvärdering.

Regeringen avser att lämna uppdrag till länsstyrelserna att utifrån de nationella jämställdhetsmålen (som föreslås i denna proposition) samt med utgångspunkt i lokala och regionala förhållanden utarbeta regionala jämställdhetsmål. I arbetet bör regionala och lokala aktörer involveras. Mot bakgrund av vad som ovan anförts är kommunernas och landstingens medverkan särskilt viktig. De regionala målen kan ge underlag för kommunernas och landstingens jämställdhetsarbete och formulering av lokala jämställdhetsmål.

8 Övriga åtgärder och insatser

8.1 Krav om jämställdhet vid statligt stöd till folkrörelser

Regeringens bedömning: På folkrörelseområdet bör utgångspunkten vara att det ställs villkor om att ett jämställdhetsperspektiv skall beaktas såsom villkor för statliga organisationsbidrag till ideella organisationer.

Utredningens förslag (Kvinnors organisering, SOU 2004:59): Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig i denna del, däribland *Statskontoret*, *Statistiska centralbyrån (SCB)*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, *Jämställdhetsombudsmannen (JämO)*, *Kvinnofolkhögskolan*, *Riksidrottsförbundet (RF)* och *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* tillstyrker utredarens förslag. SCB påtalar att det inte skall vara en uppgift för enbart kvinnoorganisationerna att arbeta med jämställdhet och anser därför att krav på ett jämställdhetsperspektiv bör införas i förordningar och regleringsbrev som styr statsbidragen till ideella organisationer. RF är också helt överens med utredaren och nämner att i samband med att förbundet infört krav om könsuppdelad redovisning från sina specialförbund har jämställdhetsarbetet resulterat i att andelen kvinnor ökat, såväl bland aktiva som förtroendevalda och anställda. *Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST)* avstyrker förslaget och anser att krav i stället skall ställas om redovisning av ett jämlikhetsperspektiv. Att ställa generella krav på redovisning av jämställdhet och för övrigt inte beakta andra former av jämlikhet skulle utgöra mycket speciella krav vilket kanske inte alltid skulle vara av godo. SST är även tveksam till behovet av ett generellt krav mot bakgrund av det merarbete kravet innebär för bidragsmottagaren och de kostnader arbetet medför. Nämnden anför även att jämställdheten mellan kvinnor och män i flera trossamfund har en speciell dimension mot bakgrund av att rollen mellan kvinnor och män definieras i tusenåriga heliga skrifter. *Statens kulturråd* anser att innebörden av begreppet ”krav på jämställdhetsperspektiv” är något oklart. Kravet kan vara problematiskt att införa generellt inom kulturområdet eftersom t.ex. de fria grupperna ofta består av endast ett fåtal personer. Rådet ser även problem med att införa krav på just detta område och inte andra prioriterade områden som tillgänglig-

het eller mångfald. Statens kulturråd understryker avslutningsvis att det fria konstnärliga uttrycket måste vara grundläggande för den konstnärliga verksamheten. Två instanser, *Brottsoffermyndigheten* och *Kvinnor för mission* ställer även frågan hur en renodlad kvinnoorganisation skall kunna uppfylla kraven på jämställdhet. Brottsoffermyndigheten anser det angeläget att påpeka att det är viktigt att kvinnoorganisationerna som arbetar mot mäns våld mot kvinnor inte förlorar möjligheten till statligt stöd, trots att män vanligtvis inte finns representerade i dessa.

Skälen för regeringens bedömning: Såsom regeringen närmare har utvecklat i avsnittet 4.4.1 ligger jämställdhetsintegrering fast som strategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i alla led av beslutsprocesser och att de aktörer som normalt sett deltar i beslutsprocessen har ansvar för att så sker. Strategin innebär således att varje departement och politikområde har ansvar för jämställdhet inom sitt ansvarsområde. Med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen finns ett ansvar inom respektive politikområde för att verksamhetsanpassade mål formuleras, att uppdrag och återrapporteringskrav lämnas till myndigheter samt att uppföljning och utvärdering genomförs. Jämställdhetspolitiska insatser skall genomföras inom ramen för den ordinarie verksamheten och med ordinarie resurser. Denna strategi innebär att jämställdhetsperspektivet skall genomsyra alla delar av regeringens politik och alla nivåer i samhället. Den som har ansvar för en verksamhet har även ansvar för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheten.

Utredaren har undersökt statliga bidragssystem för att se i vilken mån krav ställs rörande jämställdhet. I undersökningen redovisas 66 bidragssystem där bidrag om 6,5 miljarder kronor delas ut. Utredaren fann att krav på specifik redovisning eller annan bedömning kring jämställdhet saknas i 48 av de 66 bidragssystemen.

Det kan således konstateras att det endast i begränsad omfattning har ställts krav på ideella organisationer att jämställdhetsperspektivet skall beaktas i verksamheten för att bidrag skall kunna utgå. Mot denna bakgrund – och då regeringens arbete är inriktat på att jämställdhetsintegrering skall genomsyra alla delar av politiken – anser regeringen att inom folkrörelseområdet bör utgångspunkten vara att det ställs villkor på att jämställdhetsperspektiv skall beaktas såsom villkor för statliga organisationsbidrag till ideella organisationer.

Den bidragsgivning som bör komma i fråga är bidrag till ideella organisationer på folkrörelseområdet som ansöker om att få s.k. organisationsbidrag eller grundbidrag, dvs. bidrag som ges för att stödja organisationens verksamhet som helhet och som avser ordinarie verksamhet. Med ideella organisationer avses ideella föreningar, trossamfund samt stiftelser med ideellt syfte.

Med ett jämställdhetsperspektiv brukar avses att se på verksamheter utifrån kvinnors och mäns, flickors och pojkars förutsättningar, villkor och behov i syfte att uppnå jämställdhet. *Statens kulturråd* anser att innebörden av begreppet ”krav på jämställdhetsperspektiv” är något oklar och understryker att det fria konstnärliga uttrycket måste vara grundläggande för den konstnärliga verksamheten. Enligt regeringens mening går det inte att nu närmare precisera innehållet i begreppet krav om ett jämställdhetsperspektiv. Begreppets konkreta innehåll kommer att skifta be-

roende på den bidragsgivning det är fråga om och den ambitionsnivå regeringen lägger fast. Regeringen avser att i det fortsatta utvecklingsarbetet närmare överväga hur villkoren skall utformas på olika samhällsområden. Det kan t.ex. bli fråga om att en organisation vid ansökan eller när den redovisar sin verksamhet åläggs att redogöra för könsfördelningen i organisationens styrelse. Det kan även bli fråga om att redovisa antagna jämställdhetsplaner och under året genomförda arbeten för att öka jämställdheten inom organisationen. Det kan även bli fråga om att visa att bidragsmedel kommer såväl män som kvinnor tillgodo inom organisationen. Utvecklingsarbetet kommer att bedrivas med beaktande av de grundläggande syften som ligger till grund för bidragsgivning och med hänsynstagande till andra intressen inom ett visst område, t.ex. det fria konstnärliga uttrycket. Arbetet kommer även att bedrivas med den inriktningen att likartade krav kommer att ställas på alla bidragssökande inom ett visst verksamhetsområde. Villkoren kommer att närmare preciseras i förordningar och i regleringsbrev för de myndigheter och organisationer som i myndighets ställe fördelar bidrag.

Villkor kan ställas som förutsättningen för att överhuvudtaget få bidrag, varvid de ansökande organisationer som inte uppfyller villkoren får avslag på sin begäran. Bidrag kan även beviljas med villkor som i olika avseenden gagnar jämställdheten. I sistnämnda fall krävs självfallet en organisation för uppföljning och kontroll av att villkoren i bidragsgivningen följs samt möjligheter till återkrav av bidrag om villkoren eftersätts. Även dessa frågor får övervägas närmare i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund är tveksam till behovet av ett generellt krav mot bakgrund av det merarbete kravet innebär för bidragsmottagaren och de kostnader arbetet medför. Självfallet är det så att dessa framtida krav kan komma att leda till ett visst merarbete och vissa ökade kostnader för de bidragsmottagande organisationerna. Regeringen anser dock att det är angeläget att jämställdhetsarbetet utvecklas även inom detta område.

Vissa remissinstanser ser problem med att införa krav på just jämställdhetsområdet då kraven i stället borde omfatta ett större område som omfattar olika typer av variabler som mäter ojämlikhet. Regeringen anser att villkor för statlig bidragsgivning utifrån ett jämställdhetsperspektiv inte står i motsattsställning till arbetet på andra prioriterade områden såsom mångfald och tillgänglighet. Tvärtom förhåller det sig så att åtgärder som syftar till ökad jämställdhet är en viktig del i strävan att nå ett mer jämlikt samhälle.

Brottsoffermyndigheten och *Kvinnor för mission* ställer även frågan hur en renodlad kvinnoorganisation skall kunna uppfylla kraven på jämställdhet. Enligt regeringens mening har vi alla ett ansvar för att jämställdheten i samhället ökar. Att en organisation består enbart av kvinnor eller män frångår inte den dess möjligheter att delta i det arbetet. I det fortsatta utvecklingsarbetet kommer det att övervägas närmare hur kravet skall formuleras för organisationer som huvudsakligen består av antingen kvinnor eller män, t.ex. olika kvinnoorganisationer. Självfallet kommer det i dessa fall inte ställas krav på en jämn könsfördelning i föreningarnas styrelser.

Införande av krav om ett jämställdhetsperspektiv kommer att ske successivt, t.ex. i regleringsbrev och när nya bidragssystem införs eller ändringar sker i bidragssystemen av andra skäl.

8.2 Förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar

Jämställdhetspolitiska utredningen (SOU 2005:66) lämnade ett principförslag gällande införandet av förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar. Enligt utredningen skulle syftet med ett förvärvsavdrag vara att minska tröskel- och marginaleffekter för ensamstående föräldrar med låga inkomster, öka incitamenten till avlönat arbete och till heltidsarbete samt att stärka en ekonomiskt utsatt grupp. Regeringen avser inte att nu vidta någon åtgärd med anledning av förslaget.

8.3 Delegation för hälsa och heltid

Jämställdhetspolitiska utredningen har i sitt betänkande (SOU 2005:66) föreslagit att en delegation för hälsa och heltid i välfärdssektorn inrättas. Delegationens uppgift föreslogs vara att initiera och stödja förnyelsearbete i kommuner och landsting som genom strukturella förändringar kan leda till att öka hälsan och få fler i heltidsarbete.

Regeringen delar utredningens bedömning om behovet av att minska sjukskrivningarna och öka heltidsarbetet och överväger att inrätta en delegation som skall handha frågor om hälsa och heltid. Utredningens förslag behöver emellertid en djupare belysning och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

8.4 Arbetsgrupp om mansroller, män och jämställdhet

Den traditionella mansrollen bidrar till att upprätthålla och återskapa en maskulinitet som påverkar kvinnors och flickors liv och inskränker pojkars och mäns handlingsutrymme. Förändringar av normer och föreställningar om manligt och kvinnligt inom olika samhällsområden är en viktig del i att uppnå jämställdhet. Den norm som talar om vad som kännetecknar "en riktig man" bygger bl.a. på att hävda makt och olikhet gentemot kvinnor och homosexuella män.

Regeringen har genom olika initiativ uppmärksammat frågan om mäns ansvar och roll i jämställdhetsarbetet. En informell arbetsgrupp inom Regeringskansliet har tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna arbetat med frågan. Rundabordsamtal på temat mäns våld mot kvinnor har hållits med olika organisationer och samhällsinstitutioner i syfte att synliggöra de specifika normer, praktiker och mekanismer som verkar på pojkar och män.

Regeringen anser att det är viktigt att fortsätta arbetet och har därför för avsikt att bjuda in organisationer och experter att delta i en arbetsgrupp om mansroller, män och jämställdhet. Arbetsgruppen skall utgöra ett forum för frågor som kan leda till konkreta förslag om hur förändring bland män och pojkar kan åstadkommas i syfte att öka jämställdheten.

9 Pågående insatser under 2006

I regeringens skrivelse *Jämt och ständigt* (skr. 2002/2003:14) presenterades en handlingsplan som kommer att slutföras under 2006. Åtgärderna under 2006 som presenteras i det följande har i stor utsträckning sitt ursprung i de jämställdhetsanalyser som genomförts inom samtliga politikområden. De berör både Regeringskansliet (departementen) och myndigheterna.

Redovisningen som följer är ingen fullständig inventering av det jämställdhetsarbete som pågår inom Regeringskansliet och myndigheterna. Det är snarast en redovisning av förstärkningar av jämställdhetsarbetet som genomförs under 2006 och av hur regeringen avser att slutföra arbetet med handlingsplanen.

9.1 Effektiv statsförvaltning (Politikområde 1)

Stöd till myndigheternas kvalitetsarbete och verksamhetsutveckling

Verket för förvaltningsutveckling (Verva) har bl.a. till uppgift att bidra till den statliga förvaltningens verksamhetsutveckling. Regeringen har i regleringsbrevet för 2006 gett Verva i uppdrag att redovisa hur man avser att beakta ett jämställdhetsperspektiv i de utvecklingsinsatser som verket genomför och som riktar sig till den statliga förvaltningen.

Den statliga arbetsgivarpolitiken

Regeringens mål inom ramen för den statliga arbetsgivarpolitiken är att de statliga arbetsgivarna skall öka andelen kvinnor på ledande befattningar. Regeringen avser att även fortsättningsvis följa utvecklingen när det gäller andelen kvinnor och män inom ledningskompetens (statsanställda med formellt personalansvar med uppgift att planera och leda myndighetens verksamhet). Uppgifter om detta, liksom andelen kvinnor och män inom kärn- respektive stödkompetens, redovisas varje år i budgetpropositionen. Regeringen följer även hur löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten utvecklas.

Regeringens utnämningssmakt

Regeringens mål är att minst hälften av de nya myndighetscheferna inom den civila statsförvaltningen skall vara kvinnor. Sedan ett par år tillbaka redovisar regeringen varje år i budgetpropositionen (utgiftsområde 2, bilaga 1) antalet kvinnor och män bland myndighetscheferna totalt samt uppdelat på generaldirektörer, landshövdingar, museidirektörer och rektorer. Utöver det redovisas även antalet och andelen kvinnor bland nyutnämnda myndighetschefer.

Premiepensionsmyndighetens mål för informationsarbetet har förtydligats med ett tillägg avseende kvinnor och män. Målet är att fler kvinnor och män skall ha sådan kunskap om det reformerade ålderspensions-systemet att de kan bedöma sin framtida allmänna pension. Fler män och kvinnor skall ha kunskap om hur deras premiepension förvaltas och om de möjligheter och risker som är kopplade till det egna premiepensions-sparandet.

9.3 Skatt, tull och exekution (PO 3)

Skatteverket har fått i uppdrag att under 2006 närmare utreda förhållandet mellan beskattningsverksamheten och de jämställdhetspolitiska målen. Syftet med utredningen är att ge underlag för att kunna bedöma i vilken omfattning skattesystemet påverkar måluppfyllelsen när det gäller de jämställdhetspolitiska målen. Utredningen skall också kunna ligga till grund för eventuella reviderade målformuleringar avseende verksamhetsmålen inom politikområdet. Arbete skall redovisas i samband med årsredovisningen för 2006.

9.4 Rättsväsendet (PO 4)

Flera myndigheter, bl.a. Rikspolisstyrelsen och övriga myndigheter inom polisorganisationen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Kriminalvården, har fått nya mål i regleringsbrevet för 2006 med syfte att andelen chefer som är kvinnor skall öka. Myndigheternas åtgärder för att uppnå detta skall också redovisas.

I regleringsbrevet till Domstolsverket slås fast att jämställdheten inom domstolsväsendet måste öka.

Utvärdering av kvinnofridslagstiftningen

Regeringen planerar att under år 2006 inleda en översyn av kvinnofridslagstiftningen. De närmare formerna för denna översyn övervägs för närvarande inom Justitiedepartementet.

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer

År 2001 genomförde Brottsförebyggande rådet (Brå) en studie om dödligt våld mot kvinnor i nära relationer och konstaterade en minskning med en tredjedel sedan 1970-talet. En uppföljning av rapporten kommer att redovisas under 2006.

Brottsoffer- och trygghetsundersökning

För att ge en bättre bild av den faktiska brottsligheten har regeringen gett Brå i uppdrag att genomföra en årligen återkommande nationell brotts-

offer- och trygghetsundersökning. Avsikten är att undersökningen bl.a. skall ge en tydligare bild av förekomsten av mäns våld mot kvinnor. Resultatet av den första undersökningen skall presenteras år 2007.

Prop. 2005/06:155

Vuxnas kontaktsökande med barn i sexuellt syfte

Det förekommer att vuxna eller andra straffmyndiga personer söker kontakt, ofta via Internet, med barn i sexuellt syfte. Regeringen har därför nyligen lämnat uppdrag dels till Brottsförebyggande rådet (Brå), dels till riksåklagaren. Brå skall ta fram ett kunskapsunderlag som beskriver företeelsens närmare karaktär, dess omfattning samt vilka åtgärder som redan har vidtagits eller vidtas. Brå skall vidare överväga andra åtgärder för att förebygga och förhindra den. Riksåklagaren skall genom löpande samråd med Brå ta del av myndighetens kunskapsunderlag och överväganden och mot den bakgrunden analysera strafflagstiftningens tillämplighet på företeelsen och vilka verktyg de brottsbekämpande myndigheterna har för att möta den. Riksåklagaren skall vidare överväga om lagstiftningen är tillräcklig för att skydda barn och, om så inte bedöms vara fallet, föreslå nödvändiga lagändringar och lämna författningsförslag. Uppdraget till Brå skall redovisas senast den 1 mars 2007 och uppdraget till riksåklagaren senast den 7 maj 2007.

9.5 Utrikes- och säkerhetspolitik (PO 5)

Regeringen fortsätter att genomföra säkerhetsrådsresolutionen 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet. På grundval av bl.a. de jämställdhetsanalyser som gjorts bedrivs arbetet såväl nationellt som i olika internationella organisationer. Sverige fortsätter att agera för att ett könsperspektiv skall integreras i planering, förberedning, genomförande och utvärdering av fredsfrämjande insatser och annan freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet. Målsättningen är bl.a. att stärka kvinnors möjligheter att delta i institutioner och processer för konfliktförebyggande, krishantering och fredsbyggande.

Arbetet inom politikområdet har nära koppling till de insatser som sker inom ramen för det internationella utvecklingsarbetet och politiken för global utveckling. Ett sådant exempel är det uppdrag som givits till Folke Bernadotteakademin att i tillämpliga delar av verksamheten bidra till genomförandet av resolution 1325. Akademin skall sträva efter en så jämn könsfördelning som möjligt bland dem som genomför respektive deltar i myndighetens utbildningar och i dess övriga utåtriktade verksamhet. Regeringen lämnar också stöd till olika svenska och internationella organisationer som är verksamma inom området, liksom till konkreta insatser i konfliktområden, såsom i Sudan.

9.6 Totalförsvaret (PO 6)

Inom politikområdet Totalförsvaret har genomförts ett omfattande arbete med jämställdhetsanalyser. Detta har lett till ett antal mål, uppdrag och återrapporteringskrav till myndigheterna inom politikområdet.

Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Totalförsvarets forskningsinstitut, Förvarshögskolan, Totalförsvarets pliktverk och Försvarets radioanstalt har fått i uppdrag att inom ramen för sin kompetensförsörjning att främja mångfald och jämställdhet, t.ex. genom att verka för en jämn könsfördelning. Försvarsmakten skall bl.a. som ett led i genomförandet av FN:s resolution 1325 göra en särskild analys av tillämpningen av särskilda rekryteringsåtgärder för sökande till den grundläggande officersutbildningen.

Myndigheterna skall vidare redovisa det arbete som bedrivs för att motverka olika former av diskriminering. Av redovisningen skall framgå hur myndigheterna arbetar med frågor som rör diskriminering på grund av kön, etnisk eller religiös tillhörighet eller sexuell läggning. Redovisningen skall innehålla en särskild beskrivning av hur myndigheten omsatt existerande erfarenheter och kunskaper i praktisk handling och hur myndigheten levt upp till sina egna målsättningar avseende jämställdhet och sexuella trakasserier.

Försvarsmakten, Förvarshögskolan och Totalförsvarets pliktverk har utöver ovan även i sina respektive regleringsbrev fått i uppdrag att under 2006 inkomma med gemensamma diskrimineringsstrategier där kön är en av diskrimineringsgrunderna.

Utbildningen för personal som skall delta i internationell krishantering skall fortsatt utvecklas så att personalen har en god kännedom om hur de i enlighet med FN-resolutionen 1325 om kvinnor, fred och säkerhet bör agera i insatsområden. Försvarsmakten skall vidare genomföra utbildningsinsatser avseende de frågor som berörs i säkerhetsrådets resolution 1539 (2004) om barn i väpnade konflikter, samt rörande genomförandet av gällande riktlinjer mot människohandel för sexuella ändamål, särskilt kvinnor och barn, inom t.ex. NATO/PFF.

Försvarsmakten skall, med stöd av Totalförsvarets pliktverk, vidta åtgärder för att fler kvinnor skall söka och fullgöra sin värnplikstjänstgöring.

Försvarets materielverk skall beakta jämställdhetsaspekter i såväl anskaffning och utveckling av materiel som i forskning och teknikutveckling inom verksamhetsgrenen *Materiel, anläggningar samt forskning och teknikutveckling*. Integreringen av jämställdhetsaspekter skall bl.a. säkerställa att kvinnor och män ges goda förutsättningar och möjligheter att nyttja materielen och anläggningarna på lika villkor.

Totalförsvarets pliktverk skall fortsätta arbetet med utvecklade och förenklade metoder för mönstring och antagningsprövning i syfte att minska antalet som behöver infinna sig till mönstring och antagningsprövning vid regionkontoren. Jämställdhet bör beaktas i arbetet och redovisningen skall innehålla en bedömning av hur jämställdheten i verksamheten har beaktats vid förenkling eller utveckling av metoder. Totalförsvarets pliktverk skall vidare under åren 2006–2008 bedriva ett projekt i syfte att öka antalet kvinnor som anmäler sig till antagningsprövning och därefter väljer att fullgöra värn- eller civilplikt. Projektet skall dessutom syfta till att, i samverkan med Försvarsmakten och andra bemanningsansvariga myndigheter, identifiera och utveckla de framgångsfaktorer som ökar kvinnors benägenhet att fullfölja påbörjad grundutbildning med godkända resultat. Resultatet av projektets första år skall redovisas. Därutöver skall en strategi för arbetet redovisas i delårsrapporten.

Forskningen vid Försvarshögskolan skall kvalitetssäkras och knytas till utbildningen i syfte att säkra den vetenskapliga grunden samt att tillgodose det militära och civila försvarets behov av forskning och utveckling m.m. inom skolans kompetensområde. Försvarshögskolan skall sträva efter att forskningens resultat kommer till nytta inom totalförsvaret och att den bidrar till att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Försvarshögskolan skall erbjuda utbildning av hög kvalitet som främjar kritiskt tänkande och ett vetenskapligt förhållningssätt. I utbildningen skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid främjas.

Totalförsvarets forskningsinstitut skall säkerställa långsiktig forskning avseende skydd mot nukleära (N), biologiska (B) och kemiska (C) stridsmedel. Verksamheten skall bedrivas med en helhetssyn och omfatta följande områden: Hot-värdering och verkan, Analys-identifiering och verifiering samt Skydd-tekniskt och medicinskt. Helhetssynen skall inkludera en analys av hur hänsyn tas till kvinnor och män i arbetet med att utveckla tekniskt och medicinskt skydd.

9.7 Skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar (PO 7)

Statens räddningsverk skall redovisa hur ett jämställdhetsperspektiv har integrerats i planeringen och genomförandet av utbildningarna vid Centrum för risk- och säkerhetsutbildning (CRS).

Statens räddningsverk skall redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att följa intentionerna i FN:s resolution 1325 om genusperspektiv inom internationell krishantering.

Krisberedskapsmyndigheten, Styrelsen för psykologiskt försvar, Haverikommissionen och Kustbevakningen skall redovisa det arbete som bedrivs för att motverka olika former av diskriminering. Av redovisningen skall framgå hur Krisberedskapsmyndigheten arbetar med frågor som rör diskriminering på grund av kön, etnisk eller religiös tillhörighet eller sexuell läggning. Redovisningen skall innehålla en särskild beskrivning av hur myndigheten omsatt existerande erfarenheter och kunskaper i praktisk handling och hur myndigheten levt upp till sina egna målsättningar avseende jämställdhet och sexuella trakasserier.

Vidare skall myndigheten i redovisningen av pågående och under 2006 avslutade forskningsprojekt även redovisa de beviljade forskningsmedlen uppdelat på kvinnor och män.

9.8 Internationellt utvecklingssamarbetet (PO 8)

Regeringen uppger i budgetpropositionen för 2006 att jämställdhet jämte fyra andra områden (smittsamma sjukdomar inklusive hiv/aids; konflikt-hantering, konfliktförebyggande och fredsbyggande; sysselsättning och arbetsmarknad; samt en miljömässigt hållbar utveckling) särskilt kommer att uppmärksammas i arbetet. Områdena och frågeställningar inom dessa skall vara föremål för en dialog med samarbetsländerna och i kontakter med andra givare och multilaterala aktörer. Särskilda ekonomiska insatser eller policyprioriteringar kan bli aktuella. En av myndigheten Sidas

strategiska prioriteringar för utvecklingssamarbetet under 2006 utgörs av en förstärkt fokus på jämställdhet inom ramen för fattigdomsbekämpning. Sida lanserade i oktober 2005 en reviderad verkspolicy för främjande av jämställdhet i biståndet. År 2006 kommer policyn att förstärkas med riktlinjer och annat stödmaterial. För UD:s del skall förstärkta och fördjupade insatser ske på huvudsakligen tre områden: arbetet med jämställdhetsintegrering, kvinnors och flickors hälsa och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) inklusive forskning, samt bekämpningen av könsrelaterat våld.

På området jämställdhetsintegrering skall analyserna som genomfördes år 2005 följas upp och satsningar intensifieras när det gäller metodutveckling. Ett antal utbildningar och kompetensutvecklings åtgärder på Utrikesdepartementets verksamhetsområden planeras, bl.a. när det gäller de mänskliga rättigheterna, främjandeverksamheten samt utresekurserna. Utlandsmyndigheternas roll i den politiska dialogen om jämställdhetsfrämjande och förstärkning av kvinnors och flickors situation och villkor kommer särskilt att betonas.

Jämställdhet betonas också som ett tvärgående tema i EU:s nya utvecklingspolicy som antogs av biståndsministrarna i november 2005. Det kommer att följas upp under 2006 med integrering av jämställdhet i det nya budgetinstrumentet för utvecklingssamarbete.

På området kvinnors och flickors hälsa och SRHR skall intensifierade satsningar genomföras i syfte att bidra till att minska mödradödligheten och spridningen av hiv/aids samt att stödja kvinnors, flickors och ungdomars rätt att bestämma över sin egen kropp, sexualitet och reproduktion. Sveriges nya internationella politik för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, som antogs av Regeringen i december 2005, kommer att spela en central roll. Policyn kommer att genomföras på flera sätt. Ökat stöd ges till multilaterala organisationer så som EU-kommissionen, FN:s organ för befolkningsfrågor UNFPA, FN:s organ för bekämpningen av hiv/aids UNAIDS, samt till bilaterala samarbetspartners och till svenska och internationella enskilda organisationer för SRHR-arbetet.

Sverige (Utrikesdepartementet) kommer att stå värd för en internationell konferens i Stockholm i april 2006 om sexuella rättigheter.

UD ger år 2006 5,6 miljoner kronor till Världsbanken för en sekonderad tjänstgöring på tre år för arbetet med jämställdhet och SRHR i verksamheten.

Sida avsätter 2006 särskilda bidrag för SRHR frågor.

En uppföljning av slutsatserna från en studie om arbetet med homosexuella, bisexuella och transpersoner, SRHR och mänskliga rättigheter i biståndet, som Sida genomförde år 2005 på uppdrag av regeringen, kommer att ske genom att en handlingsplan tas fram 2006 för arbetet.

På området bekämpningen av könsrelaterat våld skall UD bl.a. ge ett särskilt stöd till FN:s kvinnofond UNIFEM för att utveckla kapaciteten för ett intensifierat arbete med att genomföra FN:s säkerhetsrådets resolution 1325 (år 2000) och frågor kring kvinnors och flickors situation i konfliktsituationer, kvinnors roll i postkonflikt- och transitionssituationer och i fredsbyggande. Särskilda medel avsätts 2006 för en position som sekonderad jämställdhetsrådgivare vid ett gemensamt givarkontor i Sudan.

9.9 Integrationspolitik (PO 10)

Integrationspolitiken genomförs huvudsakligen inom andra politikområden.

De insatser som regeringen genomför inom integrationspolitiken skall präglas av ett tydligt könsperspektiv. Samhällets stöd till nyanlända invandrare skall utvecklas och kvinnor skall få samma möjligheter som män att etablera sig i samhället. En tydligare prioritering av kvinnor och män med utländsk bakgrund skall ske till alla arbetsmarknadspolitiska program. Skillnaden mellan kvinnors och mäns behov skall särskilt uppmärksammas mot bakgrund av att kvinnor hittills har fått sämre introduktion än män.

En interdepartemental arbetsgrupp har haft till uppgift att se över hur genomförandet och uppföljningen av integrationspolitiken kan förtydligas inom ett antal politikområden i syfte att förbättra integrationspolitikens resultat. Regeringen har redovisat 24 mål för integrationspolitiken inom elva samhällsområden. Vidare har 68 indikatorer utvecklats för att följa upp samtliga mål. Berörda myndigheter har fått ansvar för att målen följs upp och Integrationsverket har fått i uppdrag att genomföra en samlad analys av utvecklingen.

Likaså har målen och uppdragen för Integrationsverket och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) setts över så att myndigheterna på ett bättre sätt kan verka för ökad jämställdhet. Alla uppföljningar av mål och resultat inom politikområdet skall numera redovisas könsuppdelat.

Regeringen har tillsatt en parlamentarisk kommitté (dir. 2005:94) med uppdrag att göra en översyn av integrationspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet. Kommittén skall tillämpa ett jämställdhetsperspektiv i sina faktaredogörelser, analyser och förslag.

Hedersrelaterat våld

Ytterligare medel skall tillföras länsstyrelserna för insatser mot s.k. hedersrelaterat våld:

- Länsstyrelserna i de tre storstads länen skall fortsätta att verka för att platser i skyddat boende inrättas och utvecklas. Länsstyrelsen i Östergötlands län skall få ytterligare medel för stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå.
- Ett nationellt konsultativt stöd planeras som en försöksverksamhet för personal inom bl.a. socialtjänst och skola som kommer i kontakt med utsatta ungdomar.
- Stöd till tjejjourer som arbetar eller vill arbeta mot s.k. hedersrelaterat våld för nätverksbyggande och kompetensutveckling.
- Ett uppdrag till Myndigheten för skolutveckling att planera och genomföra insatser för stöd till skolornas arbete med att förebygga patriarkalt förtryck varav s.k. hedersrelaterat våld är en del.

9.10 Storstadspolitik (PO 11)

Jämställdhet är en del av det övergripande målet för den storstadspolitiska verksamheten. Detta innebär att jämställdhet skall genomsyra alla insatser som görs inom ramen för statens och kommunens åtaganden i de lokala utvecklingsavtalen.

Det framtida jämställdhetsarbetet kommer sammanfattningsvis att innebära:

- Fortsätta det lokala utvecklingsarbetet som även bidrar till ökad jämställdhet
- Synliggöra de goda exemplena inom jämställdhetsområdet genom att ställa större krav på utvärderare och ytterligare förbättra verksamhetens uppföljning ur ett jämställdhetsperspektiv.
- Ytterligare förtydliga de statliga myndigheternas och kommunernas åtaganden för att öka jämställdheten vid nästa revidering av de lokala utvecklingsavtalen.
- Utveckla indikatorer för politikområdet, vilka även inkluderar jämställdhetsperspektiv.

Slutsatserna från de utvärderingar och analyser som har gjorts med ett jämställdhetsperspektiv inom storstadspolitiken liksom kommunernas egna beskrivningar av jämställdhetsaspekter inom berörda stadsdelar kommer under 2006 års revidering av de lokala utvecklingsavtalen att var en fråga för överläggning.

9.11 Migrationspolitik (PO 12)

Migrationsverket har fått i uppdrag att införa information om jämställdhet och lagstiftning i myndighetens informationsmaterial till asylsökande. Myndigheten skall återrapportera hur arbetet bedrivs.

9.12 Hälsa- och sjukvårdspolitik (PO13)

Män får i något större utsträckning än kvinnor tillgång till dyra och avancerade behandlingar såsom bypass-operationer och operationer mot gråstarr. Dessutom sprids nya dyra medicinska teknologier och läkemedel ofta först till medelålders män. Kvinnor drabbas oftare av biverkningar och läkemedelsrelaterade sjukdomar än män. Bristande kunskap om könsspecifika effekter och sjukdomssymptom kan vara bidragande orsaker. Det är även ovanligt med könsanpassade doseringsanvisningar på läkemedel. Socialstyrelsens har därför fått i uppdrag att redovisa myndighetens arbete med de förslag till åtgärder för jämställdhetsintegrering inom hälso- och sjukvården som myndigheten lämnat i rapporten *Jämställd vård?* (Socialstyrelsen, mars 2004).

Som ett led i arbetet med jämställdhetsintegrering inom folkhälsopolitiken har regeringen ställt ytterligare krav på myndigheterna att jämställdhetsintegrera sin verksamhet. Exempelvis har Statens folkhälsoinstitut i regleringsbrevet för 2006 fått i uppdrag att genomföra en analys av myndighetens verksamhet utifrån de jämställdhetspolitiska målen. Analysen skall redovisas till Socialdepartementet senast den 30 september 2006.

9.14 Barnpolitik (PO 15)

Fakultativa protokollet

Det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi har tillkommit för att tydliggöra och utöka kraven på staterna att vidta åtgärder för att garantera att flickor och pojkar skyddas mot försäljning, prostitution och mot att utnyttjas för framställning av barnpornografi. I proposition 2005/06:68 föreslår regeringen att riksdagen dels skall godkänna protokollet, dels skall införa den lagändring i brottsbalken som anses nödvändig för att kunna tillträda protokollet.

Övriga åtgärder inom politikområdet

Regeringen har tillsatt en arbetsgrupp med uppgiften att utveckla indikatorer för att mäta och följa upp insatser inom barnpolitiken. Inriktningen är att skapa indikatorer kopplade till mätbara delmål som speglar barns och ungas levnadsvillkor inom ett antal relevanta områden. Levnadsvillkoren för barn kan skilja sig åt beroende på kön, ålder, funktionshinder, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund och bostadsort. Därför är det viktigt att ett uppföljningssystem, när det så är lämpligt, belyser skillnader i utvecklingen av barns levnadsvillkor med utgångspunkt i dessa faktorer. De indikatorer som tas fram skall kunna användas såväl av regeringen som av myndigheter, kommuner och landsting. Arbetsgruppen skall presentera en slutrapport senast den 31 december 2006.

Flickors och pojkars levnadsförhållanden undersöks sedan några år tillbaka i de årliga undersökningarna av befolkningens levnadsförhållanden (ULF). Barn-ULF bygger på intervjuer med flickor och pojkar i åldrarna 10-18 år. Regeringen har avsatt särskilda medel för genomförande av Barn-ULF även under 2006.

Regeringen har för avsikt att under våren 2006 lämna en skrivelse till riksdagen med en redogörelse för barnpolitiken. I skrivelsen redovisas bl.a. pågående insatser, utifrån konventionen om barnets rättigheter, för att förbättra och stärka flickors och pojkars rättigheter och intressen i frågor som rör dem.

Socialstyrelsen har i regleringsbrevet för 2006 fått i uppdrag att, med utgångspunkt från rapporten *Jämställd Socialtjänst?* redovisa vilka åtgärder som de vidtagit för att stödja jämställdhetsintegreringen inom socialtjänsten och vilka effekter det fått för män och kvinnor med funktionshinder.

Länsstyrelserna skall, utöver ett motsvarande uppdrag att redovisa vilka åtgärder de vidtagit för att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering, också ge exempel på hur jämställdhetsperspektivet integrerats i tillsynen.

Dessutom skall Handikappombudsmannen redovisa hur anmälningarna enligt lagen om förbud mot diskriminering fördelar sig mellan män respektive kvinnor och mellan pojkar respektive flickor samt vilka områden anmälningarna rör.

Regeringen har givit en ny myndighet, *Myndigheten för handikappolitisk samordning* (Handisam) ansvar för den övergripande samordningen av genomförandet av handikappolitiken. En av myndighetens viktigaste uppgifter är att följa jämställdheten inom handikappolitiken och uppmärksamma skillnader i levnadsvillkor för kvinnor och män med funktionshinder.

9.16 Äldrepolitik (PO 17)

I regleringsbrevet till Socialstyrelsen för 2006 har målet för verksamhetsområde Vård och omsorg av äldre förtydligats så att det bättre speglar jämställdhetsperspektivet. I regleringsbrevet har Socialstyrelsen även fått i uppdrag att återrapportera vilka åtgärder som vidtagits för att stödja jämställdhetsintegreringen inom socialtjänsten och vilka effekter dessa fått.

Regeringen kommer under våren 2006 att lämna en proposition till riksdagen med förslag på en tioårig nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre. En utgångspunkt för planen är att äldreomsorgens utveckling skall bedrivas på ett sådant sätt att äldre kvinnor och män känner trygghet inför och tillit till samhällets förmåga att forma resurserna så att var och en kan erbjudas ett efter individuella behov anpassat stöd av god kvalitet.

Den nationella utvecklingsplanen syftar till att möjliggöra förbättringar och kvalitetshöjningar såväl i ett kortsiktigt som långsiktigt perspektiv. Äldres perspektiv är ett centralt huvudfokus men planen omfattar även frågor om anhörigas situation och frågor om hur personal och kompetensförsörjning skall stärkas. Inom dessa områden är jämställdhet mellan kvinnor och män av central betydelse.

I utvecklingsplanen framhåller regeringen att det finns ett behov av bättre dokumentation och statistik kring t.ex. anhörigomsorg och anhörigstöd, fördelat på män och kvinnor, och aviserar att dessa frågor bör ses över i en kommande utredning.

För öka kunskaperna om orsaker till kvinnors och mäns behov av ekonomiskt bistånd och för vilket ändamål biståndet beviljas har regeringen i regleringsbrevet för 2006 givit Socialstyrelsen i uppdrag att undersöka och utvärdera möjligheterna att komplettera den officiella statistiken om ekonomiskt bistånd med uppgifter om orsak till behov av och ändamål med utbetalat ekonomiskt bistånd. Ett förslag till utvidgning av den officiella statistiken om ekonomiskt bistånd avseende dessa uppgifter skall redovisas till regeringen senast den 31 mars 2007. I regleringsbrevet har Socialstyrelsen även fått i uppdrag att återrapportera vilka åtgärder som vidtagits för att stödja jämställdhetsintegreringen inom socialtjänsten och vilka effekter dessa fått.

Regeringen genomför en särskild satsning mellan 2005 och 2007 för att med ett särskilt statsbidrag till kommunerna förstärka missbrukarvården. Utgångspunkt för fördelning av bidraget är att behoven hos den enskilda kvinnan och mannen skall stå i centrum. Satsningen skall följas upp med avseende på effekter, bland annat utifrån ett könsperspektiv.

Socialstyrelsen har tillsammans med länsstyrelserna, på uppdrag av regeringen, inventerat i vilken utsträckning landets kommuner har handlingsplaner för arbetet med våldsutsatta kvinnor. Uppdraget redovisades till regeringen i oktober 2005 och resultatet visade att ca 70 procent av landets kommuner har handlingsplaner för arbetet med våldsutsatta kvinnor och i många av de kommuner som saknar en plan pågår arbete med att ta fram en sådan. Redovisningen har överlämnats till Utredningen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (S 2005:04).

Vidare har Socialstyrelsen fått ett särskilt uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning om verkningsfulla metoder och arbetssätt i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 2006.

Ovan nämnda uppdrag syftar till att stärka kommunernas möjligheter att ta det ansvar som åvilar dem för våldsutsatta kvinnor. Avsikten är att stödja en enhetlig utveckling i landet inom detta område. En handlingsplan utgör enligt regeringens bedömning en bra grund för kommunernas arbete på området medan en kunskapssammanställning om verkningsfulla metoder och arbetssätt kan fungera som ett effektivt verktyg för att omsätta handlingsplanen i praktiskt arbete.

Tillsynen skall också ytterligare stärkas. Utredningen En stärkt och tydligare tillsyn inom socialtjänstens område (dir. 2004:178) skall i analysen utgå från att tillsynsansvaret skall stärkas och göras tydligare, att tillsynsfunktionens sårbarhet skall minska samt att tillsynen skall fungera samordnat, strukturerat och effektivt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv.

9.18 Ersättning vid arbetsoförmåga (PO 19)

Försäkringskassan fick under 2005 i uppdrag att integrera könsperspektivet i tillämpningen av socialförsäkringen. Den 15 maj 2006 skall en utvärdering av arbetet redovisas. I uppdraget ligger i första hand att arbeta med Försäkringskassans egen handläggning av sjukpenning, sjuk-

och aktivitetsersättning samt rehabiliteringsärenden. Försäkringskassan skall utarbeta metoder och arbetssätt för hur handläggarna skall bemöta den enskilde och handlägga sjukförsäkringsärenden likformigt och rättsäkert oavsett den försäkrades kön.

Försäkringskassan har också fått i uppdrag att under 2006 se över sina kvalitetssäkringssystem ur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv och vidta åtgärder för att säkerställa att kvalitetsbegreppet och rutiner för kvalitetskontroll inkluderar dessa perspektiv.

Försäkringskassan har vidare fått i uppdrag att undersöka möjligheterna att göra könsuppdelade prognoser vad gäller socialförsäkringsförmånerna, samt redovisa vilka eventuella hinder som finns för detta.

De två senare uppdragen omfattar verksamheten under i första hand politikområdena 19, 20 och 21.

9.19 Ekonomisk äldrepolitik (PO 20)

Uppdragen till Försäkringskassan (redovisas under PO 19) att under 2006 se över sina kvalitetssäkringssystem ur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv och vidta åtgärder för att säkerställa att kvalitetsbegreppet och rutiner för kvalitetskontroll inkluderar dessa perspektiv samt att undersöka möjligheterna att göra könsuppdelade prognoser för socialförsäkringsförmånerna omfattar verksamheten under PO 20.

9.20 Ekonomisk familjepolitik (PO 21)

Uppdragen till Försäkringskassan (redovisas under PO 19) att under 2006 se över sina kvalitetssäkringssystem ur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv och vidta åtgärder för att säkerställa att kvalitetsbegreppet och rutiner för kvalitetskontroll inkluderar dessa perspektiv samt att undersöka möjligheterna att göra könsuppdelade prognoser för socialförsäkringsförmånerna omfattar verksamheten under PO 20.

9.21 Arbetsmarknadspolitik (PO 22)

I Arbetsmarknadsverkets regleringsbrev för 2006 uppmanas AMV att mer aktivt använda sin förmedlings- och programverksamhet för att minska könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Detta kan ske genom att i ökad utsträckning använda förmedlings- och programverksamheten till att öka intresset bland män och kvinnor att söka otraditionella utbildningar och yrken, att öka intresset bland män att söka utbildning och yrken inom den sociala sektorn (vård, omsorg och skola), samt att öka arbetsgivarnas intresse av könsobundna lösningar.

Vidare har AMS i uppdrag att senast den 15 juni 2006 samt i årsredovisningen för 2006 redovisa i vilken omfattning myndighetens uppdrag för att aktivt använda förmedlings- och programverksamheten för att minska könsuppdelningen på arbetsmarknaden under 2006 uppnåtts. Inom ramen för detta skall AMS analysera verksamheten utifrån de jäm-

ställdhetspolitiska målen och identifiera eventuella hinder i verksamheten samt redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att fullfölja uppdraget.

Vidare har AMS i uppdrag att redogöra för hur programverksamheten skall utformas så att de i högre utsträckning svarar mot både kvinnors och mäns villkor på arbetsmarknaden. Redovisningen skall göras utifrån könsfördelningen i program och insatser, fördelningen av resurser på kvinnor och män samt fördelningen av arbete efter program på kvinnor och män.

9.22 Arbetslivspolitik (PO 23)

Stärkt rätt till heltidsanställning

Regeringen gav en utredare i uppdrag i april 2004 att utreda frågan om hur rätten till heltidsanställning skall stärkas (dir. 2004:50). Utredaren skall överväga om det bör införas en reglering som begränsar arbetsgivares möjlighet att anställa på deltid till fall då det är motiverat med hänsyn till t.ex. verksamhetens behov. Utredaren lämnade sitt betänkande den 30 november 2005. Betänkandet remitteras för närvarande. Remissvaren skall lämnas senast den 7 mars 2006. Därefter kommer regeringen att ta ställning till utredarens förslag. Avsikten är att regeringen skall kunna lämna en proposition till riksdagen i maj 2006.

Stärkt anställningsskydd för föräldralediga – Nya regler om tidsbegränsade anställningar

En arbetsgrupp inom Näringsdepartementet har i april 2005 lämnat promemorian *Förstärkning och förenkling, ändringar i anställningsskyddslagen och föräldraledighetslagen* (Ds 2005:15). Promemorian innehåller förslag till nya regler om tidsbegränsade anställningar och förstärkt skydd för föräldralediga. Det stärkta skyddet bör främja möjligheterna för arbetstagare att kombinera förvävsarbete och föräldraskap och därmed även förutsättningarna för en jämställd fördelning av föräldraskapet. Regeringen avser att lämna en proposition våren 2006.

Övriga åtgärder

Utifrån arbetet med jämställdhetsintegrering har ett antal uppdrag och återrapporteringskrav formulerats i de berörda myndigheternas regleringsbrev.

Arbetslivsinstitutet har i regleringsbrevet för 2006 i uppdrag att i samråd med Arbetsmiljöverket, Arbetsmarknadsstyrelsen och Försäkringskassan utveckla och presentera relevanta indikatorer för att beskriva utvecklingen inom arbetslivsområdet. Indikatorerna skall utvecklas så att de även beskriver utvecklingen ur ett jämställdhetsperspektiv. Arbetslivsinstitutet skall redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 1 mars 2007.

Medlingsinstitutet har i regleringsbrevet för 2006 ett fortsatt uppdrag att vid sina överläggningar med arbetsmarknadens parter om kommande och pågående avtalsförhandlingar fästa uppmärksamhet på vikten av att de centrala kollektivavtalen konstrueras så, att avtalen främjar de lokala parternas arbete med lönefrågor ur ett jämställdhetsperspektiv. Medlingsinstitutet skall samråda med Jämställdhetsombudsmannen i samband med genomförandet av uppdraget. Uppdraget skall avrapporteras till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i december 2006.

Både Arbetslivsinstitutet och Arbetsmiljöverket har inom sina respektive anslag medel som används till stöd för viss utbildningsinriktad partsverksamhet. Arbetslivsinstitutets medel avser stöd för viss partsverksamhet inom arbetsmiljöområdet och Arbetsmiljöverkets medel avser stöd till regional skyddsverksamhet och standardiseringsverksamhet här ligger också viss utbildningsverksamhet. När det gäller Arbetslivsinstitutets medel anges i regleringsbrevet för 2006 att kunskap om kvinnors och mäns arbetsvillkor skall ingå i funktionsutbildningar och informationsinsatser. För båda myndigheterna gäller dessutom att det av åiterrapporteringen skall framgå på vilket sätt kunskap om kvinnors och mäns arbetsvillkor ingår i utbildningen. I övrigt så har vissa generella skrivningar i myndigheternas regleringsbrev nu definierats utifrån kön. Till exempel så skall Arbetsmiljöverket fortsättningsvis det gäller åiterrapportering av ställda krav i inspektionsmeddelanden m.m. redogöra för hur dessa fördelar sig mellan näringsgrenar dominerade av kvinnor respektive män.

9.23 Jämställdhetspolitik (PO 24)

Kvinnor och män på maktpositioner

Synlighet är viktigt för framgången i jämställdhetsarbetet. Det är viktigt att få kunskap om hur könsfördelningen på maktpositionerna i Sverige ser ut idag, och vilken utveckling som skett de senaste åren.

Som utgångspunkt för regeringens fortsatta arbete inom jämställdhetsområdet behövs en aktuell, samlad och lättillgänglig statistik över fördelningen av kvinnor och män på maktpositioner i Sverige. En utredning (dir. 2006:23) har tillsatts för att kartlägga och redovisa könsfördelningen på maktpositioner i Sverige. Utredningens skall lämna sin rapport senast den 18 oktober 2006.

I syfte att ge varje departement möjlighet att fortlöpande kontrollera könsfördelningen i det egna departements styrelser och kommittéer, förbereds för närvarande inom Regeringskansliet en datoriserad rutin. Avsikten är att departementen också via Regeringskansliets interna datasystem skall kunna följa utvecklingen inom samtliga departement samt den totala könsfördelningen i myndighetsstyrelser och kommittéer. Förutom fördelarna med att beredningsarbetet förenklas och könsfördelningen inom varje departement fortlöpande kommer att kunna kontrolleras, medför rutinen att den årliga sammanställningen i bilagan till budgetpropositionen automatiskt färdigställs i systemet. På samma sätt fås uppgifter automatiskt som skall redovisas årligen i Kommittéberättelsen. En betydande effektivitetsvinst uppnås.

Regeringen avser att tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna under våren 2006 presentera en nationell handlingsplan mot könsdiskriminerande löneskillnader.

Planen kommer att vara bred och omfatta de områden som direkt eller indirekt påverkar individens lön. Det innebär att utöver jämställdhetslagen kommer den bl.a. att omfatta områden såsom anställningsformer, kompetensutveckling och fördelningen av betalt och obetalt arbete. Den långsiktiga ambitionen är att all könsdiskriminering på arbetsmarknaden skall upphöra.

Handlingsplan mot människohandel

Inom regeringen pågår ett arbete med att ta fram ett handlingsprogram mot alla former av människohandel. Handlingsprogrammet kommer att bestå av två delar. Den ena skall fokusera på arbetet med att bekämpa prostitution och handel med människor för sexuella ändamål, särskilt kvinnor och barn, och den andra på arbetet med att bekämpa människohandel för arbetskraftsexploatering och handel med organ. Arbetet drivs inom berörda politikområden och sker i samråd med ansvariga myndigheter och frivilligorganisationer och kommer att inkludera insatser på nationell och internationell nivå.

Särskilda jämställdhetsåtgärder

Inom Jämställdhetspolitiken finns anslaget *Särskilda jämställdhetsåtgärder* som används till att stödja verksamheter som syftar till att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

2005 fördes 6 miljoner kronor av anslaget till Regeringskansliets förvaltningsanslag. För 2006 uppgår anslaget till 7,7 miljoner kronor.

Internationellt arbete

Europeiska unionen

Under 2006 deltar Sverige med ett projekt i samarbete med Finland, Litauen och Portugal som syftar till att finna strategier och metoder för att genomföra jämställdhetsintegrering i Regeringskansliernas arbete.

Europarådet

Europarådets 6:e ministerkonferens om jämställdhet kommer att äga rum i Stockholm den 8–9 juni 2006. Det övergripande temat för denna konferens är *Mänskliga rättigheter och ekonomiska utmaningar i Europa – jämställdhet*. Två underteman är Jämställdhet som en integrerad del av mänskliga rättigheter i ett demokratiskt samhälle samt Jämställdhetsanalys och jämställdhetsintegrerad budget: verktyg för ekonomisk utveckling.

Enligt skollagen (1985:1100) skall alla ungdomar, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet. Verksamheten skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en övergripande fråga som all verksamhet reglerad i skollag har i uppgift att aktivt och medvetet främja. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller (se Läroplan för förskolan, Lpfö 98). Detsamma gäller för skolan som skall ge eleverna utrymme att pröva och utveckla förmåga och intressen oberoende av könstillhörighet (se Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94). Gymnasieskolan och vuxenutbildningen skall uppmuntra eleverna att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt (se 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna – Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, Statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda, Lpf 94).

Den 1 april 2006 träder den nya lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever i kraft. Lagen har till ändamål att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder samt annan kränkande behandling såsom mobbning. Trakasserier på grund av kön och trakasserier av sexuell natur - sexuella trakasserier – förbjuds. Lagen innefattar all verksamhet som omfattas av skollagen (1985:1100) – dvs. förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grund- och gymnasieskolan med såväl kommunal som enskild huvudman – samt kommunernas vuxenutbildning. Huvudmännen för verksamheterna skall se till att det bedrivs ett målinriktat arbete och att det finns en likabehandlingsplan för varje enskild verksamhet. Planens främsta syfte är att främja lika rättigheter och att förebygga samt motverka trakasserier och annan kränkande behandling. I planen skall planerade åtgärder beskrivas. Den skall följas upp och ses över årligen. Inom Statens skolverk inrättas en särskild funktion som skall benämnas Barn- och elevombudet för likabehandling. Det är diskrimineringsombudsmännen – Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) - samt Barn- och elevombudet inom Statens skolverk som skall se till att lagen följs inom sina respektive ansvarsområden.

Under våren genomför Skolverket enligt regleringsbrev för 2006 fyra nationella konferenser för att informera om den nya lagen och dess intentioner. Lagens samband med de mänskliga rättigheterna och de internationella konventioner som finns inom området skall uppmärksammas. Verket har vidare fått i uppdrag att dela upp all individbaserad uppföljningsinformation efter kön inom samtliga verksamhetsområden. Skolverket skall också redovisa uppdraget att se över målen för sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolans kursplaner senast den 1 november 2006. Den del av uppdraget som gäller gymnasieskolans kursplaner redovisades den 1 februari 2006. Senast den 1 december skall

myndigheten dessutom redovisa uppdraget att genomföra en studie av vissa läroböcker utifrån diskrimineringsgrunderna. Läroböckerna skall analyseras med avseende på i vilken omfattning och på vilket sätt de avviker från läroplanens värdegrund (Lpo 94). Uttryck för diskriminering eller andra former av kränkningar pga. kön, etnisk tillhörighet, religion eller trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder skall särskilt uppmärksammas. Syftet är öka skolornas medvetenhet om att innehållet i vissa böcker kan vara fördomsfullt och inaktuellt och kan strida mot läroplaner och kursplaner. Det är lärarna och skolledarna som skall göra den pedagogiska bedömningen av vilka läroböcker som skall användas i undervisningen.

Senast den 1 november 2006 skall Skolverket vidare redovisa en samlad bedömning av utvecklingen inom samtliga verksamhetsområden. Bedömningen skall rymma en fördjupad analys av områden som verket bedömer som särskilt angelägna mot bakgrund av den uppföljning, utvärdering och utbildningsinspektion som genomförts sedan föregående samlade bedömning. I redovisningen skall ett jämställdhetsperspektiv beaktas.

Kommenterad statistik för kompletterande utbildningar samt statligt finansierade påbyggnadsutbildningar skall Skolverket redovisa senast den 1 april 2007. Alla uppgifter om elever i såväl påbyggnadsutbildning som kompletterande utbildning skall vara fördelad på ålder och kön.

Myndigheten för skolutveckling skall enligt regleringsbrev för år 2006 stärka huvudmännens, förskoleverksamhetens och skolbarnsomsorgens samt skolors förutsättningar att nå målen såsom de uttrycks i de nationella styrdokumenterna. Myndigheten skall bl.a. särskilt fokusera jämställdhet som ett av fyra nationellt prioriterade områden. Detsamma gäller även verksamhetsområdet Vuxnas lärande. Statens skolverk skall redovisa hur verket samverkat med Myndigheten för skolutveckling, särskilt kring insatser för att främja nationellt prioriterade områden såsom jämställdhet.

Som ett led i uppdraget att utveckla rektorsutbildningen, som gavs i juli 2004, skall myndigheten enligt regleringsbrev för 2006 uppmärksamma könsfördelningen i ledningsstrukturen. Uppdraget i sin helhet skall slutredovisas den 1 mars 2006.

I syfte att skapa en likvärdig verksamhet oavsett kön i varje skolform skall *Specialpedagogiska institutet* enligt regleringsbrevet för 2006 öka stödet i specialpedagogiska frågor. Institutet skall också redovisa åtgärder och resultat för att kontinuerligt öka funktionshindrade flickors och pojkars möjligheter till lärande, delaktighet, tillgänglighet och gemenskap. Myndigheten skall vidare öka tillgången till dels pedagogiskt material för flickor och pojkar med funktionshinder i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, dels läromedel för flickor och pojkar inom det offentliga skolväsendet. Genomförda behovsanalyser och det utvecklingsarbete som bedrivits under året samt resultatet av arbetet utifrån ovanstående mål skall återrapporeras. Detsamma gäller för verksamhetsområdet *Vuxnas lärande*.

Utifrån regleringsbrevet för år 2006 skall Internationella programkontoret (IPK) verka för ökat svenskt deltagande i EU-programmen. Myndigheten skall arbeta för jämn spridning av ansökningar från olika aktörer inom utbildning och kompetensutveckling från hela landet. An-

talet inkomna och beviljade ansökningar samt antalet deltagare skall delas upp och redovisas i lämpliga grupper. Där så är lämpligt skall statistiken vara uppdelad per utbildningsform, regional fördelning och kön. Förändringar jämfört med de två tidigare åren skall redovisas och analyseras.

I lärosätenas regleringsbrev för år 2006 stärktes kopplingen mellan å ena sidan åiterrapportering om åtgärder för jämnare könsfördelning och å andra sidan redovisning avseende kompetensförsörjning. Övriga återrapporteringskrav beträffande jämställdhet kvarstår. Detta innebär att universitet och högskolor i årsredovisningen skall redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att få en jämnare könsfördelning inom utbildningar, inklusive forskarutbildningar, med ojämn könsfördelning, vid rekrytering och befordran av lärare och vid rekrytering av dekaner, prefekter, studie-rektorer eller motsvarande.

Vidare skall lärosätena fastställa mål för andelen personer av under-representerat kön bland nyrekryterade lärare. Även andelen kvinnor bland akademiska ledare såsom prefekter och dekaner skall redovisas. De skall redovisa hur lärosätet stimulerar jämställdhetsarbetet och hur åtgärder för att främja jämställdhet följs upp och slutligen rapportera hur genusperspektiv ingår i utbildningen.

9.25 Forskningspolitik (PO 26)

Genusforskning

I den forskningspolitiska propositionen *Forskning för ett bättre liv* (2004/05:80) redovisade regeringen sin syn på forskningspolitikens inriktning. Genusforskningen vid Vetenskapsrådet föreslogs öka med 12 miljoner kronor och Sekretariatet för genusforskning i Göteborg föreslogs en ökning om 1 miljon kronor under åren 2007 och 2008 som en permanent förstärkning. I propositionen underströk regeringen vikten av att de forskningsfinansierande myndigheterna *Vetenskapsrådet* (VR), *Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap* (Fas), *Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande* (Formas) samt *Verket för innovationssystem* (Vinnova) aktivt bör arbeta för att integrera genusperspektiv i sitt forsknings- och utvecklingsstöd.

Nya åiterrapporteringskrav

De forskningsfinansierande myndigheter har fått delvis förändrade mål och åiterrapporteringskrav för fr.o.m. 2006. Målen för jämställdhet har delvis ändrats för VR och Fas. Båda råden skall nu inte bara aktivt arbeta för jämställdhet, utan intensifiera sitt jämställdhetsarbete för att nå en jämnare könsfördelning inom den egna beredningsorganisationen och vid fördelning av forskningsstöd.

VR skall årligen ta fram en och revidera en strategi för det inre och yttre jämställdhetsarbetet. I strategin skall ingå utbildning för beredningsorganisationen, chefer och handläggande personal i såväl genus- som

jämställdhetsperspektiv. VR skall analysera och efter samråd med Fas, Formas och Vinnova lämna förslag till på vilket sätt t.ex. genusforskningen och annan kunskap kan öka jämställdheten för högskolans forskande personal samt inom forskningsråd och Vinnova.

VR, Fas, Formas och Vinnova skall redovisa framtida insatser som de planerar utifrån en analys av hinder och möjligheter för ökad jämställdhet. Råden skall säkerställa det finns underlag för att i efterhand kunna analysera huruvida kön, anställning eller dylikt har haft betydelse för bedömning av ansökningar och forskning och forskaranställningar.

Övrigt under politikområdet

EU:s sjätte ramprogram för forskning och teknisk utveckling löper under perioden 2002–2006. Regeringen och Regeringskansliet förhandlar nu innehållet och budget för det sjunde ramprogrammet. Sverige driver jämställdhetsfrågor i detta ramprogram som ett av sina prioriterade områden. Även under Unescos generalkonferens 2005 drev ministern och den svenska delegationen genus- och jämställdhetsfrågor i vetenskapskommissionen.

9.26 Mediepolitik (PO 27)

Riktlinjer för public service-bolagen

I nu gällande sändningstillstånd för Sveriges Television AB, Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB sägs att nyhetsförmedling och samhällsbevakning skall ha olika perspektiv, så att händelser speglas från olika utgångspunkter. I propositionen *Radio och TV i allmänhetens tjänst 2002-2005* (prop. 2000/01:94) uttrycks att dessa olika perspektiv t.ex. handlar om kön, etnicitet och social tillhörighet.

Regeringen kommer under våren 2006 att lämna en proposition till riksdagen avseende riktlinjer för public service-bolagens verksamhet under kommande tillståndperiod. I dessa riktlinjer kommer den roll bolagen kan och bör spela inom jämställdhetsområdet att understrykas.

Kvinnor och män i medierna

När det gäller hur kvinnor och män framställs i medierna aviserar regeringen i BP för 2006 ytterligare initiativ som ökar fokus på dessa frågor, bland annat genom att sammanställa forskning på området och anordna seminarier.

9.27 Kulturpolitik (PO 28)

För 2006 har samtliga myndigheter och institutioner inom politikområdet fått ett förtydligt jämställdhetsmål i regleringsbrev eller motsvarande dokument. Målet är att ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv skall

integreras i hela institutionens verksamhet. Syftet är att tydliggöra att jämställdhets- och mångfaldsperspektiv är ett övergripande verksamhetsmål, inte ett uppdrag vid sidan av den ordinarie verksamheten.

Regeringen kommer fortlöpande att utvärdera det jämställdhetsmål som formulerades i det nya filmavtalet som bl.a. redovisas i regeringens proposition *Fokus på film – en ny svensk filmpolitik* (prop. 2005/06:3). Målet är att förbättra kvinnliga filmskapares villkor. I avtalet anges att andelen kvinnor i för filmproduktionen centrala funktioner skall öka under avtalsperioden 2006–2010. Senast ett år före avtalsperiodens slut bör ettdera könet, räknat i antal projekt som får stöd, vara representerat till minst 40 procent inom kategorierna manusförfattare, producent och regissör. Stiftelsen Svenska Filminstitutet skall också redovisa könsfördelningen inom filmteamet i de projekt som får stöd. Detta omfattar även de regionala produktionscentrum som får stöd genom avtalet.

9.28 Ungdomspolitik (PO 29)

Ungdomsstyrelsen skall enligt regleringsbrevet för 2006 redovisa antalet medlemmar i de ungdomsorganisationer som får organisationsstöd fördelat på ålder och kön. Ungdomsstyrelsen fick vidare i regleringsbrevet i uppdrag att redovisa jämställdhetskonsekvenser av beviljade projekt inom ramen för satsningen på ungdomar i riskmiljöer. Sådan redovisning skall göras dels i lägesrapporten som redovisas den 1 november 2006, dels i slutrapporten som redovisas den 1 november 2008. I Ungdomsstyrelsens uppdrag avseende att följa upp indikatorer som belyser utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor skall skillnader i utvecklingen utifrån kön belysas. I Ungdomsstyrelsens uppdrag avseende att följa upp och ställa samman indikatorer som belyser utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor skall skillnader i utveckling utifrån kön belysas.

9.29 Folkrörelsepolitik (PO 30)

Jämställdhetsintegrerade mål och könsuppdelade återrapporeringsskrav i riktlinjebeslutet för statens stöd till idrotten budgetåret 2006

I riktlinjebeslutet för statens stöd till idrotten för 2006 (Ju2005/11166/D) anger regeringen att målen för idrottspolitikerna är att ge möjligheter för flickor och pojkar, kvinnor och män att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge flickor och pojkar, kvinnor och män positiva upplevelser av idrott som underhållning. Beträffande återrapporering ställer regeringen krav på könsuppdelad återrapporering inom alla verksamhetsgrenar (VG) utom VG *Insatser mot dopning*. Inom VG *Barn- och ungdomsverksamhet* skall Riksidrottsförbundet (RF) bl.a. redovisa omfattningen av den lokala barn- och ungdomsverksamheten uttryckt i antalet deltagare fördelat på flickor och pojkar. Vidare skall RF redovisa en bedömning av i vilken utsträckning verksamheten bidragit till att utveckla flickors och pojkars intresse och benägenhet för motion, att förbättra deras inflytande

över och ta ansvar för sitt idrottande samt göra det möjligt för alla flickor och pojkar att utöva idrott och motion. Inom VG *Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen* skall RF redovisa stödets fördelning mellan kvinnor och män i olika åldrar. Vidare skall RF redovisa en bedömning av i vilken utsträckning verksamheten har bidragit till att göra det möjligt för kvinnor och män att utöva idrott och motion och att ge kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet. Inom VG *Idrottsforskning* skall RF redovisa forskningens inriktning, inklusive den ämnesvisa, och geografiska spridning samt kvinnors och mäns delaktighet i forskningens genomförande. Beträffande den forskningsiniterade idrottsforskningen skall också redovisas hur den fördelas på forskning som berör kvinnor respektive män. Inom VG *Specialidrott inom gymnasieskolan* skall RF utöver redovisningen av omfattningen och inriktningen av verksamheten vid de riksrekryterande idrottsgymnasierna dessutom redovisa fördelningen mellan flickor och pojkar.

Stöd till organisationer

Riksdagen godkände den 8 december 2005 regeringens förslag om ett nytt bidragssystem för kvinnors organisering (prop. 2005/06:4, bet. 2005/06:KrU6, rskr. 2005/06:99). Den 8 december beslutade regeringen förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering. Förordningen trädde i kraft den 1 januari 2006. Samtidigt tillkallades Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt (dir. 2005:137). Under 2006 har delegationen 22,5 miljoner kronor att fördela mellan olika kvinnoorganisationer. Politiska partier eller deras kvinnoorganisationer kan inte få stöd enligt denna förordning. Riksdagspartiernas kvinnoorganisationer har fått stöd i särskild ordning för 2006 i enlighet med regeringsbeslut den 8 december 2005.

I propositionen *Kvinnors organisering* (prop. 2005/06:4) aviseras att frågan om hur politiska partiers kvinnoorganisationer på sikt skall behandlas skall utredas vidare och att en sådan översyn bör påbörjas våren 2006.

Översyn av folkrörelsepolitiken

En särskild utredare (dir. 2005:117) skall utreda den nuvarande statliga folkrörelsepolitiken och lämna förslag om den framtida folkrörelsepolitikens inriktning, omfattning och utformning. Utredaren skall särskilt beakta de förändringar som pågår när det gäller kvinnors och mäns engagemang och sätt att organisera sig samt vad som främjar respektive försvårar deras organisering. I regeringens kommande andra nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna aviseras att regeringen under 2006 kommer att ge tilläggsdirektiv till utredningen att se över frågan om möjligheterna att förena olika statliga stödåtgärder till föreningslivet med krav på icke diskriminering. Av redovisade överväganden skall det framgå att aspekter avseende bl.a. jämställdheten har beaktats. Utredningen skall redovisa uppdraget senast den 30 juni 2007.

Den fysiska planeringen skall bidra till hållbar utveckling och god livsmiljö för barn, kvinnor och män. En fortsatt stadsutveckling skall ske på ett hållbart sätt. Planeringsmetoder skall utvecklas som främjar medborgarnas delaktighet samt kommunalt och regionalt samarbete. Boverkets uppsikt över planväsendet skall bidra till en hög kvalitet, som tar hänsyn till både kvinnors och mäns behov, i planläggningen och planprocessen.

Även om män i högre grad än kvinnor utsätts för våld i offentlig miljö, är kvinnor mer oroliga för att bli utsatta. Rädslan kan utgöra en begränsning i kvinnors liv. Ur detta perspektiv påverkar kommunala planer jämställdhet på flera sätt. Till exempel kan det gälla att undvika att bygga kulvertar eller passager där kvinnor känner sig osäkra eller hotade, att säkerställa ordentlig belysning i parker och vid gångvägar och att undvika buskage och träd i nära anslutning till gång/cykelvägar. I samband med programarbete och miljöbedömningar finns möjlighet att lyfta fram och tydliggöra dessa effekter så att allmänhet och beslutsfattare kan ta ställning till dem.

Könsfördelningen bland ledande tjänstemän inom detta område är dock mycket ojämn. I en rapport från Boverket 1996 angavs bl.a. att av landets 264 stadsarkitekter var 234 män. För att följa upp och tydliggöra denna sneda fördelning och som en följd av jämställdhetsanalysarbetet har Boverket i 2006 års regleringsbrev fått det nya återrapporteringskravet att följa indikatorn *Andel kvinnor respektive män som innehar befattningarna länsarkitekter respektive stadsarkitekter.*

9.31 Regional samhällsorganisation (PO 32)

Länsstyrelsen har fått i uppdrag att integrera ett jämställdhetsperspektiv genom att i all sin verksamhet belysa, analysera och beakta kvinnors och mäns villkor i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen.

9.32 Regional utvecklingspolitik (PO 33)

Arbetet inom politikområdet kommer att inrikta sig på ett fortsatt genomförande av hållbarhetsaspekterna, innefattande jämställdhetsperspektivet, i det ordinarie arbetet. Under året innefattar verksamheten en rad omfattande aktiviteter som kommer att påverka genomförandet av politiken under ett antal år framöver, t.ex. beslut om en nationell strategi för regional utveckling och förberedelsearbete inför kommande programperiod i EG:s strukturfondsprogram och de regionala tillväxtprogrammen.

Miljö och hälsa

Kvinnor och män är olika känsliga för kemikalier och andra miljöfaktorer. För att lyfta fram en jämställdhetsaspekt av människors exponering för kemikalier behöver sådana skillnader beaktas vid testning, riskbedömning och när gränsvärden fastställs.

För att ta fram mer underlag har regeringen givit Kemikalieinspektionen i uppdrag att redovisa en sammanställning av den kunskap som finns om kvinnor och mäns skilda upptag, upplagring i kroppen, påverkan på hälsa, m.m. av olika kemikalier under olika faser i livet. Inspektionen skall även redogöra för hur dessa skillnader mellan kvinnor och män tas i beaktande vid utformning och användning av bedömnings- och osäkerhetsfaktorer, gränsvärden och riktvärden och slutligen föreslå åtgärder för att kvinnor och män i lika stor utsträckning skall skyddas från negativ påverkan från kemikalier. Uppdraget skall redovisas senast den 31 augusti 2006.

Internationellt arbete

I januari 2006 beslutade regeringen om ett riktat finansiellt stöd från Sverige till det interna jämställdhetsarbetet inom FN:s miljöprogram (UNEP). Avsikten är att följa upp detta inom ramen för FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD).

En aktiv uppföljning av sammansättningen av delegationer vid ministerbesök i utlandet inleds inom Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementets ansvarsområde.

9.34 Energipolitik (PO 35)

Vid utformningen av åtgärder för en effektivare energianvändning är det viktigt att ha ett genusperspektiv för att tillgodose såväl kvinnors som mäns behov. Statens energimyndighet har sedan 2003 i uppdrag att öka kunskapen om kvinnors och mäns energianvändning. Som ett led i detta arbete kommer myndigheten under 2006 att redovisa rapporten *Förändringar i kvinnors och mäns vardagsliv vid energihushållning i bostaden*. Energimyndigheten driver också projektet *Genusperspektiv och energi - att väcka intresse och öka kunskap om energifrågorna hos kvinnor*. En delrapport skall lämnas den 30 maj 2006.

Det har konstaterats att det är mycket svårt att nå fram till kvinnor med energiinformation. Av de samtal som de kommunala energirådgivarna genomfört har endast ca 20 procent avsett kvinnor. I Energimyndighetens regleringsbrev för 2006 har införts ett mål att öka andelen kvinnor som nås av informations- och utbildningsinsatser, såväl hos specifika användargrupper som hos allmänheten. I sin uppföljning av den kommunala energirådgivningen skall myndigheten redovisa uppgifter fördelade på kvinnor och män.

I den transportpolitiska propositionen som överlämnas till riksdagen under våren kommer regeringen föreslå nya etappmål för delmålet *ett jämställt transportsystem*. De två nya målen innebär att;

- övriga transportpolitiska etappmål bör följas upp ur ett jämställdhetsperspektiv samt att
- i trafikverkens ledningsgrupper bör inget kön ha en representation som understiger 40 procent senast 2010.

Jämställdhetsmålet i transportpolitiken bör ses som ett sätt att underlätta utvecklingsarbetet för de övriga delmålen. Eftersom jämställdhet mellan kvinnor och män skapas där ordinarie beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas måste jämställdhetsperspektivet ständigt finnas med på de olika nivåerna. Detta perspektiv medför också att transportpolitikens sjätte delmål om jämställdhet har en annan dimension än de övriga delmålen, eftersom det måste överlappa och genomsyra alla transportpolitiska mål. Genom ett etappmål om att följa upp samtliga andra etappmål ur ett jämställdhetsperspektiv skapas en process för att stödja denna strategi.

9.36 IT, tele och post (PO 37)

Post och telestyrelsen har fått i uppdrag att beskriva det hos myndigheten pågående arbetet gällande den snedfördelning mellan kvinnor och män som finns inom myndighetens deltagande vid internationella möten.

Övriga åtgärder inom politikområdet

Av regeringens proposition (2004/05:175) *Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället* framgår regeringens bedömning att en handlingsplan bör utarbetas med åtgärder för att öka jämställdheten i IT-branschen. Det finns i dag ett antal s.k. teknikkluster i Sverige som lämpar sig mycket väl för analyser avseende jämställdhet i IT-branschen. Analysen av könsfördelningen och vilka positioner som män respektive kvinnor har i företagen kan utgå från en studie av företagen i ett sådant teknikkluster. Handlingsplanen bör lyfta fram exempel på åtgärder och initiativ som leder till ett ökat antal kvinnor i företagen och på ledande poster. Ett exempel på en sådan åtgärd som bör finnas med i handlingsplanen är s.k. sökkommittéer. Sökkommittéer är en väg att systematiskt lyfta fram kvinnor som kandidater till olika befattningar inom näringslivet. Ett annat verktyg är mentorskap som också bör belysas. Ett uppdrag om att genomföra ett mentorskapsprojekt har därför lämnats till Post- och telestyrelsen i syfte att öka jämställdheten på ledande befattningar med fokus på IT- och telekombranschen.

Verket för näringslivsutveckling (NUTEK) har fått i uppdrag att redovisa myndighetens måluppfyllelse uppdelat på kvinnor respektive män, samt redogörelse för de aktiviteter myndigheten vidtagit för att uppnå målen, samt hur jämställdhetsintegreringen har genomförts i den löpande verksamheten.

Rymdstyrelsen skall för sin beredningsorganisation inom verksamhetsgrenen rymdverksamhet redovisa könsfördelningen samt vilka framtida insatser Rymdstyrelsen planerar utifrån en analys av hinder och möjligheter för ökad jämställdhet.

9.38 Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande (PO 39)

Arbetet fortsätter med att sprida kunskap och stimulera erfarenhetsutbyte kring företagens sociala och miljömässiga ansvar inom ramen för Utrikesdepartementets initiativ *Globalt Ansvar*. Kopplingen mellan internationell handel och investeringar och respekt för grundläggande rättigheter inklusive kvinnors rättigheter kommer att lyftas fram i bilaterala kontakter, särskilt med Kina, Sydafrika och Brasilien. En utmaning och strävan är att *Globalt Ansvar* skall ha tillräcklig kunskap om de delar av OECD:s riktlinjer och principerna för multinationella företag i *Global Compact* som rör främjande av jämställdhet för att vara en relevant samtalspartner och informatör för företagen. Riktlinjerna och principerna tar sin utgångspunkt i ILO:s kärnkonventioner och i detta sammanhang rör dessa bekämpningen av könsrelaterad diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

UD har inlett arbetet med att påverka EU:s position i de internationella förhandlingarna på det handelspolitiska området, när det gäller främjande av jämställdhet. Detta arbete kommer att fortsätta under 2006. Det handelspolitiska området, inom vilket regionala och bilaterala associerings- och frihandelsavtal ingår, omfattas av gemenskapskompetens i EG-arbetet. Kommerskollegium lämnade sitt yttrande år 2005 om genus- och jämställdhetsperspektivet i regionala och bilaterala frihandels- och associationsavtal. Detta skall nu följas upp. En grupp har bildats inom Regeringskansliet för att följa upp yttranden från kollegiet om nya och särskilda frågor på det handelsrelaterade området inklusive genus- och jämställdhetsperspektivet i arbetet. Målet är att finna lämpliga skrivningar för en standardklausul för jämställdhet som skulle kunna ingå i avtalstexter vid kommande avtal. Ett utkast till mandat för den Europeiska Kommissionen att förhandla ett handels- och samarbetsavtal med Irak har tagits fram. Där ingår bland åtgärder som skall prioriteras av parterna även jämställdhet. Utformningen av den avtalstext som kommer att utformas under år 2006 kommer att bevakas.

När det gäller de internationella förhandlingarna för handel med tjänster (GATS) är en av regeringens prioriteringar beaktande av jämställdhetsperspektivet i tjänsteförhandlingarna och i de seminarier och studier som planeras under år 2006.

Världshandelsorganisationen WTO är den organisation som idag har det ojämförligt största inflytandet på den globala handelspolitiken. Framsteg i WTO-arbetet, även om de är små, har därför potential att ge stora positiva effekter. Integreringen av ett jämställdhetsperspektiv i WTO-frågor är i högsta grad ett långsiktigt arbete där varaktiga resultat knappast kan realiseras den närmaste framtiden. Sverige kommer även fortsättningsvis att aktivt arbeta för att mobilisera likasinnade medlemsstater i EU, som har ett gemensamt intresse med Sverige att driva jämställdhetsfrågor. Jämställdhetsfrågor skall ges ännu tydligare utformning i styrdokument, instruktioner och motsvarande.

9.39 Skogspolitik (PO 41)

Skogsstyrelsen mål för arbetet med att öka kunskaperna hos skogsägare och allmänhet för att nå skogspolitikens mål har regleringsbrevet för 2006 har det kompletterats med krav på en ökad anpassning till målgrupperna kvinnor och män. Av myndighetens återrapportering skall framgå vilka insatser som har gjorts för att målgrupperna kvinnor och män har kunnat delta i eller tillgodogjort sig Skogsstyrelsens informations-, rådgivnings- och utbildningsverksamhet och vilka resultat som uppnåtts.

9.40 Djurpolitik (PO 42)

Regeringen satsar 2006 på utvecklingen av hästsektorn. Statens jordbruksverk tilldelas sex miljoner kronor för att främja ett livskraftigt hästföretagande, bl.a. inom området för hästturism. Många av dessa arbeten skapas inom små företag, och förväntas vara av särskild betydelse för kvinnors möjlighet att leva och verka i gles- och landsbygd. Satsningen stöds också av ett FoU-program om sju miljoner kronor.

Inom hästsporten domineras framför allt ridsporten av flickor och kvinnor vilket är en viktig aspekt i sportsammanhang generellt där kvinnor och flickor är underrepresenterade. En god utveckling av hästverksamheten bidrar härmed också till att jämställdheten mellan könen i sportutövning ökar.

Ridning är en förhållandevis skadedrabbad sport. Under åren 1998–2001 uppskattades det totala antalet hästrelaterade skador i hela landet till ungefär 13 000 och nio av tio skadade är kvinnor och flickor. Även om flickor inte låter sig skrämmas av risken för att skadas under sitt sportutövande vill regeringen bidra till att minska risken för att skadas. Regeringen tilldelar därför under 2006 två miljoner kronor till Konsumentverket som efter samråd med berörda organisationer skall använda medlen för verksamhet som främjar utvecklingen av säkerhetsfrågor inom hästhållandet, med speciell inriktning på barn och ungdomar.

9.41 Livsmedelspolitik (PO 43)

Jordbruksverket har fått i uppdrag att i samråd med länsstyrelserna, Glesbygdverket och andra relevanta myndigheter och organisationer ut-

veckla samarbetsformer och indikatorer för arbetet med jämställdhetsfrågor inom ramen för livsmedels- och landsbygdspolitiken. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 2006.

Fiskeriverket har fått i uppdrag att anpassa indikatorer som beskriver jämställdheten mellan kvinnor och män till det kommande nationella programmet för den *Europeiska fiskerifonden* (EFF). Indikatorerna skall vara möjliga att tillämpa i det kommande nationella programmet för den *Europeiska fiskerifonden*, vara långsiktigt uppföljningsbara och bygga på de förslag som finns i den redovisning som Fiskeriverket lämnat angående den gemensamma fiskeripolitikens jämställdhetseffekter. Uppdraget skall delredovisas den 1 juni 2006.

Därutöver skall Fiskeriverket i samråd med länsstyrelserna, Glesbygdsverket och andra relevanta myndigheter och organisationer utveckla samarbetsformer samt utveckla eller tillämpa indikatorer för arbetet med jämställdhetsfrågor inom ramen för fiskeri- och landsbygdspolitiken. Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 september 2006.

9.42 Landsbygdspolitik (PO 44)

Under politikområdet Livsmedelspolitik (PO 43) redovisas flera uppdrag som även har bäring på landsbygdspolitiken.

9.43 Samepolitik (PO 45)

I propositionen *Ett ökat samiskt inflytande* (prop. 2005/2006:86) föreslås ändringar i såväl rennäringslagstiftningen (1971:437) och sametingslagen (1992:1433) som syftar till att få lagarna mer könsneutrala. Förutom att detta innebär att lagarna blir mer moderna så har ändringarna en viktig principiell betydelse. De kan bl.a. ses som en viljeriktning mot ökad jämställdhet i det samiska samhället. Ändringsförslagen är planerade att träda i kraft 1 juli 2006 respektive 1 januari 2007.

Det jämställdhetsprogram som Sametingets plenum antog 2004 har bl.a. resulterat i att samiska organisationer och föreningar som erhåller stöd från Sametingets Kulturråd fr.o.m. 2006 skall redovisa en jämställdhetsplan. I jämställdhetsplanen skall organisationerna beskriva hur de konkret arbetar med jämställdhet dvs. att öka kvinnors deltagande i organisationen men också hur de avser att arbeta för att öka jämställdhetsarbetet i organisationen.

Sametinget har fått tydligare återrapporteringskrav i regleringsbrevet för 2006 inom verksamhetsgrenen *De samiska utvecklingsprogrammen inom EU:s strukturfonder* för att tydliggöra kvinnors och mäns deltagande.

9.44 Demokrati (PO46)

Under åren 2006–2009 kommer regeringen att genomföra åtgärdsprogrammet Delaktiga Sverige som syftar till att bekämpa utanförskap och öka människors delaktighet i det svenska samhället. För 2006 har

22 miljoner kronor avsatts för åtgärdsprogrammet. Inom ramen för Delaktiga Sverige kommer olika aktiviteter att genomföras såsom information inför val, skolval, insatser för stärkt medborgarinflytande mellan valen, nätverk för att förbättra villkoren för förtroendevalda med utländsk bakgrund, åtgärder för att stärka funktionshindrades möjligheter till politiskt deltagande och rådslag om demokrati och delaktighet. Vid genomförandet av aktiviteterna skall hänsyn tas till människors olika förutsättningar samt att både kvinnor och män engageras. I redovisningen av de olika aktiviteterna skall ingå vad aktiviteterna har haft för effekt på jämställdheten.

En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna

I mars 2006 har skrivelsen En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/2006:95) överlämnats till riksdagen. Skrivelsen innehåller dels en handlingsplan avseende perioden 2006–2009, dels en kartläggning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige 2005. Kartläggningen innehåller en redovisning av synpunkter, kritik och rekommendationer som internationella organ m.fl. lämnat om hur Sverige efterlever sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Kartläggningen behandlar även frågor och synpunkter om flickors och kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Mot bakgrund av denna kartläggning aviseras i handlingsplanen drygt 130 åtgärder avsedda att främja de mänskliga rättigheterna på nationell nivå. En rad rättighetsfrågor behandlas, såväl ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som medborgerliga och politiska rättigheter. Handlingsplanens fokus ligger på åtgärder mot diskriminering. Frågor om diskriminering pga. kön och mäns våld mot kvinnor, inklusive frågor om s.k. hedersrelaterat våld, ingår som viktiga delar i handlingsplanen.

Handlingsplanen innehåller även åtgärder som vidtas i syfte att öka kunskapen och informationen om de mänskliga rättigheterna samt förbättra samordningen av arbetet med att främja de mänskliga rättigheterna i Sverige. En central åtgärd är inrättandet i mars 2006 av Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige (2006:27). Delegationens uppdrag är att, med utgångspunkt i handlingsplanen, stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. I delegationens uppdrag ingår bland annat att stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten och att utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om de mänskliga rättigheterna hos olika målgrupper i samhället. Delegationen skall slutredovisa sitt uppdrag i mars 2010.

9.45 Minoritetspolitik (PO 47)

Ett av regeringens viktigaste verktyg för att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande är olika samrådsformer med företrädare för de nationella minoriteterna. Regeringen avser att se över hur könsfördelningen ser ut i olika samrådsformer.

Den arbetsgrupp med romska kvinnor som skapades 2002 för att synliggöra romska kvinnors behov och villkor i Sverige och som leds av ansvarig statsekreterare har fört fram att ett särskilt behov av att även på lokal nivå lyfta fram de romska kvinnornas situation. Därför kommer arbetsgruppen i samarbete med regeringen att anordna tre regionala seminarier med romska kvinnor och kommunala tjänstemän i syfte att främja en dialog på kommunal nivå om hur de romska kvinnornas och flickornas utbildnings- och yrkessituation kan förbättras.

Från och med år 2006 har det införts ett krav på att de organisationer som företräder nationella minoriteter, för att bli berättigade till att erhålla statliga bidrag, skall sträva efter jämn fördelning av makt och inflytande för kvinnor och män i organisationen.

9.46 Allmänna bidrag till kommuner (PO 48)

Lönediskrimineringen av kvinnor är olaglig och skall bekämpas. Regeringen har i budgetpropositionen för 2006 föreslagit att kommunsektorn tillförs ytterligare resurser de närmaste åren. Som regeringen uttalade i finansplanen kommer överläggningar att ske med *Sveriges Kommuner och Landsting* i god tid inför kommande avtalsförhandlingar för att klargöra förutsättningarna för att bland annat minska lönegapet mellan kvinnor och män.

9.47 Företag med statligt ägande

Regeringen fortsätter att presentera könsuppdelad statistik inom relevanta områden i den årliga skrivelsen om företag med statligt ägande. I arbetet med styrelsenomineringsprocessen är jämställdhetsperspektivet fortsatt en prioriterad fråga. I *Statens ägarpolitik* uttrycks att de statligt ägda företagens ledningar och styrelser bör vara föredömen i jämställdhetsarbetet, inte minst genom tillsättningar på chefsnivå. Regeringen avser att följa vilka åtgärder som bolagen vidtar inom området.

10 Konsekvensbeskrivning

Myndighet för jämställdhet

Regeringens avsikt att inrätta en myndighet innebär bl.a. att uppgifter och verksamheter som i dag bedrivs på olika håll och av skilda aktörer samordnas vilket medför att befintliga resurser kan utnyttjas på ett mer effektivt sätt. Avsikten är att finansiera myndigheten genom omdisponering av medel som i dag används för jämställdhetspolitiska ändamål.

Nya mål för jämställdhetspolitiken

Förslaget till nya mål för jämställdhetspolitiken beskrivs i avsnitt 4. I samma avsnitt lämnar regeringen också sin bedömning i fråga om att jämställdhetsintegrering skall ligga fast som strategi för genomförandet av de jämställdhetspolitiska målen. Det innebär att åtgärder och insatser, som i olika avseenden bidrar till uppfyllandet av de jämställdhetspolitiska målen, sker inom respektive politik- och verksamhetsområde samt inom ramen för ordinarie resurser. Överväganden gällande ekonomiska eller andra konsekvenser vid insatser och åtgärder kommer att ske i sedvanlig ordning inom dessa områden.

Regeringens bedömning gällande ökad samverkan samt förbättrad uppföljning och utvärdering skall ske inom ramen för det styr- och uppföljningssystem som redan tillämpas av regeringen. Det kommer inte att medföra några nya arbetsuppgifter för myndigheterna och innebär därför inte ökade kostnader på statsbudgeten.

Uppdrag till länsstyrelserna att utarbeta regionala jämställdhetsmål

Regeringen har för avsikt att lämna uppdrag till länsstyrelserna att utarbeta regionala jämställdhetsmål med utgångspunkt i de nationella jämställdhetsmålen samt i regionala och lokala förhållanden (se vidare avsnitt 7). Uppdraget ligger inom ramen för länsstyrelsernas åligganden och innebär därför inte några nya uppgifter för länsstyrelserna. Det innebär inte heller några nya åtaganden för kommuner och landsting.

Fortsatt arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor

Det fortsatta arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor genomförs inom berörda politikområden och verksamhetsområde samt inom ramen för de ordinarie resurserna.

Övriga insatser

De övriga åtgärder och insatser som redovisas i propositionen bedöms inte medföra några kostnader.

Sammanfattning av betänkandet Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66)

Jämställdhetspolitiska utredningen har haft i uppdrag att göra en översyn av jämställdhetspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet. Vidare uppdrogs åt utredningen att pröva om de samhällsförändringar som skett under den senaste tioårsperioden medför att jämställdhetspolitiken bör ges en ny inriktning. I uppdraget har även ingått att föreslå nya mål och en ny organisation på jämställdhetspolitikens område. Vi har således haft i uppdrag att dels göra en översyn av politikområdet jämställdhetspolitik, dels undersöka hur jämställdhet får genomslag i andra politikområden.

Utredningen lämnar ett betänkande i två delar: Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66) samt Forskarrapporter till Jämställdhetspolitiska utredningen. Utredningen publicerar också ett särtryck med sammanfattningen.

Utredningens arbete

Vi har i våra analyser utgått från de befintliga jämställdhetspolitiska målen som fastställts av riksdagen. Vi har gjort fördjupningar av de välfärdspolitiska frågor som är centrala på respektive målområde. På områden där andra utredningar nyligen lämnat betänkanden eller där utredningar pågår har vi inte gjort stora egna undersökningar. Vi har där genomfört analyser utifrån ett precist jämställdhetspolitiskt perspektiv. Utifrån en översiktlig analys av förändringarna under 1990-talet och fram till idag har vi vidare fokuserat på områden som inte beaktats inom jämställdhetspolitiken, men som framstår som viktiga. Vi har också särskilt uppmärksammat de målområden som vuxit snabbast under 1990-talet och fram till idag. Detta gör att de olika kapitlen varierar i inriktning och omfattning. Vi har försökt att visa vad som har hänt, men lagt krutet på områden där mycket finns kvar att göra. Den översyn av utvecklingen vi gjort fokuserar på 1990-talet och fram till idag, men i vissa avsnitt finns även längre tillbakablickar.

Utredningen arrangerade två seminarier med politiker från riksdag, landsting och kommuner. Representanter från samtliga riksdagspartier inbjöds. Seminarierna leddes av journalisten Karin Alfredsson och dokumenterades av skribenten Ulrika Lorentzi. En öppen konferens med forskare och politiker arrangerades den 14 mars 2005 under namnet Vi är många vi är hälften – om kvinnor i politiken. På konferensen deltog doktorand Lenita Freidenvall, professor Anita Göransson, doktorand Ann-Sofie Lennqvist-Lindén, fil.dr Malin Rönnblom, docent Lena Wängnerud. De deltagande politikerna var Lena Ek (c), Pia Lidwall (kd), Eva Olofsson (v), Marita Sander-Schale (fp) och Maj-Britt Theorin (s). Forskarnas bidrag publiceras i Forskarrapporter till jämställdhetspolitiska utredningen (SOU 2005:66).

För att belysa viktiga frågeställningar har utredningen lagt ut uppdrag. Statskontoret gavs i uppdrag att göra en analys och utvärdering av orga-

nisation och mål- och resultatstyrningen inom jämställdhetspolitiken. Resultatet finns publicerat i rapporten Effektivare jämställdhetspolitik, Statskontoret, 2005:1. Professor Anita Nyberg har undersökt förändringar i fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män sedan början av 1990-talet, särskilt ensamstående föräldrar. Doktorand Soheyla Yazdanpanah har studerat lågavlönade kvinnors försörjningsstrategier. Professor Marta Szebehely har undersökt hur överflyttningar av omsorgen om äldre gått från det offentliga till anhöriga under 1990-talet. Fil.dr Roger Klinth har skrivit ett bidrag om föräldraförsäkringen som en jämställdhetspolitisk reform och fil.dr. Birgitta Jordansson har undersökt utbytet mellan genusforskning och jämställdhetspolitiskt arbete. Samtliga bidrag från forskarna finns samlade i Forskarrapporter till jämställdhetspolitiska utredningen, SOU 2005:66.

Utredningens slutsatser

Vi har gjort en genomgång av de jämställdhetspolitiska insatserna efter den senaste jämställdhetspolitiska propositionen Delad makt delat ansvar (prop.) 1993/94:147. Där lades det övergripande jämställdhetsmålet samt sex delmål fast. Makt lyftes fram som ett grundläggande perspektiv och förslagen i propositionen grundades i en maktanalys. Ett helhetsperspektiv betonades och man konstaterade att jämställdhet inte kan bedrivas isolerat utan måste få genomslag inom alla politikområden. Mainstreaming föreslogs vara strategin för jämställdhetspolitikens genomförande. Vår analys visar att de förslag till insatser som föreslogs i propositionen har genomförts. Under senare delen av 1990-talet har en mängd andra insatser, som inte förekom i propositionen, genomförts. Redogörelse för dessa har gjorts i tre jämställdhetspolitiska skrivelser till riksdagen. Jämställdhetsfrågorna har i varierande grad införlivats inom andra politikområden. Utbildningspolitiken förtjänar att lyftas fram.

Utveckling av begreppsanvändningen

Grundläggande begrepp inom kvinnorörelsen och genusforskningen har importerats och använts inom jämställdhetspolitiken. Empiri och teori har haft betydelse för jämställdhetspolitikens möjligheter att förstå och förändra maktrelationer mellan kvinnor och män. Vår uppfattning är att det bör finnas en vaksamhet kring hur begrepp sprungna ur olika teori-bildningar ”lyfts in” i politiken. När begreppet ”genussystem” introducerades i jämställdhetspolitiken gavs en utförlig redogörelse för Yvonne Hirdmans teori om genussystemet så som den presenterades i Maktutredningens huvudbetänkande. När begreppet könsmaktordning introducerades gjordes ingen motsvarande redovisning av teori eller empiri. Ändringen föregicks heller inte av någon utredning. När man lyfte fram att jämställdhetspolitiken skulle bli mer feministisk redogjordes inte heller för vilken feministisk inriktning som åsyftades.

När teoretiska begrepp lyfts in i politiken finns det risk för förenkling och/eller att begreppen börjar fyllas med en annan innebörd, så att endast ett semantiskt släktskap återstår mellan hur begreppet används inom politiken och inom den teori där begreppet har utvecklats. Det är troligen ett

problem som inte endast berör jämställdhetspolitiken, utan även andra politikområden med kopplingar till utvecklad teoribildning. Att använda teoretiska begrepp utan närmare förklaring kan också innebära ett demokratiskt problem om det görs på ett sådant sätt att det utestänger människor. Det förutsätts att den enskilde ska ha djupgående teoretiska förkunskaper för att förstå vad politiken syftar till att uppnå och hur.

Vår slutsats är att radikaliteten, i bemärkelsen potentialen att åstadkomma förändring i riktning mot jämställdhet, inte ligger i vilka ord eller begrepp som används. Däremot är radikaliteten beroende av vilken innebörd centrala begrepp ges och i vad mån denna innebörd kan översättas i politisk handling som leder till önskade förändringar i samhället. Innebörden av jämställdhetsbegreppet och omsättningen i strategin jämställdhetsintegrering är mer radikalt om det innebär att man åstadkommer förändring.

Makt och inflytande

Fördelningen av makt och inflytande mellan kvinnor och män ser olika ut i olika delar av samhället. Könsfördelningen är jämnare inom politiska maktfält än inom ekonomiska. Skillnader finns också mellan olika nivåer inom ett fält eller sektor. En studie av eliterna i Sverige visar att andelen kvinnor har ökat inom samtliga fält – till viss del tack vare att kvinnorepresentation är hög inom politiken. I den politiska eliten utgör kvinnor 45 procent och män 55 procent. I övriga samhällsfält – vetenskap, förvaltning, kultur, massmedier, organisationer, svenska kyrkan och näringslivet – är kvinnorna färre. På ledande poster i näringslivet är mansdominansen allra störst, trots att vissa förändringar har kunnat anas de senaste åren. De statligt ägda bolagen har lyckats uppnå en jämnare könsfördelning i styrelser och ledningsgrupper än övriga aktiebolag.

Utredningens uppföljning av det nuvarande målet visar på en ganska snäv förståelse av maktbegreppet, där den demokratiska diskussionen i stort sett har handlat om representationsfrågor. Vår uppföljning av var kvinnor och män tar plats i samhällets beslutsfattande positioner visar att kvinnorepresentationen har ökat i direktvalda politiska organ och i indirekt valda organ som redovisas offentligt. På indirekt valda positioner, framförallt de som inte redovisas offentligt, råder däremot fortsatt mansdominans. Ett exempel på detta är de nya samverkansorganen och partnerskapen på regional nivå. På ledande nivåer inom kommuner och landsting – det gäller såväl på tjänstemannasidan som bland politiker – råder också mansdominans. Konsekvensen av detta är en manlig maktformation i ledningen för kommuner och landsting.

Trots den förhållandevis jämna fördelningen av kvinnor och män inom politiken, finns det brister när det gäller de kvalitativa aspekterna av jämställdhet i politiskt arbete. Kvinnor erfar att de motarbetas och marginaliseras. Fler kvinnor, i synnerhet yngre kvinnor, hoppar av sina politiska uppdrag jämfört med män. En fördjupad diskussion behövs kring villkoren för det politiska arbetet. Informella regler och maktordningar som styr det politiska livet kan innebära att kvinnors reella inflytande i politiken inte står i proportion till deras andel av de politiskt valda.

Utbildning har varit en viktig fråga för jämställdhetspolitiken. Rätten och tillgången på utbildning har haft avgörande betydelse för att kvinnor i Sverige i så hög grad lyckats etablera sig på arbetsmarknaden. Det har i sin tur inneburit ökad ekonomisk självständighet för kvinnor och haft betydelse för kvinnors möjligheter att ta plats i politiska och andra beslutsfattande funktioner.

Den högre utbildningen har historiskt sett varit en manlig bastion. För några decennier sedan lyftes kvinnors lägre utbildningsnivå i jämförelse med män fram som ett allvarligt hinder för jämställdheten. Så är det inte längre. Under 1990-talet har kvinnor gått om män i utbildningsnivå och idag utgör kvinnor en majoritet bland studenterna på universitet och högskolor. Det jämställdhetspolitiska målet "lika tillgång till utbildning" kan således huvudsakligen sägas vara uppfyllt, åtminstone i formell mening. Att ta bort formella hinder genom att öppna utbildningar som varit stängda för ettdera könet är enkelt. Att ta bort informella hinder är däremot betydligt svårare. De politiska redskapen är trubbiga.

Inom universitet och högskolor är könsfördelningen fortfarande ojämn i många tjänstekategorier. Särskilt tydligt är detta vad gäller professors-tjänster. I de skolformer som riktar sig till de yngre eleverna är i stället frånvaron av män påtaglig. Det är anmärkningsvärt att jämställdhetsarbetet i så ringa grad har haft genomslag i dessa avseenden.

Skolan har stor inverkan på barnens könsocialisering. De vuxnas förväntningar och bemötande av barnen formar dem till pojkar och flickor. Samtidigt kan skolan erbjuda barnen möjligheter att utvecklas till självständiga individer och frigöra sig från de begränsningar som könsstereotyper utgör. Men frågan är om utbildningssystemet verkligen fungerar som ett effektivt verktyg för att bryta samhällets genusmönster, eller om det i stället bidrar till att återskapa och stärka de rådande genusmönster som finns i samhället. Skolan åläggs att lösa många uppgifter och inte sällan kan det finnas en övertro på skolans möjligheter att förändra samhället. Jämställdhet är en sådan uppgift, vilket tydligt framgår i flera utbildningspolitiska styrdokument. Men effekterna ute i klassrummen förefaller inte stå i proportion till statsmakternas ambitioner. Regeringens insatser för att höja kvaliteten i skolans jämställdhetsarbete är vällovlig men förefaller otillräcklig, alltför kortsiktig och halvhjärtad. Jämställdhetsarbetet i skolan kan inte bli framgångsrikt om det inte på allvar integreras och tar plats i hela utbildningspolitiken.

För några decennier sedan hade flickor sämre betyg än pojkar. Nu har förhållandena vänts till flickornas fördel. När flickor presterade sämre kunde det uppfattas vara naturligt, flickor ansågs inte på samma sätt som pojkar vara ämnade för teoretiska studier. Skolresultaten bekräftade föreställningar om skillnaderna mellan könen och man såg inte flickornas sämre resultat som en konsekvens av att pojkarna gynnades. I dag när förhållandet är det omvända anses skillnaderna inte vara naturliga. Likafullt finns det skäl att vara orolig över att så många pojkar är lågpresterande och riskerar att marginaliseras i unga år.

Fortfarande är elevernas studieval i hög grad könsbundna. Flickorna vidgar sina val medan pojkarna är mer traditionella. För att motverka de könsbundna studievalen krävs sannolikt såväl insatser från hela skol-

systemet som från samhället i övrigt. Att bryta de könsbundna studievalen är en strategiskt viktig fråga för jämställdhetspolitiken eftersom den även har bäring på andra viktiga jämställdhetsmål som att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden.

Genusforskningen har utvecklats kraftfullt i Sverige under de senaste decennierna. Den har växt i omfattning, genomgått förändringar och delvis institutionaliserats. Genusforskningen har allt tydligare inmutat ett område som självständig disciplin och har samtidigt integrerats i andra ämnen. Det öronmärkta statliga stödet har varit betydelsefullt för denna utveckling och behöver fortsätta. Dess institutionella resurser behöver stärkas och permanentas.

Utveckling av den ekonomiska jämställdheten

Utvecklingen under 1990-talet uppvisar både positiva och negativa faktorer för den ekonomiska jämställdheten. Beroende på om man väljer att anlägga en optimistisk eller en pessimistisk syn på hur utvecklingen kommer att gestalta sig, kan framskrivningen av en och samma företeelse bli olika.

Under 1990-talet har en positiv utveckling skett som innebär att kvinnor har höjt sin utbildningsnivå, stärkt positionen på arbetsmarknaden, minskat deltidsarbetet, minskat sitt obetalda arbete och ökat det betalda arbetet. Även om en betydande andel kvinnor fortfarande arbetar deltid pågår ansträngningar för att fler skall kunna gå från deltid till heltid och lagstiftning som stärker rätten till heltid övervägs. När det gäller lönerna har många pekat på att det inom en snar framtid kommer att finnas stor efterfrågan på arbetskraft inom traditionellt kvinnliga yrken och sektorer på arbetsmarknaden. Detta kan sätta press på lönerna och eventuellt leda till löneökningar som skulle påverka både löneskillnader mellan könen och kvinnors inkomster av betalt arbete.

Kvinnor har minskat sitt obetalda arbete under 1990-talet. Tillgången på barnomsorg har ökat och maxtaxan i barnomsorgen har inneburit minskade marginaleffekter och ökade ekonomiska incitament för kvinnor att öka sitt betalda arbete. De kvoterade "pappamånaderna" i föräldraförsäkringen har inneburit att fäderna ökat sitt uttag av föräldrapenning under 1990-talet. Ett genomförande av ökad kvotering av föräldraförsäkringen kommer att öka fädernas uttag ytterligare. Det finns förhoppningar om att detta också kommer att innebära att män tar ett större ansvar för det obetalda arbetet förknippat med barn och familj.

På den negativa sidan kan vi se att kvinnors höjda utbildningsnivå inte har gett ekonomisk utdelning i form av högre löner i motsvarande grad. För att tala ekonomiskt: kvinnor får sämre avkastning på sitt human kapital än vad män får. Den förändring av tidsanvändningen som skett har inte inneburit någon reell omfördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan kvinnor och män. Det är bara omfattningen på det obetalda arbetet som har minskat, därför att kvinnor har minskat det. Vi vet också att bland sammanboende kvinnor och män förefaller män helt opåverkade av om kvinnor arbetar deltid eller heltid. Det förefaller således vara ett mycket svårförändrat område. 1990-talet innebar också att ett större ansvar lades på anhöriga för omsorgen om gamla genom att tillgången på äldreomsorg minskade. Om inte andra lösningar på äldre-

omsorgsbehovet genomförs, finns det risk för att kvinnors obetalda arbete ökar.

En stor förändring som har skett sedan slutet av 1990-talet är att antalet sjukskrivna har skjutit i höjden. Det är främst kvinnor som står för den stora ökningen. Över tid följs sjukskrivningsmönstren åt för kvinnor och män, även om kvinnor hela tiden har legat på en högre nivå än män. Sedan 1997 har emellertid könsskillnaderna ökat. I dag står kvinnor för två tredjedelar av alla sjukskrivningsdagar och kvinnor är mer sjukskrivna än män oavsett ålder, utbildning, familjetyp eller bransch. Det som också hänt de senaste åren är att antalet förtidspensionärer (kallas numera för aktivitets- och sjukersättning) har ökat. Även där är kvinnor överrepresenterade.

Att fler kvinnor än män är sjukskrivna är i sig ett jämställdhetsproblem. Men i ett framtidsperspektiv är det än mer problematiskt att könsskillnaderna ökar när det gäller förtidspensioner. Av de som förtidspensioneras återvänder endast 1 procent till arbetsmarknaden. Förtidspensionerna innebär sålunda ett hot mot kvinnors möjligheter till betalt arbete och därmed är det ett hot mot ökad ekonomisk jämställdhet. Med den stora mängd kvinnor som erhåller sjuk- och aktivitetsersättning, kan det betyda att vi i dag cementerar en framtida ojämställdhet som blir mycket svår att förändra.

En sammanvägd bild av de förutsättningar som här mycket kortfattat diskuterats är att det finns risk för att den ekonomiska ojämställdheten i vissa avseenden ökar, men möjlighet att den minskar i andra avseenden. En trolig utveckling är också att skillnaderna i inkomster kommer att öka mellan kvinnor. De som kom som flyktingar till Sverige under 1990-talet har haft svårt att få en fast förankring på arbetsmarknaden och allra svårast har det varit för kvinnor. Ju längre ifrån Sverige födelselandet är, ju lägre deltar kvinnor i arbetskraften. Ensamstående mödrar har haft svårt att återhämta den sysselsättningsfrekvens gruppen hade i början av 1990-talet och inkomsterna för ensamstående mödrar har utvecklats sämre än sammanboende mödrars och mäns inkomster.

Arbetsmarknad och arbetsliv

En genomgång av kvinnors villkor på arbetsmarknaden ger vid handen att kvinnor har stärkt sin position på arbetsmarknaden och att förutsättningarna för kvinnor att vara ekonomiskt självständiga individer har förbättrats. Dock kvarstår hinder för att kvinnor kan sägas ha samma rättigheter och möjligheter som män på arbetsmarknaden.

Otryggheten på arbetsmarknaden har ökat under 1990-talet. Det gäller för både kvinnor och män, inom både offentlig och privat verksamhet. Den största otryggheten på arbetsmarknaden har emellertid de LO-anslutna kvinnorna. Denna utveckling har gått i motsatt riktning mot de jämställdhetspolitiska målen.

Den primära könssegregeringen mellan betalt och icke betalt arbete är bruten genom att kvinnor finns på arbetsmarknaden i nästan lika stor utsträckning som män. Den sekundära könssegregeringen är fortfarande stark, där kvinnor och män återfinns inom olika sektorer, branscher, yrken och befattningar på arbetsmarknaden och arbetar i olika omfattning.

Könssegregeringen har också stark koppling till löneskillnaderna. Trots att kvinnor har höjt sin utbildningsnivå under decenniet och trots att fler kvinnor finns på arbetsmarknaden och arbetar fler timmar, kan inga större förändringar av löneskillnader noteras på aggregerad nivå. Löneskillnaderna har i stort sett varit oförändrade sedan 1980, vilket var samma år som jämställdhetslagen trädde i kraft.

Deltidsarbetet är ett problem med vida effekter vilket inte uppmärksammas i nödvändig utsträckning. Det är hög tid att ta itu med deltid-arbetet som norm för kvinnors arbete, där även uppfattningar om det så kallade frivilliga deltidarbetet måste utmanas. Om deltidarbetet har ansetts vara ett sätt att främja kvinnors möjligheter att ta plats på arbetsmarknaden till priset av att kvinnor behandlas som en andra sortens (och kanske sämre) arbetskraft, är frågan hur länge det skall dröja innan nästa steg tas och kvinnor skall kunna omfattas av samma villkor och värderingar som män gör på arbetsmarknaden.

För att få en bild av jämställdheten på arbetsmarknaden, som är en förutsättning för att analysera kvinnors möjligheter till ekonomisk självständighet, är det nödvändigt att se helheten. Att se till olika faktorer separat döljer de faktiska förhållandena. Att lägga samman de olika orsakerna till kvinnors frånvaro från arbetsmarknaden (arbetslöshet, deltid-arbete, sjukfrånvaro) ger en annan bild än att se till dessa faktorer separat. En jämförelse mellan kvinnors andel på arbetsmarknaden och deras andel av arbetade (betalda) timmar på arbetsmarknaden visar att det "saknas" (betalda) kvinnoarbetstimmar – dessa återfinns istället i det obetalda arbetet.

Företagande

Antal företag startade av kvinnor tredubblades under 1990-talet. En tolkning är att hindren har minskat för kvinnor att starta företag och att de riktade insatser som gjorts för att öka antalet kvinnliga företagare har varit framgångsrika – även om det är svårt att veta exakt hur stor effekt de haft.

En annan tolkning är att en del av dessa företag utgör så kallade levebrödsföretag – dvs. företag som startas för att skapa egen sysselsättning. Satsningar på nyföretagande är en tveksam metod för att lösa arbetsmarknadsproblem. Risken är stor att man för över strukturella problem till den enskilda individen. Resultatet kan bli en ny fattigdomsfälla som hårdast riskerar att drabba kvinnor i glesbygd. Politikens uppgift är att främja ett företagande som är bra för individen och för samhället.

Det ska råda lika förutsättningar för kvinnor och män som vill starta eget företag. För att åstadkomma detta kan det behövas riktade satsningar på rådgivning, finansiering och stöd för kvinnliga företagare. Det viktigaste målet bör dock vara att bryta den manliga märkningen av innovationer, entreprenörskap och företagande. Regering, myndigheter och organisationer måste i högre grad analysera och utvärdera politiken utifrån ett genusperspektiv.

Mot bakgrund av de stora skillnader som finns mellan kvinnor och män när det gäller företagande, där kvinnor fortfarande är en mer eller mindre avvikande sort och där normerna kring företagaren som man fortfarande är stark, finns det skäl att fortsätta med de särskilda projekt som

idag drivs av olika myndigheter och organisationer för att stödja kvinnliga företagare, entreprenörer och innovatörer.

För att kunna driva en effektiv politik för att främja kvinnors företagande måste den könsuppdelade statistiken utvecklas. Idag är endast en bråkdel av all statistik kring företagande könsuppdelad. Ett krav från jämställdhetspolitikens sida bör vara att oavsett hur den framtida uppföljningen av de statliga insatserna till näringslivet ska se ut så måste statistiken vara uppdelad på kön.

Omsorgsarbete

Vår uppföljning omfattar fördelningen av det obetalda hemarbetet mellan kvinnor och män samt det vi valt att kalla ”pappapolitik”, dvs. den politik som har riktats mot fäderna när det gäller vårdnadsfrågor, omsorg om sina barn och uttag av föräldraförsäkringen. Vidare omfattar uppföljningen den offentligt finansierade omsorgen – både om äldre och omsorgen om barn – liksom den obetalda omsorgen som utförs av föräldrar, anhöriga och närstående.

Under 1990-talet minskade skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller det obetalda hemarbetet. Kvinnorna minskade sitt hemarbete med 4,5 timmar, medan män låg kvar på samma nivå. Strukturen på tidsanvändningen har blivit mer lika mellan kvinnor och män men någon reell omfördelning av det obetalda hemarbetet har inte ägt rum. Tidsanvändningen ser olika ut under olika faser av livet, beroende på familjesituation. Variation i tidsanvändningen i olika livsfaser är emellertid avsevärt större för kvinnor än den är för män. Tyngst belastade av obetalt hemarbete är kvinnor med små barn.

Flera reformer infördes under 1990-talet för att stimulera fäder att ta ett ökat ansvar för omsorgen om sina barn. Införandet av kvoteringen av föräldraförsäkringen och lagändringar som syftar till ökad användning av gemensam vårdnad är två exempel. Bruket av gemensam vårdnad har ökat. Efter föräldrars skilsmässa eller separation har barns umgänge med och boende hos sina pappor ökat. Det vanligaste är emellertid att barnen bor hos sina mödrar.

Mäns uttag av föräldrapenningdagar har ökat under 1990-talet, från 7 procent år 1990 till 19 procent år 2004. Kvotering är det styrmedel som påverkat mäns uttag av föräldrapenningdagar mest och det är ett effektivt medel för att markera mäns omsorgsansvar. Konstruktionen av och retoriken kring föräldraförsäkringen framställer emellertid fortfarande mäns föräldraledighet som ett fritt val eller ett attraktivt erbjudande. Vår bedömning är att ökad kvotering, med sikte på en individualisering av föräldraförsäkringen, är steg som måste tas för att öka mäns föräldrapenninguttag. Jämställdhetspolitiken strävar efter att män skall ta ett ökat ansvar för omsorgen om sina barn. Det har dock visat sig att våldutövande män kan använda sina rättigheter till att fortsätta kontrollera kvinnor och barn. Vår slutsats är att strävan mot att män ska ta ett större ansvar för omsorgen om sina barn inte står i motsättning till en strävan mot att mäns våld mot kvinnor och barn ska minska. Att minska mäns våld mot kvinnor kan inte lösas inom ramen för föräldraförsäkringen.

En kraftig utbyggnad av barnomsorgen ägde rum under 1990-talet. Idag anses förskolan i princip vara fullt utbyggd. Samtidigt tunnades re-

surserna ut, vilket ledde till större barngrupper och lägre personaltäthet. Under senare år har denna utveckling avstannat för förskolans del.

I motsats till utvecklingen i barnomsorgen har tillgången på den offentligt finansierade äldreomsorgen minskat. Människors möjligheter att åldras med bibehållet oberoende och erhålla omsorg efter behov har minskat sedan 1980-talet. En markant minskning av antalet äldre som får hemtjänst och antalet institutionsplatser har skett parallellt med en kraftig ökning av antalet mycket gamla. Hemtjänsten har koncentrerats till de mest skröpliga. Det har skett en förskjutning av omsorgsansvaret från den offentliga sektorn till familjen. Kvinnliga anhöriga, främst äldre maktlösa och medelålders döttrar, har ökat sitt obetalda omsorgsarbete om gamla. Insatserna från manliga anhöriga har inte ökat i motsvarande grad. Det saknas statistik och forskning om vad denna ökade ansvars- och arbetsbörda har fått för konsekvenser för kvinnors möjligheter att förvärvsarbeta liksom för deras hälsa. Det är av stor betydelse för jämställdhetspolitiken att följa denna utveckling.

Mäns våld mot kvinnor

Sedan början av 1990-talet har frågan om mäns våld mot kvinnor fått en mer framskjuten plats i jämställdhetspolitiken. I Kvinnofredspropositionen som kom 1998 föreslogs en stor mängd åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor: ändringar i lagstiftning, förebyggande åtgärder och bättre bemötande av utsatta kvinnor. En ny bestämmelse infördes i brottsbalken om grov fridskränkning respektive grov kvinnofredskränkning. Köp och försök till köp av sexuella tjänster förbjöds och våldtäktsbrottet utvidgades. Socialtjänstlagen fick en ny bestämmelse om att socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Mörkertalet vad gäller mäns våld mot kvinnor och särskilt det våld som sker i nära relationer är stort. Det är svårt att erhålla tillförlitliga uppgifter om våldets omfattning i samhället och därmed är det svårt att bedöma huruvida våldet ökar eller minskar över tid. Antalet polisanmälningar om vålds- och sexualbrott har ökat sedan början av 1990-talet. ULF-undersökningarna tyder på att våld och hot om våld mot kvinnor har ökat. Denna utveckling har skett parallellt med att frågan kommit att prioriteras mer än någonsin tidigare i regeringens politik. Det är troligt att feministisk kritik, en allt större massmedial uppmärksamhet och ett allt starkare opinionstryck lett till såväl ökad prioritering av problemet hos myndigheter som ökad benägenhet hos kvinnor att anmäla och berätta om våldshändelser i undersökningar.

Vår sammantagna bedömning av utvecklingen på området är att lagstiftningen avsevärt har förbättrats. De största förbättringarna har skett hos polis och rättsväsende när det gäller de repressiva uppgifterna. Kommunernas och myndigheternas insatser på det sociala området har varit svaga.

I vår analys och bedömning av styrningen inom jämställdhetspolitiken noteras både framgångar och brister. De brister som är viktiga att särskilt fästa uppmärksamhet vid är:

- Resultatstyrningen har haft begränsad effekt på myndigheternas arbete och resultat.
- Målen i regleringsbrev till myndigheter är allmänt formulerade och beskriver sällan vilka resultat som förväntas.
- Kopplingen mellan de jämställdhetspolitiska målen och jämställdhetsmål inom andra politikområden är bristfällig.
- Återkopplingen från Regeringskansliet till myndigheterna är bristfällig.

Redan i propositionen Delad makt delat ansvar var kopplingen mellan mål och insatser i jämställdhetspolitiken svag, vilket kan vara en förklaring till den bristande användningen av målen. En annan förklaring kan vara att man då ansåg det vara tillräckligt att yrka på tillämpningen av jämställdhetsintegrering. Det kan ha funnits en uppfattning om att övriga politikområden och aktörer automatiskt borde utgå från de jämställdhetspolitiska målen. Idag visar det sig att detta inte alltid är fallet.

Vår slutsats är att jämställdhetspolitikens resultatstyrning – i meningen att jämställdhetspolitiken utifrån sina mål strategiskt och systematiskt styr in mot andra politikområden – har varit ett mindre viktigt verktyg för jämställdhetspolitikens genomförande jämfört med andra verktyg. Resultatstyrningen har snarare bedrivits av andra politikområden än av jämställdhetspolitiken. Vår slutsats är att jämställdhetsintegrering som strategi har varit framgångsrik eftersom jämställdhetspolitiska frågor, i varierande grad, har integrerats inom andra politikområden – dock utan tillräcklig koppling till de övergripande jämställdhetsmålen.

Att inte aktivt använda sig av de jämställdhetspolitiska målen och så gott som helt överlåta till andra politikområden att formulera sina egna jämställdhetsmål och att följa upp politiken riskerar att göra jämställdhetspolitiken passiv. De jämställdhetspolitiska målen bör vara uttryck för en politisk vilja till samhällsförändring i en viss riktning och användas aktivt för att driva politiken i den riktningen. Jämställdhetspolitiken skall definiera vad som är de mest centrala jämställdhetsproblemen i samhället och utifrån detta inrikta kraft och resurser på områden som är särskilt centrala för jämställdheten mellan kvinnor och män i samhället. I det avseendet bör jämställdhetspolitiken i större utsträckning använda sig av möjligheten att i samverkan med identifierade politikområden bedriva en tydligare resultatstyrning.

Jämställdhetspolitikens organisation

Frågan om en statlig organisation för jämställdhetspolitiken har aktualiserats i en rad sammanhang under senare år. Det strukturella annorlunda som präglar jämställdhetspolitiken gör att det inte finns en naturlig aktör för de uppgifter som bedöms vara angelägna ur en rad olika utgångspunkter. Inom andra politikområden finns normalt en eller flera myndigheter ansvariga för genomförandet. Den traditionella, och ganska

framgångsrika, svenska modellen för att hantera samhälliga problem har inte tillämpats inom jämställdhetspolitiken. Avsaknaden av en myndighet har varit till jämställdhetspolitikens förfång.

Vår bedömning är att dagens organisation i jämställdhetspolitiken har åtskilliga brister som hämmar jämställdhetspolitikens effektivitet och genomförande. Några av de brister som vi uppmärksammat är:

- Ad hoc insatser utan organisatorisk förankring skapar brist på kontinuitet och systematisk kunskapsuppbyggnad.
- Brist på uppföljning av jämställdhetspolitiken gör det svårt att bedöma i vilken mån de jämställdhetspolitiska insatserna har någon verkan och om målen uppnås.
- Brist på samordning mellan olika myndigheters jämställdhetsinsatser leder till bristande erfarenhetsutbyte och ineffektivitet.
- Särorganisering av jämställdhetspolitiken innebär att departementet i hög utsträckning utför uppgifter som en förvaltningsmyndighet normalt skulle utföra. Även JämO belastas med uppgifter som ligger utanför dess kärnverksamhet.
- Brist på kunskapsförmedling och stöd innebär att myndigheterna inte har något stöd för sitt arbete med jämställdhetsintegrering från en expertfunktion inom staten.
- Brist på stöd till det regionala jämställdhetsarbetet innebär att de särskilt sakkunniga för jämställdhet vid länsstyrelserna inte har något centralt myndighetsstöd i sin verksamhet.
- Uppsplittad bidragsgivning där olika myndigheter fördelar bidrag till jämställdhetsarbete utan samordning, medför en uppenbar risk för ett ineffektivt resursutnyttjande.

Utredningens förslag

Utredningen lämnar förslag rörande nya mål i jämställdhetspolitiken, stärkt styrning samt inrättande av en ny myndighet. Dessutom lämnar vi förslag rörande inrättande av en delegation för hälsa och heltid i välfärdssektorn, en lokal agenda för jämställdhet samt ett principförslag rörande införande av förvärvsavgifter för ensamstående föräldrar. Ett antal mindre förslag till myndighetsuppdrag lämnas också.

Nya mål i jämställdhetspolitiken

Vårt förslag innebär en minskning av antalet mål, från sex till fyra delmål. Till varje delmål knyts en målkommentar, där begrepp definieras och tolkning av målet görs, samt förslag till indikatorer för hur målfyllelsen skall mätas.

Övergripande mål:

Kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Det övergripande målet förutsätter att samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter råder på livets alla områden. Makt ses här inte enbart som en demokratisk förutsättning, utan som ett demokratiskt innehåll. Målet anknyter också till de stora och internationella frågorna om hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. Strävan mot ett jämställt samhälle kräver samma helhetssyn som strävan mot en hållbar samhällsutveckling.

Delmål:

Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att utöva ett aktivt medborgarskap och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Begreppet aktivt medborgarskap innebär att medborgarskapet inte enbart är en formell rättighet utan också syftar till att kvinnor skall ha samma möjligheter som män att uttrycka sitt samhällsengagemang. Det handlar om att vara aktiv i sådant som politiska församlingar, folkrörelser och i fackföreningsrörelsen. Vidare handlar det om kvinnors lika möjligheter att delta i det som formar våra föreställningar, tankar och idéer om oss själva och vårt samhälle. Det gäller kulturen, utbildningen och folkbildningen. Med rätt avser vi den formella rätten men även att informella maktstrukturer inte i praktiken skall verka utestängande. Med möjlighet vill vi uppmärksamma att ekonomiska och sociala faktorer styr det utrymme individen har som medborgare.

Kvinnor och män skall ha samma möjligheter till avlönat arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Vi föreslår att begreppet ekonomisk självständighet introduceras och knyts till rätten till avlönat arbete. Det betecknar att kvinnor och män skall ha samma reella möjligheter att försörja sig själva och sina eventuella barn. Målet omfattar även att kvinnor och män skall ha samma villkor i det avlönade arbetet vad gäller anställnings-, löne- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Vidare innebär målet att det avlönade arbetet inte bara skall ge ekonomisk självständighet i förvärvsaktiv ålder, utan också innebära ekonomisk trygghet och självständighet som pensionär. Målet omfattar utbildningen. Av särskild betydelse för jämställdhetspolitiken är de könsbundna studievalen, där ungdomarnas val av gymnasieutbildning även ger effekter för universitetsutbildning och arbetsmarknad.

Kvinnor och män skall ha samma möjlighet att ge och få omsorg utan att underordnas. Det obetalda hemarbetet skall delas lika.

Målet omfattar obetalt hemarbete, omsorgen om de äldre samt omsorgen om barnen. Målet inbegriper både den som ger omsorg och den som tar emot den. Med hemarbete åsyftas det hushålls- och underhållsarbete vi utför i våra hem. I vårt förslag till mål vill vi lyfta fram att det råder ömsesidiga beroendeförhållanden människor emellan. Beroendet är lika – men förhållandet är ofta asymmetriskt. Vi menar att omsorgsgivande i sig inte är underordnande. Underordningen uppkommer av den skeva fördelningen i omsorgsgivandet. Ett stort och asymmetriskt fördelat an-

svar för omsorgsgivandet beskär kvinnors möjligheter till förvärvsarbete, ekonomisk självständighet och deltagande i samhällslivet. Kvinnors handlingsutrymme inskränks och därmed kvinnors välfärd.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 1

Kvinnor och män skall ha samma möjlighet till kroppslig integritet. Mäns våld mot kvinnor skall upphöra.

Vi föreslår begreppet kroppslig integritet. Det åsyftar kvinnors möjligheter att bestämma över sin egen kropp, sexualitet och reproduktion. Det handlar också om de kränkningar som kvinnor, reellt eller symboliskt, utsätts för. Kommersialiseringen och exploatering av kvinnokroppen – men även i ökande grad manskroppen – i reklam, medier och pornografi är en del av detta. Vi föreslår uttrycket ”mäns våld mot kvinnor” ingår i målformuleringen, eftersom det tydliggör målets innebörd. Det är angeläget att alla som utsätts för våld får samhällets stöd och hjälp, oberoende av vem som är förövaren. Men det är jämställdhetspolitikens uppgift är att verka för att mäns våld mot kvinnor bekämpas.

Stärkt styrning i jämställdhetspolitiken

Vi föreslår att jämställdhetsintegrering som strategi för jämställdhetspolitiken ligger fast. Vidare föreslår vi en mer aktiv användning av de nationella jämställdhetspolitiska målen i resultatstyrningen. Detta menar vi skall åstadkommas genom en ökad samverkan mellan jämställdhetspolitiken och relevanta politikområden kring hur olika myndigheter kan bidra till uppfyllandet av de jämställdhetspolitiska målen. Vårt förslag om en mer strategisk användning av de jämställdhetspolitiska målen i resultatstyrningen förstärker jämställdhetsintegreringen.

Vi föreslår att ett utvecklingsarbete med processbaserad verksamhetsstyrning i jämställdhetspolitiken igångsätts som en form för samverkan mellan politikområden och myndigheter. Syftet med utvecklingsarbetet skall vara att öka effektiviteten i genomförandet av jämställdhetspolitiken. Utgångspunkt för arbetet skall tas i de jämställdhetspolitiska delmålen eller i avgränsade delar av dessa. Vi föreslår att arbetet i en första etapp inriktas på målområdet mäns våld mot kvinnor (kvinnofrid). Området har förutsättningar som gör att det lämpar sig väl för en processorienterad styrning.

När det gäller uppföljning och utvärdering föreslår vi att en jämställdhetspolitisk rapport utarbetas vart fjärde år. Den skall ligga till grund för regeringens bedömning av utvecklingen. Rapporten skall med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen innehålla en redogörelse för utvecklingen i samhället och myndighetens bedömning av effektiviteten i jämställdhetspolitikens genomförande genom att ta fasta på vilka effekter och resultat jämställdhetspolitiken har gett upphov till. Vidare bör tematiska uppföljningar och utvärderingar genomföras av områden som är strategiskt viktiga för jämställdhetspolitiken.

Viljan och förmågan att skapa ett jämställt samhälle måste bäras på lokal nivå, med utgångspunkt i lokala förutsättningar. Kommunerna är centrala, men ett engagemang på lokal nivå som involverar lokalsamhällets olika aktörer skulle ge än större kraft i ett utvecklingsarbete.

Vi föreslår att uppdrag lämnas till länsstyrelserna att översätta de nationella jämställdhetsmålen till regionala jämställdhetsmål. I arbetet bör regionala och lokala aktörer involveras. Det gäller kommuner, företag, föreningsliv, organisationer, församlingar, samfund och statliga myndigheter på lokal nivå. De regionala strategierna skall bygga på analyser av jämställdheten på den lokala nivån i länet. Strategierna bör kunna kopplas till de regionala tillväxtprogrammen (RTP) och till de regionala utvecklingsprogrammen (RUP) och ses som komplement till dessa. Att samla aktörer kring en gemensam plattform bedömer vi kunna utgöra grund för framväxten av en lokal agenda för jämställdhet där kommuner och lokalsamhällets olika aktörer är involverade.

Delegation för hälsa och heltid i välfärdssektorn

Utredningens översiktliga analys av jämställdheten på arbetsmarknaden och i arbetslivet visar att kvinnors kollektiva problem i arbetslivet får lösas av kvinnor individuellt. Otrygga anställningar, deltidarbete och sjukskrivningar kan ses som utslag av den ojämställdhet som präglar arbetsmarknaden, men också som individuella lösningar på strukturella problem. Deltidsarbete och sjukfrånvaro hänger också samman.

Åtgärder för att minska deltidarbetet och sjukfrånvaron kan antingen riktas mot individerna eller inriktas på strukturella förändringar. Individinriktade åtgärder syftar till att stödja den enskilde att t.ex. komma ur sjukskrivning. En strukturell ansats riktar istället ljuset mot de faktorer som orsakar sjukfrånvaron, t.ex. mot arbetsmiljön eller arbetslivets villkor. Därmed är det snarare arbetsplatser och arbetsgivare som står i fokus för insatserna.

Vi föreslår att Delegationen för hälsa och heltid i välfärdssektorn inrättas. Huvudsyftet med delegationen skall vara att stödja ett förnyelsearbete i kommuner och landsting och därmed stärka kvinnors möjlighet till ekonomisk självständighet genom att öka kvinnors arbetsutbud. Ökad hälsa och heltidsarbete står i fokus.

Skäl till att inrätta en delegation är att det bidrar till möjligheten att fokusera på uppdraget och minskar risken för att arbetet hämmas av myndighetskulturer eller regelverk som vuxit fram för andra ändamål. Vidare innebär det att skapa en bred plattform där staten tillsammans med parterna, andra organisationer samt enskilda forskare och praktiker kan samarbeta kring uppdraget. Delegationen skall ledas av en ordförande och i övrigt bestå av ledamöter från Sveriges kommuner och landsting, från fackliga organisationer, forskare, arbetsmiljöexperter och företrädare för myndigheter. Ett sekretariat med experter på både nationell och regional nivå kopplas till delegationen.

Delegationens uppgift skall vara att utifrån delegationens syfte bevilja medel till utvecklingsprojekt som initieras och drivs av kommuner och landsting. Utvecklingsprojekten skall vara nyskapande och ha en bred

förankring. De skall syfta till långsiktiga och bestående resultat i det kommunala arbetslivet. Projekten kan röra: förbättring av arbetsmiljö och utveckling av arbetsorganisation, skapandet av förutsättningar för anställda att gå från deltid till heltid, utveckling av lönestrukturer och karriärvägar.

Förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar

Vår studie av den ekonomiska jämställdheten tyder på att ensamstående mödrar har fått sämre möjligheter att försörja sig och sina barn under 1990-talet, vilket inte gäller för de sammanboende mödrarna eller för kvinnor utan hemmavarande barn. Jämförande studier över risken för ensamstående mödrar att hamna i fattigdom visar att i Sverige är den risken avsevärt mindre jämfört med andra länder. Även om vi inte kan konstatera en ökad fattigdom bland kvinnor, är det inte förenligt med jämställdhetsmålen att ensamstående mödrar har tappat i välfärdsutveckling i relation till andra grupper. Även de ensamstående fäderna förefaller vara mycket känsliga för konjunkturförändringar. Förutom att det innebär hinder för ökad ekonomisk jämställdhet, berör det också de barn som lever under knappa ekonomiska förhållanden. Vår bedömning är att det behövs insatser inriktade på att främja en mer gynnsam ekonomisk utveckling för ensamstående föräldrar.

Vi föreslår att regeringen överväger möjligheten att införa ett förvärvsavdrag för ensamstående föräldrar. Vi väljer att lämna ett principförslag med motiveringen att konstruktionen av ett förvärvsavdrag bör utredas närmare.

Utifrån jämställdhetspolitikens strävan efter ökad ekonomisk jämställdhet samt mot bakgrund av utredningens analys av utvecklingen för de ensamstående föräldrarna under 1990-talet, anser utredningen att förvärvsavdraget bör konstrueras med syftena att:

- minska tröskel- och marginaleffekter för ensamstående föräldrar med låga inkomster,
- öka incitamenten till avlönat arbete,
- öka incitamenten till heltidsarbete,
- stärka en grupp som är ekonomiskt utsatt

Ny Jämställdhetsmyndighet

Mot bakgrund av de brister som framkommit i vår analys av organisationen och effektiviteten i jämställdhetspolitikens genomförande föreslår vi att en ny jämställdhetsmyndighet bildas. Myndighetens uppgifter skall omfatta omvärldsbevakning, uppföljning och utvärdering, samordning och stöd, bidragsgivning samt kunskapsutveckling och information.

När det gäller omvärldsbevakning skall myndigheten förse regeringen med underlag för styrningen mot de jämställdhetspolitiska målen. Inom ramen för detta uppdrag ska myndigheten identifiera områden som kräver särskilda insatser eller nya problemområden som behöver uppmärksammas. Myndigheten ska även följa den internationella utvecklingen inom jämställdhetsområdet. Myndigheten skall följa upp och utvärdera

de insatser som görs för att uppfylla de jämställdhetspolitiska målen och rapportera till regeringen samt även uppmärksamma utvärderingar som genomförs av andra organisationer. Myndigheten skall på eget initiativ eller efter uppdrag från regeringen samordna olika myndigheters arbete med jämställdhetspolitiska frågor som griper över flera politikområden eller över flera myndigheters kompetensområde. I uppdraget ligger även att skapa möjligheter till erfarenhetsutbyte mellan olika myndigheter som arbetar med likartade frågor.

De särskilt sakkunniga för jämställdhetsfrågor som arbetar på länsstyrelserna har behov av stöd från en sektormyndighet som kan bidra med samordning, erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling. Myndigheten skall ha en stödjande roll gentemot andra myndigheter och även mot kommuner i deras arbete med jämställdhet. I det stödjande uppdraget ingår att utveckla metoder för jämställdhetsintegrering och stödja myndigheter i detta arbete. Myndigheten bör även tillföras medel för att initiera forskning och utvecklingsarbete samt i samverkan med Sekretariatet för genusforskning förmedla forskning av relevans för de jämställdhetspolitiska målen.

Övriga förslag

Vi lämnar också förslag om att tillsätta en ny löneskillnadsutredning med uppdrag att studera löneskillnaderna samt utarbeta förslag till en strategi för hur löneskillnaderna mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden kan elimineras.

Vidare föreslår vi att uppdrag lämnas till Statistiska Centralbyrån, SCB att utifrån nya data i Arbetskraftsundersökningarna och i samarbete med lämpliga myndigheter genomföra en specialstudie av deltidsarbetet. Studien bör omfatta olika aspekter av deltidsarbetet, såväl det ofrivilliga som det frivilliga deltidsarbetet.

Inom de olika områden som vi har arbetat med har vi identifierat utvecklingsmöjligheter, kunskapsluckor, brister i statistik, etc. Där har vi valt att inte gå fram med formella förslag, utan enbart lämna rekommendationer till fortsatt arbete.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål (SOU 2005:66)

Remissinstanser som avgett yttrande

Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Integrationsverket, Försvarshögskolan, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket, Arbetsgivarverket, Statskontoret, Statistiska centralbyrån, Statens kvalitets- och kompetensråd, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Skolverket, Myndigheten för skolutveckling, Högskoleverket, Vetenskapsrådet, Ungdomsstyrelsen, Stockholms universitet, Kungliga Tekniska Högskolan, Karolinska institutet, Lärarhögskolan i Stockholm, Södertörns högskola, Dramatiska institutet, Konstfack, Uppsala universitet, Högskolan i Dalarna, Högskolan i Gävle, Malmö högskola, Göteborgs universitet, Nationella sekretariatet för genusforskning, Karlstads universitet, Umeå universitet, Sametinget, Sveriges lantbruksuniversitet, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetslivsinstitutet, Arbetsmiljöverket, Medlingsinstitutet, Jämställdhetsombudsmannen, Verket för näringslivsutveckling, Malmö kommun, Göteborgs stads kommun, Gävle kommun, Östersunds kommun, Umeå kommun, Norrbottens läns landsting, Rädda barnen, Sveriges pensionärsförbund, Sveriges kommuner och landsting, Svenska Samernas Riks-

förbund, Svenskt Näringsliv, Tjänstemännens centralorganisation, Svenska Akademikers Centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Amnesty International, Brottsoffrourernas riksförbund, Business Professional Women, Centervinnorna, Forum för kvinnor och handikapp, Fredrika Bremer-förbundet, Föreningen Manliga Nätverket, Föreningen Sveriges Socialchefer, Internationella Kvinnoförbundet, Jurist- och samhällsvetarförbundet (JUSEK), Kvinnoforum, Kvinnofronten, Mansmottagningen mot våld i Uppsala, Moderatkvinnorna, Riksförbundet för sexuell upplysning, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, Riksförbundet Hem och Samhälle, Rikskvinnocentrum, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Akademikerförbundet SSR, Föreningen KvinnorKan, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges kvinnojourers riksförbund, Sveriges kvinnolobby, Sverigeunionen av Soroptismklubbar, Vänsterpartiets kvinnopolitiska utskott.

Instanser som inkommit med yttrande på eget initiativ

Länsstyrelsen i Kronobergs län, Svenska Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor, Länsstyrelsen Gotlands län, Synskadades Riksförbund, Växjö kommun, Fackförbundet ST, Qvinnor på G- Regionalt Resurscentrum för kvinnor i Kronobergs län, Laila Olsen, Evy Warholm, Ingmari Åberg, Föreningen Företagsamma Kvinnor i Enköping/Håbo, Föreningen Kvinnor för fred, Feministiskt initiativ, Civilingenjörsförbundet, Länsstyrelsen Södermanlands län, Föreningen Tealogerna, Tina Fridell, Maria Ingvarsson, Lovise Brade, Margaretha Scheéle, VästSvenska Qvinnors Lobby, Ragnhild Greek, Helena Cedergren, Gun Pettersson-Bohlin, Stockholms tjejjour, Gröna Qvinnor, Gunvor Nygren, Dea-föreningen för kvinnomuseer.

Instanser som inbjudits att yttra sig men som inte svarat

Stockholms läns landsting, Pensionärernas riksorganisation, Sveriges Riksidrottsförbund, Handelsanställdas fackförbund, Tjänstemannaförbundet HTF, Jämställdhetsarbetarens Föreningen (JA-föreningen), Svenska kommunalarbetsareförbundet, Kristdemokratiska Kvinnoförbundet, Kvinna till Kvinna, Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU), Liberala kvinnor, Miljöpartiet de Grönas Kvinnoutskott, Riksförbundet Internationella Föreningar för Invandrarkvinnor, Riksorganisationen för manliga kriscentra i Sverige, Riksorganisationen för Valfrihet, Jämställdhet och Föräldraskap (HARO), Svenska kvinnors vänsterförbund, Svenska UNIFEM-kommittén, Sveriges mansjourers riksförbund, Terrafem, Women's International Zionist Organisation WIZO, Vårdförbundet, YSS – Yrkesförbundet Sveriges Socialarbetare.

Följande instanser har avstått från att lämna yttrande eller har inga synpunkter: Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Institutet för tillväxtpolitiska studier.

Sammanfattning av betänkandet Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121)

Kvinnovåldskommissionen utförde ett banbrytande arbete under 1990-talet gällande mäns våld mot kvinnor i Sverige, vilket resulterade i betänkandet Kvinnofrid (SOU 1995:60) och Kvinnofridspropositionen (prop. 1997/98:55). Propositionen innehöll både myndighetsgemensamma och myndighets-specifika uppdrag för Domstolsverket, Riksåklagaren och samtliga åklagarmyndigheter, Rikspolisstyrelsen och samtliga polismyndigheter, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Nästan sju år har gått sedan dessa uppdrag gavs, och regeringen pekar nu i direktiven till vår utredning på behovet att staka ut nya riktlinjer för arbetet med mäns våld mot kvinnor.

Denna utrednings uppdrag är att ur ett könsmaktperspektiv utvärdera kvinnofridsuppdragen och identifiera eventuella hinder och motverkande strukturer för ett effektivt arbete med mäns våld mot kvinnor. Utifrån denna analys formulerar vi sedan ett antal förslag för det kommande arbetet med mäns våld mot kvinnor. Dessa förslag sträcker sig från nationell till lokal nivå, och gäller såväl förändringar inom etablerade organisationer som inrättandet av nya verksamheter.

Framväxten av ett könsmaktperspektiv

På den internationella arenan har mäns våld mot kvinnor allt mer börjat uppmärksammas och analyseras som en fråga om kön och makt. En könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor finns i dag inskriven i många dokument från FN, EU och Europarådet. I exempelvis Deklarationen om eliminering av våld mot kvinnor som antogs av FN 1993 är utgångspunkten att ”våld mot kvinnor är en avgörande social mekanism, genom vilken kvinnor tvingas in i en underordnad

ställning gentemot män”. Även på den svenska politiska arenan har denna förståelse successivt anammats i politiken kring mäns våld mot kvinnor.

Kvinnovåldskommissionens huvudbetänkande Kvinnofrid innebär ett förståelseskifte i svensk politik. Utgångspunkten för kommissionens arbete var kvinnors erfarenheter av våld - något man valde att kalla ett kvinnoperspektiv. Mäns våld mot kvinnor förstås i betänkandet i huvudsak som en fråga om brist på jämställdhet. Den proposition som följde på betänkandet utgår också från denna aspekt, men den använder samtidigt andra motstridiga förståelser av mäns våld mot kvinnor. Dessa förståelsemodeller av mäns våld mot kvinnor betecknar vi som avvikelseförståelser, där den våldsutövande mannen förstås utifrån att han uttrycker vanmakt, har en psykisk sjukdom eller är socialt determinerad att använda våld, eller där våldet ses som ett fenomen som är vanligare utanför Sveriges gränser. Gärningsmannen blir därmed på ett eller annat sätt avvikande och distanserad från gemene man och kopplingen mellan våld, kön och makt försvinner. Att kombinera könsmaktsförståelsen med olika avvikelseförståelser gör det svårt att angripa problemet med mäns våld mot kvinnor på ett konsekvent och effektivt sätt.

En könsmaktsförståelse av samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor är den grundsyn som präglar vår utredning. Här konkretiseras och preciseras kvinnofridsreformens våldsförståelse. Vi väljer att använda begreppet mäns våld mot kvinnor för att betona vem som är våldsutövare och vem som är våldsutsatt. Mäns våld mot kvinnor måste tolkas i ett socialt och kulturellt sammanhang där män är överordnade kvinnor. Våldet är både ett uttryck för en könsmaktordning och ett sätt att upprätthålla densamma. Mäns våld mot kvinnor måste förstås sammanhållet - utifrån den diskriminering och de kränkningar som kvinnor utsätts för på alla områden i samhället. Olika våldsformer, våld utövat på skilda arenor och våld i olika relationer är således förbundna med varandra.

I kvinnors liv är våld en del av vardagen, där den egna utsattheten eller andra kvinnors utsatthet för våld, och rädslan

för att utsättas för våld, ständigt är närvarande. Mäns våld mot kvinnor inskränker därför kvinnors handlingsutrymme på flera plan, varför frågan ytterst handlar om demokrati. En könsmaktsförståelse som grund för en politisk praktik synliggör därmed en mängd problem som annars förblir dolda. Därtill innebär denna förståelse att man tar fasta på problemets kärna - mäns överordning och kvinnors underordning. På så sätt kan politiken bli mer effektiv och handlingskraftig. Resurserna läggs på relevanta och permanenta åtgärder som synliggör våldet i stället för på marginella och tillfälliga insatser där fokus ligger någon annanstans.

Uppdragen och genomförandet

Vår utvärdering visar att myndigheterna utfört en del av uppdragen, medan andra uppdrag inte utförts. Vissa uppdrag har genomförts på ett tillfredsställande sätt, medan andra uppdrag utförts - men inte på ett tillfredsställande sätt. En del av den kritik vi framför mot myndigheterna kan föras tillbaka på Kvinnofridspropositionens otydlighet i förståelsen av mäns våld mot kvinnor. Tydlighet i regeringens uppdrag är en förutsättning för att också myndigheterna genomför sina uppdrag på ett konsekvent sätt.

Myndigheterna har i vissa delar underlåtit att utföra regeringens myndighetsgemensamma uppdrag. Exempelvis har inte en enda myndighet på central nivå tagit fram handlingsplaner eller motsvarande övergripande policydokument för hur arbetet med mäns våld mot kvinnor ska bedrivas. Det brottsförebyggande arbetet har enligt vår bedömning generellt en undanskymd plats i myndigheternas verksamhet. De flesta myndigheter har inte heller vidtagit utåtriktade åtgärder i form av informationsspridning eller opinionsbildning. Den kompetenshöjning som regeringen efterfrågar har till stora delar inte genomförts.

Myndigheterna har i vissa delar utfört de myndighetsgemensamma uppdragen på ett tillfredsställande sätt. En prioritering av utsatta kvinnor som brottsoffer kan skönjas hos

flera myndigheter, inte minst hos Brottsoffermyndigheten och delvis även hos Rikspolisstyrelsen. Internationell samverkan har inletts och internationella kontakter tagits på de flesta myndigheter.

Myndigheterna har i vissa delar utfört de myndighetsgemensamma uppdragen, men på ett sätt som inte är tillfredsställande. Uppdraget om myndighetssamverkan har delvis utförts. Samverkansorganet Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid har etablerats. Den mer bestående effekten av den nationella samverkan är emellertid oklar, eftersom innebörden av denna samverkan med tiden reducerats till informationsutbyte och hemsidan Kvinnofridsportalen.

På regional och lokal nivå varierar samverkan kraftigt; många samverkansprojekt har startats, men många har också lagts ner. Samverkansarbetet har till stor del varit av projekt-karaktär, vilket är olyckligt med tanke på den ambition regeringen hade med kvinnofridsuppdragen - att permanenta och ge kontinuitet i arbetet med mäns våld mot kvinnor. Riktlinjer, kontinuitet och samsyn saknas, och i många fall avsätts otillräckliga resurser.

Uppdraget om fortbildning har till vissa delar utförts, men knappast på ett tillfredsställande sätt. Trots en förhållandevis stor satsning nåddes aldrig en majoritet av de yrkesverk-samma av fortbildningen. Ett problem är att utbildningarna sällan är obligatoriska. Ingen utvärdering av satsningen har heller gjorts. Det är därför tveksamt om satsningen medfört några bestående förändringar, vare sig i fråga om myndig-heternas arbetssätt eller förståelse av frågan. Utbildnings-materialet Kvinnofrid har tagits fram i samarbete mellan flera myndigheter, men såväl arbetsprocess som resultat tydliggör problemen med att olika aktörer och myndigheter har olika syn på och förståelse av problemet med mäns våld mot kvin-nor, vilket hindrar en effektiv samverkan.

De myndighetsspecifika uppdragen har i större utsträckning genomförts av myndigheterna, men många uppdrag har ge-nomförts på ett sätt som inte är tillfredsställande.

Riksåklagaren har genomfört sitt statistikuppdrag om besöksförbud. Utvecklingen visar att allt fler åklagare använder besöksförbud, vilket är positivt. Ett flertal andra problem har dock visat sig. Bland annat överträds besöksförbudet i hög utsträckning och lagföringen av brott som gäller mäns våld mot kvinnor har inte ökat - något som är ett hot mot kvinnors rättstrygghet. Mäns våldsbrott mot kvinnor ses dessutom inte självklart som ett allmänt åtalsbrott inom åklagarmyndigheten.

Rikspolisstyrelsen har i enlighet med sitt uppdrag inventerat polismyndigheternas verksamhet. Polismyndigheterna har, till skillnad från de centrala myndigheterna, upprättat åtgärdsprogram. De problem som här framkommer gäller i stället brister i såväl rutiner som förståelse av våld. Även inom polisen finns attitydproblem när det gäller mäns våld mot kvinnor. Vid ärenden om mäns våld mot kvinnor fäster polisen fortfarande stor vikt vid huruvida kvinnan står fast vid berättelsen, och brottet behandlas inte nödvändigtvis som ett allmänt åtalsbrott. Ytterligare ett problem är att polisen benämner mäns våld mot kvinnor som könsneutralt familjevåld eller som våld i nära relationer där kopplingen mellan kön och makt osynliggörs och våldet flyttas till en speciell plats eller relation.

Brottsförebyggande rådet har publicerat ett flertal rapporter och artiklar om våld med könsaspekter i enlighet med uppdraget att öka insatserna på området. Den forskning som bedrivs saknar emellertid en könsmaktsförståelse. Våldsutövande män analyseras framför allt utifrån alkoholvanor, social marginalisering, psykisk störning och tidigare kriminell belastning. Kompetensutvecklingen när det gäller könsteoretisk forskning har uteblivit. Myndigheten skulle också förbättra den officiella rättstatistiken, men könsuppdelad statistik har inte fullt ut genomförts.

Brottsoffermyndigheten tillfördes två miljoner kronor för att genomföra en brottsofferundersökning om våld mot kvinnor, och 2001 utkom Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning. Brottsoffer-

myndigheten är en av de få myndigheterna som har arbetat med frågor om mäns våld mot kvinnor med en konsekvent könsmaktsförståelse, även innan kvinnofridsuppdragen gavs. Brottsofferfonden, som är en del av Brottsoffermyndigheten, stödjer forskning och projekt som rör mäns våld mot kvinnor och barn i relativt stor utsträckning.

Kriminalvårdsstyrelsen har kartlagt olika behandlingsmetoder för män och man arbetar även med nationella behandlingsprogram som rör män som begått våldsbrott mot kvinnor. Det saknas emellertid modeller som grundas i en könsmaktsförståelse, som till exempel norska Alternativ till Vold. Kriminalvårdens arbete med hot- och riskbedömning för den dömdas partner är positivt, dock med reservation mot den metod bedömningen bygger på, där gärningsmannen bedöms utifrån avvikelseteorier.

Socialstyrelsen fick i uppdrag att leda ett utvecklingsarbete om mäns våld mot kvinnor, så att arbetet med mäns våld mot kvinnor på ett bättre sätt skulle införlivas i ordinarie socialtjänst samt i hälso- och sjukvård. Ett screeningprojekt inom hälso- och sjukvården har genomförts med goda resultat. De frivilliga kvinnojourerna har dock alltjämt det yttersta ansvaret för våldsutsatta kvinnor, trots att kommunernas socialtjänster är skyldiga att erbjuda hjälp och stöd till kommunens alla invånare.

Vår genomgång visar att Socialstyrelsen på vissa områden förbättrat sitt arbete när det gäller området mäns våld mot kvinnor, men att våldet hanteras och förstås på ett sätt som vi ställer oss kritiska till. Socialstyrelsen går explicit i polemik med en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor och förespråkar i stället en ekologisk modell, som bygger på en kombination av förståelser, där könsmakt är en av flera. Utifrån detta synsätt formuleras ställningstaganden som denna utredning ställer sig kritisk till, exempelvis att samarbetsamtal fortfarande ses som en möjlig arbetsform i relationer där mannen utövar våld mot kvinnan.

Länsstyrelserna har granskat kommunernas arbete, och granskningen av socialtjänsten visar ännu stora brister i

handläggningen av ärenden. Uppdraget att verka för regional samverkan är bristfälligt utfört. Det har förvisso lett till en ökad aktivitet från länsstyrelsernas sida, men antalet samverkansgrupper på länsnivå är fortsättningsvis litet.

Två exempel på lokalt kvinnofridsarbete

I utredningens empiriska undersökning på lokal nivå redogörs för hur det lokala arbetet med mäns våld mot kvinnor kan ta sig uttryck och vilka problem som kan uppkomma i mötet med det konkreta våldet. Vi har fördjupat oss i Frideborgs verksamheterna i Östergötland samt verksamheten i Malmö stad (Polisområde Malmö och Fredman) i Skåne. Båda verksamheterna är väletablerade och har lyfts fram som goda förebilder när det gäller samverkan kring arbetet med mäns våld mot kvinnor.

Den helhetssyn som både Frideborg och Malmö arbetar utifrån innebär konkret att man arbetar med män, kvinnor och barn. En underliggande förståelse är också att arbetet ska vara könsneutralt och att man inte ska ta ställning för någon part. Alla de verksamheter vi studerat säger sig utgå från en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor, men man menar också att denna måste kombineras med andra förståelser, grundade i olika individuella, sociala eller kulturella avvikelser. I det konkreta arbetet tenderar könsmaktsförståelsen att försvinna, vilket får allvarliga konsekvenser. Detta gäller arbetet med kvinnorna, när man exempelvis försätter kvinnor och barn i fara genom att inte aktivt uppmana kvinnan att lämna en våldsam man. Arbetet med barn är könsneutralt och man tar inte ställning i vårdnadsfrågor.

Verksamheten i Malmö och delar av Frideborg är eller håller på att bli institutionaliserad, vilket är mycket positivt och en förutsättning för att en vidareutveckling ska kunna ske. Om mäns våld mot kvinnor definieras som ett allvarligt samhällsproblem är arbetet för att bekämpa detta något som måste bekostas av samhällets medel. Många anställda i de under-

sökta verksamheterna arbetar långt mer än de får ersättning för.

Analysen av verksamheterna tydliggör att ett arbete med mäns våld mot kvinnor och barn på lokal nivå måste bygga på en genomtänkt samverkan mellan olika samhällsaktörer. Men för att denna samverkan mellan olika myndigheter och mellan myndigheter och frivilligorganisationer ska fungera krävs en gemensam plattform att utgå från, ett tydligt syfte, klart formulerade mål och en verksamhetsplan. Samverkan kräver samsyn, som i sin tur kräver kunskap. En förutsättning för att tjänstemän och samverkande aktörer ska kunna utarbeta mål och bedriva verksamhet är dock att de har kunskap om de problemområden verksamheten omfattar. Krav på kunskap måste ställas vid tjänstetillsättningar, och både personal och samverkande aktörer måste kontinuerligt utbildas. En tanke är att sprida kunskapen brett samtidigt som man samlar kompetensen i specialiserade enheter. Kunskap erhålls också genom ett bra samarbete med kvinnojourer, som är den samhällsinstituten som under längst tid arbetat med mäns våld mot kvinnor.

Våra slutsatser – motstånd och motverkande strukturer

Det motstånd och de strukturer som motverkar ett könsmaktsmedvetet arbete med mäns våld mot kvinnor som vi identifierat, omfattar flera områden och nivåer. De problem vi lyfter fram gäller frågan om resursprioritering, hur arbetet med mäns våld mot kvinnor organiseras och vilka kunskaper och förståelser om frågan som kommer till uttryck. Vi har, vid sidan av det övriga underlaget, genomfört en mindre enkätundersökning om hur mycket resurser till området mäns våld mot kvinnor de berörda myndigheterna och ett antal departement avsatt i den totala budgeten. Resultatet av enkäten bekräftar de slutsatser vi drar gällande myndigheternas arbete med mäns våld mot kvinnor som ett lågprioriterat och förminskat samhällsproblem.

När det gäller hur frågan om mäns våld mot kvinnor organiseras, konstaterar vi att frågan inte har arbetats in i myndigheternas ordinarie verksamhet, med undantag för Brottsoffermyndigheten, och den ges inte heller specialiserade tjänster. Arbetet med mäns våld brister i kontinuitet, institutionalisering och politisering. Mäns våld mot kvinnor ses inte som ett eget kompetens- eller kunskapsområde, vilket kan förklara avsaknaden av kompetenskrav vid tjänstetillsättningar. Bristande samsyn och samarbete mellan myndigheter är fortfarande ett stort problem vid hantering av frågor om mäns våld mot kvinnor. Utan en gemensam förståelse av problemet blir det svårt att göra arbetet effektivt och konsekvent.

Vi konstaterar att motståndet tar sig uttryck som ett osynliggörande, där våldet bagatelliseras och förminskas, omformuleras (från att handla om könsmakt till att gälla andra, mindre kontroversiella problem), görs till ett avgränsat avvikelseproblem eller till ett problem som bara rör ”de andra”, sönderdelas (olika våldsformer hålls isär), avpolitiserar och formuleras som ett konsensusproblem.

När våldet på olika sätt förminskas och osynliggörs framstår mäns våld mot kvinnor inte som något som kräver särskilda resurser, och omformuleringarna av mäns våld mot kvinnor till andra problem leder fram till att frågan inte anses kräva särskild politisk diskussion, särskild organisering eller institutionalisering. Eftersom resurser, organisation och förståelse på detta sätt är intimt sammanflätade, rör de förslag till åtgärder vi presenterar samtliga dessa nivåer.

Våra förslag i korthet

Våra förslag till åtgärder omfattar många samhällsområden. Vi argumenterar för en specialisering av både kunskaps- och organisationskaraktär. Stora satsningar måste göras för att institutionalisera och systematisera arbetet, se till att tillräckliga resurser finns och skapa en samsyn som möjliggör ett effektivt arbete. Organiseringen av arbetet med mäns våld mot kvinnor måste få andra former på nationell, regional och

lokal nivå. Våra förslag bygger vidare på redan befintliga institutioner och verksamheter, men vi föreslår även nya. Samtliga våra förslag utgår ifrån och utvecklar en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor.

- En nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor och barn ska tillsättas.
- Specialenheter för mäns våld mot kvinnor och barn ska inrättas hos Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen, Migrationsverket, Integrationsverket, Riksförsäkringsverket (Försäkringskassan) samt Statens skolverk.
- Lydelsen i socialtjänstlagens 5 kap. 11 § ska skärpas från ”bör” till ”skall”.
- Länsstyrelserna ska få ett skärpt tillsynsansvar inom området mäns våld mot kvinnor.
- Kommunala enheter med inriktning på mäns våld mot kvinnor och barn ska inrättas.
- Ett nationellt forskningscentrum för mäns våld mot kvinnor och barn ska etableras.
- Ett forskningsprogram om mäns våld mot kvinnor och barn ska inrättas.
- De lokala kvinnojourerna ska ges statliga medel och kvinnojourernas riksorganisationer ska få ökade anslag.
- Krav på könsmaktsorienterad våldskompetens ska ställas vid tillsättning av tjänster med anknytning till mäns våld mot kvinnor.
- Rutiner för screening och statistikföring över mäns våld mot kvinnor ska utarbetas.
- En undersökning av samhällsekonomiska kostnader för mäns våld mot kvinnor ska genomföras.
- En utredning angående mäns våldsansvar ska tillsättas.

Förteckning över remissinstanser som avgivit yttrande över betänkandet Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt (SOU 2004:121)

Remissinstanser som avgett yttrande

Domstolsverket, Åklagarmyndigheten², Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), Integrationsverket, Migrationsverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Ekonomistyrningsverket (ESV), Arbetsgivarverket, Statskontoret, Statistiska centralbyrån (SCB), Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmland, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Skolverket, Högskoleverket, Vetenskapsrådet, Centrum för genusstudier/Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden/Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen/Stockholms universitet, Institutionen för genusvetenskap/Södertörns högskola, Centrum för genusvetenskap/Uppsala universitet, Genusforum/Mälardalens högskola, Avdelningen för genusvetenskap/Malmö högskola, Forum för genusforskning/Växjö universitet, Nationella sekretariatet för genusforskning, Umeå universitet³, Kvinnovetenskapligt forum/Umeå universitet, Genusforskarskolan/Umeå universitet, Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Danderyd kommun, Lidingö kommun, Stockholms kommun, Uppsala kommun, Malmö stad, Ystad kommun, Göteborg stad, Sunne kommun, Bergs kommun, Östersunds kommun, Kiruna kommun, Luleå kommun, Landstinget i Uppsala län, Landstinget i Halland, Jämtlands läns landsting, Kyrkostyrelsen Svenska kyrkan, Rädda Barnen, Pensionärernas Riksorganisation, Sveriges kommuner och landsting, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Landsorganisationen i Sverige (LO), Centerkvinnorna, Kristdemokratiska kvinnoförbundet, Akademikerförbundet SSR, Amnesty International, Brottsofferjourernas riksförbund, Forum – Kvinnor och Handikapp, Föreningen Sveriges Socialchefer, Internationella kvinnoför-

² Åklagarväsendet är sedan den 1 januari 2005 organiserat i en myndighet; Åklagarmyndigheten. Riksåklagaren är chef för myndigheten.

³ Betänkandet tillställdes Juridiska institutionen vid Umeå universitet, men yttrande lämnades av själva universitetet.

bundet, Judiska Centralrådet i Sverige, Kvinnofronten, Mansmottagningen mot våld i Uppsala, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Riksförbundet Internationella Föreningen För Invandrarkvinnor (RIFFI), Rikskvinnocentrum (RKC), Riksorganisationen Sveriges Professionella Kriscentra för Män, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR), Sveriges kvinnolobby, Vårdförbundet.

Instanser som inkommit med yttrande på eget initiativ

Dea-föreningen för kvinnomuseer, Fredman i Malmö, Linköpings kommun, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Norrköpings kommun, Stockholms tjejjour, Umeå kommun, Västerbottens läns landsting.

Följande instanser har inbjudits att yttra sig men inte svarat: Högsta domstolen, Polishögskolan⁴, Statsvetenskapliga institutionen/ Stockholms universitet, Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning/Uppsala universitet, Seminariet för genusforskning-Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap/Högskolan i Gävle, Centrum för feministiska samhällsstudier-Samhällsvetenskapliga institutionen/Örebro universitet, Centrum för genusvetenskap/Lunds universitet, Institutionen för genusvetenskap/Göteborgs universitet, Institutionen för genusvetenskap/Karlstads universitet, Botkyrka kommun, Pajala kommun, Landstinget i Östergötlands län, Barnens rätt i samhället (BRIS), Moderatkvinnorna, Liberala kvinnor, Sveriges Socialdemokratiska kvinnoförbund (S-kvinnorna), Vänsterpartiets kvinnopolitiska kvinnoutskott, Miljöpartiets kvinnoutskott, Fredrika-Bremer-Förbundet, Kvinna till kvinna, Kvinnoforum, Lärarnas riksförbund, Polisförbundet, Riksförbundet FUB - För Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Riksförbundet Hem och Skola, Stadsmissionen, Sveriges domareförbund, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Sveriges Kristna Råd, Sveriges mansjourers riksförbund, Sveriges Muslimska Råd, Terrafem.

Instanser som har avstått från yttrande

Riksdagens ombudsmän (justitieombudsmännen), Medierådet, Justiekanslern, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ungdomsstyrelsen, Tema genus/Linköpings universitet, Svenskt näringsliv.

⁴ Polishögskolan är en arbetsenhet inom Rikspolisstyrelsen och avger därför inget eget remissvar.

Kap. 1 Utredarens uppdrag

Utredaren skall enligt direktiven göra en analys och utvärdering av det statliga bidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Utredaren skall föreslå förändringar för att anpassa bidraget till hur samhället och kvinnoorganisationerna har utvecklats sedan bidraget inrättades.

Utredaren skall analysera stödet ur ett folkrörelseperspektiv och utvärdera vilken betydelse stödet har för kvinnors vilja och möjligheter till egen organisering och de demokratiska förtjänsterna av detta.

Utredaren skall även undersöka vilka krav som generellt ställs på folkrörelser och föreningar för att de skall få statliga bidrag.

Kap. 2 Kvinnors organisering som demokratisk kraft

När det gäller analysen av stödet till kvinnoorganisationerna ur ett folkrörelseperspektiv och utvärdering av vilken betydelse stödet har för kvinnors vilja och möjligheter till egen organisering och de demokratiska förtjänsterna av detta, behandlas detta i flera kapitel. Framför allt behandlas detta i andra kapitlet om kvinnors organisering som demokratisk kraft.

I detta kapitel definieras inledningsvis olika begrepp som kommer att användas i de följande kapitlen. Det gäller begrepp som civilt samhälle, ideell sektor, ideella organisationer, folkrörelser, sociala rörelser, kvinno-rörelse och kvinnoorganisationer.

I detta kapitel redovisas också översiktligt hur kvinnorörelsen växte fram som en del av kampen för demokrati i slutet av 1800-talet. Under 1960- och 70-talen växte det fram en ny typ av kvinnorörelse som utmanade såväl folkrörelsernas som föreningslivets traditionella organisationsformer. Här ges också en överblick över de olika kategorier av kvinnors organisering som finns inom dagens kvinnorörelse. Kapitlet avslutas med en diskussion om behovet av kvinnors organisering i dagens samhälle.

Kap. 3 Nya former för kvinnors organisering

Samhällsförändringarna och den utveckling som har skett när det gäller kvinnors sätt att organisera sig, har enligt direktiven gjort det angeläget att utformningen av stödet till kvinnoorganisationerna anpassas till dessa nya förhållanden.

Utredaren skall därför överväga förutsättningarna för att bredda basen så att det statliga bidraget även omfattar paraplyorganisationer och nya former för organisering såsom nätverk samt olika mindre kvinnoorganisationer som behöver stöd för att kunna påverka i samhället och förbättra sin situation.

I detta kapitel redovisas inledningsvis regeringens demokrati- och folk-rörelsepolitik. Därefter redovisas ett underlag om utvecklingen av de ideella organisationerna i det civila samhället. Där redovisas bland annat associationer och stiftelser.

I ett avsnitt om alternativa former för organisering diskuteras olika aspekter på nätverksbegreppet och nätverkskulturens effekter för folk-rörelserna. Där redovisas också hur kvinnor organiserar sig i paraplyorganisationer. Kapitlet avslutas med en redovisning av en studie med exempel om kvinnors organisering på lokal nivå och på Internet.

Kap. 4 Statliga bidrag till ideella organisationer

Enligt direktiven skall utredaren även jämföra storleken mellan statsbidraget till kvinnoorganisationerna och statliga bidrag till andra typer av organisationer, i förhållande till medlemsantalet i respektive typ av organisation.

Inledningsvis i detta kapitel redovisas översiktligt de olika utredningar om statliga bidrag till ideella organisationer som har genomförts under de senaste årtiondena. Med utgångspunkt från bland annat dessa utredningar har en forskargrupp vid Handelshögskolan analyserat vilka tankegångar som har legat till grund för den nuvarande utformningen av statsbidragen till de ideella organisationerna. Deras analysmodell redovisas.

Huvuddelen av detta kapitel utgörs av en genomgång från utredningens egen kartläggning om fördelningen av statliga bidrag till ideella organisationer. Där redovisas olika typer av bidrag, bidragsgivare och mottagare av bidrag. Bidragsgivarna har besvarat frågan om det medlemsantal som utgör underlag för statsbidragen. De har också svarat på om det finns könsuppdelad statistik utifrån redovisningen av statsbidragen.

Kap. 5 Statligt stöd till kvinnoorganisationer

I detta kapitel redovisas inledningsvis motiven för inrättandet av det statliga stödet till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet samt den utredning som föregick propositionen om att inrätta stödet.

Därefter redovisas den nuvarande utformningen och handläggningen av stödet samt den ekonomiska utvecklingen för de kvinnoorganisationer som har fått del av stödet. I detta sammanhang redovisas också en utvärdering som bl.a. består av en rapportering av kvinnoorganisationer som har förlorat sitt statliga stöd.

Huvuddelen av detta kapitel ägnas emellertid åt den kartläggning som riktar sig till kvinnoorganisationer som inte uppbär statligt stöd. I samband därmed redovisas en enkät där synpunkter på det statliga stödet har inhämtats. Här redovisas också de s.k. paraplyorganisationer och stiftelser som har identifierats genom kartläggningen.

I syfte att kunna jämföra hur det statliga stödet till kvinnoorganisationerna ser ut i de övriga nordiska länderna redovisas en mindre undersökning om detta.

Avslutningsvis redovisas ett avsnitt om kvinnoorganisationer som är bildade på etnisk grund. Här redovisas enkätsvar från dessa organisationer samt synpunkter som har inhämtats genom ett särskilt seminarium

med dessa organisationer. Även en kartläggning redovisas som Integrationsverket har genomfört i syfte att få en bild av hur riksorganisationer bildade på etnisk grund bedriver jämställdhetsarbete.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 5

Kap. 6 Jämställdhet i folkrörelser och föreningsliv

Riksdagen och regeringen har slagit fast att jämställdhet är ett politiskt prioriterat mål och skall genomsyra hela samhället. Mot den bakgrunden skall utredaren enligt direktiven undersöka vilka krav vad gäller jämställdhet som generellt ställs på folkrörelser och föreningar för att de skall få statliga bidrag. Utredaren skall enligt direktiven särskilt kartlägga och jämföra de krav som ställs för att en organisation skall kunna få bidrag.

Utifrån slutsatserna i denna analys skall utredaren sedan lämna förslag på hur frågan om krav vad gäller jämställdhet i den statliga bidragsgivningen till folkrörelser och föreningar skall behandlas fortsättningsvis.

Inledningsvis i detta kapitel redovisas översiktligt hur jämställdhetspolitiken växte fram och utvecklades. Därefter diskuteras förhållandet mellan jämställdhetspolitiken och folkrörelserna. En slutsats som utredaren kommer fram till är att jämställdhet av många folkrörelser betraktas som en ”icke-fråga”, vilket kan bero på att den könsneutrala hållning som många folkrörelser har innebär att kön har osynliggjorts.

Ett avsnitt i detta kapitel behandlar kvinnor och män i civilsamhället. Där utforskas bestämningsfaktorer för, omfattning av och inriktning på kvinnors och mäns engagemang inom delar av civilsamhället, med fokus på könsrollsmönster.

Huvuddelen av detta kapitel behandlar emellertid jämställdhetskrav och redovisning vid statlig bidragsgivning till ideella organisationer. Även den lokala och regionala bidragsgivningen granskas ur ett jämställdhetsperspektiv.

Utredarens överväganden och förslag

Kap. 7 Förslag om nytt statsbidrag för kvinnors organisering

Det nya statsbidragets syfte

Utredaren föreslår att det nuvarande statsbidraget till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet skall ersättas av ett nytt statsbidrag för kvinnors organisering. Syftet med det nya statsbidraget skall vara att stödja kvinnors organisering i egna sammanslutningar. Bidraget skall också främja kvinnors deltagande i den demokratiska processen samt i samhällslivet och även göra det möjligt att bevaka kvinnors rättigheter och driva kvinnors krav.

Utredarens utgångspunkt har varit att den struktur av statsbidrag som redan finns bör användas i möjligaste mån. Utredaren föreslår därför att statsbidraget till kvinnors organisering skall utgöras av följande delar:

Organisationsbidrag, som utgår till en kvinnoorganisations verksamhet som helhet och som motiveras av att föreningens verksamhet bedöms som allmänt intresse för hela samhället.

Etableringsbidrag, som utgår till nybildad kvinnoorganisation eller till kvinnonätverk/kvinnokommitté eller motsvarande som ingår i annan ideell organisation, och som önskar etablera sig som en självständig förening.

Verksamhetsbidrag, som utgår till en förening för att den skall utföra vissa prestationer i utbyte mot stödet.

Mottagare av statsbidrag till kvinnors organisering

Utredaren föreslår att statsbidrag till kvinnors organisering skall kunna ges till en kvinnoorganisation, eller till kvinnonätverk/kvinnokommitté eller motsvarande inom en ideell förening och som har till uppgift att stärka kvinnors ställning i samhället och som uppfyller villkoren för statsbidraget.

Paraplyorganisationer och stiftelser

Samarbete mellan olika riksorganisationer bör vara ett ansvar för organisationerna själva. Organisationernas kostnader för samordningsinsatser bör inrymmas i det utökade organisationsstödet. Organisationsstöd bör därför inte utgå direkt till paraplyorganisationer. När det gäller stiftelser finns det i juridisk mening inte medlemmar som enskilda personer. Det innebär att en stiftelse inte kan vara sökande för statsbidrag till kvinnors organisering. Utredaren anser däremot att staten bör kunna stödja samsarbetsorgan och stiftelser genom direkta bidrag i form av verksamhetsbidrag till olika projekt.

Stöd till de politiska kvinnoorganisationerna

Utredaren föreslår att en del av det allmänna verksamhetsstödet i det statliga partistödet avsätts för att finansiera verksamheten i de politiska partiernas kvinnoförbund eller motsvarande. De politiska kvinnoorganisationerna föreslås därför undantas från organisationsstödet i det nya statsbidraget för kvinnors organisering.

Utredarens bedömning är att en anvisning av medel till de politiska kvinnoorganisationerna via partistödet bidrar till att finansiera höjningen av stödet till kvinnoorganisationerna. Eftersom de politiska kvinnoorganisationerna får stöd på annat sätt, bidrar det till att stödet till de övriga kvinnoorganisationerna kan höjas.

Villkor för organisationsbidrag

Utredaren föreslår att följande villkor skall gälla för att organisationsbidrag skall kunna lämnas. Organisationen skall:

- bedriva sådan verksamhet som tillgodoser syftet med statsbidraget,
- ha medlemmar som är enskilt anslutna och som delar organisationens grundvärderingar och mål,
- vara demokratiskt uppbyggd, dvs. ha en struktur som möjliggör för medlemmarna att utkräva ansvar,
- ha en riksomfattande organisation med lokal eller regional förankrad verksamhet eller med ett riksintresse och
- ha bedrivit verksamhet under minst tre år före ansökan om bidrag.

Extra organisationsstöd för internationella kontakter

Utredaren föreslår att extra organisationsbidrag, efter särskild ansökan, får lämnas för internationella kontakter till organisation som uppbär organisationsstöd.

Villkor för etableringsbidrag

Utredaren föreslår ett särskilt etableringsbidrag för nybildade organisationer som inte uppfyller samtliga krav för att få organisationsbidrag. Etableringsbidrag skall kunna utgå under högst tre år. Etableringsbidraget gör det möjligt för en kvinnokommitté eller motsvarande, som finns inom en ideell förening, att under en treårsperiod pröva om den önskar etablera sig som en självständig organisation eller om den skall fortsätta vara en del av riksorganisationen.

Villkor för verksamhetsbidrag

Utredaren föreslår att verksamhetsbidrag får ges till kvinnoorganisation för aktiviteter som syftar till att engagera kvinnor för ett visst ändamål och som har ett riksintresse. Verksamhetsbidrag skall även kunna ges till organisationer som inte uppfyller samtliga krav för organisationsbidrag, t.ex. paraplyorganisationer och stiftelser. Utredaren anser att verksamhetsbidraget bör baseras på en dialog och överenskommelse mellan bidragsgivaren och kvinnoorganisationen.

Ekonomiska konsekvenser av utredarens förslag

Utredaren beräknar att, utöver de 18 organisationer som får stöd i dag, tillkommer ett 20-tal kvinnoorganisationer som ansöker om bidrag. Utredaren beräknar att varje organisation behöver ett basfinansierat stöd på 400 000 kronor. Om ett 35-tal organisationer får bidrag med 400 000 kronor innebär det en kostnad på 14 miljoner kronor.

Utredaren beräknar det internationella stödet till 1 miljon kronor. När det gäller etableringsbidraget beräknar utredaren det till 100 000 kronor per år. Om 20 organisationer ansöker om etableringsbidrag, innebär det en kostnad på 2 miljoner kronor.

Utredaren beräknar att verksamhetsbidrag utgår med 350 000 kronor per organisation. Om 35–40 organisationer beviljas verksamhetsbidrag, innebär det en kostnad på 13 miljoner kronor. Med dessa antaganden beräknar utredaren att kostnaden för det nya statsbidraget uppgår till 30 miljoner kronor fördelat på 35–60 kvinnoorganisationer.

När det gäller beräkning av stödet till de politiska kvinnoorganisationerna beräknar utredaren att tio procent av partistödet bör användas för stöd till de politiska kvinnoorganisationerna. Det skulle innebära 14 miljoner kronor. Utredaren föreslår att stödet fördelas efter antalet mandat i riksdagen. Det skulle innebära följande fördelning:

- Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund – S-kvinnor 4,59 miljoner kronor,
- Moderatkvinnorna 2,55 miljoner kronor,
- Liberala Kvinnor 1,52 miljoner kronor,
- Kristdemokraternas kvinnoförbund 1,63 miljoner kronor,
- Vänsterpartiets kvinnoutskott 1,6 miljoner kronor,
- Centerkvinnorna Riksorganisationen 1,10 miljoner och
- Miljöpartiets kvinnoutskott 1,08 miljoner kronor.

Kap. 8 Förslag om handläggning av det nya statsbidraget

Utredaren föreslår att handläggningen av det nya statsbidraget för kvinnors organisering skall handläggas av en särskild jämställdhetsmyndighet när en sådan inrättas. Som en övergångslösning föreslår utredaren att statsbidraget handläggs av en särskild nämnd för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering.

Handläggning inom Regeringskansliet

Utredaren skall enligt direktiven undersöka möjligheten att förlägga handläggningen av kvinnoorganisationernas bidragsärenden till en annan myndighet än Regeringskansliet samt presentera för- och nackdelar med detta. Utredaren skall även belysa de ekonomiska konsekvenserna av att förlägga handläggningen till en annan myndighet.

Utredarens bedömning är att den nuvarande handläggningen av stödet inte är tillfredsställande. Utredaren anser att det inte finns något skäl till att stödet till kvinnoorganisationer skall handläggas inom ett departement. Det brukar i andra sammanhang anses olämpligt att regeringen ikläder sig en myndighetsroll.

Handläggning vid annan myndighet

Utredaren har också prövat möjligheterna att lägga ansvaret för den framtida bidragshandläggningen på andra befintliga myndigheter. Utredaren har dock inte funnit att dessa alternativ är lämpliga för uppgiften. Följande myndigheter eller råd är prövade som tänkbara för uppgiften att handlägga och fördela statliga stödet till kvinnors organisering:

- Jämställdhetsombudsmannen (JämO),
- Ungdomsstyrelsen och
- Folkbildningsrådet.

Handläggning vid Socialstyrelsen

Utredaren har även bedömt möjligheten att en delegation vid Socialstyrelsen skulle handlägga och besluta om fördelning av statsbidraget för kvinnors organisering. En sådan delegation skulle avvika från de arbetsformer som Socialstyrelsen har för annan bidragsgivning. Mot den bakgrunden är utredarens bedömning att Socialstyrelsen inte är det lämpligaste alternativet för att fördela stödet till kvinnors organisering.

Handläggning vid en nybildad jämställdhetsmyndighet

Utredaren föreslår att handläggningen av det nya statsbidraget för kvinnors organisering skall handläggas av en särskild jämställdhetsmyndighet när en sådan inrättas. Utredaren anser att myndighetsformen är nödvändig utifrån behovet av att kunna följa jämställdhetsperspektivet mer kontinuerligt och för att kunna göra strategiska uppföljningar. Inom detta politikområde finns det i dag inte någon myndighet som är lämplig. Där emot har frågan om att inrätta en myndighet för jämställdhetsfrågor diskuterats i olika sammanhang under de senaste åren.

Handläggning vid en nämnd

Utredarens bedömning är dock att inrättandet av en jämställdhetsmyndighet är en fråga som ligger flera år framåt i tiden. Utredaren föreslår därför, i avvaktan på att den nya jämställdhetsmyndigheten har inrättats, att fördelningen av det statliga stödet till kvinnors organisering skall beredas och beslutas av en särskild nämnd. När inrättandet av jämställdhetsmyndigheten är genomfört, kan uppgifterna överföras från nämnden till en avdelning på den nya myndigheten.

Utredarens bedömning är att kostnaderna för handläggning och kansli för nämnden uppgår till 3 miljoner kronor per år. Denna kostnad inkluderar de kostnader som i dag finns för handläggningen av stödet på Justitiedepartementet. Denna kostnad beräknas till 500 000 kronor.

Kap. 9 Förslag till krav om jämställdhet på statligt stöd till folkrörelser

Krav på jämställdhet i bidragsförordningar

Utredaren föreslår att det i förordningar och regleringsbrev, som ett förtydligande av det krav på demokratisk organisation som finns i de flesta statsbidragsförordningar, skall införas krav på ett jämställdhetsperspektiv.

Utredaren anser att en viktig del i den fortsatta strategin för jämställdhetsintegrering är att ett jämställdhets- och könsperspektiv tydligare måste integreras i folkrörelsepolitiken och i den statliga bidragsgivningen.

Riksdagen och regeringen har slagit fast att jämställdhet är ett politiskt prioriterat mål som skall genomsyra hela samhället. Utredaren har funnit att det, utom i ett fåtal fall, inte ställs några särskilda krav i bidragsförordningarna om att organisationerna skall verka för jämställdhet. Utredarens bedömning är att det är få bidragsgivare som har tagit något eget initiativ för att införliva jämställdhetsperspektivet i den statliga bidragsgivningen.

Förslag om systematisk redovisning av jämställdheten

Utredaren föreslår att myndigheter, som fördelar statsbidrag till organisationer, systematiskt skall redovisa jämställdhet genom att redovisa hur:

- könsfördelningen ser ut i de bidragsmottagande organisationerna,
- könsfördelningen ser ut i de bidragsmottagande organisationernas centrala styrelser och
- de bidragsmottagande organisationerna verkar för jämställdhet.

Konsekvenser av utredarens förslag

Utredaren bedömer att en konsekvens av förslaget är att bidragsgivarna måste införa och tydliggöra särskilda återrapporteringskrav för organisationer och föreningar som uppbär statsbidrag. Utredaren anser dock att det inte är tillräckligt att organisationerna enbart redovisar könsuppdelad statistik. De måste också utveckla metoder för att organisationernas interna fördelning av de offentliga medlen skall bli synliga.

En konsekvens av att bidragsgivarna inför och tydliggör särskilda återrapporteringskrav för att organisationerna skall få statsbidrag blir att organisationerna, för att få offentligt stöd, måste göra såväl en kvantitativ som en kvalitativ rapportering ur ett könsperspektiv av verksamheten i föreningarna.

Kap. 10 Konsekvenser av utredningens förslag

Finansiering av det nya statsbidraget för kvinnors organisering

Utredaren har övervägt tänkbara källor för att finansiera det nya statsbidraget för kvinnors organisering. Som huvudalternativ föreslår utredaren att en andel av överskottet från AB Svenska Spel, motsvarande 30 miljoner kronor, skall finansiera stödet för kvinnors organisering.

Utredaren föreslår också att 10 procent av verksamhetsstödet i det statliga partistödet avsätts för att finansiera kvinnoorganisationernas verksamhet inom de politiska partierna. Det motsvarar 14 miljoner kronor.

Dessutom har utredaren övervägt att en viss andel, motsvarande 30 miljoner kronor, överförs till anslaget för kvinnors organisering från följande anslag:

- Folkbildningsstödet,
- Medel för jämställdhetsprojekt,
- Stödet till biståndsverksamhet och
- Stödet till frivilliga försvarsorganisationer.

Finansiering av en särskild nämnd

Utredaren har också övervägt hur den föreslagna nämnden för att fördela statsbidraget för kvinnors organisering skall finansieras. Utredarens bedömning är att kostnaderna för handläggning och kansli för nämnden uppgår till 3 miljoner kronor per år.

Utredarens bedömning är att det kansli, som i dag finns på Regeringskansliet men som föreslås skall flyttas till egen myndighet, skall finansieras med 2,5 miljoner kronor.

Utredarens bedömning är att anslagssparandet på årets budget, som är föreslagit på PO 90 Regeringskansliet m.m., kan komma i fråga, eftersom detta kan ses som en del i Regeringskansliets verksamhet.

Övriga konsekvenser

Utredaren har prövat det offentliga åtagandet. Utredaren bedömer att ett minskat offentligt åtagande inte är aktuellt. Tvärtom bedömer utredaren att det statliga stödet måste öka.

Utredaren har även bedömt konsekvenserna för jämställdheten. Förslaget innebär att det inte blir en uppgift enbart för kvinnoorganisationerna att aktivt arbeta med jämställdhet. Utredaren föreslår att krav på ett jämställdhetsperspektiv bör införas i de förordningar och regleringsbrev som styr statsbidragen till ideella organisationer. Om organisationerna inte redovisar könsfördelning och jämställdhetsperspektiv kan bidragen minskas eller helt avvecklas.

När det gäller konsekvenser för att nå de integrationspolitiska målen, innebär förslaget att även kvinnliga nätverk, kvinnokommittéer eller motsvarande, som är verksamma inom en riksorganisation bildad på etnisk grund, skall kunna erhålla det föreslagna statsbidraget.

Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande över betänkandet Kvinnors organisering (SOU 2004:59)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Brottsoffermyndigheten, Integrationsverket, Styrelsen för internationellt utvecklings-samarbete, Krisberedskapsmyndigheten, Socialstyrelsen, Statskontoret, Statistiska centralbyrån, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Ungdomsstyrelsen, Statens kulturråd, Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, Jämställdhetsombudsmannen, Verket för näringslivsutveckling, Stockholms kommun, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Umeå kommun, Aniara Umeå, Centerkvinnorna Riksorganisationen, Centrum för genusstudier, Folkbildningsrådet, Forum – Kvinnor och Handikapp, Fredrika-Bremer-Förbundet, Fristående Husmodersförbunden (FHF), Föreningen KvinnorKan, Handikappförbundens Samarbetsorgan, Haro Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet och föräldraskap, Internationella kvinnoförbundet (IKF), Kristdemokratiska Kvinnoförbundet, Kvinnofolkshögskolan, Kvinnoforum, Kvinnoorganisationernas Samarbetsråd i Alkohol och Narkotikafrågor (KSAN), Kvinnor för mission, Kvinnor i Svenska kyrkan, Landsorganisationen i Sverige (LO), Liberala Kvinnor, Moderatkvinnorna, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), Riksförbundet Internationella Föreningar för Invandrarkvinnor (RIFFI), Riksförbundet Hem och Samhälle, Riksorganisationen för Kvinnojourer och Tjejjourer i Sverige (ROKS), Samarbetsorgan för etniska minoriteter i Sverige (SIOS) och SIOS Kvinnokommitté, Stiftelsen Kvinnoforum (KvF) Svenska Baptisternas Kvinnoförbund (SBKF), Svenska Kommunförbundet, Svenska kvinnors Europänätverk (SKEN), Svenska Riksförbundet Nationellt ResursCentrum för kvinnor (NRC), Svenska UNIFEM-kommittén, Sverigefinskt kvinnoforum, Sveriges Ekumeniska Kvinnoråd (SEK), Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR), Sveriges Kvinnolobby, Sveriges Kvinnoråd (SWE Q), Sveriges Riksidrottsförbund (RF), Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund – S-kvinnor, Sverigeunionen av Soroptimistklubbar, Föreningen Tealogerna, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Vänsterpartiets kvinnopolitiska utskott (KPU) och Business and Professional Women/Yrkeskvinnors Riksförbund (BPW/YRK).

Naturvårdsverket, Afrikanska Kvinnors Nätverk, Allt är möjligt, Arabiska kvinnoförbundet, Bolivianska Riksförbundet, Centerpartiet, Filip-pinska kvinnorättsforum, Folkpartiet liberalerna, Internationella Romska och Resande Kvinnocenter, Irakiska Riksförbundets kvinnoavdelning, Jämställdhetsarbetarnas förening, Kristdemokraterna, Kurdiska Unionens kvinnokommitté, Kurdistans kvinnoförbund, Kvinna till Kvinna, Kvinnofronten, Kvinnor för fred, Kvinnors Nätverk, Kvinnovetenskapligt Forum, Landsorganisationen i Sverige LO-kvinnor, Lantbrukarnas Riksförbund LRF-kvinnor, Metodistkyrkan kvinnoförbund, Miljöpartiet de Gröna, Miljöpartiets kvinnoutskott, Moderata samlingspartiet, Riksförbundet för Företagarkvinnor, Riksförbundet för sexualupplysning (RFSU), Spanska Riksförbundets kvinnoavdelning, Stödande Romska Kvinnocenter, Svenska kvinnors vänsterförbund, Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Sveriges Bingo arrangörers Riksförbund

(SVEBICO), Sveriges Förenade studentkårer, Sveriges socialdemokratiska arbetarparti, Syriska Riksförbundet, Terrafem, Ungerska Huset, Vänsterpartiet och Women's International Zionist Organisation (WIZO) i Sverige har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom kommit in från Baltic Fem, Centerkvinnorna i Blekinge distrikt, Centerkvinnorna i Halland, Centerkvinnorna i Jämtlands län, Centerkvinnorna i Jönköpings distrikt, Centerkvinnorna i Malmöhus distrikt, Centerkvinnorna i Norrbottens distrikt, Centerkvinnorna i Skaraborgs distrikt, Centerkvinnorna i Södermanland, Centerkvinnorna Östgötadistrikt, DEA-Föreningen för kvinnomuséer, Forum För Jämställdhet, Föreningen Kvinna Sakarborg, Internationella Kvinno-föreningen – Lokalt resurscentrum för kvinnor i Malmö, Ja-föreningen – Nätverk för jämställdhet, Kristianstads Lottaförbund, Kvinnliga Akademikers Förening, Kvinnojouren Regnbågen i Tumba, Mitthögskolan Qnet, Musikteatergruppen Afrodites Ångbåt, Resursnätet, Riksförbundet Sveriges Lottakårer, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Stiftelsen Mälardalens kvinnolobby, Svenska Samernas riksförbund, Viktoria lokalt resurscentrum för kvinnor i Kramfors, Västsvenska Quinnors Lobby och 1,6 miljonersklubben.

Uppföljning av *Jämt och ständigt* – regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden (skr. 2002/03:140)

I skrivelsen *Jämt och ständigt* (skr. 2002/03:140) lämnade regeringen en redovisning av hur jämställdhetspolitiken utvecklats sedan 1999 då den senaste skrivelsen om jämställdhet presenterades (skr. 1999/2000:24). Regeringen redovisade även huvuddragen i det fortsatta jämställdhetsarbetet under mandatperioden i form av en handlingsplan. Handlingsplanen omfattade dels fem fokusområden som lyfts fram i regeringens jämställdhetspolitik under mandatperioden, dels åtgärder inom en mängd politikområden. I detta avsnitt redovisas arbetet inom fokusområden och genomförandet av handlingsplanens olika åtgärder samt en kortfattad redogörelse av övriga jämställdhetspolitiska insatser sedan våren 2003.

Arbetet med fokusområden

Ett antal områden har prioriterats under mandatperioden 2002–2006. De fem fokusområden är:

- representation; jämn fördelning av makt och inflytande,
- lika lön för lika och likvärdigt arbete,
- mäns våld mot kvinnor; prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål,
- män och jämställdhet samt
- sexualiseringen av det offentliga rummet.

Arbetet med fokusområdena har skett inom ramen för de olika politikområdena. Åtgärderna redovisas inom ramen för respektive politikområde, med en inledande sammanfattning i texten nedan.

Representation; jämn fördelning av makt och inflytande

Ett av delmålen för jämställdhetspolitiken är en jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män. En jämn representation av kvinnor och män i beslutande organ är en viktig demokratifråga. Båda könen måste vara representerade inom alla samhällsområden och på alla beslutsnivåer för att de på lika villkor skall kunna påverka samhällsutvecklingen. Med en jämn fördelning mellan kvinnor och män ökar också förutsättningarna för ett bredare beslutsunderlag i olika samhällsfrågor.

Direkta åtgärder med bäring på fokusområdet har gjorts inom politikområdena Effektiv statsförvaltning (PO 1), Rättsväsendet (PO 4), Jämställdhetspolitik (PO 24), Utbildningspolitik (PO 25), Näringspolitik (PO 38), Demokrati (PO 46) och Statligt ägande⁵. Inom majoriteten av övriga politikområden pågår förändringsarbeten för att makt och inflytande skall fördelas jämt mellan kvinnor och män.

⁵ Statligt ägande är dock inte ett politikområde

Könsfördelning i myndigheter och kommittéer

Mäns överrepresentation i statliga centrala och regionala styrelser har fortsatt att minska. I budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/2006:1, bilaga 4) redovisar regeringen att den 31 december 2004 utgjorde kvinnor och män vardera 50 procent av ledamöterna i de regionala styrelserna, och i de styrelser där staten utser samtliga ledamöter utgjorde män 52 procent och kvinnor 48 procent. I kommittéerna utgjorde kvinnorna 43 procent och männen 57 procent av ledamöter inklusive ordförande år 2004, medan motsvarande siffror var 41 procent kvinnor och 59 procent män för år 2001. Ett hinder för att nå helt jämn könsfördelning i de centrala styrelserna är att den udda platsen oftast tillsätts med en man, ett annat problem är att majoriteten av ordförandena fortfarande är män.

När det gäller myndighetscheferna finns sedan mitten av 90-talet ett mål, som innebär att hälften av de nya myndighetscheferna som utses skall vara kvinnor, hälften män. År 2004 nyutnämnde regeringen totalt 38 myndighetschefer, varav 15 var kvinnor och 23 var män (39 procent kvinnor, 61 procent män). År 2005 nyutnämndes 29 myndighetschefer, varav 12 var kvinnor och 17 var män (41 procent kvinnor, 59 procent män). Den 1 januari 2006 var 34 procent av myndighetscheferna kvinnor och 66 procent män. Regeringen har ökat ansträngningarna för att åstadkomma en jämn fördelning av kvinnor och män bland myndighetscheferna.

Könsfördelning i företag med statligt ägande

Även när det gäller de statliga företagens styrelser är målet en jämn könsfördelning. Som ett delmål har regeringen angett att senast 2003 skulle andelen kvinnor i de statliga företagens styrelser uppgå till minst 40 procent. Detta mål uppnåddes per den 30 juni 2003. Könsfördelningen i de statliga företagens styrelser redovisas i den årliga skrivelsen till riksdagen om de statliga företagen.

Styrelsenomineringarna är det verktyg ägaren har för att påverka styrelsernas sammansättning. När det gäller rekrytering och anställning av VD är styrelsen ansvarig. VD rekryterar i sin tur övriga ledande befattningshavare. Genom en aktiv och långsiktig ägarstyrning där alltför kvinnor tar plats i statliga företags styrelser kan staten bidra till en högre kvinnorepresentation i styrelser och ledning i andra företag genom att agera som god förebild. I att vara en god förebild ligger bland annat att utmana gamla idéer om vilken bakgrund och kompetens som gäller för att komma ifråga för en styrelseplats eller en chefsposition. Regeringen uttrycker i sin ägarpolicy att de statligt ägda företagens ledningar och styrelser bör vara föredömen i jämställdhetsarbetet, inte minst genom tillsättningar på chefsnivå.

Könsfördelningen i styrelserna blir för varje år allt jämnare. I maj 2005 utgjorde kvinnors andel av styrelseplatserna i de helägda statliga företagens styrelser 43 procent, och männens andel var 57 procent. Nomineringsprocessen drivs och koordineras av Näringsdepartementet. En arbetsgrupp analyserar kompetensbehovet utifrån respektive styrelses sammansättning samt bolags verksamhet och situation. Därefter fastställs eventuellt behov av förändringar och nomineringsarbetet inleds. Urvalet

av styrelseledamöter till företag med statligt ägande sker från en bredare rekryteringsbas än vad som traditionellt skett inom andra delar av näringslivet. Relevant styrelsekompetens kan exempelvis hämtas bland chefer inom områden som: Human Resources, information och kommunikation, marknad- och kund, samhälle, akademi, forskning- och utveckling, ekonomi- och finans.

Kvinnorna innehade den 31 december år 2004 14 procent av VD-posterna i de hel- eller delvis ägda statliga företagen och männen 86 procent. I ledningsgrupperna var 23 procent kvinnor representerade respektive 77 procent män.

Könsfördelning i styrelser och på andra ledande positioner i näringslivet

Regeringens arbete med att främja och inspirera till en jämn fördelning av kvinnor och män i styrelser och andra ledande positioner har fortsatt. Projektet *Women to the top*, som delvis finansierats av EU och där JämO var projektägare, är ett sådant initiativ. Projektet pågick i sin internationella del under 2004 och syftade i Sverige till att utveckla metoder och verktyg för att uppnå en jämnare könsfördelning på ledande poster i ett 15-tal större företag och myndigheter. Ett internationellt utbyte av erfarenheter ägde rum genom att också Danmark, Estland och Grekland deltog i projektet. Metoder och verktyg som utarbetats inom projektet har redovisats och uppdateras fortlöpande på JämO:s hemsida. De handlingsplaner som upprättats för en jämnare könsfördelning på ledande poster i de svenska företagen och myndigheterna, kommer att följas upp av JämO under 2007. Projektet avslutades i sin internationella del med en konferens för de deltagande länderna i januari 2005 i Stockholm.

Utvärderingen i februari 2004 av det nationella projektet *Jämmt på toppen*, som genomfördes i 15 län åren 2002–2003, visade att deltagarna – verkställande direktörer och chefskandidater – var mycket nöjda och ansåg att de fått nya insikter, kunskaper och inspiration till att fortsätta arbetet för att få en jämnare könsfördelning på ledande positioner. I några län har projektet fördjupats i länsstyrelsens regi.

Utvecklingen mot en jämnare fördelning av kvinnor och män i företagens styrelser går långsamt. Mansdominansen i börsföretagens styrelser minskade mellan 2004 och 2005 med endast 2 procentenheter. År 2005 är 84 procent av ledamöterna i dessa styrelser män och 16 procent kvinnor. I juni 2005 tillsatte regeringen en utredare för att undersöka om och i så fall hur en kvotering på grund av kön kan införas i svensk lagstiftning när det gäller styrelser och då framför allt i publika företag. Utredaren skall också föreslå en avgränsning gällande vilka andra företag som skall omfattas. Utredningen skall också undersöka behovet av sanktioner och föreslå lämpliga sådana.

För att synliggöra könsfördelningen mellan kvinnor och män på ledningspositioner i företagens årsredovisning kompletterades Årsredovisningslagen (1995:1554) den 1 januari 2004 med krav på sådan redovisning. Den innebär att företag som lämnar årsredovisning skall uppge antalet och andelen kvinnor och män i sin årsredovisning när det gäller VD, ledningsgrupp och styrelse.

Lika lön för lika och likvärdigt arbete

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män har i stort sett varit desamma sedan början av 1990-talet. Enligt lönestatistiken motsvarade kvinnors lön i genomsnitt 84 procent av mäns lön 2004. Om hänsyn tas till kvinnors och mäns olika fördelning efter ålder, utbildningsnivå, arbetstid, sektor och yrkesgrupp minskar löneskillnaden så att kvinnor har 92 procent av mäns lön.

De politikområden som i huvudsak bidrar till måluppfyllelse inom fokusområdet är Arbetsmarknadspolitik (PO 22), Arbetslivspolitik (PO 23) och Jämställdhetspolitik (PO 24).

Löneskillnader i offentlig och privat sektor

Statistiska centralbyråns lönestrukturstatistik visar att löneskillnader i offentlig sektor är olika stora beroende på vilken sektor som studeras. Inom kommunerna är löneskillnaderna små. Däremot är det mycket stora löneskillnader inom landstingen. Det beror på att man jämför mycket olika yrkesgrupper med varandra – till exempel läkare, där en stor del av männen är finns. Deras löner jämförs med lågavlönade undersköterskor som nästan alltid är kvinnor. Inom staten är löneskillnaderna ungefär desamma som för privat anställda. I hela offentliga sektorn är löneskillnaderna mellan kvinnor och män något större än i den privata sektorn. Efter standardvägning gäller det omvända: löneskillnaderna är större i den privata sektorn än i den offentliga sektorn.

På hela arbetsmarknaden sammantaget kvarstår, enligt statistiken, en genomsnittlig löneskillnad på åtta procent sedan hänsyn har tagits till olika förutbestämda faktorer som har påverkan på lönen. Det kan dock inte med säkerhet hävdas att de kvarstående åtta procenten utgör lönediskriminering. Detta kan endast avgöras med hjälp av den kartläggning och analys som föreskrivs i jämställdhetslagen.

Jämställdhetsombudsmannen

Jämställdhetsombudsmannen (JämO) utövar tillsyn över jämställdhetslagen. Sedan 2002 utövar även JämO tillsyn av delar av lagen (2001:1286) om likabehandling i högskolan och sedan 1 juli 2005 av delar av lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering. Vidare har regeringen i oktober 2005 föreslagit riksdagen att myndigheten skall ha ett ansvar för tillsyn av diskriminering p.g.a. kön i skolan.

En tredjedel av arbetsgivarna har en jämställdhetsplan, visar en nyligen gjord undersökning. Med andra ord, två av tre arbetsgivare lever inte upp till lagens krav på ett aktivt jämställdhetsarbete. Regeringen anser därför att tillsynen av jämställdhetslagen måste förstärkas. Under 2005 fick JämO 2 miljoner kronor i utökad budget för utökad tillsyn av arbetsgivare för att motverka lönediskriminering. Under 2006 ökade myndighetens budget med 6 miljoner kronor för att i första hand granska och stödja arbetsgivares lönekartläggningar.

Jämställdhetslagens bestämmelser om lönekartläggning skärptes 2001. Under de senaste två åren har detta börjat få genomslag, enligt JämO i en

rapport november 2005. Aktiviteten har ökat både hos arbetsgivare och fackliga organisationer. Bestämmelserna har varit framgångsrika i den bemärkelse att ett stort antal enskilda och grupper av kvinnodominerade arbeten har fått sina löner korrigerade. JämO har sedan 2001 granskat ca 900 lönekartläggningar.

JämO har genomfört ett antal massgranskningar av arbetsgivares lönekartläggningar, riktade till olika delar av arbetsmarknaden:

- 2002 granskades 500 privata arbetsgivare samt elva större statliga myndigheter.
- 2003 elva myndigheter med tillsynsansvar.
- 2004 elva statliga företag samt 10 kommuner och 40 industriarbetsgivare.
- 2005 10 företag i grafiska sektorn och 38 kulturinstitutioner.

Jämställdhetsnämnden är den myndighet som har till uppgift att pröva frågor om vitesföreläggande av arbetsgivare som inte följer jämställdhetslagens krav på aktiva åtgärder. Antalet ärenden som förts till nämnden har sedan 2002 legat stabilt kring tre per år. Samtliga ärenden berör lönekartlägningsbestämmelserna.

Mäns våld mot kvinnor, prostitution och handel med kvinnor för sexuella ändamål.

Politikområden som primärt bidrar till att bryta detta är Rättsväsendet (PO 4), Internationellt utvecklingssamarbete (PO 8), Integrationspolitik (PO 10), Migrationspolitik (PO 12) och Jämställdhetspolitik (PO 24).

Insatser och aktiviteter sker genom lagstiftning eller genom samarbetsprojekt, information och utbildning.

Insatser genom lagstiftning

Utvidgning av lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster

Sedan den 1 januari 1999 finns i Sverige ett förbud mot köp (och försök till köp) av sexuell tjänst. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Den 1 april 2005 utvidgades bestämmelsen till att omfatta också den som nyttjar en tillfällig sexuell förbindelse som någon annan betalar. Lagen är ett viktigt praktiskt och normbildande instrument i kampen för jämställdhet och mot både prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige.

Enligt samstämmiga uppgifter från polis och socialtjänst har den svenska sexköpslagen medfört en nedgång i efterfrågan på personer för prostitutionsändamål och en drastisk minskning av antalet personer i gatuprostitution. Som exempel kan nämnas att Rikskriminalpolisen i sin årliga lägesrapport om människohandel för sexuella ändamål (Rikskriminalpolisens rapport 2005:4) poängterar att lagen fungerar som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige. Socialstyrelsen har också på uppdrag av regeringen fortlöpande följt och samlat kunskap om

prostitutionens omfattning och utveckling samt om de sociala insatser som bedrivs på området (Kännedom om prostitution 2003, SoS-rapport 2004).

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Ett utvidgat straffansvar för människohandel

Den 1 juli 2002 kriminaliserades gränsöverskridande människohandel för sexuella ändamål. Den 1 juli 2004 utvidgades straffansvaret till att omfatta alla former av människohandel inklusive handel med människor inom landets gränser samt handel med människor för andra former av utnyttjande, t.ex. tvångsarbete, slaveri och organhandel. Högsta straffet för människohandel är 10 år.

I februari 2006 utsåg regeringen en särskild utredare (dir. 2005:152) för att överväga om utformningen av straffansvaret för människohandel är ändamålsenlig och då särskilt analysera och överväga möjligheten att utmönstra kravet på otillbörliga medel ur bestämmelsen. Utredaren gavs också i uppdrag att analysera om lagändringar krävs för att Sverige skall kunna tillträda Europarådets människohandelskonvention. Utredaren skall lämna sitt betänkande senast den 30 juli 2007.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd för målsägande och vittnen m.m.

Den 1 oktober 2004 infördes en bestämmelse i Utlänningslagen som gör det möjligt för förundersökningsledare att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för utländska målsäganden och vittnen, bl.a. offer för människohandel, i de fall då det med hänsyn till genomförandet av förundersökning eller huvudförhandling i brottmål kan anses befogat. Socialstyrelsen har i uppdrag att informera kommunerna om de rättigheter som enligt socialtjänstlagen och lagen om vård av unga gäller för de personer som vistats i landet med stöd av en ansökan eller beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd samt om kommunernas möjlighet att söka ersättning för uppkomna kostnader. I enlighet med EU-direktivet om tredjelandsmedborgare, kommer Sverige att genomföra en trettio dagars betänketid för offer för människohandel, samt en sex månaders minimigräns för erhållet uppehållstillstånd.

Kvinnofrid – Slag i luften

Den 16 oktober 2003 beslöt regeringen att tillkalla en särskild utredare (dir. 2003:21) med uppdrag att följa upp och ur ett könsmaktsperspektiv utvärdera de myndighetsgemensamma uppdrag och de uppdrag till enskilda myndigheter, som gavs i samband med propositionen *Kvinnofrid* (prop. 1997/98:55). Utredarens uppgift var att göra en samlad analys av eventuella hinder och strukturer som motverkar ett könsmedvetet arbete på de områden som dessa uppdrag gällde.

I slutet av år 2004 presenterades betänkandet *Slag i luften* (SOU 2004:121). Förslagen till åtgärder innebär satsningar på att institutionalisera och systematisera arbetet, se till att tillräckliga resurser finns avsatta samt möjligheter att skapa en samsyn för ett effektivt arbete. Förslagen behandlas på i avsnittet 6 i denna proposition.

Nationellt kunskapscentrum

En särskild utredare tillkallades i februari 2004 för att finna formerna för en ombildning av *Rikskvinnocentrum för kvinnor som våldtagits och misshandlats* (RKC), till ett nationellt kunskapscentrum. Centrumets uppgiftskallvara att utveckla metoder för omhändertagande och behandling samt fungera som ett kunskaps- och resursorgan för myndigheter, organisationer och allmänhet när det gäller mäns våld mot kvinnor, sexuella övergrepp och våldtäkt. Erfarenheterna från den verksamhet som RKC bedriver idag tas tillvara. I utredarens uppdrag ingick också att överväga förutsättningarna för att inrätta en nationell kristelefon för kvinnor som utsatts för mäns våld.

Förslaget till ombildning presenteras i betänkandet *Nytt nationellt kunskapscentrum, ombildning av RKC* (SOU 2004:117). Detta förslag behandlas i denna proposition i avsnittet 6.

Nordisk-baltisk aktionsgrupp mot människohandel

År 2002 tog dåvarande utrikesminister Anna Lindh initiativ till bildandet av en nordisk-baltisk aktionsgrupp mot människohandel. Aktionsgruppen, som leds av svensk statssekreterare och vars sekretariat är placerat vid svenska Utrikesdepartementet, utgör en paraplyfunktion för att samordna det fortsatta arbetet mot människohandel. Gruppen har bl.a. utvecklat gemensamma målformuleringar samt verktyg för utbyte av goda exempel.

Gruppen har tagit initiativ till ett pilotprojekt som fokuserar på åtgärder för att tillförsäkra offer för människohandel för ett säkert återvändande. Projektet har som målsättning att utveckla och genomföra hållbara metoder för informationsutbyte och att utveckla expertis bland nyckelaktörer i samtliga åtta länder. Projektet, som är treårigt, skall redovisas 2009.

I Bryssel 2005 genomförde gruppen tillsammans med europeiska kommissionen och det brittiska EU-ordförandeskapet en gemensam konferens, *Tackling Human Trafficking: Policy and Best Practice in Europe*. Fem huvudområden behandlades vid konferensen; förundersökning och åtal för människohandel; stöd och rehabilitering av offer, åtgärder för att stävja efterfrågan och förebyggande åtgärder samt internationellt och regionalt samarbete mot människohandel. Konferensen lanserade också aktionsgruppen som en regional samarbetsmodell i Europa.

Regeringens strategi för hur människohandel skall bekämpas genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete

Under 2003 beslutade regeringen om en strategi, *Fattigdom och människohandel* (UD 2003), för förebyggande och bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete. I strategin, som riktar in sig främst på handel med kvinnor och barn, utgår re-

geringen ifrån att människohandel är ett symptom på fattigdom, bristande jämställdhet mellan män och kvinnor, bristande respekt för barnets rättigheter samt ett resultat av efterfrågan på främst kvinnor och barn för olika former av exploatering. Strategin föreslår ett urval av förebyggande åtgärder och uppföljande stöd till dem som drabbas. Strategin riktar sig särskilt till Regeringskansliet, Sida och andra myndigheter som arbetar med frågan inom ramen för det svenska utvecklingsarbetet.

Insats mot prostitution och handel med kvinnor och flickor i Barentsregionen

Regeringen har initierat en kartläggning och insats mot handel med kvinnor i Barentsregionen. Insatsen, som delfinansieras av Nordiska Ministerrådet, genomförs 2003-2006 av länsstyrelserna i de nordligaste länen i Norge, Sverige och Finland samt i Murmansk län, i samarbete med Regeringskansliet. Projektet inriktas på att finna alternativa lösningar för de kvinnor och unga flickor i Ryssland som har utsatts eller riskerar att utsättas för prostitution och människohandel, och att utarbeta och genomföra åtgärder för att motverka efterfrågan på kvinnor och barn för prostitutionsändamål. Insatsen innehåller också åtgärder för att öka kompetens och skapa samarbete mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra nyckelfunktioner.

Samarbetsprojektet innehåller flera delprojekt. Ett utbildningspaket utarbetat av CENTEK (Luleå tekniska universitet), tillsammans med Tekniska Universitetet och arbetsförmedlingen i Murmansk riktas till arbetslösa kvinnor från Murmanskregionen som riskerar att utsättas för, eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Dessutom har medel getts till ett krishem i Murmansk, bl.a. för kvinnor som har utnyttjats i prostitution.

Det svenska arbetet inom projektet koordineras av Norrbottens länsstyrelse. I arbetet ingår att utveckla lokala samverkansnätverk för myndigheter och frivilligorganisationer i länet inom ramen för kommunernas kvinnofridsplaner för skydd och bistånd till offer för prostitution och människohandel, särskilt kvinnor och barn. Projektet samarbetar dessutom med samiska kvinnoorganisationer i Norrbotten.

Nordisk-baltiskt Pilotprojekt för stöd, skydd, säkert återvändande och rehabilitering av kvinnor som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål

Den svenska regeringen har initierat ett nordisk-baltiskt pilotprojekt för stöd, skydd, säkert återvändande och rehabilitering av kvinnor som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål. Den nordisk-baltiska aktionsgruppen mot människohandel kommer att genomföra projektet. Det treåriga projektet, som leds av den europeiska kvinnolobbyn (European Women's Lobby), har som mål att förbättra och stärka kapaciteten, och utveckla de modeller för stöd till offer som finns i de nordiska och baltiska länderna.

Projektet kommer att inkludera en utvärdering av den befintliga verksamheten i länderna. Dessutom kommer deltagarländerna att identifiera

och utarbeta modeller som kan fungera som goda exempel, samt utveckla nya metoder som bättre motsvarar offrens behov.

Projektet kommer att skapa ett regionalt Nordisk-Baltiskt nätverk som skall innefatta offentliga myndigheter och frivilligorganisationer. Nätverket kommer att utveckla ett regionalt program som skall erbjuda juridisk, socialt, ekonomiskt, medicinskt och psykologiskt bistånd, samt trygghet och skydd i destinationsländerna för offren för människohandel för sexuella ändamål. Nätverket kommer också att underlätta säkert återvändande och återintegrering för offer som vill återvända till sina ursprungsländer, och se till att offren får tillgång till de resurser som de behöver i sin rehabilitering och återintegrering.

Samarbetsprojekt i Europa om förebyggande åtgärder mot prostitution och människohandel

Under åren 2004–2006 genomför Sverige och USA tillsammans med två internationella frivilligorganisationer ett samarbetsprojekt rörande prostitution och människohandel, kallat *Promoting Preventative Measures to Combat Trafficking in Human Beings for Sexual Exploitation*. Projektet, som drivs av den europeiska kvinnolobbyn (European Women's Lobby) och den internationella frivilligorganisationen *Coalition Against Trafficking in Women (CATW)*, har som mål att öka kunskapen om och utveckla strategier och åtgärder för att på bästa sätt bekämpa prostitution och människohandel i Europa, i Europeiska Unionens nya medlems- och kandidatländer samt i andra särskilt utvalda länder i Östeuropa och Balkan. Samarbetsprojektet har Sveriges arbete mot prostitution och människohandel som utgångspunkt, med särskilt fokus på olika åtgärder för att bekämpa efterfrågan på kvinnor och barn för prostitutionsändamål och hållbara åtgärder för att stärka kvinnors och barns sociala, ekonomiska och politiska ställning.

Svenska Institutet - Seminarier och visning av filmen Lilja 4-ever i Europa

Regeringskansliet har gett Svenska institutet ett speciellt uppdrag att visa filmen *Lilja 4-ever* samt anordna seminarier om människohandel i Central och Östeuropa, Ryssland, samt i vissa utvalda länder i Väst-europa. Seminarierna har hittills genomförts i ett tjugotal länder.

Svenska Filminstitutet – Skolbiovisningar av filmen Lilja 4-ever i Sverige

Svenska Filminstitutet fick i uppdrag att under 2003 och 2004 genomföra skolbiovisningar av filmen *Lilja 4-ever* i Sveriges gymnasieskolor samt vissa visningar för Sveriges värnpliktiga. Filmen och en handledning användes som grund för samtal om jämställdhet och om de synsätt och attityder som finns kring kvinnors och mäns sexualitet, mäns våld mot kvinnor och flickor, pornografi, prostitution och människohandel. Filmen visades för över 35 000 elever i närmare 90 kommuner.

I samarbete med Rikspolisstyrelsen organiserar Regeringskansliet regelbundet seminarier och workshops för medlemmar av rättsväsendet, inklusive åklagare och poliser med information om svensk politik och lagstiftning rörande prostitution och människohandel.

Regeringskansliet organiserar även regelbundet seminarier och besöksprogram om svensk politik och lagstiftning rörande prostitution och människohandel för medlemmar av parlamentariker, anställda, offentliga myndigheter, journalister, frivilligorganisationer och studenter i Sverige och internationellt.

Styrdokument till rättsväsendet

Regeringen har under den aktuella perioden i sina styrdokument till rättsväsendet konsekvent framhållit vikten av att den brottsbekämpande verksamheten med inriktning på olika typer av övergrepp mot kvinnor skall ägnas särskild uppmärksamhet. Denna prioritering har konkretiserats bland annat genom att Rikspolisstyrelsen i sina årsredovisningar ålagt att lämna särskild avrapportering för detta område.

Regeringen har i sin uppföljning av polisen på området kunnat konstatera att polismyndigheterna vidtagit flera åtgärder med syfte att utveckla verksamheten. Som exempel kan nämnas utbildning, utökad samverkan med sociala myndigheter, sjukvården och olika frivilligorganisationer samt organisatoriska förändringar i syfte att dels förbättra förutsättningarna för att utreda denna brottskategori, dels för att förbättra det brottsförebyggande arbetet.

Män och jämställdhet

Den 18 maj 2005 anordnade regeringen en hearing om mäns ansvar för jämställdhet. Syftet var att sätta fokus på det ansvar män har som grupp för att förändra de strukturer som gör att män är överordnade och kvinnor underordnade. Politikområden som primärt bidrar till fokusområdet är Jämställdhetspolitik (PO 24).

Tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna bjöd regeringen in en rad olika aktörer, bl.a. organisationer och representanter från näringslivet. Under hearingen presenterades både forskning om och exempel på lyckade projekt kring mäns ansvar för jämställdhet.

En informell arbetsgrupp tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna inom Regeringskansliet arbetar med frågan. Gruppens syfte är att diskutera, analysera och komma med konkreta förslag på hur regeringens arbete med sexualiseringen av det offentliga rummet bör utformas. Till arbetsgruppen har en ickeformaliserad expertgrupp knutits. Expertgruppen består av forskare, branschfolk, organisationer och andra sakkunniga.

Regeringen har också tagit initiativ till rundabords-samtal med temat mäns våld mot kvinnor. Olika organisationer, både mansorganisationer och organisationer som samlar många män utan ett uttalat jämställdhets-

syfte, som idrottsrörelsen, fackförbunden och militären, har deltagit i dessa möten.

På Kvinnokommissionens (Commission on the Status of Women, CSW) 48:e session i mars 2004 var ett av två huvudteman *Mäns och pojkars roll i jämställdhetsarbetet*. Sverige bidrog med ett seminarium på detta tema. I samband med denna FN-konferens tog regeringen fram skriften *Ending gender-based violence – A call for global action to involve men*, där en rad kända forskare skriver om mäns våld mot kvinnor ur ett jämställdhetsperspektiv. Hittills har skriften bara funnits på engelska, men en svensk översättning beräknas vara klar våren 2006.

Sexualiseringen av det offentliga rummet

Primärt har insatser inom detta fokusområde genomförts inom följande politikområden: Rättsväsendet (PO 4), Barnpolitik (PO 15), Jämställdhetspolitik (PO 24), Mediepolitik (PO 27) och Konsumentpolitik (PO 40).

Den 12 maj 2004 anordnade regeringen en hearing om sexualiseringen av det offentliga rummet i samarbete med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna. Politiker, forskare, organisationer, näringsliv och andra aktörer bjöds in för samtal och diskussion. Syftet var att få en samlad bild av situationen, hur utvecklingen har varit, hur situationen ser ut i dagsläget och vad som kan göras för att motverka sexualiseringen av det offentliga rummet. En skrift som sammanfattar det som sades på hearingen har tagits fram.

I samband med hearingen utlystes 2,5 miljoner kronor för arbete med frågan i projektform. 14 organisationer har blivit beviljade projektmedel som skall redovisas senast den 31 mars 2006. Kontakt med och uppföljning av projekten sker kontinuerligt.

Regeringen avser också att tillsätta en utredning om könsdiskriminerande reklam.

Det samnordiska forskningsprojektet *Unga, kön och pornografi i Norden* har pågått sedan maj 2004. Projektet finansieras av de nordiska länderna och Nordiska Ministerrådet. Syftet med forskningsprojektet är att undersöka pornografins inverkan på könsförståelsen hos nordisk ungdom och deras uppfattning om sexualitet. Projektet är uppdelat i en samnordisk del och i landsspecifika undersökningar, som kommer att utföras av elva forskare från respektive länder. En delrapport kom i mars 2005 och den 30 juni 2006 offentliggörs slutrapporten på en konferens i Oslo.

Projektet FLICKA har syftat till att få till stånd en diskussion om den kommersialisering och sexualisering som flickor och pojkar konfronteras med i sin vardag och hur det påverkar deras bild av sig själva och varandra. Projektet har vidare syftat till att få till stånd en dialog med media, reklambranschen, annonsörer m.fl. om deras roll och ansvar när det gäller påverkan av barn och unga.

Medierådet har i ett tilläggsdirektiv (dir. 2003:75) fått i uppdrag att inrikta sin verksamhet på barns och ungas mediesituation. Syftet skall vara att minska riskerna för skadlig mediepåverkan på barn och unga. Uppdraget omfattar såväl traditionella som nya elektroniska rörliga bildmedier, exempelvis film, TV, video, dvd, datorspel, tv-spel och Internet.

Rådet skall ägna våldsskildringar och pornografi särskild uppmärksamhet. Det skall ha ett tydligt genusperspektiv på sitt arbete. Rådet skall arbeta utåtriktat och resultatinkänt. Det skall vara pådrivande i exempelvis kontakterna med mediebranscherna samt söka samarbete med andra aktörer. Rådet skall aktivt involvera barn och unga i arbetet. Medierådet har gett ut rapporten *Våld, sex och pornografi i media – svenska folkets åsikter*, som bl.a. visar att en majoritet av det svenska folket anser att dessa företeelser har en negativ påverkan på barn och unga.

Åtgärder inom respektive politikområde

Här redovisas genomförandet av åtagandena inom respektive politikområde i handlingsplanen som nu genomförts. I avsnittet 9 redovisas återstående åtaganden.

Effektiv Statsförvaltning (PO 1)

Politikområdet skall bidra till att hela statsförvaltningen bedrivs effektivt och utvecklas i önskad riktning samt att statsförvaltningen uppfyller höga krav på rättssäkerhet, effektivitet och demokrati. En förvaltning i demokratins tjänst innebär att förvaltningen finns till för medborgarna, både kvinnor och män.

Den statliga arbetsgivarpolitiken

Regeringens mål inom ramen för den statliga arbetsgivarpolitiken är att de statliga arbetsgivarna skall öka andelen kvinnor på ledande befattningar. Inom ramen för de statliga myndigheternas redovisning av kompetensförsörjningen i årsredovisningen för 2005 skall bl.a. respektive myndighets insatser för att åstadkomma en ändamålsenlig könsfördelning framgå. En bedömning av myndigheternas arbete med kompetensförsörjningen redovisar regeringen i budgetpropositionen.

Regeringen följer parternas arbete med målet att nå en jämnare könsfördelning i samtliga befattningskategorier inom staten. Arbetsgivarverket redovisar årligen sedan ett par år tillbaka hur löneskillnaderna mellan kvinnor och män i staten utvecklas.

Regeringens utnämningmakt

Regeringens mål är att minst hälften av de nya myndighetscheferna inom den civila statsförvaltningen skall vara kvinnor. Regeringen redovisar i budgetpropositionen könsuppdelad statistik vad gäller myndighetschefer totalt samt uppdelat på generaldirektörer, landshövdingar, museidirektörer och rektorer samt för nyutnämnda myndighetschefer under året.

Etiska regler för statstjänstemän

Statens kvalitets- och kompetensråd (KKR) har enligt sin instruktion haft i uppdrag att verka för en god förvaltningskultur och etik hos de statliga myndigheterna. Bland annat har KKR anordnat kurser på området, t.ex. Förvaltningskunskap och förvaltningsetik för chefer och Introduktion till värden och regler i statsförvaltningen. Förvaltningskunskap och etik har också ingått som moment i utbildningar för chefer och handläggare i t.ex. strategiskt ledarskap och introduktionsprogram för nya i staten. Under hösten 2005 publicerade KKR en antologi om etik.

KKR upphörde som myndighet vid utgången av 2005. Verksamheten har övergått till Verket för förvaltningsutveckling, VERVA.

Den offentliga upphandlingen

Regeringen bereder en förordning som binder 30 statliga myndigheter att använda antidiskrimineringsklausul i vissa av deras större kontrakt. Förordningen skall träda i kraft den 1 juli 2006.

Utveckling av den officiella statistiken

Regeringen har sedan flera år årligen uppdragit åt Statistiska centralbyråns (SCB) att följa upp hur den officiella statistiken uppfyller kravet på könsuppdelad statistik i statistikförordningen. År 2003 fick SCB dessutom i uppdrag att redovisa en samlad analys och bedömning av jämställdhetsstatistikens omfattning och 2005 skulle SCB rapportera om motiven för kvarvarande brister i efterlevnaden av kraven i statistikförordningen.

SCB har redovisat uppdragen i den årliga rapporten från Rådet för den officiella statistiken och i en särskild rapport med en samlad analys och bedömning av jämställdhetsstatistikens omfattning. SCB har på regeringens uppdrag även tagit fram råd och riktlinjer för arbetet med könsuppdelad statistik i form av en handbok.

Könsuppdelad statistik innebär att både kvinnor och män skall vara synliga i statistiken. Det innebär att all statistik som refererar till individer skall vara insamlad, analyserad och presenterad efter kön samt spegla jämställdhetsfrågor och problem i samhället. Kön skall vara en övergripande och genomgående indelningsgrund i statistiken.

SCB:s kartläggning visar att produkter som hör till direkt individbaserad statistik nästan alltid är uppdelade efter kön i någon eller några tabeller och diagram. Få produkter redovisar uppgifter efter kön genomgående i samtliga tabeller och diagram. En fullständig redovisning kräver också redovisning utifrån kön i beskrivande texter och kommentarer.

Kartläggningen visar också att uppdelning per kön ofta saknas för barn, ungdomar och utländska medborgare alternativt svensk/utländsk bakgrund. De behandlas nästan alltid som könsblinda grupper. Detta gäller oavsett ämnesområde.

Enligt SCB kan bristerna bero på traditionellt tänkande och ovana att redovisa efter kön i alla tabeller och diagram. Det finns också en ovana att beskriva resultaten för kvinnor respektive män.

Inom rättsväsendet bedrivs ett viktigt arbete för att uppnå regeringens jämställdhetspolitiska mål. Politikområdet bidrar till måluppfyllelsen genom att dels öka jämställdheten inom myndigheterna samt genom att bekämpa våld mot kvinnor etc.

Kunskapsutveckling inom polisväsendet

Vålds- och sexualbrott, särskilt brott mot kvinnor och barn, är brottstyper där polisen särskilt skall säkerställa att polisens brottsbekämpning på området kontinuerligt utvecklas och att resultaten förbättras. Denna verksamhetsinriktning har under flera år återkommande angetts i regeringens regleringsbrev till Rikspolisstyrelsen. I det här sammanhanget kan följande åtgärder särskilt nämnas:

- Rikspolisstyrelsen har tagit fram en Brottsofferhandbok under 2003 (Nationell handlingsplan avseende brottsofferarbetet inom polisen): Handlingsplanen innehåller konkreta åtgärder avseende brottsoffrens rättigheter och polisens skyldigheter på detta område. Den identifierar också olika brister som det är angeläget att avhjälpa inför framtiden.
- Rikspolisstyrelsen har tagit fram riktlinjer och rutiner vid ärenden om våld i nära relationer samt ärenden om besöksförbud under 2005 som främst syftar till att förbättra polismyndigheternas förmåga att utveckla strukturerade hot- och riskbedömningar. Innehållet kan och bör i tillämpliga delar även användas av den personal som i ett tidigt skede kommer i kontakt med aktuella ärenden.
- Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har genomfört en gemensam inspektion av ärenden gällande våldtäkt och grov våldtäkt där brottsoffret är över 15 år.
- I flera av de undersökta ärendena har kvinnan som anmält att hon våldtagits inte fått ett målsägandebiträde, trots att hon borde ha fått detta stöd. RPS och ÅM är överens om att vidta konkreta åtgärder för att komma tillrätta med de brister som rapporten utvisar.
- Den 1 juni 2005 genomförde RPS och ÅM en hearing om hur utredningar angående våldtäkter kan förbättras. Vid hearingen framkom många värdefulla synpunkter, idéer och förslag som kommer att utgöra underlag för åtgärder i syfte att höja kvaliteten i brottsutredningar.
- Under hösten 2005 har det hållits möten mellan åklagare och polis med syfte att diskutera gemensamma åtgärder med inriktning att höja kvaliteten i brottsutredningar gällande våldtäkt. Vidtagna åtgärder kommer att granskas genom inspektioner.
- Rikspolisstyrelsen genomför under 2005 och 2006 en kartläggning av polisens utbildningsbehov samt utbildning i frågor som rör hedersrelaterat våld.

Rekrytering till polisutbildningen

I regleringsbrevet för år 2005 ställdes återrapporteringskrav på att Rikspolisstyrelsen skall redogöra för de åtgärder som vidtagits för att öka andelen kvinnor som söker till polisutbildningen. Efter att i flera år ha legat på cirka 34 procent ökade andelen kvinnor som antogs till polisutbildningen 2005 till 42 procent. Regeringen anser att utvecklingen är tillfredsställande och följer utvecklingen noga.

Chefsrekrytering inom polisväsendet

Regleringsbrevet har flera återrapporteringskrav som är uppställda för att sätta fokus på jämställdhetsarbetet inom polisen. Till det kommer andra åtgärder som vidtagits, bl.a. i form av särskilda ledarskaps- och chefsförsörjningsprogram. Andelen kvinnor med ledande befattningar inom polisen är för närvarande 18,4 procent jämfört med 11,9 procent 2003. Regeringen anser att utvecklingen är tillfredsställande och följer utvecklingen noga.

Chefsrekrytering inom åklagarväsendet

I regleringsbrevens för Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten har de senaste åren bl.a. lyfts fram betydelsen av åtgärder för att uppnå en jämnare könsfördelning på chefsnivå. En enkätundersökning har genomförts för att ta reda på varför kvinnor respektive män söker eller inte söker chefstjänster. Vid varje chefstillsättning arbetar myndigheterna aktivt för att uppmuntra kvinnor att söka chefstjänster.

Chefsrekrytering inom domstolsväsendet

I syfte att lyfta fram behovet av en jämnare könsfördelning bland domarpersonalen, bl.a. när det gäller chefsdomare, genomförde regeringen år 2003 vissa ändringar i förordningen (1988:318) med instruktion för tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet. Vidare har insatserna för att få fler kvinnor som är domare intresserade av ledarskapsfrågor och därmed få fler kvinnor att söka chefsbefattningar intensifierats. Antalet kvinnor som sökt till chefsbefattningar har stadigt ökat de senaste tre åren. Under 2003 och 2004 ökade andelen kvinnor bland domstolscheferna.

Utbildningsinsatser inom domstolsväsendet

Utbildningsinsatserna om jämställdhetsfrågor har utvecklats och intensifierats. Bland annat har utbildning om den nya sexualbrottslagen genomförts för domare under 2005. I den fortlöpande vidareutbildningen av domare ingår sedan 2003 särskilda avsnitt om mäns våld mot kvinnor. De närmaste åren kommer en fokusering att ske på bemötandefrågorna, innefattande bl.a. synen på och bemötandet av utsatta kvinnor.

Insatser inom Kriminalvården

Regeringen har under de senaste åren genom återrapporteringskrav i Kriminalvårdens regleringsbrev och i dialogen med myndigheten nära följt de åtgärder Kriminalvården vidtagit såväl avseende åtgärder för att skapa jämställdhet inom organisationen som avseende det rehabiliteringsarbete som bedrivits när det gäller dömda för våldsbrott mot kvinnor och barn.

Sexualbrotten

Den 1 april 2005 trädde en ny sexualbrottslagstiftning (SFS 2005:90) i kraft, varigenom bestämmelserna om sexualbrott ändrats på flera viktiga punkter. Bland annat utvidgades våldtäktsbrottet, skärptes förbudet mot köp av sexuella tjänster av ungdomar samt infördes ett absolut förbud mot att använda ungdomar vid allvarliga former av sexuell posering. Regeringen kommer att följa upp tillämpningen av den nya lagstiftningen. En utgångspunkt bör vara att en uppföljning kan initieras inom ett par år.

Handel med människor

Den 1 juli 2004 utvidgades straffbestämmelsen om människohandel till att omfatta människohandel som inte är gränsöverskridande samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än sexuellt utnyttjande, t.ex. tvångsarbete.

Regeringen har i december 2005 beslutat om direktiv till en utredare (dir. 2005:152) som skall göra en översyn av straffbestämmelsen om människohandel och bl.a. särskilt överväga om det för straffansvar inte längre skall krävas att otillbörliga medel använts. Inom ramen för översynen skall utredaren också utvärdera tillämpningen av människohandelsbrottet. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2007.

Förbättrat skydd för kvinnor och barn som riskerar att utsättas för våld och sexualbrott

År 2003 ändrades lagen om besöksförbud. Ändringarna innebär bl.a. att besöksförbud kan avse den gemensamma bostaden och större geografiska områden än tidigare. Rikspolisstyrelsen har fått i uppdrag att undersöka och testa teknisk utrustning som kan användas vid övervakning av besöksförbud. Parallellt med detta uppdrag pågår ett arbete inom Regeringskansliet för att hitta en rättslig lösning för ett sådant system.

År 2004 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att se över bl.a. hur den som utsatts för ett sexuellt övergrepp upplever brottsutredningen och den fortsatta rättsprocessen. Sexualbrottsofferutredningen presenterade hösten 2005 sin promemoria Anmälan och utredningen av sexualbrott - förslag på förbättringar ur ett brottsofferperspektiv. Promemorian innehåller bl.a. förslag på utbildningsinsatser, författningsförslag och ökade möjligheter till information om sexualbrott.

Åtgärder mot barnäktenskap

På det civilrättsliga området trädde lagändringar i kraft i maj 2004 som syftar till att förbättra skyddet för enskilda mot påtvingade och för tidiga äktenskap (prop. 2003/04:48, bet. 2003/04:LU19, rskr. 2003/04:180). Reformen innebar att ingen längre kan ingå äktenskap inför en svensk myndighet före 18 års ålder utan särskilt tillstånd. Vidare har lagen också förtydligats vad gäller att barnäktenskap och tvångsäktenskap som har ingåtts i annat land inte accepteras här. Kontrollen av vigselförrättarna och trossamfund med vigsel tillstånd har förstärkts.

Någon särskild straffbestämmelse som avser äktenskap som ingås under tvång eller med personer under 18 år finns inte i gällande svensk rätt. I förarbetena till ovan nämnda lagändringar på det civilrättsliga området uttalade regeringen att frågan huruvida gällande straffbestämmelser erbjuder ett tillfredsställande skydd mot sådana äktenskap kommer att övervägas i ett annat sammanhang. Regeringen har därför i december 2005 beslutat om direktiv till en särskild utredare som bl.a. skall analysera om den gällande lagstiftningen – i straffrättsligt hänseende – erbjuder ett tillfredsställande skydd mot barn- och tvångsäktenskap (dir. 2005:152). Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2007.

Utrikes- och säkerhetspolitik (PO 5)

Könsperspektivet i fredsbevarande operationer

Sverige har fortsatt att betona vikten av att integrera ett könsperspektiv i FN:s främjande verksamhet, både i de faktiska insatser och när det gäller policyutveckling. Regeringen har, både nationellt och i EU-samarbetet, verkat för att stärka FN:s arbete för att bl.a. öka kvinnors deltagande, förbättra utbildningen av personal och satsa på metodutveckling. I samband med förhandlingar och debatter, bl.a. inför FN-toppmötet i september 2005 och vid säkerhetsrådets öppna debatt om 1325, har Sverige framhållit vikten av ett könsperspektiv i fredsfrämjande och fredsbyggande insatser och presenterat konkreta förslag om hur detta kan uppnås. Ett antal ytterligare frågor och insatser redogörs för i följande avsnitt.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) – handlingsplan mot människohandel

OSSE:s handlingsplan mot människohandel antogs 2003. Sverige medverkade aktivt i utarbetande av planen och hörde till de länder som drev fram en effektiv övervakningsmekanism. Planen innehåller en rad rekommendationer för nationella åtgärder, till exempel kriminalisering av människohandel, skydd för offer och inrättandet av särskilda enheter för människohandelsfrågor såväl i ursprungs- som mottagarländer. Vidare beslutades att inrätta en OSSE-mekanism under OSSE:s Permanenta råd, till stöd för de deltagande staterna i deras kamp mot människohandeln. Mekanismen består av två delar: en särskild representant som utses av

OSSE-ordförandeskapet samt en särskild enhet i OSSE-sekretariatet. Mekanismen bistår bland annat i genomförandet av handlingsplanen, samordnar arbetet på området inom OSSE:s tre dimensioner (den mänskliga, den som rör ekonomi och miljö samt den militärpolitiska), stärker samordningen med andra relevanta aktörer samt ger råd och tillhandahåller tekniskt bistånd.

2004 antogs ett beslut om barns särskilda behov av hjälp och skydd då de fallit offer för människohandel. Beslutet kompletterar OSSE:s handlingsplan mot människohandel. Sverige var aktivt engagerat i förhandlingarna och drev en linje som syftade till konkreta åtgärder för förebyggande åtgärder och hjälp till offren. I beslutet uppmanas de deltagande staterna att vidta åtgärder för att komma tillrätta med de underliggande orsaker och omständigheter som gör barn särskilt utsatta för människohandel. Beslut om ett tillägg till OSSE:s handlingsplan mot människohandel med fokus på barns särskilda behov av hjälp och skydd då de fallit offer för människohandel fattades 2005. I beslutet fastslås även att OSSE fortsatt skall angripa människohandeln utifrån ett multidimensionellt perspektiv med fokus på offren. Vidare åläggs OSSE:s människohandelsmekanism att årligen rapportera till Permanenta rådet med början i juni 2006.

OSSE:s arbete med jämställdhet och kvinnor i krishantering

Sverige verkar aktivt för ökad medvetenhet om jämställdhetsfrågorna och jämställdhetsintegrering inom *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa*:s olika dimensioner. Flera viktiga insatser med jämställdhets fokus har genomförts eller pågår. Organisationen har en ny handlingsplan för jämställdhet från 2004 (den första planen från 2000), och Sverige medverkar till att denna genomförs i *Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa* (OSSE) och i de 55 deltagande staterna. Handlingsplanen inkluderar även skrivningar om implementering av FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet.

Sverige tog initiativ till ett banbrytande och framgångsrikt seminarium i Wien i juni 2005 om kvinnor i konfliktförebyggande och krishantering, som ett led i arbetet med att genomföra resolution 1325 i OSSE. Vid OSSE:s ministermöte i Ljubljana i december 2005 antogs, på svenskt initiativ, ett beslut om kvinnor i konfliktförebyggande, krishantering och postkonfliktrehabilitering. Beslutet innebär ett genomförande av resolution 1325 i OSSE. I beslutet uppmanas vidare till utvecklandet av nationella personalregister över potentiella kandidater som är kvinnor och det uppmuntras till ökad nominering och rekrytering av kvinnor till högre poster i organisationen. Dessutom åläggs OSSE:s generalsekreterare att i sin årliga rapportering om genomförandet av jämställdhetsplanen särskilt ta upp implementeringen av resolution 1325.

Vid ministermötet i Ljubljana drev Sverige mycket hårt kravet på att skrivningar om jämställdhetsintegrering skulle föras in i färdplanen för det fortsatta reformarbetet i OSSE. Ansträngningarna lyckades genom att en sådan formulering inkorporerades i texten.

Sverige medverkade till att frågan om kvinnor i konfliktförebyggande och krishantering fördes upp som en särskild punkt på dagordningen för

ODIHR:s (OSSE:s kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter) årliga möte inom den mänskliga dimensionen *Human Dimension Implementation Meeting* i Warszawa i september 2005. Sverige anordnade i anslutning till mötet ett uppskattat kvällsseminarium om resolution 1325 som en utmaning för OSSE.

Sverige har lämnat ett särskilt bidrag till ett ODIHR-projekt för genomförandet av resolution 1325 i sydöstra Europa.

Jämställdhetsrådgivare inom FN:s avdelning för fredsbevarande insatser

En jämställdhetsrådgivare har tillsatts på FN:s avdelning för fredsbevarande insatser. Sverige har lämnat ett finansiellt bidrag till rådgivarens arbete för att genomföra resolution 1325 i FN:s fredsfrämjande verksamhet.

Etablering av jämställdhetskontor i fältmissioner

Jämställdhetskontor eller enheter etableras i allt fler av FN:s fredsbevarande insatser och rapportering från dessa enheter är vanligen en del av den regelbundna rapporteringen från varje insats som sker till säkerhetsrådet. Det svenska stödet till jämställdhetsrådgivaren på avdelningen för fredsbevarande insatser används bl.a. för dennes arbete för att stärka jämställdhetsenheterna i insatser i fält. Sverige har också givit stöd till jämställdhetsrådgivaren i FN:s insats i Elfenbenskusten, liksom till det nyetablerade kontoret för mänskliga rättigheter och jämställdhet i Afrikanska unionens insats i Darfur.

Kvinnor och väpnade konflikter

Sverige verkar för att kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter respekteras under och efter väpnade konflikter och arbetar för att de mänskliga rättigheterna uppmärksammas som en säkerhetspolitiskt relevant aspekt av konfliktförebyggande, krishantering och fredsskapande. Initiativ för att säkerställa att kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter värnas och respekteras omfattar exempelvis utbildning i de mänskliga rättigheterna och information eller stöd till utveckling av nationella institutioner för övervakning av mänskliga rättigheter.

Övriga insatser inom politikområdet

Sverige har intensifierat sina insatser i syfte att påskynda genomförande av FN:s säkerhetsrådets resolution 1325 (2000) om kvinnor, fred och säkerhet, genom bl.a. att uppmärksamma resolutionen i relevanta styrdokument inklusive i relation till myndigheter och genom ökat stöd 2004, 2005 och 2006 till enskilda organisationer, FN:s avdelning för fredsbevarande operationer och till post-konflikt länder för att främja kvinnors deltagande i fredsbyggande och konstitutionsprocesser.

Regeringen har i sin skrivelse *Ökad välfärd och global utveckling* (skr. 2005/06:9) beskrivit hur svensk handelspolitik i WTO:s Doharunda uppmärksammat arbetet med att integrera ett jämställdhetsperspektiv i EU:s regionala och bilaterala avtal. Sverige driver ett långsiktigt arbete med att främja ett systematiskt jämställdhetsperspektiv i WTO:s arbete.

En interdepartemental arbetsgrupp tillsattes hösten 2004 för samordning av arbetet med att genomföra FN:s säkerhetsresolution 1325 (2000) om kvinnor fred och säkerhet. Gruppen skall bl.a. ta fram en nationell handlingsplan för ett intensifierat arbete. Gruppens arbete leds av UD:s Enhet för global säkerhet.

Andra exempel på insatser inom politikområdet är:

- Regeringen har till UNIFEM 2005 lämnat bidrag till verksamhet och expertis inom områdena *gender justice* och *rule of law*.
- Inom ramen för NATO/EAPR har Sverige aktivt bidragit till utarbetandet av en policy och riktlinjer för bekämpningen av människohandel i NATO-ledda krishanteringsinsatser.
- Inom ramen för EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik har en uppförandekod utarbetades för operation Althea. En generisk uppförandekod för ESFP-insatser har därefter antagits av rådet, baserad på Althea-koden.
- Sverige har, tillsammans med likasinnade länder, verkat för en handlingsplan för genomförande av säkerhetsrådets resolution 1325 (2000) inom ESFP, samt lämnat konkreta förslag på en sådan. Utkast till handlingsplan finns nu och antas av GAERC-rådet den 7 november 2005.
- Utrikesdepartementet har anordnat ett stort antal utbyten, statsbesök och internationella arrangemang i Sverige 2003 – 2005 med ett jämställdhetsfokus. Ett centralt tema har varit bekämpningen av alla former könsrelaterat våld. Ett annat har varit kvinnors deltagande i det politiska beslutsfattande.
- Sveriges arbete internationellt är särskilt framträdande när det gäller jämställdhetspolitiska åtgärder inom området kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna:

FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW)

Sverige verkar för att fler länder ratificerar och genomför CEDAW samt bevakar och invänder kontinuerligt mot reservationer som strider mot konventionens ändamål och syfte.

FN-arbete

Frågor som rör kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna behandlas i olika FN-organ, i första hand i generalförsamlingens årliga möten, i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna (MRK) och i FN:s kvinnokommission. Sverige deltar aktivt i dessa förhandlingar.

Stöd till FN:s specialrapportörer

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Sverige stödjer och uppmärksammar det arbete som bedrivs av FN:s specialrapportörer (såväl land-, som tematiska rapportörer), inklusive specialrapportören för avskaffande av våld mot kvinnor, bland annat genom tal och inom ramen för det resolutionsarbete som bedrivs i generalförsamlingen och MRK.

Våld mot kvinnor

Sverige deltar aktivt i resolutionsförhandlingar i generalförsamlingen och MRK om åtgärder för att förhindra alla former av våld mot kvinnor och flickor. Bland annat verkar Sverige aktivt för att bruket av våld i hederns namn uppmärksammas inom FN och andra internationella fora samt, där det förekommer, på alla sätt motverkas.

Människohandel

Sverige ger hög prioritet till åtgärder för att motverka handel med människor, särskilt kvinnor och flickor och uppmärksammar att stater har en skyldighet att vidta nödvändiga åtgärder för att förhindra människohandel och att en stats underlåtenhet i detta avseende innebär en kränkning av de mänskliga rättigheterna.

Bekämpande av skadliga traditionella sedvänjor

Sverige verkar aktivt för att traditionella sedvänjor som utgör ett hot mot kvinnors och flickors liv och hälsa, inklusive könsstympning, upphör.

Sexuell och reproduktiv hälsa

Sverige ger hög prioritet till frågor som är kopplade till kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter, såsom möjligheten att själv bestämma över sin egen kropp och att fatta beslut i frågor relaterade till sexualitet och barnafödande.

Totalförsvaret (PO 6)

Samtliga myndigheter under Förvarsdepartementet fick under 2005, som ett led i det pågående arbetet med jämställdhetsintegrering, i uppdrag att redovisa förslag till mål- och resultatindikatorer för den egna verksamheten. Myndigheternas analyser redovisades den 1 mars 2005 och en utgångspunkt för uppdraget var att utgå från det övergripande målet för jämställdhetspolitiken och analysera på vilket sätt den verksamhet myndigheten bedriver kan bidra till att uppfylla det jämställdhetspolitiska målet, antingen direkt eller indirekt.

Flertalet myndigheter har i sina analyser kunnat konstatera att de främst indirekt har möjligheter att bidra till uppfyllandet av de jämställd-

hetspolitiska målen om jämställdhetsfrågorna integreras på ett bra sätt i relevanta delar av den egna verksamheten. Under arbetet har kunskapen om de uttryck könsmaktsordningen tar inom dessa politikområden ökat. Myndigheternas tidigare fokus har tidigare legat främst på rollen som en jämställd arbetsgivare. Genom jämställdhetskartläggningarna har myndigheternas perspektiv vidgats till att omfatta även hur den egna verksamheten kan bidra till ökad jämställdhet i samhället.

Myndigheternas analyser skulle omsättas i relevanta mål och resultatindikatorer för en viss verksamhetsgren eller annan del av verksamheten. I de fall då analysen lett till att myndigheten inte funnit det relevant att anlägga ett jämställdhetsperspektiv på en viss del av verksamheten skulle denna bedömning redovisas. Förslagen till mål och indikatorer var således en utgångspunkt för Förvarsdepartementets krav på myndigheterna och integrerades i deras regleringsbrev för budgetåret 2006 med avsikt att se skall verka för ökad jämställdhet inom sina respektive områden.

Skydd och beredskap mot olyckor och svåra påfrestningar (PO 7)

Myndigheterna inom politikområdet har i sina analyser konstatera att de främst indirekt har möjligheter att bidra till uppfyllandet av de jämställdhetspolitiska målen. Genom jämställdhetskartläggningarna har myndigheternas perspektiv vidgats, från ett arbetsgivarfokus, till att omfatta även hur den egna verksamheten kan bidra till ökad jämställdhet i samhället.

Krisberedskapsmyndigheten har utarbetat en plan för att motverka all form av diskriminering oavsett om det rör kön, etnicitet, funktionshinder eller sexuell läggning. Planen kompletteras med att de anställda ges möjlighet att delta i seminarium om sexuella trakasserier och andra former av diskriminering.

Arbetet med att öka andelen kvinnor som är brandmän har pågått under en längre tid. En typ av insats är att Statens räddningsverk (SRV) gett ekonomiskt stöd till kommunerna för att genomföra *prova-på-utbildningar* för kvinnor och genomfört kortare kurser dit samtliga verksamma kvinnor som är brandmän har inbjudits att delta. När den nya tvååriga *skydd mot olyckor*-utbildningen infördes 2003 startade Räddningsverket ett projekt för att följa de kvinnor som är elever under utbildningen. Projektet kommer att fortsätta att följa de utexaminerade kvinnorna som varit elever i arbetslivet.

Under 2004 beslutade SRV:s ledning att ge jämställdhetsfrågorna en långsiktig hög prioritet, bl.a. genom att starta ett projekt med det övergripande målet att Räddningsverket skall bli en jämställdhetsintegrerad organisation. Under 2004 och 2005 har utbildningar i jämställdhet genomförts för hela personalen. SRV har också tagit fram en uppförandekod för den personal som deltar i verkets internationella hjälpinsatser. Uppförandekoden lägger stor tonvikt på att säkerställa ett jämställt förhållningssätt i fält.

Kustbevakningen har under perioden arbetat med att öka andelen kvinnor i organisationen, vilket görs genom bl.a. riktade informationskampanjer i samband med nyrekrytering.

Inom utrikesdepartementet har anordnats ett stort antal utbyten, statsbesök och internationella arrangemang i Sverige 2003 – 2005 med ett jämställdhetsfokus. Ett centralt tema har varit bekämpningen av alla former av könsrelaterat våld. Ett annat har varit kvinnors deltagande i det politiska beslutsfattande.

Sida har tagit fram en ny policy om fred och säkerhet i utvecklingssamarbetet, *Kvinnor, säkerhet, konflikthantering och fred*, som lanserades i december 2005. Främjandet av jämställdhet lyfts fram i policyn.

Multilateralt samarbete

Nordisk-baltiska aktionsgruppen mot människohandel genomförde i samarbete med Europeiska kommissionen konferensen *Tackling Human Trafficking: Policy and Best Practice in Europe* i Bryssel oktober 2005.

Sverige ger stöd till särskilda insatser mot människohandel i Lettland och Litauen. I Estland ges stöd till bekämpning av människohandel och andra former av könsrelaterat våld.

Svenska ambassaderna i framförallt Rumänien, Slovakien och Bulgarien varit särskilt aktiva när det gäller att driva jämställdhetsfrågor inklusive jämställdhetsintegrering. Sverige har genom Sida även bidragit med stöd till projekt i Bulgarien till förmån för romernas situation som särskilt lägger fokus vid kvinnor.

Landstrategiprocesser

Samarbetsstrategier ersätter det tidigare använda begreppet landstrategier. Regeringen beslutade i maj 2005 om nya riktlinjer för samarbetsstrategier. Samarbetsstrategierna styr det svenska bilaterala biståndet till varje land och är därför viktiga styrinstrument för att genomföra svensk biståndspolitik. Jämställdhet är en viktig aspekt i den analys som underbygger utformningen av det svenska utvecklingssamarbetet med ett enskilt land.

Samarbete med Central- och Östeuropa (PO 9)

Politikområdet har upphört. Åtgärder redovisas inom ramen för politikområdet Internationellt utvecklingssamarbete.

Integrationspolitik (PO 10)

Liksom jämställdhetspolitiken är integrationspolitiken sektorsövergripande. Kvinnor och män skall ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter i samhället oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

Det finns stora skillnader i livsvillkor mellan kvinnor och män med utländsk bakgrund. De insatser som regeringen genomför skall därför

präglas av ett tydligt könsperspektiv. Målen och uppdragen för Integrationsverket och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) har sett sets över så att myndigheterna på ett bättre sätt kan verka för ökad jämställdhet. Alla uppföljningar av mål och resultat inom politikområdet skall numera redovisas könsuppdelat.

Vid introduktionen av nyanlända invandrare tar man ofta inte tillräcklig hänsyn till individens behov och förutsättningar; kvinnor får vänta längre än män på start av kommunala introduktionsprogram och utbildning i svenska, introduktionsprogrammen omfattar färre veckotimmar för kvinnor än för män och färre kvinnor än män får praktik och andra kontakter med arbetsmarknaden. Skillnaden mellan könen är tydligast när lågutbildade kvinnor jämförs med lågutbildade män.

Samhällets stöd till nyanlända invandrare skall utvecklas och kvinnor skall få samma möjligheter som män att etablera sig i samhället. En tydligare prioritering av kvinnor och män med utländsk bakgrund skall ske till alla arbetsmarknadspolitiska program. Skillnaden mellan kvinnors och mäns behov skall särskilt uppmärksammas mot bakgrund av att kvinnor hittills har fått sämre introduktion än män.

Regeringen har också tillsatt en parlamentarisk kommitté (dir. 2005:94) med uppdrag att göra en översyn av integrationspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet. Kommittén skall tillämpa ett jämställdhetsperspektiv i sina faktaredogörelser, analyser och förslag.

Insatser för ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld

Mäns våld mot kvinnor tar sig olika uttryck i olika kulturer, till exempel är det vanligare att närstående män kontrollerar, hotar och utövar våld mot en eller flera närstående kvinnor när det gäller s.k. hedersrelaterat våld. Patriarkala strukturer drabbar även pojkar och unga män som drivs till att kontrollera kvinnorna i familjen eller utöva våld mot dem. Både flickor och pojkar kan utsättas för våld på grund av sexuell läggning eller könstillhörighet. En omfattande satsning pågår för stöd till unga kvinnor och män som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Satsningen består bl.a. av ekonomiskt stöd till skyddade boenden, kunskaphöjning bland myndigheter och organisationer och attitydpåverkande insatser.

För perioden 2003–2007 har regeringen avsatt totalt 180 miljoner kronor för åtgärder för att underlätta situationen för ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld och förtryck från sina nära anhöriga. Ytterligare två miljoner kronor har tillförts 2005 och öronmärkts för insatser riktade till tjejjourer.

Under 2002–2003 kartlade länsstyrelserna behovet av skyddat boende och andra åtgärder. De uppskattade att mellan 1500 och 2000 flickor och unga kvinnor var drabbade av hot och våld från sina nära anhöriga och att mellan 150 och 300 var i behov av skyddat boende.

I mars 2005 redovisade Socialstyrelsen två regeringsuppdrag, dels en samlad lägesrapport om länsstyrelsernas insatser – *Länsstyrelsernas insatser mot hedersrelaterat våld, delrapport 2003–2004* – dels rapporten *Nationellt konsultativt stöd för socialtjänst och andra verksamheter i*

arbetet mot hedersrelaterat våld med förslag om hur ett sådant stöd skulle kunna utformas.

I juli 2005 beslutade regeringen genom en överenskommelse med Vänsterpartiet och Miljöpartiet de Gröna att tillföra länsstyrelserna 34,5 miljoner kronor för fortsatt arbete mot hedersrelaterat våld. Samtidigt uppdrog regeringen åt Rikspolisstyrelsen att genomföra utbildning för personal på olika nivåer inom myndigheten. Åklagarmyndigheten fick i uppdrag att genomföra en undersökning och analys av handläggningen av ärenden som rör s.k. hedersrelaterat våld liksom att anordna särskild utbildning i syfte att öka åklagarnas kunskap och kompetens om denna typ av brott. *Institutet för metodutveckling i socialt arbete* (IMS) vid Socialstyrelsen fick i uppdrag att inventera vilken forskning, uppföljning och utvärdering av arbetsmetoder och arbetsformer som finns i länder där arbete med utsatta ungdomar har pågått under längre tid. Dessutom skall IMS följa upp utfallet av olika insatser som nu prövas regionalt och lokalt med hjälp av de särskilda medel som regeringen har anvisat till länsstyrelserna. Slutligen fick *Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund* (SST) stöd för att utvidga sin dialog med trossamfunden.

I oktober 2005 gav regeringen *Socialstyrelsen* i uppdrag dels att senast den 30 april 2006 lämna en lägesrapport om länsstyrelsernas insatser, dels att senast den 30 november 2006 redovisa en kartläggning av förekomsten av s.k. hedersrelaterat våld mot ungdomar av bägge könen med särredovisning av våld på grund av sexuella läggning.

I november 2003 anordnade regeringen en expertkonferens och i december 2004 en internationell konferens om patriarkalt våld med fokus på s.k. hedersrelaterat våld. Konferenserna har rapporterats i *Expert Meeting on Violence in the Name of Honour (2004)* och *Combating Patriarchal Violence Against Women – Focusing on Violence in the Name of Honour (2005)*. Vidare har Regeringskansliet publicerat skriften *Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet – en kartläggning av åtgärder mot patriarkalt våld och förtryck, särskilt i hederns namn, mot kvinnor och homo- och bisexuella samt transpersoner (2006)*.

Storstadspolitik (PO 11)

En stor mängd insatser har gjorts med syfte att öka jämställdheten på lokal nivå. De studier som gjorts ur ett genusperspektiv visar att jämställdheten främjas av det flexibla och metodinriktade arbetssätt som utvecklats på lokal nivå. Inom ramen för storstadspolitisk verksamhet finns därmed en stor mängd genuskunskap att ta till vara och förmedla.

Arbetet med att stärka jämställdhetsperspektivet inom storstadspolitiken genom att integrera det som en del av målstyrningsprocessen har i huvudsak skett genom två åtgärder.

Den första åtgärden var att under 2003 tillsätta en utredning (dir. 2003:136) med uppgift att värdera det material som samlats in under avstämningen av de lokala utvecklingsavtalen 2002. Utredningen har ett aktivt jämställdhetsperspektiv för att ta reda på hur jämställdhet har beaktats i storstadsarbetet. Utredningen lämnade sitt slutbetänkande *Storstad i rörelse - Kunskapsöversikt över utvärderingar av storstadspolitikens lokala utvecklingsavtal* (SOU 2005:29) den 31 mars 2005 .

Den andra åtgärden bestod i att regeringen under 2003 begärde att berörda storstadskommuner skulle redovisa i vilken utsträckning ett jämställdhetsperspektiv har tillämpats i det lokala utvecklingsarbetet. Syftet med redovisningen är att kartlägga insatser som är inriktade mot att förbättra kvinnors ställning i samhället, ta fram och sprida goda exempel samt att få insikt om hur ett jämställdhetsperspektiv på ett effektivt sätt kan bli en del av målstyrningsprocessen inom de lokala utvecklingsavtalen.

Redovisning av jämställdhetsperspektiv har gjorts i de så kallade oktoberrapporterna som berörda storstadskommuner årligen lämnar till regeringen för avstämning av årets arbete.

Migrationspolitik (PO 12)

Uppskjuten invandring

En ny Utlänningslag (prop. 2004/05:170), antogs av riksdagen den 14 september 2005, där jämställdhetsperspektivet har beaktats tydligt. Lagen träder i kraft den 31 mars 2006.

Flyktingstatus för förföljelse på grund av kön och sexuell läggning

Propositionen *Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning* (prop. 2005/06:6), överlämnades till riksdagen den 22 september 2005. I propositionen föreslås att personer som känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning, och som enligt nuvarande bestämmelser ges skydd som skyddsbehövande i övrigt, i stället skall få skydd som flyktingar.

Utbildning av utlänningsmyndigheternas personal om kvinnors asylskäl

I 2003 års regleringsbrev till Migrationsverket gavs verket i uppdrag att redovisa hur genomförandet av riktlinjerna för hur kvinnors skyddsbehov bättre skall uppmärksammas i asylprocessen har skett samt hur framtida arbete bör bedrivas.

Migrationsverket bedriver ett omfattande arbete för att jämställdhetsperspektivet skall genomsyra hela organisationen. Inom mottagandeverksamheten har Migrationsverket ett nätverk som aktivt arbetar för att personalen skall ha en medvetenhet i frågor om jämställdhet. I asylutredningen skall handläggarna vara uppmärksamma på att kvinnan kommer till tals. Sammantaget arbetar Migrationsverkets personal aktivt för att vara uppmärksam på situationer, där det råder ett ojämnt förhållande. Det finns även en rad utbildnings- och utvecklingsinsatser för Migrationsverkets personal inom detta område.

Övriga åtgärder

Inom ramen för det arbete som Migrationsverket bedriver kring *Euro-peiska flyktingfonden* har verket uppmärksammat jämställdhetsperspektivet som viktigt för att säkerställa att åtgärder kommer alla i målgruppen asylsökande och flyktingar till del.

I skyddsgrundsdirektivet (EUT L 304, 30.9.2004, s.12, Celex 32004L0083) anges att den förföljelse, som är en förutsättning för att man skall kunna betraktas som flykting enligt skyddsgrundsdirektivet, kan ta sig uttryck i könsspecifika handlingar (art. 9.2.b). Sverige drev framgångsrikt att detta skulle inkluderas i direktivet. En utredning (UD 2004:05) är tillsatt som skall ge förslag på hur direktivet skall genomföras i Sverige. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 november 2005. Utredningen skall genomföras med ett könsmaktsperspektiv.

Hälso- och sjukvårdspolitik (PO 13)

Regeringen gav i juni 2002 Socialstyrelsen i uppdrag att i samverkan med huvudmännen och berörda myndigheter följa upp, analysera och redovisa könsskillnader inom hälso- och sjukvården. I uppdraget till Socialstyrelsen klargörs bl.a. att myndigheten där den finner behov skall lämna förslag till åtgärder som kan bidra till ökad jämställdhet.

Socialstyrelsen har i mars 2004 slutredovisat uppdraget genom att avlämna rapporten *Jämställd vård? – Könsperspektiv på hälso- och sjukvården*. Rapporten visar att det fortfarande finns brister avseende kunskap och behandlingspraxis när det gäller mäns och kvinnors olika behov och lyfter fram en rad jämställdhetsaspekter inom hälso- och sjukvården som närmare behöver belysas under kommande år. Exempelvis visade rapporten att det finns behov av att uppföljningar av vårdens resultat redovisas med könsuppdelad statistik och att kvalitetsregistren utvecklas. Socialstyrelsen avser därför att hädanefter tydligare beakta könsspecifika aspekter i riktlinjer och föreskrifter till hälso- och sjukvården. Resultatet av detta arbete skall redovisas till regeringen vid utgången av 2006.

Läkemedelsverket fick i regleringsbrevet för 2005 i uppdrag att undersöka behovet av att förbättra informationsinsatserna om eventuella könsrelaterade skillnader i läkemedlens verkningsgrad eller bieffekter. Idag redovisas inte alltid i den vetenskapliga sammanfattningen eller i produktresumén om sådana studier är genomförda. Den redovisning som Läkemedelsverket lämnade i december 2005 visar att kvinnor är väl representerade i kliniska läkemedelsstudier, och att skillnader i läkemedels effekt och biverkningar är mycket ovanliga mellan kvinnor och män. Könsspecifika aspekter värderas alltid inför ett godkännande av nya läkemedel.

Läkemedelsverket kommer som ett resultat av detta uppdrag nu att öka informationsinsatserna gentemot allmänheten för att korrigera de uppgifter som figurerar i massmedia om att könsrelaterade skillnader finns vid utprovningen av läkemedel. Detta kommer att ske bland annat genom nya texter i Patient-FASS, i Läkemedelsguiden och genom den nätbase-erade informationstjänsten Sjukvårdsrådgivningen.se.

En folkhälsopolitisk skrivelse skall överlämnas till riksdagen i maj 2006. Skrivelsen kommer att innehålla en beskrivning av folkhälsan i Sverige utifrån det övergripande målet för folkhälsopolitiken, de elva målområdena för folkhälsan samt ett stort antal bestämningsfaktorer. I skrivelsen kommer regeringen att ge sin bedömning av hur arbetet inom de folkhälsopolitiska målområdena hittills har utvecklats. Jämställdhetsperspektivet kommer att vara en integrerad del i denna skrivelse.

Under hösten 2005 överlämnades två handlingsplaner till riksdagen: en för att förebygga alkoholskador i befolkningen och en för att bekämpa narkotikamissbruket (prop. 2005/06:30). I alkoholhandlingsplanen föreslår regeringen ett nytt mål: Målet för den svenska alkoholpolitiken skall vara att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Målet skall nås genom insatser för att minska den totala alkoholkonsumtionen och mot skadligt dryckesbeteende, med hänsyn tagen till skillnader i livsvillkor och behov mellan flickor och kvinnor, pojkar och män. I propositionen klargör regeringen att alkoholpolitiken skall genomsyras av ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. Vidare avser regeringen ge i uppdrag åt Statens folkhälsoinstitut (FHI) att ta fram ett kunskapsunderlag om de eventuella sambanden mellan en ökad självrapporterad psykisk ohälsa och den ökande alkoholkonsumtionen med fokus på flickor. FHI skall också utveckla kunskapen om effektiva metoder att nå dem som uppvisar riskbeteenden. Dessa och andra kunskapsunderlag bör senare ligga till grund för en samlad strategi för samhällets insatser för denna målgrupp.

I narkotikahandlingsplanen (prop. 2005/06:30) slår regeringen fast att det är angeläget att kunskapen om flickors och kvinnors missbruk av narkotika fördjupas och att metoder i det förebyggande arbetet liksom vårdinsatserna utvecklas så att de når och möter både mäns och kvinnors behov. Regeringens uppfattning är att kunskapen behöver fördjupas om missbruk ur ett folkhälsovetenskapligt genusperspektiv samt att fler metoder med ett uttalat jämställdhetsperspektiv skall utvecklas både inom det förebyggande arbetet och när det gäller vård och behandling. Ett annat område som kräver fördjupad kunskap är sambandet mellan kön och riskbeteenden som drogmissbruk.

I december 2005 överlämnade regeringen propositionen Nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar (prop. 2005/06:60). Regeringen föreslår i strategin att målet för samhällets insatser bör vara att begränsa spridningen av hiv-infektion och andra sexuellt överförbara och blodburna sjukdomar samt att begränsa konsekvenserna av dessa för samhället och den enskilde. I strategin klargör regeringen att insatserna bör genomsyras av ett genusperspektiv och att synen på sexualitet bör tydliggöras. Vidare bör arbetet i stor utsträckning integreras med de insatser som vidtas inom det folkhälsopolitiska målområdet Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.

Barnpolitiken utgör ett sektorsövergripande politikområde och omfattar insatser för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i Sverige, frågor om internationella adoptioner samt andra frågor som berör flera olika politikområden. Målet med barnpolitiken är att barn och unga skall respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande.

Flickor som skadar sig själva

Socialstyrelsen fick i juni 2003 i uppdrag att belysa de frågeställningar som finns när det gäller flickor som medvetet skadar sig själva samt lämna förslag till åtgärder. Uppdraget slutredovisades i december 2004. Av Socialstyrelsens rapport framgår att det finns stora problem och kunskapsluckor inom området. Socialstyrelsen anser det angeläget att förbättra omhändertagandet och utveckla metoder inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst för unga människor med långvariga psykiska problem och beteendeproblem. Det gäller såväl öppenvårdsinsatser som behandling inom slutenvård och institutionsvård. Socialstyrelsens underlag och förslag har överlämnats till Utredningen om ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan (dir. 2005:61).

Könsstympling av flickor och kvinnor

En nationell handlingsplan för att förebygga könsstympling av kvinnor antogs av regeringen i juni 2003. Målet med handlingsplanen är att könsstympling av flickor och kvinnor i Sverige skall upphöra samt att de flickor och kvinnor i Sverige som redan har blivit könsstympade skall få ett adekvat stöd. En internationell konferens har hållits med syftet att utbyta erfarenheter om effektiva metoder för att förebygga könsstympling av flickor och kvinnor i Sverige och i de afrikanska länder där sedvänjan praktiseras. Socialstyrelsen är huvudansvarig för genomförandet av handlingsplanen. I december 2003 fick Socialstyrelsen i uppdrag att vidareutveckla det förebyggande arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor i Sverige och beviljades 2,5 mkr för detta arbete. Uppdraget skall slutredovisas den 30 juni 2006.

Övriga insatser inom politikområdet

Regeringen har tillsatt en arbetsgrupp med uppgiften att utveckla indikatorer för att mäta och följa upp insatser inom barnpolitiken. Inriktningen är att skapa indikatorer kopplade till mätbara delmål som speglar barns och ungas levnadsvillkor inom ett antal relevanta områden. Levnadsvillkoren för barn kan skilja sig åt beroende på kön, ålder, funktionshinder, etnicitet, kulturell eller socioekonomisk bakgrund och bostadsort. Därför är det viktigt att ett uppföljningssystem, när det så är lämpligt, belyser skillnader i utvecklingen av barns levnadsvillkor med utgångspunkt i dessa faktorer. De indikatorer som tas fram skall kunna användas

såväl av regeringen som av myndigheter, kommuner och landsting. Arbetsgruppen skall presentera en slutrapport senast den 31 december 2006.

Statistiska centralbyrån (SCB) har sedan 1999 haft regeringens uppdrag att vidareutveckla statistiken om barn och unga och har inom ramen för detta uppdrag hittills publicerat sex demografiska rapporter om barn och deras familjer samt fördjupningar inom olika ämnesområden. SCB har årligen tilldelats 1 miljon kronor för detta arbete.

Flickors och pojkars levnadsförhållanden undersöks sedan några år tillbaka inom ramen för den s.k. levnadsnivåundersökningen (LNU) och i de årliga undersökningarna av befolkningens levnadsförhållanden (ULF). Barn-ULF bygger på intervjuer med flickor och pojkar i åldrarna 10-18 år. Regeringen har avsatt särskilda medel för genomförande av Barn-ULF.

Projektet FLICKA har syftat till att få till stånd en diskussion om den kommersialisering och sexualisering som flickor och pojkar konfronteras med i sin vardag och hur det påverkar deras bild av sig själva och varandra. Projektet har vidare syftat till att få till stånd en dialog med media, reklambranschen, annonsörer m.fl. om deras roll och ansvar när det gäller påverkan av barn och unga. För projektet har avsatts drygt 7 miljoner kronor. Under 2004 arrangerades 25 FLICKA-dagar i lika många städer. Cirka 50 000 flickor och pojkar har deltagit för att diskutera självkänsla, jämställdhet, ideal och identitet. Ett hundratal frivilligorganisationer har engagerats runt om i landet. FLICKA avslutades i juni 2005. Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en utvärdering av effekterna av projektet FLICKA på kort och lång sikt. Utvärderingen skall bl.a. ta sikte på vilka effekter projektet har fått bland flickor och pojkar. Uppdraget skall slutredovisas senast den 15 juni 2007.

Handikappolitik (PO 16)

Socialstyrelsen överlämnade i mars 2004 rapporten *Jämställd Socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten* till regeringen. Av rapporten framgår att det råder stor kunskapsbrist inom området, vilket gör det svårt att dra slutsatser om huruvida flickor, pojkar och kvinnor och män med funktionshinder har samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter inom livets alla områden. Det finns könsskillnader när det gäller de insatser som ges till personer med funktionshinder (t.ex. får män oftare insatser enligt LSS och LASS och kvinnor oftare enligt SoL), vilka inte helt går att förklara eftersom det finns brister i de kunskaper om vilka behov av insatser kvinnor och män har. Studier har dock genomförts som indikerar att den funktionshindrade personens kön har betydelse för utfallet av omfattningen på hjälpinsatser, bl.a. beroende på hur behov uppfattas och bedöms av biståndsbedömare. Åtgärder behövs därmed för att lyfta fram och integrera ett jämställdhetsperspektiv i socialtjänsten och socialförsäkringen.

Socialstyrelsen har inom ramen för sitt sektorsansvar för handikappolitik tagit fram etappmål inom sitt ansvarsområde, varav ett är att det år 2010 skall finnas statistik och underlag för att beskriva levnadsförhållanden för kvinnor respektive män med olika funktionshinder.

En särskild utredare (dir 2004:178) har tillsatts för att se över och överväga förändringar i organisationen av och ansvarsfördelningen såvitt avser den statliga tillsynen inom socialtjänstens område. Syftet är att tillsynsansvaret skall stärkas och göras tydligare, att tillsynsfunktionens sårbarhet skall minska samt att tillsynen skall fungera samordnat, strukturerat och effektivt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv.

Äldrepolitiken (PO 17)

Socialstyrelsen överlämnade i mars 2004 rapporten *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten till regeringen*. Några slutsatser från rapporten är att en majoritet av dem som får och ger omsorg (såväl formell som informell) är kvinnor. Kvinnor är i högre grad hänvisade till och beroende av äldreomsorgen, som brukare och personal, och all utveckling som sker, positiv som negativ, påverkar kvinnor mer än män. Vidare framgår att det saknas tillräcklig kunskap om hur socialtjänstens insatser för äldre fungerar ur ett jämställdhetsperspektiv. Kunskapsbristen handlar bl.a. om kvinnors respektive mäns behov av omsorg, om hur kvinnor och män upplever kvaliteten i omsorgen och hur den ökande omfattningen av anhörigomsorg påverkar kvinnors respektive mäns livssituation. I syfte att förbättra kunskapsläget har regeringen gjort en ändring i socialtjänstförordningen som möjliggör inhämtande av individbaserad statistik.

Regeringen beslutade i november 2004 att tillkalla en kommitté med uppgift att utveckla principer och utarbeta strategier för stöd till kommuner för kvalitetsutveckling inom kommunala vården och omsorgen om äldre genom kompetensutveckling för personalen (dir. 2004:162). Som huvudinriktning för kommitténs arbete anges bl.a. arbete med att arbetsplatsförlagd utbildning, validering, utveckling av utbildning anpassad till äldreomsorgens förändrade framtida behov och att få fler män att välja vård och omsorg om äldre som yrke. Kommittén skall särskilt uppmärksamma och analysera satsningens konsekvenser för kvinnor respektive män bland de äldre och bland personal.

En särskild utredare (dir 2004:178) har tillsatts för att se över och överväga förändringar i organisationen av och ansvarsfördelningen såvitt avser den statliga tillsynen inom socialtjänstens område. Syftet är att tillsynsansvaret skall stärkas och göras tydligare, att tillsynsfunktionens sårbarhet skall minska samt att tillsynen skall fungera samordnat, strukturerat och effektivt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv.

Socialtjänstpolitik (PO 18)

Av Socialstyrelsens rapport *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten* framgår bl.a. att det finns en hel del könsskillnader i biståndstagandet, t.ex. när det gäller vilka typer av hushåll som får bistånd och bakgrunden till biståndstagandet. Dessa könsmönster speglar generella olikheter i mäns respektive kvinnors levnadsförhållanden och ojämställdhet i samhället. Det är dock svårt att uttala sig om huruvida könsmönstret beror på möjligheter, skyldigheter och rättigheter inom livets

alla områden då det råder brist på kunskap om t.ex. hur kvinnor respektive män ansöker om bistånd och resultatet av insatsen ekonomiskt bistånd för kvinnor respektive män.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor

Regeringen har tillsatt en utredning, *Utredningen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor* (dir. S2005:4), för att göra en översyn av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Utredaren skall kartlägga och analysera hur kommunernas stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn ser ut. Vidare skall utredaren analysera vad kommunernas ansvar för våldsutsatta kvinnor enligt socialtjänstlagen (2001:453) innefattar. Med utgångspunkt i dessa analyser skall utredaren lämna förslag till hur socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn bör vara utformat för att det skall motsvara kommunernas ansvar samt till hur stödet kan stärkas och förbättras.

Socialstyrelsen har tillsammans med länsstyrelserna fått regeringens uppdrag att inventera i vilken utsträckning landets kommuner har handlingsplaner för arbetet med att stödja våldsutsatta kvinnor. Utredaren skall i sitt arbete särskilt beakta stödet till våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem eller funktionshinder samt våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund. Uppdraget redovisades den 28 oktober 2005. Redovisningen har överlämnats till ovan nämnda utredning.

Ersättning vid arbetsoförmåga (PO 19)

Det finns fortfarande stora skillnader i kvinnors respektive mäns sjukskrivningsmönster. Kvinnor är överrepresenterade bland de sjukskrivna. Ungefär 65 procent av de pågående sjukfallen avser kvinnor och 35 procent män.

I rapporten *Socialförsäkring, kön och agenda* (FoU-rapport nr 37, Försäkringskassan i Stockholms län) konstateras att skillnaderna mellan könen när det gäller den arbetslivsinriktade rehabiliteringen sammantaget är så konsekventa att det är svårt att komma fram till andra slutsatser än att det tycks finnas systematiska skillnader mellan bedömningen av kvinnor och män. Enligt rapporten får kvinnor kortare perioder med såväl arbetsutbildning och studier och mindre kostsamma utbildningar än män.

Det nationella målet om att halvera frånvaron från arbetslivet på grund av sjukskrivning fram till 2008 innebär bl.a. en fokusering på kvinnors arbetsplatser, arbetsmiljöer, arbets- och livsvillkor. Uppföljning skall genomföras varje år, och särskild uppmärksamhet skall riktas mot utvecklingen av kvinnors ohälsa.

I regleringsbrevet för 2005 fick Försäkringskassan ett nytt mål om att osakliga skillnader i utfall vid prövning av arbetsskada för kvinnor och män inte skall förekomma. Målet finns kvar även för 2006.

Försäkringskassan lämnade på regeringens uppdrag rapporten *Alltjämt ojämt* (Försäkringskassan analyserar 2005:6). I rapporten föreslås bl.a. ändringar i lagstiftningen för att främja jämställdheten och förbättra möjligheterna för föräldrar att kombinera familjeliv och arbetsliv.

Utredningen om föräldraförsäkringen ur ett föräldra- och barnperspektiv

Den 7 april bemyndigade regeringen statsrådet Berit Andnor att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av reglerna för föräldraförsäkringen (dir. 2004:44). Utredningen överlämnade sitt betänkande *Reformerad föräldraförsäkring – Kärlek, omvårdnad, trygghet* (SOU 2005:73) till regeringen i september 2005. Betänkandet är på remiss t.o.m. den 15 mars 2006. Därefter sker fortsatt beredning inom Regeringskansliet

Förändringar i föräldraförsäkringen

Grundnivån inom föräldrapenningen höjdes från 150 konor per dag till 180 kronor per dag fr.o.m. den 1 januari 2004. Regeringen har för avsikt att överlämna en proposition till Riksdagen den 22 mars med förslag om en höjning av taket från juli 2006.

Övriga åtgärder inom politikområdet

I november 2005 överlämnade regeringen till Riksdagen propositionen Delat barnbidrag vid växelvis boende, m.m. (prop. 2005/06:20).

I propositionen föreslås bl.a. att särlevande föräldrar med gemensam vårdnad om ett barn som har växelvis boende hos föräldrarna får möjlighet att dela barnbidraget så att hälften utbetalas till vardera föräldern. Vidare föreslås i propositionen att en möjlighet att dela rätten till vårdbidrag införs för föräldrar med gemensam vårdnad om ett barn.

Regeringen har i propositionen angett som skäl för förslagen bl.a. att de föreslagna reglerna bättre än nuvarande regler speglar den utveckling som skett i samhället med förändrade vårdnads- och boendeförhållanden.

Arbetsmarknadspolitik (PO22)

Könsuppdelad arbetsmarknad

Regeringen gav i februari 2003 en särskild utredare i uppdrag att utreda könssegregeringen på arbetsmarknaden. Utredaren lämnade våren 2004 sitt betänkande *Den könsuppdelade arbetsmarknaden* (SOU 2004:43). Regeringen skrev i budgetpropositionen 2005 att den delar utredningens uppfattning om att det är angeläget att få fler pojkar och män att söka till flick- och kvinnodominerade utbildningar. Regeringen anser att det är angeläget med åtgärder som på sikt påverkar mäns arbetskraftsutbud. Regeringen anser också att arbetsgivaren sätt att rekrytera och befordra kvinnor respektive män måste uppmärksammas mer.

Ett förändrat beteende hos arbetsgivarna skulle kunna leda till ökad jämställdhet. Intresset för otraditionella rekryteringar från arbetsgivarhåll är många gånger lågt. Det är först när arbetsgivarna tydligt markerat att de är helt öppna för att rekrytera ur alla grupper på arbetsmarknaden som de arbets sökande också får de rätta incitamenten att söka sig mot mer otraditionella utbildningar och yrken. Arbetsgivarna bör därför bli föremål för särskilda satsningar från arbetsförmedlingen för att påverka arbetsgivarnas inställning och efterfrågan på otraditionell arbetskraft. Regeringen har i linje med detta i regleringsbrevet för 2006 uppmanat AMS att i ökad utsträckning påverka arbetsgivarnas efterfrågan på otraditionell arbetskraft.

Övriga åtgärder inom politikområdet

AMS har deltagit i HELA-projektet som syftar till att minska deltidsarbetslösheten. Ett 70-tal projekt inom främst offentlig sektor men även handel, hotell och restaurang samt städbranschen har beviljats medel för insatser som skall minska ofrivillig deltidsarbetslöshet. HELA-projektet avslutas i december 2005.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i uppdrag att integrera ett jämställdhetsperspektiv genom att i sin förmedlings- och programverksamhet på såväl nationell som regional nivå genomgående belysa, analysera och beakta kvinnors respektive mäns villkor i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen.

I årsredovisningen för 2005 skall AMS redovisa genomförda åtgärder för att integrera jämställdhetsperspektivet och bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden i förmedlings- respektive programverksamheten i förhållande till de uppsatta målen och regelverket för arbetsmarknadspolitiken. Redovisningen avser såväl nationell nivå som länsvis.

I syfte att integrera ett jämställdhetsperspektiv i myndighetens verksamhet har regeringen uppdragit åt AMS att myndighetens chefer och medarbetare skall ha grundläggande kunskaper om vad jämställdhet innebär och om de centrala jämställdhetspolitiska frågorna inom det egna ansvarsområdet. AMS har utifrån detta uppdrag utformat en webbaserad utbildning i jämställdhet som alla medarbetare skall genomgå under 2005.

Särskilda medel avsätts till brytprojekt, t.ex. fler män till skolan och fler kvinnor till byggbranschen. Mot bakgrund av genomförandet av Af - Sverige har en ny organisation för brytverksamheten utformats och trätt i kraft från och med den 1 februari 2005. Brytverksamheten skall fortsätta att utveckla metoder för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden och skall på ett tydligt sätt integreras i arbetsförmedlingens enhetliga tjänsteutbud. För brytverksamheten finns nu en enkel och tydlig vision – kvinnor och män till alla yrken.

Inför årets feriearbeten beslutade AMS i samverkan med *Sveriges kommuner och landsting* att tillföra brytmedel. Ungdomar som står inför yrkesval är en målgrupp som vi har möjlighet att påverka genom att använda brytmedel för extra vägledningsinsatser. För att åstadkomma detta tilldelades länsarbetsnämnderna extra medel inför årets arbete med feriearbeten. Regeringen ser positivt på detta initiativ. Det är viktigt att er-

Arbetslivspolitik (PO23)

Uppdrag till Medlingsinstitutet - Jämställdhet i lönefrågor

Medlingsinstitutet har sedan 2003 i uppdrag att, i samråd med JämO, överlägga med parterna om jämställdhet i lönefrågor. Medlingsinstitutet skall vid sina överläggningar med arbetsmarknadens parter om kommande och pågående avtalsförhandlingar fästa uppmärksamhet på vikten av att de centrala kollektivavtalen konstrueras så, att avtalen främjar de lokala parternas arbete med lönefrågor ur ett jämställdhetsperspektiv.

Medlingsinstitutet fick i december 2004 i uppdrag att undersöka möjligheten till förbättrad insamling och redovisning av olika typer av förmåner till arbetstagare samt värdet av dessa. Syftet är att få bättre kunskap dels om den del av ersättningen för utfört arbete som inte utgår i form av kontant lön, dels om de olika typerna av sådana ersättningar och värdet av dessa uppdelat på kvinnor respektive män. Uppdraget har avrapporterats till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) i december 2005.

Övriga åtgärder inom politikområdet

I arbetet med att förbättra kvinnors arbetsmiljö har Arbetsmiljöverket i verksamhetsprogrammet för 2004 – 2006 valt ut tre (av sex) prioriterade branscher som är kvinnodominerade i sina tillsynsinsatser: Hälso- och sjukvård, Omsorg och sociala tjänster samt Skola. Arbetsmiljöverket och JämO har påbörjat ett pilotprojekt i Stockholms län för att öka arbetsmiljöinspektörernas kunskaper om jämställdhetsfrågor.

Arbetslivsforskning ur ett genusperspektiv har stärkts. Arbetslivsinstitutet presenterade i september 2005 antologin *På gränsen till genombrott*, som är ett resultat av institutets interdisciplinära forskningsprojekt *Kön och Arbete*. Projektet har genomförts i tre kommuner i Östergötlands län. Syftet var att bedriva handlingsinriktad forskning för att stödja utveckling och förändring mot ökad jämlikhet och bättre arbetsvillkor i företag och organisationer.

Arbetslivsinstitutet har under 2005 startat projektet *Kombinerat föräldraskap och förvärvsarbete - en bidragande orsak till ohälsa och sjukfrånvaro bland 60- och 70-talister?*. Projektet sätter fokus på unga föräldrars möjligheter och sätt att kombinera barn och arbetsliv, och under vilka betingelser detta kan medföra hälsoproblem och sjukfrånvaro.

Jämställdhetspolitik (PO 24)

Regeringen har beslutat att jämställdhetsarbetet skall integreras i hela regeringens politik. Ansvar för det strategiska och sammanhållande

arbetet finns inom politikområdet Jämställdhetspolitik. Det huvudsakliga arbetet med analys, aktiviteter och åtgärder sker dock inom respektive politikområde.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Politikområdet bidrar till samtliga fokusområdena för jämställdhetspolitiken. Dessa aktiviteter redovisas i samband med respektive fokusområde.

Jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet

År 2004 antog regeringen en plan för att genomföra jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Målet är att Regeringskansliets beslutsprocesser skall utvecklas så att ett jämställdhetsperspektiv alltid finns med i beslutsunderlagen. Planen omfattar en sexårsperiod (år 2004 – 2009) och är en gemensam ram för arbetet. Arbetet skall åstadkomma bestående förändringar i verksamheten:

- Jämställdhetsintegreras i Regeringskansliets beslutsprocesser och beslutsunderlag.
- Regeringskansliets chefer och handläggare skall ha goda kunskaper om de centrala jämställdhetspolitiska frågorna inom det egna politikområdet.
- Det skall finnas en väl fungerande samordning och ett stöd för jämställdhetsarbetet i Regeringskansliet.

För att svara upp mot de krav som ställs i regeringens plan har alla departement utarbetat en plan för respektive departementets arbete med jämställdhetsintegrering. Vidare har alla departement utsett jämställdhetssamordnare och byggt upp en organisation kring samordningsfunktionen för att nå ut med stöd och kunskap i departementet. Jämställdhetssamordnarna håller samman arbetet med jämställdhetsintegrering i sitt departement och ger stöd och vägledning i jämställdhetsarbetet. Samordnarna ansvarar däremot inte för att genomföra, granska eller godkänna jämställdhetsanalyser i beslutsunderlag m.m. Ansvaret för att ett jämställdhetsperspektiv finns med vilar på dem som handlägger beslutsunderlaget.

Under de sex år som planen gäller ansvarar Regeringskansliets jämställdhetsenhet bland annat för att följa upp och utvärdera planen och att utifrån de resultat som utvärderingarna ger ta fram nya riktlinjer för det fortsatta arbetet. Jämställdhetsenheten leder också en interdepartemental arbetsgrupp för jämställdhet. I gruppen ingår departementens jämställdhetssamordnare samt de tjänstemän på jämställdhetsenheten som arbetar med jämställdhetsintegrering.

Åren 2004–2005 har arbetet varit inriktat på kunskapsuppbyggnad och genomförandet av regeringens åtagande att genomföra jämställdhetsanalyser inom alla politikområden och där det är möjligt identifiera mål och indikatorer för jämställdhet.

JämStöd

För att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering i den statliga verksamheten, inklusive Regeringskansliet, tillsatte regeringen i januari 2005 en utredning (dir. 2005:7). Utredaren skall:

- informera om jämställdhetsintegrering och om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av jämställdhetspolitiken,
- utforma utbildningar i jämställdhetsintegrering,
- vidareutveckla metoder för jämställdhetsintegrering, och
- skapa ett forum för erfarenhetsutbyte mellan myndigheter i fråga om jämställdhetsintegrering.

Utredaren, som antagit namnet JämStöd, stöd för jämställdhetsintegrering i staten (N2005:02), fick i januari 2006 tilläggsdirektiv som innebär att utredningens arbete fortsätter fram till och med den 31 januari 2007.

Jämställdhet i politikområdena

Regeringen åtog sig i skr 2002/03:140 *Jämt och ständigt* att genomföra jämställdhetsanalyser inom samtliga politikområden i syfte att identifiera mål och indikatorer för jämställdhet.

Regeringens åtagande har sammanlagt resulterat i drygt 120 jämställdhetsanalyser inom de 48 politikområdena, ett 50-tal mål, ett antal indikatorer och myndighetsuppdrag för att ta fram indikatorer inom flera politikområden, ytterligare ett 20-tal uppdrag, samt ett 60-tal återrapporteringskrav.

För att genomföra arbetet har en särskild metod för jämställdhetsanalys utvecklats och omfattande utbildningsinsatser genomförts. Utöver en betydande kunskapsökning inom politikområdena har en ökad verksamhetsanpassning när det gäller styrningen av jämställdhet i myndigheternas utåtriktade verksamhet skett.

Jämställdhetsanalyser

Sammanlagt har drygt 120 analyser genomförts eller påbörjats inom de 48 politikområdena. Inriktningen har varit att analyserna skulle genomföras och mål formuleras på verksamhetsområdesnivå, med utrymme för flexibilitet utifrån politikområdets karaktär. I många fall har analyserna genomförts på verksamhetsgrensnivå eftersom verksamhetsområdena varit alltför omfattande.

Inom varje politikområde har minst en, men i många fall flera, analyser genomförts. Omfattningen av analyserna varierar dock. I vissa fall innebär analysen att en genomgång av de olika verksamhetsområdena och verksamhetsgrenarna gjorts i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen, varpå slutsatsen blivit att området inte är relevant ur jämställdhetssynpunkt eftersom människor inte berörs alls eller endast perifert. Exempel på detta är verksamhetsområdet Fastighetsförvaltning inom politikområdet Effektiv statsförvaltning. Andra verksamhetsområden inom detta politikområde handlar om service- och stabsuppgifter där målgruppen är myndigheter och regering. Det innebär att möjligheten att

genom målstyrning av dessa verksamheter direkt bidra till att uppfylla de jämställdhetspolitiska målen i samhället är begränsad. Däremot konstaterar Finansdepartementet att det inom vissa delar av politikområdet är möjligt att indirekt, via och med hjälp av myndigheter såsom Verket för förvaltningsutveckling (VERVA), Statistiska Centralbyrån och Konjunkturinstitutet främja jämställdhetsarbetet, vilket också avspeglas i deras regleringsbrev för 2006. Så har t.ex. VERVA fått i uppdrag att redovisa hur man avser att beakta ett jämställdhetsperspektiv i de utvecklingsinsatser som verket genomför riktade till den statliga förvaltningen.

Inom andra politikområden har mycket omfattande analyser genomförts inom någon eller några verksamhetsområden eller verksamhetsgrenar, till exempel inom transportpolitiken, arbetsmarknads- respektive arbetslivspolitiken och handelspolitiken.

Inom vissa politikområden har en mängd jämställdhetsanalyser genomförts. Inom Finansdepartementets fem politikområden har ett tiotal analyser genomförts och inom Utrikesdepartementets fyra politikområden har sammanlagt 24 jämställdhetsanalyser gjorts. Flest analyser har genomförts inom Försvarsdepartementets två politikområden: ett 30-tal.

När det gäller formulering av mål så har det genomgående gjorts på den verksamhetsnivå som analyserna har genomförts på, det vill säga antingen på verksamhetsområdes- eller verksamhetsgrensnivå i myndigheternas regleringsbrev för 2006.

Åtgärder vidtagna med anledning av jämställdhetsanalyserna

De målformuleringar som jämställdhetsanalyserna har resulterat i rör sig dels om helt nya mål som speglar jämställdhetsperspektivet inom politikområdet, dels om att jämställdhetsperspektivet har stärkts i befintliga mål. Ett exempel på det förstnämnda är bostadspolitiken där följande mål för *Verksamhetsgren Fysisk planering, regional utveckling och stadsutveckling* utvecklats till att tydligt omfatta *barn, unga och vuxna av båda könen* istället för *alla medborgare*. Ett exempel på det andra fallet kommer från folkrörelsepolitiken, där målet för verksamhetsgrenen Barn- och ungdomsverksamhet år 2006 är att flickor och pojkar mellan 7 och 20 år skall ges möjlighet att idrotta i verksamheter som motverkar segregering, tidig specialisering och selektering. Flickors och pojkars idrottande skall ges lika förutsättningar, stöd och resurser.

I många fall har det hittills visat sig vara mer ändamålsenligt att formulera uppdrag till myndigheter i stället för mål. Det rör bl.a. politikområden där jämställdhetsfrågan tidigare endast diskuterats i begränsad omfattning och där kunskapsluckorna i form av bl. a. forskning och statistik är stora. Ett exempel är miljöpolitiken där Kemikalieinspektionen fått i uppdrag att redovisa en sammanställning av den kunskap som finns om mäns och kvinnors skilda uppdrag, upplagring i kroppen, påverkan på hälsa m.m. av olika kemikalier under olika faser i livet. Inspektionen skall även redogöra för hur dessa skillnader mellan män och kvinnor tas i beaktande vid utformning och användning av bedömnings- och osäkerhetsfaktorer, gränsvärden och riktvärden och slutligen föreslå åtgärder för att män och kvinnor i lika stor utsträckning skall skyddas från negativ påverkan från kemikalier.

Sammanlagt har ett 20-tal nya mål formulerats. I avvaktan på att propositioner kommer att läggas fram för Riksdagen inom transportpolitiken och konsumentpolitiken har inga nya mål formulerats inom dessa politikområden.

Inom en rad politikområden såsom handikappolitiken, den ekonomiska familjepolitiken och regionala utvecklingspolitiken konstaterades i analysarbetet att de befintliga målen redan väl speglade jämställdhetsperspektivet. För vissa av dessa politikområden har istället jämställdhetsanalyserna lett till diskussion om behovet av att stärka andra delar av styrningen såsom vikten av en tydligare återkoppling av myndigheternas resultat ur jämställdhetssynpunkt. I andra fall där jämställdhetsperspektivet redan speglas i de befintliga målen kan det handla om att andra styrformer behöver ses över, främst förordningar som styr olika insatser. En sådan översyn kan t.ex. komma att bli aktuell inom Arbetsmarknadspolitiken där förordningar om arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan innebära att kvinnor i mindre utsträckning än män de facto kommer i fråga för åtgärder. Det rör bl.a. åtgärder som inte omfattar deltidsarbetslösa där kvinnor utgör en majoritet. Inom den regionala utvecklingspolitiken finns det krav på att även integrera arbetet med jämställdhet mellan kvinnor och män i styrdokument som förordningar och regleringsbrev. Analysen konstaterade att det är viktigt att denna styrning bibehålls för att nå resultat i form av ökad jämställdhet. Dessutom uppmärksammades vikten av ett kontinuerligt kunskaps- och metodutvecklingsarbete.

När det gäller indikatorer så är det endast ett fåtal politikområden som följer upp sin verksamhet på detta sätt. Ett exempel är den regionala utvecklingspolitiken som år 2004 inom ramarna för projektet *Jämna Pengar* kompletterade sina indikatorer på aggregerad nivå så att de speglar jämställdhetsperspektivet inom utgiftsområdet. I övrigt är det främst Utrikesdepartementets politikområden som har tagit fram indikatorer som ett resultat av analysarbetet. Ett exempel är handelspolitiken, där nya indikatorer bl. a. rör referenser till jämställdhet i styrdokument.

I stället har fokus inom flertalet politikområden lagts på återrapporteringskrav till myndigheterna. Sammanlagt har ett 60-tal nya återrapporteringskrav formulerats för ett långt större antal myndigheter. I några fall har tidigare återrapporteringskrav förstärkts, t ex för Socialstyrelsen där regeringen tydligare trycker på redovisning av effekterna av de åtgärder som myndigheten vidtagit med utgångspunkt från rapporten *Jämställd socialtjänst?*.

Inom fem politikområden har uppdrag lagts på myndigheter att utveckla indikatorer för jämställdhet. Ett exempel på detta är ett uppdrag till Jordbruksverket att i samråd med länsstyrelsernas, Glesbygdsverket och andra relevanta myndigheter och organisationer utveckla samarbetsformer och indikatorer för arbetet med jämställdhetsfrågor inom ramen för livsmedels- och landsbygdspolitiken. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 2006.

Några av de nya uppdragen tar sikte på att förändra andra centrala styr- och uppföljningssystem. Ett exempel är politikområdena Ersättning vid arbetsförmåga, Ekonomisk äldrepolitik och Ekonomisk familjepolitik där Försäkringskassan skall se över sina kvalitetssäkringssystem ur ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv och vidta åtgärder för att säkerställa att kvalitetsbegreppet och rutiner för kvalitetskontroll inkluderar

dessa begrepp. Ett annat exempel rör utrikes- och säkerhetspolitiken där jämställdhetsperspektivet skall stärkas i ambassadernas rapportering.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Utveckling av analysverktyg och utbildning

Inom många politikområden är jämställdhet en delvis ny fråga. För att genomföra arbetet har en särskild metod för jämställdhetsanalys utvecklats inom Regeringskansliet och omfattande utbildningsinsatser genomförts för de handläggare som berörs av analys- och målarbetet. Arbetet har direkt omfattat ca 170 handläggare men indirekt betydligt fler. Sammantaget har omkring 400 personer deltagit utbildning kopplad till arbetet. För de handläggare som direkt arbetat med analyserna handlar det om 5-8 halvdagars utbildnings- och handledningstillfällen under cirka ett halvår. Mellan utbildningstillfällen har de arbetat med sina analyser. Utbildningen har huvudsakligen genomförts av kommittén JämStöd.

Analysverktyget *JämKAS Bas* har utvecklats för att användas i arbetet. Metoden består av tolv steg uppdelat på fyra delar: inventering, kartläggning, analys samt formulering av mål och åtgärder. Den har använts på flertalet departement och på övriga departement använts som utgångspunkt.

De erfarenheter som gjorts under analys- och målarbetet har varit värdefulla för den fortsatta utvecklingen av metoder och utbildningar till stöd för arbetet med jämställdhetsintegrering både i Regeringskansliet och som ett led i den verksamhet som kommittén JämStöd erbjuder myndigheter. Ytterligare utbildningar och redskap har utvecklats på basis av dessa erfarenheter t.ex. en metod för jämställdhetsinventering av kommittédirektiv med tillhörande utbildning.

Sammantaget innebär detta att utbildnings- och metodutvecklingen kan ses både som förutsättning för och resultat av arbetet.

Slutsatser av analys- och målarbetet

Ett mycket omfattande arbete har genomförts för att uppfylla regeringens åtagande om att under mandatperioden göra jämställdhetsanalyser inom samtliga politikområden och identifiera mål och indikatorer för jämställdhet. Sammantaget innebär detta arbete att ett första kliv tagits på vägen mot att integrera jämställdhetsperspektivet i politikområdena. Viktiga steg har tagits, dels när det gäller att öka kunskapen om jämställdhet inom Regeringskansliet, särskilt med koppling till de olika politikområdena, dels när det gäller ökad verksamhetsanpassning rörande styrningen av jämställdhet i myndigheternas verksamhet. Flera steg återstår dock för att uppnå de mål som enligt regeringens plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet skall vara uppnådda år 2009.

Inom många politikområden är jämställdhet en delvis ny fråga, åtminstone när det gäller jämställdhetsperspektiv på den verksamhet som medborgare och brukare möter. Analys- och målarbetet har ökat kunskapsnivån när det gäller jämställdhet generellt i Regeringskansliet, men också lett till ökad kunskap och insikt om på vilket sätt jämställdhetsperspektivet är relevant inom de olika politikområdena. Ett exempel på detta är

Försvarsdepartementets politikområden där myndigheternas fokus när det gäller jämställdhet tidigare främst rört rollen som arbetsgivare. Genom jämställdhetsanalyserna har myndigheternas perspektiv vidgats till att omfatta även hur den egna verksamheten kan bidra till ökad jämställdhet i samhället.

Samtidigt har arbetet lagt grunden för fortsatt kunskapsuppbyggnad vilket är avgörande för att jämställdhetsperspektivet genomgående skall kunna integreras i regeringens beslutsunderlag. Jämställdhetsanalyserna har bl.a. resulterat i en rad uppdrag till myndigheter för att fylla de kunskapsluckor som synliggjorts.

Det analysarbete som genomförts ger också en god grund för bedömning av inom vilka delar av politikområdena som jämställdhet är relevant och för prioritering av det fortsatta jämställdhetsarbetet inom och mellan dem.

Analysarbetet har även lett till att en diskussion inletts om skärningspunkter mellan olika politikområden och behovet av gemensamma jämställdhetsanalyser över politikområdesgränser. Intressanta områden i detta avseende är bland annat frågor såsom hållbara lokala arbetsmarknadsregioner, landsbygdsutveckling och påverkan av kemikalier och läkemedel. Dessa frågor rör alla flera politikområden inom olika departement.

En annan omständighet som också blivit tydlig genom analys- och målarbetet är att det fortsatta arbetet behöver vidgas till att omfatta fler delar av regeringens politik än de som ryms inom ramarna för politikområdena, samt annan myndighetsstyrning än formulering av mål och indikatorer inom dessa. Ett exempel på detta är skatteområdet där politikområdet endast omfattar verkställandet av skattepolitiken och inte framtagande av beslutsunderlag som rör utformningen av skattesystemet. När det gäller myndighetsstyrningen är det viktigt att det fortsatta arbetet också omfattar bl.a. förordningar som styr vissa av myndigheternas verksamhet, såsom arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Fortsatt arbete

I enlighet med regeringens plan för genomförande av jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet skall jämställdhetsanalyser ingå i underlagen som ligger till grund för regeringens beslutsfattande.

Planen utgör en gemensam ram för hela Regeringskansliets arbete med jämställdhetsintegrering fram till och med den 31 december 2009 och kompletteras med årliga handlingsprogram. I handlingsprogrammet för jämställdhetsintegrering under 2006 utgör fortsatta jämställdhetsanalyser inom politikområdena i syfte att identifiera mål eller andra insatser för jämställdhet en viktig del.

Det kan röra delar av ett politikområde som inte tidigare analyserats eller fördjupningar av redan genomförda analyser. Analyserna skall leda till att verksamhetsanpassade mål och/eller uppdrag anges för de aktuella myndigheterna eller att andra insatser, till exempel ändringar av förordningar, genomförs.

Jämställdhet i budgetprocessen

Jämställdhet är ett sektorsövergripande område och måluppfyllelsen är beroende av vad som görs inom alla politikområden. Ett viktigt led i arbetet med att utveckla jämställdhetspolitiken är därför att sätta mål för jämställdhet på olika nivåer inom alla politikområden. På så sätt blir det på sikt möjligt att synliggöra på vilka villkor och i vilken utsträckning kvinnor respektive män får del av de medel som fördelas inom ramen för statens budget, men också vilka resultat och effekter budgetbesluten ger för olika grupper av kvinnor respektive män.

Under år 2002 påbörjades projektet *Jämna Pengar* för att arbeta med jämställdhetsintegrering av den statliga budgetprocessen. Inom ramen för projektet har man bland annat arbetat med metodutveckling, identifierat utbildningsbehov samt samlat in erfarenheter av vad som är viktigt för att genomföra en jämställdhetsintegrering av budgetarbetet. Projektet genomförde också en förstudie där några sakenheter gjorde jämställdhetsanalyser inom tre olika politikområden (regional utvecklingspolitik, transportpolitik och socialtjänstpolitik).

Arbetet med att jämställdhetsintegrera budgetprocessen har nu övergått från projekt till att vara en del av det ordinarie arbetet genom två olika beslut. Regeringens åtagande att genomföra jämställdhetsanalyser inom politikområdena och identifiera jämställdhetspolitiska mål och resultatindikatorer innebär tillsammans med genomförandet av regeringens plan för jämställdhetsintegrering - som särskilt fokuserar på budgetarbetet - att arbetet med att jämställdhetsintegrera budgetprocessen nu är en del av regeringens ordinarie arbete.

Jämställdhetsbilaga till Finansplanen

Som en bilaga till Finansplanen redovisas kvinnors och mäns ekonomiska villkor. En bilaga med mycket begränsad ambitionsnivå men med delvis denna inriktning har sedan tidigt 1990-tal utarbetats och publicerats i budgetpropositionen i anslutning till UO14 om arbetsliv och arbetsmiljö.

Under våren 2003 höjdes ambitionsnivån, innehållet omarbetades och bilagan flyttades till volym 1 som en bilaga till finansplanen. Den publicerades även som ett särtryck.

Bilagan redovisar systematiskt och pedagogiskt hur kvinnors och mäns ekonomiska villkor ser ut. Med början i hemarbete, förvärvsarbete och sysselsättning redovisas månadslön, inkomster och ersättningar i socialförsäkringen för att slutligen beskriva den disponibla inkomsten för kvinnor och män.

Bilagan har även ett tema som varierar. I budgetpropositionen för 2005 visades med ett typfall hur föräldradighet med åtföljande deltidsarbete påverkade inkomsten under en period på 10 år samt pensionsunderlaget. I årets bilaga fokuserades på deltidsarbetets omfattning och ekonomiska konsekvenser.

De statliga utredningarnas betänkanden ligger till grund för regeringens ställningstaganden är det viktigt att betänkanden i de fall det är motiverat redovisar konsekvenser för kvinnor respektive män, som grundas på könsuppdelad statistik med beskrivningar, förslag och analys gjorda ur båda köns perspektiv. Kravet på statens offentliga utredningar att redovisa konsekvenser för jämställdheten finns i kommittéförordningen. Av de 402 betänkanden som ingått i utvärderingen redovisar 40 % något om jämställdhet medan 24 % har angett skäl till varför detta inte behöver redovisas. En dryg tredjedel redovisar inget om jämställdhet. Utvärderingens resultat är också redovisat per departement och är en del av arbetet med jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet.

Innehållet har dragits på allmän beredning och kommer att tryckas i serien Ds efter avslutad beredning. Information om resultaten kommer att ske till statssekreterare, expeditonschefer, jämställdhetssamordnare, kommittéer och i en riksdagsskrivelse. Direktiven föreslås användas mer aktivt med specifika skrivelser om jämställdhet, där det är motiverat. Årliga uppföljningar kommer att göras av betänkanden och direktiv.

Länsexperterna

Styrningen av det regionala jämställdhetsarbetet på länsstyrelserna har under de senaste åren förbättrats och gjorts tydligare. Kraven när det gäller jämställdhetsintegrering har i regleringsbrevens specificerats, bland annat skall samtliga länsstyrelser sedan 2005 ha en handlingsplan för sitt arbete med jämställdhetsintegrering. Från och med årsredovisningen för 2005 skall länsstyrelserna återrapportera sitt arbete utifrån dessa. Ett resultat som kan ses av den förbättrade styrningen är att länsstyrelserna i högre utsträckning fokuserar sitt arbete på jämställdhetsintegrering samt att det förekommer större kunskaps- och erfarenhetsutbyten emellan länsstyrelserna än tidigare.

Näringsdepartementet och Finansdepartementet har under perioden februari 2004-april 2005 genomfört ett utvecklingsprogram för de särskilt sakkunniga i syfte att stärka styrningen och förbättra förutsättningarna för genomförande av jämställdhetsintegrering dels på länsstyrelserna, men också genom samverkan med viktiga aktörer i länen.

Fortsatt arbete med jämställdhetsmärkning

Utredningen om frivillig jämställdhetsmärkning av produkter och tjänster (FRIJA) presenterades i mars 2002 sitt slutbetänkande *Märk-värdig jämställdhet* (SOU 2002:30). Flera remissinstanser var negativa till att införa en separat jämställdhetsmärkning. Regeringen har valt att inte aktivt arbetat med att fortsätta driva frågan. Regeringen avser istället att arbeta för att införliva ett jämställdhetsperspektiv i ISO-avtalet om socialt ansvar.

Europeiska Unionen

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett av Europeiska unionens grundläggande värden och ingår i EG-fördraget som ett av gemenskapens grundläggande mål. Enligt fördragets artikel 3.2 skall jämställdhet främjas inom alla gemenskapens aktiviteter. Jämställdhetsarbetet på EU-nivå omfattar dels vidareutveckling av en redan omfattande lagstiftning, dels ett strategiskt arbete för att aktivt främja jämställdhet. Det strategiska arbetet grundar sig på den kombinerande strategin att både arbeta med jämställdhetsintegrering i alla EU:s politikområden och särskilda insatser riktade till kvinnor.

Under de senaste fem åren har en gemensam ramstrategi för jämställdhetsarbetet (2001–2005) tillsammans med ett stödprogram legat till grund för EU:s jämställdhetsinsatser. Stödprogrammet som bl.a. finansierar bidrag till utvecklingsprojekt i medlemsländerna har förlängts att gälla t.o.m. 2006.

Baserat på utvärderingen av den gemensamma ramstrategin för jämställdhetsarbetet (2001–2005) har kommissionen presenterat ett meddelande om hur jämställdhetsarbetet på EU-nivå skall fortskrida och vilka insatser som prioriteras under perioden 2006–2010 – ”*A Roadmap for equality between women and men 2006–2010* (COM(2006)92 final)”. Prioriterade områden är ekonomisk självständighet för både kvinnor och män, möjligheter att förena förvärvsarbete och privatliv, jämn fördelning av kvinnor och män i beslutsfattande, undanröjande av alla former av könsbaserat våld, att motverka stereotypa könsmonster samt att främja jämställdhet i internationellt utvecklingssamarbete. I meddelandet understryks särskilt betydelsen av samarbete mellan EU:s institutioner, medlemsstaterna, parterna på arbetsmarknaden och frivilligorganisationer för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete.

På förfrågan av Europeiska rådet (2003) presenterar kommissionen sedan 2004 en årlig rapport om utvecklingen på jämställdhetsområdet. Den tredje rapporten som lämnas till Europeiska rådets möte i mars 2006 (COM(2006)71 final) redovisar insatser och kommande utmaningar inom bl.a. följande områden: arbetsmarknaden, möjligheter att förena förvärvsarbete och privatliv och jämställdhet i internationellt utvecklingssamarbete. I en bilaga till rapporten redovisas könsuppdelad statistik för respektive medlemsstat på områden som är centrala för jämställdhetsarbetet, bl.a. förvärvsfrekvens, möjligheter att förena förvärvsarbete och privatliv, löner, utbildning, beslutsfattande och hälsa.

Sveriges arbete för att integrera jämställdhet i EU-politiken

Sverige lyfter fortlöpande fram jämställdhetsperspektivet i samrådsgrupper och i förhandlingsarbetet inom EU:s olika politikområden. I syfte att ytterligare stärka arbetet med jämställdhetsintegrering och öka genomslaget för denna politik i EU-samarbetet har en arbetsgrupp tillsatts inom Regeringskansliet. Arbetsgruppens uppgift är att dels identifiera i vilka aktuella EU-frågor ett jämställdhetsperspektiv är relevant dels föreslå

arbetsformer och metoder för att ta fram svenska positioner för jämställdhetsintegrering inom olika politikområden och bygga allianser med andra medlemsstater.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

Arbetsgruppen skall i ett första skede verka från juni 2005 till juni 2006.

Svenskt initiativ för att stärka jämställdhetsarbetet inom ramen för Lissabonstrategin

Vid Europeiska rådets möte i Lissabon år 2000, fastställdes det ambitiösa målet att inom tio år göra EU till den mest dynamiska, konkurrenskraftiga, stabila och kunskapsbaserade ekonomin med full sysselsättning och ökad ekonomisk och social sammanhållning. Som ett led i detta fastslogs målsättningen att förvärvsfrekvensen skulle höjas till 70 procent år 2010 och minst 60 procent bland kvinnor. Vid Europeiska rådets möte i Barcelona år 2002, underströks ytterligare vikten av att främja sysselsättningen och social sammanhållning. Medlemsstaterna uppmanades att undanröja hindren för kvinnors arbetskraftsdeltagande genom att sätta mål för tillgången till barnomsorg.

Sverige har länge agerat för att jämställdhet skall vara ett viktigt element i EU:s tillväxtstrategi. När de integrerade riktlinjerna för tillväxt och sysselsättning, som antogs 2005, togs fram drev Sverige framgångsrikt formuleringar som understryker att ett jämställdhetsperspektiv skall finnas med då riktlinjerna genomförs. Sverige har vidare aktivt verkat för att riktlinjerna också omfattar särskilda åtgärder såsom utbyggd barnomsorg av hög kvalitet, ökad förvärvsfrekvens bland kvinnor och bättre balans mellan privatliv och yrkesliv för både kvinnor och män (riktlinje 17 och 18).

På Sveriges initiativ har sex EU-länder (Sverige, Danmark, Finland, Frankrike, Tjeckien och Spanien) enats om att lägga fram ett förslag om en europeisk jämställdhetspakt vid Europeiska rådets möte i mars 2006.

En europeisk jämställdhetspakt skall vara ett led i arbetet att öka det totala arbetskraftsutbudet, inte minst i de länder där kvinnors sysselsättningsgrad och barnafödandet är lågt. Målet är att stärka och påskynda jämställdhetsarbetet i enlighet med EG-fördraget och att fullt ut ta tillvara resurserna i arbetskraften och minska klyftorna mellan kvinnor och män i arbetsliv och samhälle. Pakten skall vara ett viktigt verktyg för att uppnå EU:s målsättning om tillväxt och välbefinnande för alla.

Arbetet i Ministerrådet

Ministerrådet har behandlat flera ärenden sedan den senaste redovisningen till riksdagen i skrivelsen Jämt och ständigt (skr. 2002/03:140).

Nya direktiv

Den 13 december 2004 antog rådet ett nytt direktiv om förbud mot diskriminering vid handel med varor och tjänster (rådets direktiv 2004/113/EG om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster). Syftet är att genom-

föra principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster som är tillgängliga för allmänheten inom såväl den offentliga som den privata sektorn. Direktivet skall vara genomfört i nationell rätt senast december 2007. I Sverige är dock direktivet i princip redan genomfört per den 1 juli 2005 genom bestämmelser i lagen (2003:307 (ändrad 2005)) om förbud mot diskriminering. När det gäller försäkringar och andra finansiella tjänster – vilka omfattas av direktivets artikel 5 – har inget diskrimineringsförbud införts. Regeringen anförde i prop. 2004/05:147 att EG-direktivet för tillfället inte innebär något krav på lagstiftning och att frågan måste utredas ytterligare.

I syfte att förenkla och modernisera lagstiftningen presenterade kommissionen år 2004 ett förslag till omarbetat direktiv när det gäller likabehandling av kvinnor och män i arbetslivet (KOM (2004) 279 slutlig) som innebär att sju nuvarande direktiv slås samman till ett och att rättspraxis från EG-domstolen inkluderas. Rådet antog en allmän riktlinje om kommissionens förslag i december 2004 och under 2005 behandlades direktivförslaget i Europaparlamentet som föreslog ett stort antal ändringar. Kommissionen presenterade därför ett omarbetat förslag under hösten 2005. Rådet antog en politisk överenskommelse i december 2005 och det slutliga antagandet görs under 2006. Det nya direktivet får inga rättsliga konsekvenser för medlemsländerna eftersom det handlar om en omarbetning av gällande lagstiftning.

Förslag om ett europeiskt jämställdhetsinstitut

I mars 2005 lämnade kommissionen ett förslag till förordning om inrättande av ett europeiskt jämställdhetsinstitut (KOM (2005) 81 slutlig). En kombination av EG-fördragets artikel 13.2 och artikel 141.3 utgör den rättsliga grunden för förslaget. Rådet och Europaparlamentet fattar gemensamt beslut.

Enligt förslaget skall jämställdhetsinstitutet ge tekniskt stöd till EU:s institutioner och medlemsländerna i syfte att bekämpa könsdiskriminering och främja jämställdhet på gemenskapens alla områden. Avsikten är vidare att institutet skall få en viktig roll när det gäller att samla och sprida information om forskning och metodutveckling inom jämställdhetsområdet samt att skapa möjligheter för erfarenhetsutbyte mellan medlemsländerna. Verksamheten föreslås komma igång år 2007.

Rådet antog en allmän riktlinje om förslaget i juni 2005. Europaparlamentet väntas avsluta en första läsning under våren 2006. Sverige har aktivt verkat för att jämställdhetsintegrering skall vara en viktig del av institutets verksamhet, något som nu har tydliggjorts i förordningens målparagraf. Sverige har också bidragit till ett förtydligande av jämställdhetsinstitutets uppgifter, framför allt när det gäller möjligheterna för medlemsländerna att få stöd i sitt metodutvecklingsarbete.

EU:s handlingsprogram för jämställdhet

Ett centralt inslag i EU:s jämställdhetsarbete är de handlingsprogram som kommissionen utarbetar. Det nuvarande femte handlingsprogrammet är

ett stödprogram till EU:s ramstrategi för jämställdhet och gäller under åren 2001 till 2006 (efter ett beslut om att förlänga programmet ett år). Programmet står på två ben och omfattar både jämställdhetsintegrering inom alla EU:s politikområden och särskilda insatser riktade till kvinnor.

Inom ramen för särskilda insatser har olika teman prioriterats enligt nedan:

2001-2002: Lika lön för lika och likvärdigt arbete

2002-2003: Förening arbete med familj

2003-2004: Jämn fördelning av kvinnor och män i beslutsfattande positioner

2004-2005: Motarbeta könsroller och stereotyper

2005-2006: Mäns ansvar i jämställdhetsarbetet

2006: Främja jämställdhet i lokalt utvecklingsarbete.

Handlingsprogrammet finansierar bl.a. transnationella projekt. I skrivelsen Jämt och ständigt (skr. 2002/03:140) redogjordes för ”*European Project on Equal Pay (PEP)*” som Sverige deltog med under 2001–2002. Under perioden 2003–2004 deltog Sverige med projektet *Women to the Top*. Estland, Danmark och Grekland var samarbetspartner och syftet med projektet var att utarbeta en stabil grund för det långsiktiga målet att öka andelen kvinnor bland toppchefer i företag och myndigheter. Under 2006-2007 deltar Sverige med projektet ”*Implementation of Gender Mainstreaming at Governmental level in the EU Member States*”. Samarbetspartner i projektet är Finland, Litauen och Portugal. Syftet med projektet är att samla in, analysera och sprida metoder och arbetssätt för jämställdhetsintegrering i EU:s medlemsländer.

Uppföljning av Pekingplattformen

I den handlingsplan som antogs vid FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking 1995 anges tolv särskilt kritiska områden för att uppnå jämställdhet (Pekingplattformen). Rådet gör en årlig uppföljning av handlingsplanen och för att mer systematiskt kunna följa utvecklingen inom de tolv kritiska områdena har EU:s ordförandeländer alltsedan 1999 utformat uppsättningar av kvantitativa och kvalitativa indikatorer.

Hittills har indikatorer tagits fram och fastställts för följande områden: kvinnor i beslutande positioner inom politiken, kvinnor och ekonomi (att förening arbete och familjeliv), jämställda löner, våld mot kvinnor i hemmet, kvinnor och män i beslutsfattande positioner inom den ekonomiska sfären samt sexuella trakasserier på arbetsplatsen

Under 2005 dominerades arbetet av FN:s 10-årsuppföljning av Peking-plattformen samt att följa upp FN:s Millenniummål i ett jämställdhetsperspektiv. Under 2006 fortsätter arbetet att utveckla indikatorer med fokus på hälsa.

Parallellt med utvecklingen av indikatorer pågår ett arbete med att följa upp hur jämställdhet integreras i olika rådskonstellationers arbete. Under 2003 granskades jämställdhetsperspektivet inom IT och under 2004 togs jämställdhetsperspektivet upp inom invandrings- och integrationspolitik.

Kommissionen har ansvar för att utarbeta förslag och genomföra jämställdhetspolitiken inom Europeiska unionen. På samma sätt som i Sverige ligger också på EU-nivå ett ansvar inom alla politikområden att främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Generaldirektoratet för sysselsättning, sociala frågor och lika möjligheter har samordningsansvaret. Kommissionen utarbetar årliga arbetsprogram för jämställdhetspolitiken med övergripande prioriteringar för alla generaldirektorat samt specifika mål och åtgärder för varje politikområde. En särskild kommissionärsgrupp – ”The Fundamental Rights, Anti-discrimination and Equal Opportunities Group” - är tillsatt att följa upp och vidareutveckla jämställdhetsarbetet på EU-nivå.

Kommissionens samarbete med medlemsstaterna sker främst i en högnivågrupp för jämställdhetsintegrering, en rådgivande kommitté för jämställdhet mellan kvinnor och män, en styrgrupp för jämställdhetsprogrammet och två forskarnätverk (ett om lagstiftningsfrågor och ett om arbetsmarknads- och sociala frågor).

Högnivågrupp

Kommissionens anordnar sedan 2001, i samarbete med respektive ordförandeskap, möten med högre tjänstemän i medlemsländerna. Högnivågruppen bidrar bl.a. i framtagandet av kommissionens årliga rapport till Europeiska rådet om jämställdhet mellan kvinnor och män och i förberedelserna av rådets uppföljning av genomförandet av Pekingplattformen inklusive utarbetandet av indikatorer. Vidare arbetar gruppen med att stärka jämställdhetsintegrering i EU:s politikområden.

Rådgivande kommitté för jämställdhet

Kommittén för jämställdhet mellan kvinnor och män bistår kommissionen i arbetet att formulera och genomföra jämställdhetsaktiviteter. I kommittén ingår representanter för medlemsstaterna, arbetsmarknadens parter och frivillig organisationer och en viktig uppgift är fortlöpande utbyta erfarenheter och lyfta fram goda exempel inom jämställdhetsområden. Kommittén presenterar skriftliga rekommendationer till kommissionen i aktuella frågor. Sedan 2003 har kommittén lämnat rekommendationer i bl.a. följande frågor: omarbetningen av direktiv rörande lika behandling i arbetslivet, kvinnor och män i beslutsfattande, jämställdhet i strukturfonderna, jämställdhet och den demografiska utvecklingen, samt utformning av EU:s fortsatta jämställdhetsarbete under perioden 2006–2010.

Sverige ledde arbetet med rekommendationerna om kvinnor och män i beslutsfattande och deltog mycket aktivt när det gäller rekommendationerna om EU:s fortsatta jämställdhetsarbete 2006–2010.

Att bekämpa våld mot kvinnor och handel med människor är en av EU:s politiska prioriteringar. Efter beslut i rådet i april 2004 genomför nu kommissionen det andra gemenskapsprogrammet om våld mot barn, ungdomar och kvinnor, Daphne II, under perioden 2004–2008. Programmet omfattar 50 miljoner EURO och syftet är att stödja organisationer som utvecklar metoder och vidtar åtgärder för att bekämpa alla former av våld mot barn, ungdomar och kvinnor och som arbetar för att skydda offren.

I oktober 2003 antog rådet en resolution om initiativ för att bekämpa människohandel, särskilt handel med kvinnor och i april 2004 antogs rådets direktiv (2004/81/EG) om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med behöriga myndigheter. Ett förslag om att genomföra direktivet i svensk rätt bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Kommissionen har också i oktober 2005 presenterat ett meddelande, Bekämpning av människohandel – en integrerad strategi och förslag till en handlingsplan (KOM(2005)514 slutlig). I meddelandet framhålls bl.a. vikten av åtgärder mot organiserad brottslighet, utarbetande av statistik och data och samarbete mellan länder. Vidare understryks vikten av att det förebyggande arbetet för att bekämpa handel med kvinnor och flickor bygger på könsspecifika strategier. Principen om jämställdhet mellan kvinnor och män skall tillämpas och åtgärder skall vidtas för att undanröja efterfrågan av tjänster när det gäller alla former av exploatering, inklusive sexuell exploatering och utnyttjande av kvinnor och flickor för hushållsarbete.

Förenta Nationerna

FN:s kvinnokommission

Kvinnokommissionens ("Commission on the Status of Women, CSW") 48:e session hölls mellan den 1 och 12 mars 2004. Sessionen ägnades åt två huvudteman; mäns och pojkars roll i jämställdhetsarbetet samt kvinnors lika deltagande i konfliktförebyggande, konflikthantering och fredsprocesser. Dessutom ägnades session till arbete med kommissionens arbetsmetoder, förberedelser inför 49:e sessionen samt flera av de sedvanliga resolutionerna. Mot bakgrund av att diskussionerna om jämställdhetsfrågor i FN varit mycket problematiska och – inte minst vid 47:e sessionen då man misslyckades med att enas kring slutsatser om mänskliga rättigheter och våld mot kvinnor samt även vid diskussionerna år 2003 i tredje utskottet – måste 48:e sessionen bedömas som en relativ framgång. Gemensamma slutsatser antogs på de båda huvudtemana. Sverige arrangerade ett seminarium om mäns våld mot kvinnor. Vidare anordnade organisationen Kvinna till Kvinna, svenska FN-representationen samt UNIFEM ett seminarium om hur ett jämställdhetsperspektiv kan integreras i fredsprocesser.

Kvinnokommissionens 49:e session hölls den 28 februari – 11 mars samt den 22 mars 2005. I enlighet med kommissionens arbetsprogram behandlades följande två teman: Uppföljning av genomförandet av Pekingplattformen och slutdokumentet från specialsessionen ”Kvinnor 2000: jämställdhet, utveckling och fred på 2000-talet samt Rådande utmaningar och framtida strategier för att förbättra situationen för kvinnor och flickor”. Därutöver behandlades rekordmånga resolutioner, 10 stycken. Inför denna session hade staterna ombetts rapportera vilka åtgärder staterna vidtagit för att uppfylla de överenskommelser som gjordes i Peking 1995. Sveriges rapport skickades in till FN i juni 2004. Vikten av att sessionens resultat skulle omfatta utfästelser och åtaganden rörande jämställdhet och förbättring av kvinnors och flickors situation som en förutsättning för att uppnå millennieutvecklingsmålen betonades genomgående under mötets gång. Den stora diskussionen handlade om vissa länders ovilja att återbekräfta Pekingplattformen. Skälet till detta var, enligt deras mening, att man inte kunde stödja dokument som förespråkade abort. Behandlingen av de tio resolutionsutkasterna, under vad som borde ha varit mötets sista dag, drog ut på tiden främst på grund av den procedurrella hanteringen av det amerikanska resolutionsutkastet om ekonomiskt främjande av kvinnor. Mötet kunde därför inte avslutas som planerat utan fick återupptas den 22 mars. Sverige anordnade ett seminarium om åtgärder för att motverka handel med kvinnor och flickor med fokus på efterfrågan. Vidare anordnade European Women's Lobby och Sveriges Kvinnolobby ett seminarium om mäns våld mot funktionshindrade kvinnor och kvinnor från ursprungsbefolkning.

Kommissionens 50:e session hölls den 27 februari – 10 mars 2006. Två teman behandlades: Förstärkning av kvinnors deltagande i utveckling – i synnerhet inom området hälsa, arbete och utbildning samt Kvinnors och mäns lika deltagande i beslutsfattande processer på alla nivåer. Ytterligare frågor som behandlades var bl.a. kommissionens kommande arbetsprogram samt kommissionens arbetsmetoder. Gemensamma slutsatser antogs för de båda temana och beslut fattades angående arbetsprogram och arbetsmetoder. Sverige anordnade ett seminarium om kvinnors hälsa och främjande av tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Ett nordiskt seminarium anordnades av Norge om nordiska kvinnor i politiken.

FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

FN har sedan lång tid tillbaka arbetat med att förbättra kvinnors ställning och bekämpa diskriminering av kvinnor. År 1979 antog FN:s generalförsamling konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnodiskrimineringskonventionen). Konventionen ratificerades av Sverige året därpå (prop. 1979/80:147, bet. 1979/80:AU30, rskr. 1979/80:327). Konventionen trädde i kraft den 3 september 1981.

Kvinnodiskrimineringskonventionen skapades som ett komplement till de redan existerande konventionerna om mänskliga rättigheter. Den syftar till att säkerställa att kvinnors rättigheter respekteras i praktiken genom att förtydliga och förstärka förbudet mot diskriminering av kvinnor. De stater som har anslutit sig till kvinnodiskrimineringskonventionen (konventionsstaterna) åläggs genom konventionen att vidta åtgärder på

flera olika samhällsområden för att avskaffa diskriminering av kvinnor i alla dess former. Ett grundläggande krav enligt konventionen är att konventionsstaterna skall införa principen om jämställdhet mellan kvinnor och män i sina rättssystem. Detta innebär bl.a. att staterna skall upphäva alla författningar som kan innebära diskriminering av kvinnor och införa lagstiftning som förbjuder sådan diskriminering. Konventionsstaterna skall vidare se till att det finns domstolar eller andra institutioner som kan säkerställa ett effektivt skydd mot diskriminering. Vidare skall konventionsstaterna vidta andra lämpliga åtgärder på bl.a. de politiska, sociala, ekonomiska och kulturella områdena för att säkerställa jämställdhet mellan könen. Konventionsstaterna skall vart fjärde år rapportera till den FN kommitté som har till uppgift att övervaka överlevnaden av bestämmelserna i konventionen (kommittén) vilka åtgärder som vidtagits på det nationella planet för att leva upp till konventionens bestämmelser. I mars 2005 var 180 länder – närmare 90 procent FN:s medlemsstater – parter till konventionen. Regeringens nästa rapport skall överlämnas till FN senast september 2006.

Ett tilläggsprotokoll till konventionen antogs av FN 1999 och ratificerades av Sverige 2003 (prop. 2002/03:19). Genom protokollet ges en möjlighet för enskilda individer eller grupper av individer att göra en framställan om kränkning av de rättigheter som nämns i konventionen till kommittén (artikel 2). Enligt protokollet kan också denna kommitté ges möjlighet att på eget initiativ undersöka påstådda kränkningar av de rättigheter som anges i konventionen (artikel 8). I september 2005 var 72 länder parter till protokollet. Fram till september 2005 hade kommittén behandlat två fall enligt artikel 2 och ett fall enligt artikel 8.

Genomförandet av åtagandena vid FN:s kvinnokonferens

Sverige fortsätter att vidta åtgärder för att genomföra åtaganden enligt handlingsplanen från FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking. De 12 kritiska områdena som tas upp i handlingsplanen ligger väl i linje med regeringens jämställdhetspolitik. Sverige kommer att fortsätta att aktivt arbeta med att integrera ett könsperspektiv och främja jämställdhet i det internationella utvecklingsarbetet. Vidare kommer Sverige agera på olika sätt för att stärka genomförandet av mänskliga rättigheter för både kvinnor och män på det globala planet.

Nordiska Ministerrådet

En översyn av nordiska ministerrådets organisation har resulterat i att tidigare 18 ministerråd nu har reducerats till 11 ministerråd. Jämställdhet bedöms ha så stor strategisk betydelse att det även fortsättningsvis har eget ministerråd.

Samarbetet inom jämställdhetsområdet utgår ifrån ett program för det nordiska jämställdhetsarbetet för åren 2006–2010. Programmet kompletteras med årliga handlingsplaner. Samarbetsprogrammet ligger i linje med den svenska jämställdhetspolitiken.

Europarådet, som grundades efter andra världskriget 1949, har för närvarande 46 medlemsstater. Organisationen har en central uppgift när det gäller att främja respekt för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer och därmed också för att förebygga väpnade konflikter. För medlemskap i Europarådet krävs en lagstiftning som garanterar Mänskliga Rättigheter.

Europarådets styrkommitté för jämställdhet (CDEG) har till uppgift främja jämställdhetsfrågorna inom Europarådets verksamhetsområde. CDEG sammanträder två gånger per kalenderår. De frågor som diskuteras vid CDEG:s möten förbereds av en byrå bestående av 7 av medlemsstaternas representanter. Sverige har ingått i byrån sedan 2004.

Vid jämställdhetsministrarnas möte i Skopje i januari 2003, antogs ett handlingsprogram som slog fast att arbetet framöver skulle inriktas på insatser inom tre huvudområden: Att verka för att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter, friheter och skyldigheter, att förebygga och motarbeta våld mot kvinnor och handel med människor samt att utveckla jämställdhetsintegrering inom Europarådet och på nationell nivå.

Utbildningspolitik (PO 25)

I all utbildningsverksamhet skall kvinnors och mäns lika rätt och möjlighet aktivt och medvetet främjas och traditionella könsmonster motverkas. På alla nivåer i utbildningssystemet måste jämställdhetsarbetet intensifieras och effektiviseras för att bryta maktstrukturer som inte är jämställda och förhindra könssegregering.

Behovet av ledarskap med ett genusperspektiv – den statliga rektorsutbildningen

Regeringen gav i juli 2004 *Myndigheten för skolutveckling* (MSU) i uppdrag att utveckla den statliga rektorsutbildningen (dnr. U2003/2021/S). I utbildningen skall rektors ansvar för att motverka och förhindra kränkande behandling belysas. Särskilt skall frågor om elevernas rättigheter samt rektors ansvar för att driva jämställdhetsarbetet i skolan beaktas.

Sned könsfördelning bland rektorer vid universitet och högskolor

Regeringen följer noga könsfördelningen bland rektorer på universitet och högskolor. Majoriteten av landets universitets- och högskolerektorer är fortfarande män, men trenden med ett sjunkande antal kvinnor som rektorer har vänt och i dag är ca en tredjedel av rektorerna kvinnor.

Könsfördelning bland personalen vid universitet och högskolor

Regeringen har följt upp de rekryteringsmål avseende kvinnor som professorer som satts för ett antal lärosäten. Av 24 lärosäten som haft rekryteringsmål för kvinnor som är professorer under perioden 2001–2004 var

det endast en tredjedel som nådde målen. I regleringsbrev för budgetåret 2005 har regeringen för perioden 2005–2008 satt mål för en lägsta andel kvinnor bland nyanställda professorer för universiteten och för högskolor med eget vetenskapsområde. Dessa mål innebär ett krav på ökad andel kvinnor bland anställda professorer. För övriga högskolor har regeringen angett att högskolan vid anställning av professorer och lektorer skall sträva efter att andelen kvinnor skall ligga inom intervallet 40–60 procent eller närma sig detta intervall.

Diskriminering och kränkande behandling

Regeringen gav Myndigheten för skolutveckling (MSU) i uppdrag att lyfta fram exempel på handlingsprogram och arbetssätt mot kränkande behandling som gett positiva resultat och som visat sig minska mobbning för att kunna ge mer handfasta råd och hjälp till skolorna. Materialet *Olikas lika värde - om arbetet mot mobbning och kränkande behandling* (2003) omfattar verksamheterna i förskolan, grund- och gymnasieskolan. Materialet innehåller en översikt av beprövade metoder och arbetssätt, definitioner av vad kränkande behandling är, förekomsten av kränkande behandling samt vilka lagar och förordningar som gäller.

Statens skolverk har tagit fram en forskningsöversikt *Skolan - en arena för mobbning - en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan* (2002).

På regeringens uppdrag har Staten skolverk i samarbete med MSU utarbetat allmänna råd och kommentarer för arbetet med att motverka alla former av kränkande behandling. Råden gäller för verksamheternas förebyggande arbete, deras arbete med att upptäcka, utreda och åtgärda kränkande behandling samt skolors handlingsprogram mot kränkande behandling.

Utsatta flickor och pojkar

Myndigheten för skolutvecklingen har på regeringens uppdrag tagit fram ett stödmaterial till skolorna om situationen för flickor och pojkar i miljöer starkt präglade av patriarkala värderingar och om skolans roll. Målgruppen för materialet *Starkare än du tror* är skolans personal och det skickades ut till samtliga kommuner och skolor hösten 2003. Materialet utgår från ett främjande perspektiv och innehåller handfasta råd om hur skolorna kan agera när en flicka utsätts för hedersrelaterat våld och måste få akut skydd. Materialet behandlar frågor om föräldrasamverkan samt makt och kön.

Utredning om lag mot diskriminering och sexuella trakasserier i förskolan, skolan och vuxenutbildning

Skolansvarsutredningen (U 2003:10) överlämnade sitt betänkande *Skolans ansvar för kränkningar av elever* (SOU 2004:50) till regeringen i april 2004. Utredningens förslag remissbehandlades och låg till grund för propositionen *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskrimi-*

nering och annan kränkande behandling av barn och elever (prop. 2005/06:38). I propositionen fanns förslag till en ny lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagen antogs av riksdagen den 8 februari 2006 och träder i kraft den 1 april 2006 (prop. 2005/06:38, bet. 2005/06:UbU4, rskr 2005/06:149)

Lagen skall ha till ändamål att främja barns och elevers (flickors och pojkars, kvinnors och mäns) lika rättigheter samt motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt annan kränkande behandling. Huvudmännens för verksamheten skall bedriva ett målinriktat arbete. Detta innebär att skolorna skall upprätta en likabehandlingsplan för att förhindra diskriminering och annan kränkande behandling. Den skall ses över årligen. För tillsyn över lagen föreslås att det inrättas ett barn- och elevombud för likabehandling, som får till uppgift att tillvarata barnens och elevernas rätt och som också skall kunna föra skadeståndstalan för barnets eller elevens räkning.

Lagen innehåller förbud mot trakasserier på grund av kön och sexuella trakasserier (trakasserier av sexuell natur). Utgångspunkten för lagstiftningen är att diskriminering är en fråga om mänskliga rättigheter. Det handlar om allas lika värde och lika rätt.

Förslaget innehåller bland annat regler om skolans skyldigheter vid kännedom om trakasserier, förbud mot diskriminering och mot repressalier samt skadeståndsansvar vid diskriminering och för mobbning och liknande kränkningar.

Lagen om likabehandling av studenter i högskolan

Enligt lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan skall universitet och högskolor arbeta aktivt för att förebygga och förhindra diskriminering och trakasserier på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Regeringen följer tillämpning av lagen och gav i regleringsbrev för 2004 i uppdrag till lärosätena att redovisa vilka åtgärder lärosätet har vidtagit med anledning av den årliga plan som upprättas över åtgärder för främjandet av studenternas lika rättigheter.

Studiesociala utredningen

Ensamstående med barn har relativt små ekonomiska marginaler. Ensamstående studerande som får barn under studietiden har det sämsta ekonomiska utfallet. Totalt har en miljard kronor avsatts fr.o.m. 2006 för att stärka situationen för barn i ekonomiskt utsatta familjer varav 450 miljoner har beräknats för ett bidrag till studerande med barn. Tilläggsbidraget är generellt på så sätt att alla studerande som har rätt till tilläggsbidrag skall få bidraget när de uppbär studiemedel.

Kvaliteten i utbildningssystemet

I regleringsbrevet avseende 2005 till Myndigheten för skolutveckling är jämställdhet ett prioriterat område. Myndigheten har i sin rapport *Nationell skolutveckling – fem utvecklingsområden* (2004) bl.a. uppmärksammat behovet av stöd så att genuspedagogerna skall kunna fungera som en resurs i kommun och verksamhet.

Skolverket skall redovisa utbildningsinspektionens omfattning och inriktning - bl.a. insatser för att kunna bedöma skolornas arbete med att utjämna könsrelaterade skillnader i studieresultat. Jämställdhetsarbetet skall alltså bli effektivare i skolverksamheten genom tydligare redovisningskrav.

Behovet av kunskap och kompetens

Myndigheten för skolutveckling (MSU) tog på uppdrag av regeringen fram ett referensmaterial för att främja och intensifiera skolornas och kommunernas jämställdhetsarbete. Detta resulterade i rapporten *Hur är det ställt? Tack, ojämt!* - ett stödmaterial med lärande exempel på hur skolor och kommuner, i samverkan med olika organisationer och myndigheter, arbetar med jämställdhet och social och etnisk mångfald. Materialet ger en bakgrund till köns- och maktskillnader i skolan och samhället samt visar hur könsmaktsordningen skapas och upprätthålls. Alla kommuner och skolor fick information och material hösten 2003.

Regeringen gav våren 2004 Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att ta fram ett material med information om jämställdhet samt som stöd för undervisningen i jämställdhet ge skolorna möjlighet att se och diskutera filmen *Hip Hip Hora!* i grundskolans årskurs 6-9 under läsåret 2004 - 2005. Myndigheten har samarbetat med Svenska Filminstitutet. Under läsåret arrangerade 136 kommuner filmvisningar för en publik om drygt 87 000 elever. Som en del av uppdraget har MSU och Filminstitutet samarbetat med regionala resurscentrum för film och video. Man har inbjudit genuspedagoger, mediepedagoger, lärare och övrig personal till inspirationsträffar i form av regionala mötesplatser. Under temat *Genus, makt och media* har totalt elva mötesplatser med sammanlagt ca 500 deltagare genomförts. Tillsammans ger myndigheterna ut materialet *Först såg vi en film* bestående av en bok och en DVD. Materialet bygger på erfarenheter från skolor och kommuner som arbetat med jämställdhet och medier efter visningar av *Hip Hip Hora!*. Exempelen kommer från grundskolans årskurs 6-9. Boken inleds med en beskrivning om vad jämställdhet är och vad som gäller för skolans uppdrag i fråga om jämställdhet.

Jämställdhet i förskolan

Regeringen beslutade om en jämställdhetsdelegation för förskolan i augusti 2003 och satsar sammanlagt 12,5 miljoner kronor under perioden från den 1 december till den 30 juni 2006 för detta ändamål. *Delegationen för jämställdhet i förskolan* (U2003:12) har i uppdrag att lyfta fram, förstärka och utveckla jämställdhetsarbetet i förskolan. En viktig del av uppdraget för delegationen är att föreslå lämpliga insatser för hur ett

långsiktigt jämställdhetsarbete för förskolan skall utvecklas och stärkas. Den 1 december 2004 överlämnade delegationen sitt delbetänkande *Den könade förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete* (SOU 2004:115) till regeringen. Betänkandet remitterades den 1 april 2005 till ett 70-tal instanser. Den 30 juni 2006 skall delegationen redovisa uppdraget i sin helhet.

Delegationen har tilldelat 34 projekt sammanlagt 5 miljoner kronor. Våren 2004 fick 18 projekt 2,5 miljoner kronor och våren 2005 fick 26 projekt, varav 16 projekt är nya projekt, samma summa för pedagogiskt jämställdhetsarbete i förskolan. De projekt som tilldelats medel är spridda över landet och av varierande omfattning och verksamhetsinriktning. Delegationen har även premierat jämställdhetsarbete av god kvalitet våren 2005, vilket ingår i uppdraget.

Utbildning av pedagogiska resurspersoner i jämställdhet och genuskunskap

Regeringen har avsatt medel för utbildning av pedagogiska resurspersoner i jämställdhet och genuskunskap. Utbildningen riktar sig till lärare och pedagoger i förskolan, skolan och gymnasieskolan. Det är Umeå universitet i samverkan med Lärarhögskolan i Stockholm samt Göteborgs universitet som utbildat genuspedagogerna. Umeå respektive Göteborgs universitet kommer att utbilda genuspedagoger även läsåret 2005/2006. Syftet med utbildningen är att genuspedagogerna skall arbeta praktiskt med förändringsarbete i sina verksamheter.

Regeringens ambition var att det skulle finnas åtminstone en kvalificerad genuspedagog i varje kommun vid årsskiftet 2004/2005. Hittills har 255 genuspedagoger från sammanlagt 145 kommuner utbildats. Myndigheten för skolutveckling skall redovisa avslutade och pågående jämställdhetsinsatser inklusive utbildningen av genuspedagoger senast i årsredovisningen för år 2006.

Genus- och jämställdhetskunskap i högskolan

På uppdrag av regeringen har Högskoleverket utrett hur frågor om genusperspektiv och mäns våld mot kvinnor beaktas i ett antal utbildningar. För att mäns våld mot kvinnor skall kunna bekämpas effektivt är det nödvändigt att de, som i sitt yrke kan komma att möta kvinnor som utsatts för våld, har kunskap om detta våld och om de mekanismer som ligger bakom detta. Högskoleverket pekar i sin utredning ut fem områden som tycks avgörande för att utbildningarna skall kunna etablera eller förbättra undervisning om mäns våld mot kvinnor, bl.a. att undervisningen anknyter till studentens framtida yrke och att utbildningen sker i samverkan med andra aktörer.

För att kunna anlägga ett genusperspektiv på utbildningen krävs att lärarna själva har goda kunskaper och därför bör genusperspektiv ingå i högskolepedagogiska kurser. Regeringen följer regelbundet denna fråga. *Rådet för högre utbildning* inom Högskoleverket har haft i uppdrag att redovisa hur rådet arbetar med att stödja utvecklingen av metoder för att

Val och rekrytering

Myndigheten för skolutveckling (MSU) har jämställdhet som ett nationellt utvecklingsområde. I rapporten *Nationell skolutveckling - att prioritera och fokusera* (oktober 2005) redovisas insatser som MSU anser behöver prioriteras inom utvecklingsområdena. I den lyfts könsskillnaderna i utbildningsresultat fram för utvecklingsinsatser för att öka måluppfyllelsen när det gäller likvärdighet och jämställdhet. Myndigheten håller på att ta fram en handlingsplan för jämställdhetsarbetet.

Validering

I budgetpropositionen för 2004 gjorde regeringen bedömningen att en särskild delegation för att främja utvecklingen av legitimitet, kvalitet och metoder för validering utanför högskoleområdet bör inrättas under en fyraårsperiod. Ansvaret för validering bör delas mellan utbildningsväsendet och arbetslivet. Genomförandet av validering bör ske genom regional samverkan mellan utbildningshuvudmän, branscher och arbetsmarknadens parter.

Regeringen beslutade om förordning med instruktion (SFS 2003:1096) för *Valideringsdelegationen* vid regeringens sammanträde den 4 december 2003 och delegationen påbörjade sitt arbete i januari 2004.

Valideringsdelegationen har till uppgift att under åren 2004-2007 i fråga om validering av vuxnas kunskaper och kompetens

- främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet,
- bedriva och stödja utveckling av metoder och verksamhetsformer,
- stärka och främja ett regionalt samarbete,
- informera, samt
- utforma förslag om vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att säkerställa en verksamhet med validering.

Myndigheten skall samverka med arbetslivet och utbildningsväsendet. Myndigheten får vid behov inrätta referensgrupper där företrädare för myndigheter, kommuner, landsting, organisationer eller företag ingår. Sammanlagt har ca 60 miljoner avsatts för Valideringsdelegationens arbete under perioden.

Mediepolitik (PO 27)

Medierådet som är en kommitté (dir. 1990:40) under Utbildnings- och kulturdepartementet arbetar med att på olika sätt minska riskerna för skadlig mediepåverkan för barn och unga. Rådet har sedan 2003 genusperspektivet som ett prioriterat område. Rådet har bland annat:

- under hösten 2005 publicerat en rapport som belyser hur sex och pornografi i medier används och upplevs av flickor respektive pojkar.

- arrangerat och medverkat med olika program och seminarier i sammanhang som direkt och indirekt riktar sig till barn och unga och som syftar till att skydda och stärka dem som mediekonsumenter, bland annat Socialdepartementets projekt FLICKA.

Kulturpolitik (PO 28)

Genusdimensionen i museernas arbete

I juni 2001 tillsatte regeringen en särskild arbetsgrupp med uppgift att ta fram förslag till hur genusperspektivet kan få större genomslagskraft i museernas verksamhet. Arbetsgruppen *Genus på museer* lämnade sin slutrapport i januari 2004 (Ds 2003:61). I budgetpropositionen för 2006 föreslog regeringen att 500 000 kronor avsätts till Stiftelsen *Arbetets museum* för att pröva förutsättningarna för att etablera en resursenhet för genusfrågor på museerna.

Förbättrade förutsättningar för kvinnor som är filmskapare

I regeringens proposition *Fokus på film – en ny svensk filmpolitik* (prop. 2005/06:3) redovisas bl.a. ett nytt filmavtal som gäller för tiden 2006–2010. I propositionen beskrivs även inriktningen på de åtgärder som kommer att ligga inom ramen för de statligt finansierade insatserna. Ett av målen med det nya filmavtalet är att förbättra villkoren för kvinnor som är filmskapare. I avtalet anges att andelen kvinnor i för filmproduktionen centrala funktioner skall öka under avtalsperioden. Senast ett år före avtalsperiodens slut bör ettera könet, räknat i antal projekt som får stöd, vara representerat till minst 40 procent inom kategorierna manusförfattare, producent och regissör. Stiftelsen Svenska Filminstitutet kommer årligen att redovisa könsfördelningen när det gäller manusförfattare, producenter och regissörer i de filmprojekt som får stöd samt de genomsnittliga stödnivåerna för filmer av enbart eller i huvudsak kvinnor respektive män. Även könsfördelningen inom filmteamet i övrigt, samt inom de produktionscentrum som får stöd genom avtalet, skall redovisas. Jämställdhetsmålet kommer under avtalsperioden att fortlöpande utvärderas.

Konstnärernas villkor

Konstnärsnämnden skall i sin bidragsfördelning till enskilda konstnärer bl.a. ta hänsyn till könsfördelning, för att se till att det samlade stödet speglar hela kulturlivet. Av bidragsstatistiken, som alltid redovisas uppdelad på kvinnor och män, kan utläsas att det under de senaste åren har skett en könsmässig utjämning av bidragsgivningen. Tydligast kan detta avläsas inom bild- och formområdet. Konstnärsnämnden fick i regleringsbrevet för 2005 ett fördjupat jämställdhetsuppdrag. Som en del i Konstnärsnämndens omvärldsanalys skulle myndigheten göra en fördju-

pad analys av skillnader i villkor mellan kvinnor respektive män som är konstnärer. Även sociala och ekonomiska villkor samt utbildningssituation skulle belysas ur ett genusperspektiv. Konstnärsnämnden redovisade uppdraget i en rapport till regeringen 2005.

Övriga åtgärder inom politikområdet

Regeringen tillsatte i mars 2004 en kommitté för jämställdhet inom scenkonstområdet med uppgift att lämna förslag till hur ett jämställdhets- och genusperspektiv kan bli en obestridd och påverkande kraft inom hela scenkonstområdet (dir. 2004:39). Utgångspunkten är att både kvinnors och mäns erfarenheter, kunskaper och värderingar skall tas till vara för att berika och påverka utvecklingen inom scenkonstområdet. I uppdraget ingår att analysera den rådande könsmaktsordningen inom scenkonstområdet, liksom inom konstnärliga högskoleutbildningar, och att lämna förslag till hur dessa strukturer kan förändras. Arbetet skall bedrivas utåtriktat och i förhållande till såväl offentliga som privata aktörer. Uppdraget skall redovisas senast den 28 april 2006.

Ungdomspolitik (PO29)

Översyn av ungdomspolitiken

Regeringen föreslår i propositionen *Makt att bestämma – rätt till välfärd* (prop. 2004/05:2) två nya övergripande mål för den nationella ungdomspolitiken. De mål som föreslås är att ungdomar skall ha verklig tillgång till välfärd och verklig tillgång till makt. Inom ramen för den nya ungdomspolitiken finns fyra perspektiv, varav ett är det s.k. mångfaldsperspektivet. Detta perspektiv utgår från att all offentlig verksamhet för ungdomar bör bejaka mångfalden och sträva efter lika rättigheter och möjligheter för alla. Propositionen antogs av riksdagen i december 2004.

Fördelning av medel på fritidsområdet ur ett jämställdhetsperspektiv

Regeringen avser att uppmuntra kommunernas arbete med att analysera fördelningen av medel på fritidsområdet ur ett jämställdhetsperspektiv.

Ungdomsstyrelsen har producerat en skrift *Genvägar till jämställdhet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:10) som redovisar erfarenheter från ungas fritid och föreningsliv och olika metoder som är anpassade för jämställdhetsutvecklande arbete. Syftet är att materialet skall kunna tjäna som verktyg för att omsätta jämställdhetspolitiken i praktik. Skriften är framtagen inom ramen för regeringsuppdraget att fördela medel ur Allmänna arvsfonden till projekt för att stärka flickors villkor (Ju2002/7574/U)

Bidrag till idrotten

Regeringen gav år 2000 Riksidrottsförbundet i uppdrag (Ju2005/11166/D) att i samverkan med Svenska Kommunförbundet leda ett treårigt projekt vars övergripande syfte var att verka för en rättvis fördelning av samhällets samlade resurser för olika idrottsverksamheter såväl inom som utom den organiserade idrotten (Ku1999/12/IFU delvis) (Ku1999/13/IFU delvis). Uppdraget har genomförts och redovisats i augusti 2004 i slutrapporten *Idrottsresurser på lika villkor*. Riksidrottsförbundet skriver i rapporten att resultaten av projektet är viktiga utgångspunkter för diskussionen kring revideringen av idrottsrörelsens idéprogram *Idrotten vill* och en ny jämställdhetsplan för idrottsrörelsen som antogs vid Riksidrottsmötet 2005.

Inom ramen för de ytterligare medel som tillförs svensk idrott genom det s.k. *Handslaget* ställs ett särskilt krav på idrottsrörelsen att satsa mer på bl.a. flickors idrottande. En viktig del i satsningen är att flickor får vara med och bestämma över och utforma verksamheten utifrån egna önskemål och förutsättningar (prop. 2002/03:1, bet. 2002/03:KrU1, rskr. 2002/03:61, regeringsbeslut Ju2003/2685/D).

Stöd till organisationer

Riksdagen har i enlighet med propositionen *Statligt stöd för kvinnors organisering* (prop. 2005/06:4, bet. 2005/06:KrU6, rskr. 2005/2006:99) beslutat om ett nytt statsbidrag för kvinnors organisering. Det nya bidragssystemet, som regleras i förordningen (2005:1089) om statsbidrag för kvinnors organisering, innehåller bidragsformerna organisationsbidrag, etableringsbidrag och verksamhetsbidrag. Bidragen fördelas av den nyinrättade *Delegationen för fördelning av statsbidrag för kvinnors organisering och jämställdhetsprojekt* (dir. 2005:137). Regeringens bedömning är att det nya bidragssystemet bättre skall stödja kvinnors organisering i samhället.

Översyn av folkrörelsepolitiken

En särskild utredare (dir. 2005:117) skall utreda den nuvarande statliga folkrörelsepolitiken och lämna förslag om den framtida folkrörelsepolitikens inriktning, omfattning och utformning. Utredaren skall genomgående beakta aspekter som kan ha betydelse för jämställdheten och möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Övriga insatser inom politikområdet

Ersta Sköndal Högskola har på Regeringskansliets uppdrag (dnr. Ju2004/2567/D) undersökt frivilliga insatser i och utanför före-

ningslivet. Studien redovisar bl.a. hur könsmönstren i de frivilliga insatserna har förändrats över tiden. I rapporten *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället - några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*, framgår bl.a. att en något större andel män gör frivilliga insatser, män gör lite mer insatser inom idrott och kvinnor lite mer i sociala organisationer samt att män gör mer omfattande insatser, mätt i tid, än kvinnor.

Bostadspolitik (PO 31)

Jämställdheten i plan- och bygglagstiftningen

I betänkande *Får jag lov?* (SOU 2005:77) som överlämnats till regeringen föreslås att det bör föras in en ny paragraf i plan- och bygglagstiftningen (PBL) med bestämmelser som ger ett uttryckligt stöd för att de olika dimensionerna inom begreppet hållbar utvecklingskallbeaktas inom PBL:s tillämpningsområde. En av dessa dimensioner är social hållbarhet och inom ramen för detta begrepp ryms bland annat en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Kommittén menar att bestämmelserna bör uttrycka att planläggning och byggande skall ske så att en från social synpunkt god livsmiljö för alla människor främjas. Därigenom uttrycks målet att kommunens beslut om förändringar i den fysiska miljön bland annat skall bidra till jämlika och jämställda livsvillkor. Ärendet bereds nu i Regeringskansliet.

Övriga åtgärder inom politikområdet

Regeringen har förordnat en *byggsamordnare* som skall främja *uppbyggnad och samordning av ett utvecklingsprogram för bygg-, fastighets- och anläggningsarbeten*. I kommittédirektiven till samordnaren (dir. 2004:138) nämns bland annat att en extremt ojämn könsfördelning i byggsektorn leder till vad aktörerna kallar en *machokultur* vilket ytterligare kan förstärka den snedrekrytering som finns.

Samordnaren skall i ljuset av detta beakta den ojämna fördelningen när det gäller bland annat kön som råder bland anställda inom sektorn och inom programmet verka för att en mer jämn fördelning kan komma till stånd.

Miljöpolitik (PO 34)

Agenda 21 och Habitat

I slutbetänkandet för *Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat* (SOU 2003:31) presenterades ett antal förslag till hur arbetet kring Agenda 21 och habitat skulle utvecklas och breddas i framtiden. Det

handlade bl.a. om att bredda agenda 21 från traditionella miljöfrågor till att även omfatta exempelvis jämställdhetsaspekter. Kommitténs förslag inarbetades i samband med framtagandet av den svenska strategin för hållbar utveckling (skr. 2003/04:129). Arbetet kring att integrera jämställdhetsaspekterna har vidareutvecklats i den kommande strategin för hållbar utveckling.

Jämställdhetsaspekter inom naturvårdsområdet och biologiskt resursutnyttjande

Resursutnyttjandet som jakt och fiske och som är direkt knutet till naturvården genom målet om bevarande och hållbart nyttjande är av tradition en mansdominerad verksamhet. De naturvårdsaktiviteter som bedömts mest angelägna att analysera ur ett jämställdhetsperspektiv är friluftslivet i vid mening liksom vattenutnyttjande. Det sistnämnda är inte minst viktigt i ett internationellt perspektiv. Friluftslivet är starkt differentierat vad avser jämställdhetsfrågor. Områdena kommer att analyseras ytterligare och vid behov kompletteras med mål och åtgärder för ökad jämställdhet under 2006.

Miljö och hälsa

En jämställdhetsaspekt som behöver belysas inom miljöområdet är att kvinnor och män är olika känsliga för exponering av kemikalier och andra miljöfaktorer. Till exempel löper kvinnor större risk än män att få skador vid exponering för fettlösliga kemiska substanser. Det beror på att kvinnor har större mängd fettvävnad, tunnare hud och långsammare ämnesomsättning, vilket gör att kemikalier stannar längre tid i kroppen och medför högre koncentrationsnivåer i blodet. Kvinnor tar lättare upp metaller som t ex kadmium från födan och kvinnor drabbas oftare än män av benskörhet under senare delen av livet, där miljöfaktorer spelar in.

Mer underlag behöver tas fram om hur kemikalier påverkar kvinnor respektive män och hur gränsvärden utarbetas och hur det ser ut i dag med gränsvärden. Därför har Kemikalieinspektionen fått i uppdrag i regleringsbrevet för 2006 att ta fram närmare underlag. En ny precisering av miljö kvalitetsmålet *Giftfri miljö* har tillkommit som innebär att all fisk i Sveriges hav och sjöar och vattendrag är tjänlig som människoföda med avseende på innehållet av naturfrämmande ämnen. Skäl för den närmare preciseringen är bl.a. de restriktioner kring intag av fisk för kvinnor i barnafödande ålder p.g.a. miljöföroreningar. Riksdagen har även fattat beslut om två nya delmål till *Giftfri miljö* som rör minskning av halterna av dioxin i livsmedel samt exponeringen av kadmium till befolkningen.

De jämställdhetspolitiska målen beaktas i arbetet med EU:s strategi och handlingsplan för miljö och hälsa. Rådet antog i slutet av 2003 rådslutsatser angående kommissionens strategi där regeringen lyckades lyfta fram jämställdhetsperspektivet. I slutsatserna anges att miljörelaterade hälsoproblem kan påverka kvinnor och män olika och därför finns det behov av ytterligare forskning på detta område.

Sverige har aktivt deltagit i utformningen av EU:s kvicksilverstrategi. Strategin som helhet innebär ökad jämställdhet eftersom även kvinnor i

fertil ålder på sikt kan äta insjöfisk när kvicksilverhalterna sjunker. Fortsatt arbete med strategin pågår.

Prop. 2005/06:155
Bilaga 7

FN:s miljöprogram, UNEP

Sverige har agerat aktivt för att ett beslut om jämställdhet och miljö antogs av UNEP:s Governing Council i februari 2005. Beslutet kan betraktas som ett genombrott beträffande tydliggörandet av kopplingen mellan jämställdhet och miljö. Även UNEP:s globala miljöministerforum diskuterade jämställdhet och miljö vid sitt möte i februari 2005, under svensk ledning.

Tioårigt ramverk av program för hållbar konsumtion och produktion

Naturvårdsverket (NV) fick genom sitt regleringsbrev för 2004 i uppdrag av regeringen att utreda hur styrmedel i miljöpolitiken i Sverige idag påverkar kvinnor respektive män. I uppdraget skulle ingå att formulera förslag på hur jämställdhetshänsyn kan införas i styrmedel för hållbara konsumtions- och produktionsmönster så att dessa inte påverkar jämställdheten negativt. Den rapport som NV presenterade, Jämställd hållbar framtid – Idéer och vardag i samspel (rap. 5422 nov 2004) redovisar bl.a. hanteringen av jämställdhet och genus i miljöpolitiken och hållbar utveckling samt hur forskning om vardagslivet har belyst relationerna mellan jämställdhet och genus i förhållande till miljö och hållbar utveckling. Rapporten presenterar även idéer till en checklista för bedömning av jämställdhetsaspekter.

Könsblindhet har överskuggat områden där skillnader mellan kvinnor och män inte ansetts spela någon roll - som tidigare inom miljöpolitiken. Det finns väldigt få dokument eller sammanhang där jämställdhet och miljöpolitik har integrerats. Undantag är regeringens transportpolitiska arbete liksom arbetet med s.k. jämställdhetsmärkning av konsumtionsvaror.

Viktiga frågor att belysa är situationer då miljöfrågor och jämställdhet hamnar i konflikt. Jämställdheten påverkas av vem som konsumerar eller producerar. Miljöområdet påverkas av hur något produceras eller konsumteras, samtidigt som av vem. Skillnader finns mellan kvinnors och mäns intresse och engagemang i miljöfrågor, vilka produkter som inhandlas och utifrån vilka bevekelsegrunder (ekonomi, kunskap, engagemang tid etc.) samt hur produkter och tjänster används. Några exempel kan tas från hushållsarbetet. T.ex. handlar fler kvinnor än män miljöanpassat och fler kvinnor källsorterar, mycket p.g.a. att kvinnorna till större del har ansvar för hushållsarbetet (82 %). Hushållen har också fått en annan funktion. Nya tekniska lösningar i hushållen har bidragit till krav på nya arbetsuppgifter. Många produkter som har skapats för att effektivisera har i själva verket bidragit till att mer resurser behövs. Produkter inte bara tillfredsställer behov utan förändrar dem också. Den teknik som används i hushållen påverkar jämställdheten och hur olika aktiviteter genomförs. Hushållsarbetet har allt mer kommit att kräva andra

Övriga insatser inom det internationella miljösamarbetet

Regeringen har lyft jämställdhetsfrågorna i det internationella miljösamarbetet, bl.a. genom att vara ordförande i *Nätverket av kvinnliga miljöministrar*. Detta nätverk av närmare 40 kvinnor som är ministrar från världens alla regioner var pådrivande i arbetet med jämställdhet och miljö inom UNEP och miljökonventioner. Vid klimatkonventionens partmöte i december 2005 genomfördes ett möte inom nätverket med fokus på jämställdhetsperspektivet inom klimatfrågan.

Sverige har även fortsatt arbetet med en generalinstruktion vid internationella förhandlingar om miljö och hållbar utveckling som anger att jämställdhetsfrågorna skall drivas. I ett forum där detta var särskilt lyckat var FN:s kommission för hållbar utveckling och dess policydiskussioner om vatten, sanitet och bebyggelse.

Energipolitik (PO 35)

Statens energimyndighet har sedan 2003 haft regeringens uppdrag att öka kunskapen om mäns och kvinnors energianvändning. En första rapport *Förbättrad kunskap avseende mäns och kvinnors konsumtionsmönster och preferenser och hur detta påverkar energianvändningen* togs fram vid Göteborgs universitet 2003.

Som ett led i det fortsatta arbetet med att öka kunskapen om kvinnors och mäns energianvändning har Statens energimyndighet startat projektet *Förändringar i kvinnors och mäns vardagsliv vid energihushållning i bostaden*. Projektet planeras att redovisas i januari 2006.

Ytterligare ett projekt om jämställdhet på energiområdet, *Genusperspektiv och energi - att väcka intresse och öka kunskap om energifrågorna hos kvinnor*, har startas med bidrag från Statens energimyndighet. Projektet drivs av Energikontor Sydost och skall slutredovisas den 30 april 2007 med en delrapportering den 30 maj 2006. Projektet syftar till att genomföra ett utbildningsprojekt kring genusperspektiv och energifrågor med ett flertal olika aktiviteter. Projektet som är ett genomförandeprojekt bygger på delar av de kunskaper som hittills erhållits på området.

Målet med projektet är:

- att nå förändringar i kunskap och engagemang kring energifrågor hos kvinnor,
- att nå en ökad andel kvinnor i energibranschens utbildningar och andelen kvinnor som arbetar i energiföretag
- att utveckla metoder och modeller för detta regionalt som sedan kan användas nationellt bland energikontoren
- att personal vid energikontoren och de kommunala energirådgivarna skall erhålla en kunskap kring kvinnors intresse för energifrågor.

Jämställdhetsmålet i transportpolitiken bör ses som ett sätt att underlätta utvecklingsarbetet för de övriga delmålen. Eftersom jämställdhet mellan kvinnor och män skapas där ordinarie beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas måste jämställdhetsperspektivet ständigt finnas med på de olika nivåerna. Detta perspektiv medför också att transportpolitikens sjätte delmål om jämställdhet har en annan dimension än de övriga delmålen, eftersom det måste överlappa och genomsyra alla transportpolitiska mål. Genom ett etappmål om att följa upp samtliga andra etappmål ur ett jämställdhetsperspektiv skapas en process för att stödja denna strategi.

Att på olika sätt minska mäns överrepresentation och därmed öka kvinnors representation, både på olika beslutsnivåer och mer allmänt i de olika myndigheter, organisationer och företag som verkar inom transportsektorn, bedömer regeringen som en viktig del i genomförandet av delmålet. Det framgår tydligt av undersökningar att styrelser för beslutande organ inom transportsektorn i mycket hög grad är dominerade av män. Det kan noteras att det på myndighetsnivå råder en något jämnare könsfördelning överlag och att män dominerar mest inom branschorganisationer, branschtidningar, trafikföretag och tillverkningsindustri. Det kan noteras att könsfördelningen totalt sett är jämn inom de statliga myndigheternas styrelser. Andelen kvinnor som arbetar på myndigheterna samt i styrelser m.m. vid transportmyndigheterna har ökat något de senaste åren. I transportmyndigheternas ledningsfunktioner är dock könsfördelningen fortfarande ojämn. Ett etappmål sätts därför upp för könsfördelningen i trafikverkens ledningsgrupper.

Övriga åtgärder inom politikområdet

Regeringen beslutade den 19 februari 2004 om fastställelse av nationell banhållningsplan, nationell vägghållningsplan och ekonomiska ramar till länsplanerna för perioden 2004-2015. Totalt skall 381,5 miljarder kronor fördelas, varav 107,7 miljarder kronor går till nyinvesteringar i järnvägsnätet och 42,1 miljarder kronor går till nyinvesteringar i det nationella vägnätet. Vägledande för regeringens prioriteringar har varit det transportpolitiska målet och delmålen. Detta är den första planeringsomgång av investeringar i infrastruktur där det funnits ett jämställdhetsmål.

IT, tele och post (PO 37)

Den av regeringen tillsatta IT-politiska strategigruppen har jämställdhet som en av sina fokusfrågor inom ramen för sin uppgift att vara rådgivande och pådrivande inom området. Det arbetet har bl.a. lett till att gruppen har lämnat stöd till den s.k. IT-boken samt kampanjen Välj IT, i syfte att ge ungdomar en mer rättvisande och positiv bild av vad olika IT-yrken kan innebära.

Av regeringens proposition (2004/05:175) *Från IT-politik för samhället till politik för IT-samhället* framgår som regeringens bedömningar att

en handlingsplan bör utarbetas med åtgärder för att öka jämställdheten i IT-branschen. Det finns i dag ett antal s.k. teknikkluster i Sverige som lämpar sig mycket väl för analyser avseende jämställdhet i IT-branschen. Analysen av könsfördelningen och vilka positioner som män respektive kvinnor har i företagen kan utgå från en studie av företagen i ett sådant teknikkluster. Handlingsplanen bör lyfta fram exempel på åtgärder och initiativ som leder till ett ökat antal kvinnor i företagen och på ledande poster. Ett exempel på en sådan åtgärd som bör finnas med i handlingsplanen är s.k. sökkommittéer. Sökkommittéer är en väg att systematiskt lyfta fram kvinnor som kandidater till olika befattningar inom näringslivet.

Vidare gjorde regeringen i ovannämnda proposition bedömningen att ett mentorskapsprojekt borde genomföras med syfte att öka jämställdheten på ledande befattningar med fokus på IT- och telekombranschen. Det uppdraget skall Post- och telestyrelsen genomföra till 2007 enligt ett särskilt uppdrag.

Post- och telestyrelsen har även fått i uppdrag att arbeta för en jämnare könsfördelning i svenska delegationer som deltar i det internationella samarbetet inom myndighetens sektorsområde.

Slutligen ställs krav på att statistik alltid, när det är möjligt, skall delas upp på kvinnor respektive män. I de fall detta inte är möjligt skall motivering lämnas.

Näringspolitik (PO 38)

Representation i näringslivet

Sedan den 1 januari 2004 gäller ny lagstiftning om redovisning av könsfördelningen i företagsledningar (prop. 2002/03:56, bet. 2002/03:LU7, rskr. 2002/03:221). Genom de nya reglerna synliggörs könsfördelningen bland de ledande befattningshavarna i företagen på ett bättre sätt än tidigare. Det har därmed skapats ett incitament för företagen att vidta åtgärder för att få en jämnare representation av båda könen.

Regeringen har vidare gett en bokstavsutredare i uppdrag att överväga frågan om en jämnare könsfördelning i styrelserna för bl.a. publika aktiebolag. Utredaren skall bl.a. analysera fördelar och nackdelar med olika lagstiftningsalternativ samt utforma förslag till ändringar i aktiebolagslagen som säkerställer att minst 40 procent av styrelseledamöterna i ett publikt aktiebolag skall vara av vardera könet. Utredaren skall i sitt arbete föra en dialog med och inhämta synpunkter från representanter för näringslivet och arbetsmarknadens parter samt andra berörda. Uppdraget, som skall redovisas senast den 1 juni 2006, tar även sikte på helägda statliga och kommunala aktiebolag.

Satsningar på kvinnors företagande

Regeringens åtgärder för fler och växande företag, har under 2002-2004 innefattat en särskild satsning på att stärka kvinnors företagande. Från

och med år 2005 har satsningen permanentats. Som exempel på insatser kan nämnas affärsrådgivning riktad till kvinnor, kompetensutveckling av företagsrådgivare och synliggörande av kvinnor i företagsstatistiken.

Under 2005 har Almis utlåning till företagare som är kvinnor ökat med tio procent. Bakom detta ligger dels ett ökat intresse för företagande bland kvinnor och en god konjunktur. Dels lanserade Almi i början av 2005 ett minilån. Bakgrunden är att många företagare endast har behov av ett mindre lån. Det kan vara svårt att få via bankerna, och kvinnor är överrepresenterade i denna grupp. År 2005 var andelen av Almis nytulning till små och medelstora företag som gick till kvinnor ca 28 procent.

En treårig nationell satsning genomförs för att öka intresset för entreprenörskap. Satsningen riktar sig framför allt till skolan och högskolan under perioden 2005-2007. Flickor och pojkar i grund- och gymnasieskolan samt högskolan skall få råd och utbildning i frågor kring entreprenörskap och även få möjlighet att på olika sätt prova på företagande.

En satsning görs också på kommunala entreprenörs- och teknikskolor. Syftet är att få fler flickor och pojkar att upptäcka tekniken och se sig själva som morgondagens tekniker och entreprenörer.

Könsuppdelad statistik om företagande

Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) är statistikansvarig myndighet för områdena nyföretagande, konkurser och internationella företag. 2002 gav regeringen ITPS uppdraget att utveckla statistik som beskriver och analyserar företagens demografi samt att förbättra statistiken över företagare (dnr. 2002/6807/AU). En prioriterad uppgift var att göra det möjligt att identifiera kvinnor och män samt personer med utländsk bakgrund som företagare. Uppdraget slutrapporterades den 16 december 2003 och utmynnade i skapandet av en longitudinell individ- och företagsdatabas (IFDB), där det är möjligt att ta fram individbaserad statistik om företagare.

Varje år genomför ITPS även en enkätstudie om nyföretagandet i Sverige. Rapporten är ingen individbaserad rapport men innehåller individrelaterad statistik som exempelvis vilket kön, ålder och utbildningsnivå företagsledaren har. ITPS har på regeringens uppdrag undersökt möjligheterna att utveckla nyföretagarstatistiken till att i större utsträckning även gälla individerna. Resultatet av förstudien visar att det krävs en större omläggning av nyföretagarenkäten för att erhålla mer information om de enskilda nyföretagarna utöver det ganska rikliga material som redan finns, och att det skulle innebära en ökad administrativ börda för företagarna.

Övriga insatser inom politikområdet

Statistik som rör turismen och turistnäringen utvecklas så att den blir könsuppdelad, enligt prop 2004/05:56. Ett uppdrag att genomföra ett sådant utvecklingsarbete kommer att ges till ansvarig myndighet.

Strukturförändringar inom veterinärkåren

Det finns ett behov av mer information angående könsfördelningen i chefsgruppen i distriktsveterinärorganisationen. Regeringen kommer få denna information genom ett nytt återrapporteringskrav till Jordbruksverket som sätter fokus på snedbalansen i kön mellan distriktsveterinärer och chefer inom distriktsveterinärorganisationen. Med utgångspunkt i den information som inkommer kommer ett nytt mål att övervägas.

Utveckling av hästsektorn

Konsumentverket har haft ett särskilt uppdrag att inleda arbetet med en strategi för tjänstesäkerhet med utgångspunkt i bl.a. hästrelaterade aktiviteter, vilket redovisades i november 2004. Flickor och pojkar har olika intresse för ridsport varför det finns en jämställdhetsaspekt. Förslagen bereds nu inom Regeringskansliet.

Landsbygdspolitik (PO 44)

Jordbruksministern har tillkallat en informell grupp bestående av åtta företagande kvinnor från de så kallade gröna näringarna. Syftet med gruppen är att utbyta erfarenheter och förutsättningslöst diskutera förhållandena för kvinnors småföretagande inom de areella näringarna.

Samepolitik (PO 45)

Inom Sametinget pågår ett jämställdhetsarbete. Bland annat har Sametingets plenum under 2004 antagit ett jämställdhetsprogram. Programmet innehåller en rad olika praktiska steg som skall tas för att öka jämställdheten i det samiska samhället.

Även i Sametingets plenum, det folkvalda organet, finns signaler på att jämställdhetsarbetet har fått effekt. Plenum består av 31 ledamöter. Efter valet 2001 var ca 25 procent kvinnor. Efter det senaste valet 2005 ökade kvinnorepresentationen till 32 procent, vilket betyder att 10 av 31 ledamöter är kvinnor.

Demokrati (PO 46)**Indikatorer för uppföljning av demokratiutvecklingen**

I oktober 2003 lämnade Göteborgs universitet rapporten *Indikatorer för uppföljning av demokratiutvecklingen i Sverige*. Därefter har regeringen

bl.a. genom uppdrag till SCB fortsatt att utveckla den s.k. demokrati-databasen där bl.a. statistik om kvinnor och män som förtroendevalda ingår. Demokratidatabasen är ett redskap för Regeringskansliet och kommunerna m.fl. i arbetet för att bl.a. förbättra villkoren för de förtroendevalda.

Demokratisatsning inför valet till Europaparlamentet 2004

Inför 2004 års val till Europaparlamentet genomfördes en demokratisatsning med främsta syftet att stimulera ett ökat valdeltagande, men även i syfte att öka såväl jämlikheten som jämställdheten i deltagandet i den politiska processen. Av Göteborgs universitets rapport *Utvärdering av demokratisatsningen inför 2004 års val* framgår bl.a. att det inte var möjligt att se några entydiga mönster när det gäller demokratisatsningens effekter på valdeltagandet. En jämförelse mellan valdeltagandet i de yngsta åldersgrupperna visar tecken på att denna grupp röstar i lite större utsträckning i stadsdelar med demokratisatsning än i jämförbara stadsdelar. Alla aktörer är relativt ense om att utan denna satsning hade valdeltagandet blivit lägre i de aktuella områdena och de aktuella grupperna, en tolkning som inte motsägs av valstatistiken.

Förtroendevaldas villkor

Regeringskansliet (Justitiedepartementet) har i samarbete med *Sveriges Kommuner och Landsting* tagit fram rapporten *Det nya seklets förtroendevalda* (2004). Rapporten innehåller särskilda analyser kring kvinnors och mäns representation i exempelvis olika typer av kommuner, de politiska partierna och olika beslutsorgan. I syfte att undersöka om ytterligare åtgärder behöver vidtas för att minska diskrimineringen bland förtroendevalda har Uppsala universitet på uppdrag av regeringen tagit fram rapporten *Diskriminering i politiken? – en översikt av kunskapen om strukturella hinder och bemötanden bland förtroendevalda i Sverige*. Studien har genomförts ur ett samlat diskrimineringsperspektiv som omfattar samtliga diskrimineringsgrunder. När det gäller bl.a. kön handlar det i första hand om att komplettera den existerande forskningen för att få en mer heltäckande bild av hur bemötandet ser ut.

Nya sociala rörelser

Regeringen har givit Göteborgs universitet i uppdrag (dnr. Ju2004/4109/D) att undersöka nya sociala rörelser och i den undersökningen bl.a. titta på motiven till att vissa personer väljer att kanalisera sitt samhällsengagemang i nya sociala rörelser och om detta skiljer sig mellan kvinnor och män. Uppdraget syftar till att öka kunskapen om nya sociala rörelser och på så sätt stärka arbetet med att hitta nya former för deltagande i den demokratiska processen.

En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna

Prop. 2005/06:155

Bilaga 7

Regeringens första nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna, vilken avsåg perioden 2002–2004, innehöll ett flertal åtgärder om mänskliga rättigheter och även med avseende på jämställdhet. Handlingsplanen har genomförts och utvärderats. I december 2004 påbörjades arbetet med regeringens andra nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna. Den nya handlingsplanen har överlämnats till riksdagen i mars 2006.

Minoritetspolitik (PO 47)

Samråd med minoritetsorganisationerna

Regeringen har under 2005, mot bakgrund av bl.a. jämställdhetsanalysen av politikområdet, sett till att andelen kvinnor som är ledamöter i rådet för romska frågor har ökat så att kravet på 40/60 procents fördelning uppfylls. Vidare har den arbetsgrupp med romska kvinnor som leds av Justitiedepartementet fortsatt och intensifierat sitt arbete.

Bidragen till minoritetsorganisationerna

Från och med år 2006 har det införts ett krav på att de organisationer som företräder nationella minoriteter, för att bli berättigade till att erhålla statliga bidrag, skall sträva efter jämn fördelning av makt och inflytande för kvinnor och män i organisationen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 16 mars 2006

Närvarande: Statsministern Persson, statsråden Freivalds, Sahlin, Pagrotsky, Messing, Y. Johansson, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Jämtin, Österberg, Orback, Baylan.

Föredragande: Statsrådet Orback

Regeringen beslutar proposition Regeringens proposition 2005/06:155
Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken.